

Peter Preradović

Rauer.

PETAR PRERADOVIĆ.

IZABRANE PJESME.

UVOD NAPISAO

MILIVOJ ŠREPEL.

SA SLIKOM PJESNIKOVOM.

ZAGREB 1890.

IZDANJE «MATICE HRVATSKE».

TISAK K. ALBRECHTA.

HRVATSKOJ MLADEŽI

MATICA HRVATSKA.

O životu i radu

PETRA PRERADOVIĆA.

I.

Pod kraj godine 1856. napisao je pokojni Preradović u Glini crte svoga života. To je učinio na molbu svoga pobratima Ivana Trnskoga, s kojim je zajedno služio u pukovniji. Evo «Crticâ moga života», kako ih je sastavio pjesnik:

«Rodio sam se na dan 19. ožujka god. 1818. u Grabrovnici, selu gjurgjevačke krajiške pukovnije. Otac mi bijaše Ivan Preradović iz graničarske kuće u selu Grubišnom polju spomenute pukovnije; a mati Pelagija, rodjena Ivičić, iz sela Grgjevca. Otac mi služaše i vojevaše u francezkih ratovih počamši prostim vojakom, zadobi stražmeštrom srebrenu kolajnu hrabrosti i postade kašnje oficirom. Okolo god. 1820. podje u mir i nastani se u rečenom selu Grabrovnici, gdje i umrie g. 1828.

U osmoj godini dobe svoje tek počeo sam u školu ići.

Prvu početnu školu učio sam u Grubišnom polju, drugu i treću u Gjurgjevcu, a zatim dade me mati u tadašnji vojnički zavod u Bjelovar.

To je bilo god. 1830., na koje koncu bude uslišena molba moje matere, te me prime u vojničku akademiju u Bečki Neustadt.

U akademiji učio sam se jako dobro, tako, da kroz sviju osam godina bio sam prvi u mojoj klasi. Odmah kako sam počeo humaniora učiti, probudi se u meni ljubav k pjesničtvu i želja u njemu nešto. sastavljati.

God. 1834. kada izgorje malo ne sav grad Neustadt, dobismo od profesora pjesničtva zadaću, da opišemo taj užasni dogodjaj, i ja se usudih tim povodom sastaviti prvu pjesmu u njemačkom jeziku, koja se profesoru dopade, te me pohvali.

Potaknut tim uspjehom niesam kašnje više mogao mirovati, te sam uviek o pjesnih snivao, po gdjekoju i sastavio, ali većim brojem samo započeo, a ne dovršio. Bio sam od svojijeh suučenika za pjesnika priznan, i kad je kakva prilika došla, n. p. godovno koga učitelja i t. d., tu sam ja morao pjesmu čestitku načiniti, i mogu reći, da su mi se pjesme drugarom dopadale.

Izstupiv iz akademije kao poručnik prvog reda budem po želji svojoj uvršten u ugarsku pukovniju broj 33., koja se tada zvaše Bakonyi, a sada se zove Gyulay; stanovala je onda kao i sada u Milanu.

Prije nego podjem k regimenti, odem s dopustom, da si posjetim ostarjelu majku i sestru jedinicu.

Prolazeć kroz Zagreb čujem od moga suučenika, poručnika Halavanje, koji je prije mene u Zagreb stigao i već pojmio bio tadašnje narodno gibanje, nešto o hrvatskoj (tada ilirskoj) književnosti, o njezinom kolovodji Dr. Gaju i o oporu Hrvatâ proti Madjarom.

Ali odgojen sasvim u njemačkom duhu nije to, što sam od Halavanje čuo, nimalo na mene djelovalo, te Martin u Zagreb, Martin iz Zagreba, ja odem kući — ali eto žalosti, bio sam zaboravio skoro sasvim materinski jezik, a ni mati ni sestra niesu znale drugim govoriti.

Medjusobna ljubav tu je bila čudotvorna učiteljica, te za jedno mjesec dana ja se uvježbah na toliko u narodnom jeziku, da sam se o svakidanjih stvarih prilično dobro razgovarati mogao.

To je bilo godine 1838., na koje koncu prispijem k regimenti, gdje nadjem nekoliko oficira sunarodnika, naime: Gjuru Benka, Engelberta Knežića i Jerka Pavelića. Premda smo se kao Hrvati radi imali i često skupa bili, ali živjeli smo samo u vojničko-njemačkom duhu; malo kad nam je na um palo, da progovorimo koju rieč u svome jeziku.

Po prirodjenom nagnuću k pjesničtvu upotrebljavao sam svaki prazan časak i bavio se njemačkom literaturom, potrošio silu novaca sve na njemačke knjige i kovao njemačke pjesme, od kojih još sada znatan broj čuvam, ali ne poradi njihove vriednosti, nego kao prvu književnu zabavu svoju.

God. 1840. dodje u našu regimentu Ivan Kukuljević oficirom od ugarske garde. On se ba-

vljaše već kod garde narodnim knjižestvom, pisaše koješta i nastavi velikom revnošću tu svoju radinost i kod regimente. Ja se sprijateljih š njime, a doznavši on, da se njemačkim pjesničtvom bavim, nukaše me neprestance, da se primim narodnog. Ali meni se to nije nikako dalo, niesam dovoljno znao jezika, a i drugčije činilo mi se čudno, da bi ja pisao u jeziku, koji po mome tadašnjem mnienju nije dorastao izobraženosti vladajućih europejskih jezika. Ali Kukuljević nije mirovao, već razgovorom o staroj našoj dubrovačkoj književnosti, o narodnih naših pjesnih i pročitavanjem svojih vlastitijeh proizvoda, na toliko me skloni, da sam barem počeo prevoditi po gdješto iz narodnoga na njemački jezik i za njemačke svoje pjesme počeo odabirati narodne predmete.

Tako sam preveo skoro cielo prvo pjevanje Gundulićeva Osmana i neku pjesmu Gjorgjićevu, a sastavio sam više pjesama s narodnimi predmeti, od kojih «Djevojka uskokinja» (Das Uskoken-Mädchen) nalazi se tiskana u njemačkom časopisu «Croatia» (ako se ne varam god. 1841.).

Kukuljević ode iz regimente, a š njime i sve ono, što je od mene učinio, ja padoh opet u prijašnju nemarnost, u kojoj bi bio i ostao, da ne bude godine 1842. naša pukovnija premještena u Dalmaciju.

Na dan svetoga Antuna (13. lipnja) g. 1843. krenusmo preko Mletaka u Dalmaciju.

U Mletcih kod regimente Karola Ferdinanda broj 51. bijaše slučajno mnogo hrvatskih, narodnim duhom oduševljenih oficira, na čelu im po-

znati Špiro Dimitrović, vatren domorodac i valjan narodni spisatelj. On me odmah u svoje kolo primi; svako veče sastajali smo se kod njega; tu su se narodne pjesme pjevale, tu je bio samo razgovor o narodnih stvarih, tu su se čitale Kačićeve pjesme i t. d.

Tako sprovedoh u tom kolu 14 veselijeh dana, a na polazku mome obveza se Špiro, da će na slavu hrvatskih oficira moje pukovnije sastaviti jednu pjesmu i poslati nam ju u Zadar; ali za uzdarje morao sam mu i ja rieč zadati, da ću mu odpjevati u narodnom jeziku.

Tako je i bilo; on nam posla podugačku liepu pjesmu, gdje nas vitezovi opisa, kako se branimo od Turaka, koji nas u Zadru gradu obsjedaše — a ja hoćeš ne ćeš moraš, primih se pera, te mu skujem (prvi put u narodnom jeziku) neku pjesmu odzdravnicu.

U toj pjesmi nit je slog nit jezik pravilan, nema po sebi skoro nikakove vriednosti, ali ju čuvam sveudilj kao spomenik one za mene znamenite dobe.

U Zadru upoznah se s Antom Kuzmanićem, koji se tada pripravljaše na izdavanje «Zore Dalmatinske». Iz sviju sila nastojah oko njega, da primi u «Zori» obći pravopis; — žalibože niesam mogao uspjeti.

Kuzmanić doznavši, da se ja pjesničtvom bavim, saleti me, da mu načinim jednu pjesmu za prvi list «Zore Dalmatinske», ja se otimah dugo vremena izpričavajuć se nevještinom svojom, ali Kuzmanić mi ne dade mira, dok mu ne obećah.

Još se sjećam zabunjenosti svoje i onog časa, kad sam sjeo, da tu pjesmu napišem; — niesam bio siguran u jeziku, a bojao sam se jako javnosti.

Medjutim pjesma «Zora puca, bit će dana» podje mi čisto lako za rukom i svanu u prvom listu «Zore» s obćim odobrenjem.

To me tek sasvim prevagnu k narodnom književstvu. Počeh odmah učiti narodni jezik pazeći na govor prostoga puka i čitajući izišavše knjige mladjahne naše književnosti; i tako ne bijaše mi više druge glavnije misli nego sastavljanje pjesama u narodnom jeziku, i tako se porodi «Putnik», «Djed i unuk» i t. d.

To je bilo god. 1844., u kojoj na svršetku postadoh nadporučnikom.

S «Zorom Dalmatinskom» zabieli mi i druga Zora. Zaljubih se u Zadru u Pavicu, liepu ćercu pokojnog tribunalnoga savjetnika Ivana de Ponte.

Ta ljubav i pjesme moje, to mi bijaše sav moj tadašnji život, što svaki i iz samijeh pjesama uvidjeti može.

Mnogo zapreka moradoh prevaliti, dok mi ljuba bude zaručnica, a kad ju stekoh, moradoh se razstati š njome, dobivši zapovied premještenja k trećem bataljonu u Peštu. Ta zapovied mi stiže u mjesecu kolovozu god. 1846. baš u nesgodan čas, kad sam se bavio izdavanjem kod tiskara Demarchi-Rougier sakupljenih mojih pjesama pod naslovom «Prvenci», koje posvetih rečenoj zaručnici mojoj.

Bijaše mi to jedan od najgorčih trenutaka moga života, jerbo rečena zapovied premještenja

proizteče od vlastnika regimente grofa Gyulay-a baš zato, da me udalji od zaručnice i preprieči tako nakanjenu ženitbu, bivši vlastnik u obće neprijatelj oficirskih ženitba.

Težkim srcem i boli, koju preživjeti nikad mislio niesam, ja se iztrgam iz milog naručaja i odem preko Beča u Peštu u rujnu god. 1846.

U Beču predstaviv se vlastniku izjavim mu odprto čvrstu odluku svoju, da ja nipošto od nakanjene ženitbe odstupiti ne ću.

Ovo krepko očitovanje moje djelovaše tako na vlastnika, da mi kašnje, kako sam ponovio prošnju svoju, dozvoli ženiti se i dopusti mi povratiti se natrag u Zadar.

Prije nego govorim o tome svome povratku, moram spomenuti znamenito poznanstvo, koje učinih u Pešti, spoznah se naime tu s vriednim domorodcem Vatroslavom Bertićem, koji se tada u Budimu i Pešti bavljaše graditeljnieh nauka radi. Ja nazivljem to poznanstvo znamenitim, jerbo imaše kašnje veliki upliv na sudbinu moju.

Vraćajući se iz Pešte u Zadar udarim preko Zagreba, gdje me pokojni Stanko Vraz, s kojim sam već prije pismeno poznat bio, uvede u sve znamenitije domorodne kuće i upozna s svimi glasovitimi osobami tadašnjeg našeg Parnasa.

Uzhićen ugodnostmi moga boravljenja u Zagrebu, a u sladkoj nadi na skoro opet vidjeti zaručnicu svoju dodjem kao rimski triumfator u Zadar.

Žalibože ta sreća dugo ne trajaše.

Zaručnica moja ne imavši ni otca ni matere, stanovaše tada kod udate si jedne sestre, koja

nekoliko mjeseci prije moga došašća u Zadar umrie, i s toga morade moja zaručnica preseliti se k drugoj si udatoj sestri u Dubrovnik. Malo zatim dodje i mojoj pukovniji zapovied premještenja iz Dalmacije natrag u Italiju (god. 1847.).

Najprije smo došli u Vidam (Udine), zatim u Bresciju, a najkašnje u Paviju, gdje nas zateče talijanska revolucija. Iza kako Piemontezi naumiše prevaliti preko Ticina a vojska naša poče uzmicati prama Minciu od Milana, naša regimenta dobije zapovied sa još dvije druge regimente priteći u pomoć slaboj posadi u Mantovi. Stigosmo tamo prvieh dana mjeseca travnja 1848. u dobri čas.

U Mantovi ostasmo 4 mjeseca obsjednuti od Piemonteza. Prvi put sam došao u boj 19. svibnja kod mjestanca Gli Angeli pred Mantovom, zatim sam bio u bojevih kod Kurtatone i Gojta.

Mjeseca lipnja 1848. postadoh kapetanom.

Mjeseca kolovoza iste godine kako iztjerasmo Piemonteze iz naše Italije, dodjosmo u posadu u Piacencu, a u rujnu u Monzu.

Tu uzmem dopust i odem u Dubrovnik, te se vjenčam s svojom zaručnicom 11. listopada 1848. i vratim se opet natrag bez nje, jer ne bijaše tada dozvoljeno oficirom svoje porodice s sobom imati. Kroz sve to ratno vrieme težio sam, da ikako mogu doći u Zagreb, jer tamošnji dogadjaji zauzimaše sve srce i svu dušu moju.

Mjeseca siečnja 1849. dobijem pismo od prijatelja moga Bertića, koji je medjutim u Zagreb došao, i tamo kod banskog vieća službeno mjesto zadobio, gdje mi javlja, da je izradio kod banskog

namjestnika Mirka Lentulaja, te je bansko vieće pisalo fm. Radetzkomu, da me pridieli bojnom odsjeku istog vieća.

I zaista nekoliko dana iza Bertićeva pisma dodje i zapovied na moju regimentu, da bez odvlake odlazim u Zagreb. Ja to rado učinih i stigoh tamo 21. veljače 1849.

Prvim travnjem god. 1849. budem bez moga zahtievanja premješten po svietlom banu k prvoj banskoj regimenti. Kod banskog vieća zauzmem po majoru Aleksi Kukuljeviću u bojnom odsjeku izpražnjeno mjesto podnačelnika.

Tu službu obavljah, dok je trajalo bansko vieće; kad ga ukinuše, pridieli me svietli ban najprije vojničkom zapovjedničtvu u Zagrebu, a u veljači 1851. uzme me k sebi za pobočnika.

Iste godine sakupio sam opet svoje po časopisih raztrkane pjesme i izdao ih kod Franje Župana pod naslovom «Nove pjesme».

U jeseni godine 1852. postanem majorom u njemačko-banatskoj krajiškoj regimenti i odem koncem iste godine u Kremonu primiti pod zapovied svoj 2. bataljon iste regimente. S istim bataljonom dodjem u kolovozu godine 1853. u Veronu, a mjeseca rujna odvedem ga kući u Pančevo; bataljon se razpusti, a ja dodjem za zapovjednika korduna u Kovinj na Dunavu.

Mjeseca siečnja 1854. budem premješten u romano-banatsku pukovniju, s koje 1. bataljonom izmaširam mjeseca srpnja iste godine u Erdelj. Tu mi stigne iznenada zapovied moga pridjeljenja k vrhovnom vojske zapovjedničtvu u Beč.

Ja se vratim natrag u Karanšebeš i sdruživši se sa svojom familijom odem 7. kolovoza 1854. u Beč.

Osmi dan, kako tamo stigoh, umre mi iznenada šogorica, najstarija sestra moje supruge, a mjesec dana kašnje iza sretnog poroda razboli mi se jako supruga ujedno s novorodjenim djetetom i moradoh po savjetu ljekarskom poslati ju zajedno s djecom, kojih tada troje imah, u Italiju u blaže podnebje.

Tamo kod mladje si sestre počela je dobro oporavljati se, kad mjeseca ožujka 1855. htjede nesreća, da umre srednje diete, djevojčica od $^{1}/_{2}$ 3 godine. To se je tužnoj materi tako na žao dalo, da se još većma razboli, i za djetetom podje u bolji sviet, ostaviv me tužna i žalostna sa dvoje nejake djece.

Ta nesreća tako me je satrla bila, da se niesam mogao više živa gledati u Beču, sve me je tamo mrzilo, a najkašnje sam se i razbolio, što me sve skloni, te molih, da me opet natrag u Krajinu dadu. To mi i učiniše, te dodjoh u sadašnju moju prvu bansku regimentu u Glinu, gdje se fala Bogu dobro nalazim». (U Glini 27. studenoga 1856.).

* * *

U Glini je drugovao Preradović s tadašnjim pukovnikom Antunom barunom Benkom i s Ivanom Trnskim, s kojim je do smrti dopisivao. God. 1857. bi naglo premješten u generalštab i pozvan u Beč. U proljeće god. 1858. postade Preradović

podpukovnik u generalštabu. Za rata god. 1859. bijaše pokojnik kod prve, a zatim kod četvrte vojske u Trstu i u Postojni. Iste godine mjeseca lipnja postane pukovnik.

Poslije rata odrediše, da Preradović podje u Tamišvar k vojničkomu zemaljskomu zapovjedničtvu. Ovdje je Preradović ostao oko 3 godine.

Godine 1863. u mjesecu srpnju ode iz Tamišvara u Beč na duže vremena, da oporavi zdravlje, koje mu je u Banatu krenulo na zlo. Ignjatu Brliću javlja iz Tamišvara 23. veljače 1864.:

Javljam Vam, da sam premješten u Beč i da ću za jedno desetak dana tamo krenuti. Meni je to premještenje veoma drago, jer ću si djeci bliže doći i ostaviti ovo mekano podneblje, koje mi slabo prija.

U Beču godine 1865. oženi se Preradović gospodjicom Emom Regnerovom, koja mu je već i prije uzgajala djecu. Ove godine premjeste ga u Veronu. Iz Verone piše Kaznačiću 22. svibnja 1865.:

Drago mi je, da si mi se odazvao i tako i ti pokazao činom, da se jošte sjećaš mene, koji te toli štuje i koji se uviek jošte spominje onieh ugodnih časova, koje zajedno boravismo u Zadru, kad je pucala «Zora Dalmatinska».

Mnogo sam od to doba zla i dobra preživio, što ne ću sve da izbrajam, jer mi ne bi sve ugodno, a tebi zanimivo bilo. Sad sam ovdje evo u Veroni zadovoljan i sretan u kućevnom si životu, jerbo imam uz sebe biće, koje ljubim i štujem, i koje sačinjava svu sreću moju.

Dvoje djece, što mi od prve supruge ostade, nije kod mene. Kći Milica je u Pragu u zavodu englezkih gospoja, a sin Dušan u Beču kod tasta mi. S književnošću slabo se bavim, jerbo mi služba sve vrieme zauzimlje.

U Dalmaciji se na veliku moju radost narodni duh bujno razvija; onaj duh, komu mi prvi krila dadosmo, eto leti sad širom po toj našoj slavnoj zemlji i budi malo i veliko na domorodni ustanak. Hvala Bogu, da sam tu radost doživio! . . .

Iste je godine pohodio Zagreb dovedavši sina Dušana u konvikt. A ove godine izadje takodjer

tiskom Antuna Jakića u Zagrebu pokojnikov spis s nadpisom «Spiritizam na prosto razložen, kratak nacrt nauka o duhovih i njihovih priobćivanjih, francezki napisao Alban Kardec, predsjednik duhoslovnoga družtva u Parizu, preveo jedan privrženik duhoslovja.»

Godine 1866. buknu opet rat, u kojem je bio i pokojnik, a poslije rata dobi brigadu u Aradu najprije kao pukovnik, a zatim kao general; iz Arada ga premjestiše u Beč, odakle je — kako piše Trnski — samo još dva puta pohodio Zagreb: jednom kad se odkrivao spomenik bana Jelačića, i drugi put kad je opet pratio sina Dušana u zagrebački konvikt. Iz Zagreba je zalazio u Varaždin, da pohodi prijatelja Bertića i da se porazgovori s Vežićem i s Ilijaševićem.

God. 1866. i 1867. prevede veliku razpravu Dr. Franje Račkoga «Čija je Rieka?» na njemački jezik.

Do svoje smrti boravi Preradović od tada u Beču. Zimi godine 1871. na 1872. razboli se Preradović. Zato krene u svibnju g. 1872. u Mariabrunn kraj Monakova, da se izlieči od otoka slezene, kojemu se već gotovo pola godine zalud otimao. Šuleku piše iz Beča 5. svibnja 1872.:

Ja polazim u dojduću nedjelju 12. o. m. na ljekariju u Mariabrunn kod Monakova, da se izliečim, ako Bog da, konačno od otoka slezene, komu evo već skoro pol godine odoljeti ne mogu.

Ali mu je Mariabrunn slabo pomogao. Vrativši se u Beč nastavi svoje vojničke poslove, ali ga srva napor, te se razboli još ljuće. S toga podje u Farafeld kod Veslave, da se lieči, ali bi-

jaše prekasno. Nadošla vodena bolest, pa 18. kolovoza 1872. u tri sata i po u jutro izpusti dušu naš veliki pjesnik. Zakopan bi 21. kolovoza 1872. u Beču.

II.

Silna tuga obuze vas narod hrvatski, kad se prosuo glas o smrti narodnoga ljubimca. Biskup Strossmayer izreče u saboru u njegov spomen ove rieči: «Visoki sabore! Imam visokoj kući veoma tužnu viest priobćiti, da je general Preradović u Beču preminuo. Gospodo, ja nemam rieči, kojimi bi dovoljno žalost svoga srca izrazio nad gubitkom toga svoga prijatelja. Ja mislim, da niesu samo prijatelji na pokojniku mnogo izgubili, nego je izgubio cieli narod. Izgubio je narod naš u njem plemenita i izobražena muža, koji je svomu zvanju na čast služio; izgubio je narod naš veleumna pjesnika, kojemu po mojem bar mnienju kao liričnomu premca nema; izgubio je narod naš vrloga domorodca, koji se nije ustručavao svakom prilikom i na svakom mjestu narod po mogućnosti zastupati; izgubio je narod naš u njem vrlo čista i neporočna značaja čovjeka. Ja sam s pokojnikom do posljednjih dana dopisivao i mogu vas uvjeriti, da je u plemenitoj duši njegovoj nevolja, koja narod tišti, odziva našla, i Bog zna, nije li i to doprinielo, da je prerano u hladni grob otišao. Mogu vas uvjeriti, da je jedna od najtoplijih želja, koju je pokojnikova plemenita duša pred Tvorca doniela, da se Bog našemu narodu smiluje i da ga od svakoga zla oslobodi. Trud nastojanja mu

bijaše, da si naš narod onaj uvjet slobode i narodne samosvojnosti priskrbi, bez kojega ne može biti govora o uspješnom radu».

Preradović bijaše doista vjeran sin domovine. Svaki pojav u političkom i u kulturnom životu hrvatskoga naroda pratio je sa čuvstvom pravoga rodoljuba.

Preradović bijaše ozbiljne i blage ćudi. Za mladjih dana rado bi sanjario. Kad je u početku petdesetih godina boravio u Zagrebu, često bi zalazio medju književnike, ali mu besjeda bijaše uviek kratka i odsječena. Tko ga je vidio, gdje sâm zamišljen šeće, lako je prepoznao u njemu čovjeka, komu su mile ideje. Budući da je naginjao k abstrakciji, zvali su ga drugovi «hrvatskim Byronom», premda je medju njim i englezkim pjesnikom takva razlika, kao medju akordom i disonancijom.

Živući veći dio svoga života daleko od narodnoga središta mnogo je u svojoj samoći razmišljao o narodu i o filozofiji svieta, te je ova samoća mnogo koristila, da je sačuvao dvie značajne crte svoga duha: idealizam i umjerenost. Preradović nije bio bogataš, pa je zbog mnogih seoba često živio u stisnutim prilikama. I narodna nevolja težko mu je pritiskivala dušu. Pa ipak nije nigda izgubio nade; on je do smrti ostao optimist sa živom vjerom u Boga i u pravdu.

Vojnička služba nije sasvim pristajala njegovoj ćudi. Trnskomu iz Verone 11. rujna 1865. javlja:

Davno sam nakan, da ti pišem, ali tek danas evo dospievam.

Nemila vojnička služba, gdje čovjek ima sila posla, a malo rada, ne da mi doći do ništa drugoga. Zato oprosti! . . .

Pa ipak je svoje dužnosti vršio uzorno. Nikakova muka nije ga mogla oboriti. Kao vojnik nada sve je cienio čast i dužnost. U tom je bio odrješit i hladnokrvan držeći se one: malo zbora, mnogo tvora. Sveta mu je bila i služba i pjesničko zvanje. Zato je mnogo učio. Bio je upravo na glasu sa svoga temeljitoga znanja u vojničkim naukama. A njegova poezija i biblioteka najbolje su svjedokinje, da je valjano poznavao pjesničku i filozofijsku, poimence spiritističku književnost sviju naroda evropskih. Premda nije učio u gimnaziji, proučavao je osim modernih pjesnika i latinske klasike. Ovu njegovu duboku kulturu najbolje objašnjavaju njegove pjesme.

Pokojnik je bio u ženskom družtvu ugodan i duhovit, a bio je u obće velik štovatelj i ljubimac krasnoga spola.

Utjecao je i u političke poslove. Njegovo je bilo načelo, da u glavnim stvarima treba neustrašive značajnosti, a u sitnicama je bio spreman na popuštanje. Svjedoče rieči, koje piše Ignjatu Brliću iz Tamišvara 11. ožujka 1862.:

Primio sam Vaše pismo od 2. ožujka o. g. i uvidio iz njega baš sa žalošću, da . . . . duhom klonuste. To je značaj i najboljih našieh ljudi, da s ćutljiva srca svoga odmah podlegnu, kako nenadane nepovoljnosti glavu im pritisnu. Na zemlji je vječna borba, a onaj ne biva pobjediteljem, koji za koji čas drugoga nadvlada, već onaj, koji na temelju pravednih načela uztraje. Ako su naši ljudi, koji sada nama zapoviedaju, nepravedni, budimo mi pravedni i vjerni svome boljem uvjerenju. Ti ljudi, kako su se popeli na visoka mjesta, tako mogu i pasti, a na njihova mjesta drugi bolji doći . . . Naše je sadašnje stanje provizorno, ne može dakle biti savršeno, ali svakojako je stoput bolje, nego li je prije godine dana bilo. Ako ne ćemo, da krivo sudimo to svoje stanje, moramo ga sa

narodnog gledišta smatrati, to je temelj, na komu valja da uztrajemo kroz sve nepogode, kojih će uviek biti, dok je svieta i vieka. A s toga gledišta moramo uvidjeti, da više sada na svojih nogu stojimo, nego ikada . . . Narodnost i federacija to nek nam budu kao dva oka uviek u glavi. Za prvu valja da se sami borimo, a za drugu imamo toliko pomagačâ, koliko ima narodnostî u carstvu. Federacija pako sadržava u sebi slobodu kao jezgru. Najprije narodnost, pa onda sloboda. Sloboda pogažena opet se pomladjuje, ali narodnost izgubljena težko ili nikada, osobito naša . . . Budimo muževi, pa pokažimo u nesreći, da smo stalni, onda će nas se neprijatelji bojati, ali ako budemo tudje pribježnice, nikada!

Sa velikom je žalošću gledao Preradović na razdor Hrvatâ i Srbâ, ali nije gubio nade, da će prosvjeta i razbor s vremenom i ovu nesreću odkloniti. O tom bratskom sporu jada on više puta u pismima prijatelju dru. Ignjatu Brliću. Tako mu piše iz Tamišvara 23. travnja 1861.:

Srblji se odmiču od nas, više na svoju nego na našu štetu, to će oni osjetiti kašnje, kad se bude kolač dielio. Mene srce boli misleći na taj naš medjusobni jad.

A u pismu iz Tamišvara 31. siečnja 1863. spominje Brliću o toj razpri:

Čujem, da i kod Vas tamo ta nesretna razpra svoje zube kesi i da brat na brata reži; čujem, da i medju katolici nekakva srbska stranka biva. Hvala Bogu sad imamo jednu stranku više. Ja se još jednoj nadam, koja će se sklopiti na slozi i bratinstvu izmedju Srba i Hrvata, i svakoga budalom proglasiti, koji medju njima razlike traži; toj ću se stranci i ja pripisati; ta jedina pred Bogom je pravedna, a sve druge to su ili glupost mnogih ili oholost pojedinih.

Svojoj je obitelji bio najnježniji vodja: djeci bijaše brižan i dobar otac; kako je sestru ljubio, pokazao je, kad ju je dozvao u Beč iz Krajine, te ju je u svojem domu oboljelu više nedjelja s pravom bratskom odanošću tješio i liečio; a svojoj majci podiže bezsmrtan spomenik svoga pieteta u poznatoj pjesmi «Majci». U svojoj je kući rado dočekivao rodoljube, mnogo je dopisi-

vao s prvacima našega naroda u književnim i u političkim poslovima, pa ako je ikako mogao, nije žalio podupirati mladje književnike moralnom i materijalnom podporom. Razboljevši se ode pjesnik u Aussee, da se lieči, pa odanle piše I. Brliću 29. kolovoza 1863., spominjući, da neki glasbenik u njega traži dozvolu za posvetu svojih glasbenih sastavaka, te dodaje: «Premda sam i sâm siromak, ipak bi mu kakvu takvu pomoć pružio, ako je dostojan nje!»

A liepo ga karakterišu i rieči u pismu Trnskomu 14. veljače 1871. iz Beča, gdje se tuži pjesnik na mladji naraštaj:

Pravo imaš tužit se na naraštaj, da ne vriedi mnogo, a osobito da nema mladih pjesnika. Skoro bi se čovjek pobojao, kad mi stisnemo oči, da će umuknuti i vila nam pjesnikinja. Nadajmo se, da će bolje biti, kad nam politički položaj bude bolji.

Nije čudo, što je takova čovjeka, urešena tolikim vrlinama, zavolio ban Jelačić, koji ga je g. 1852. poslao na pregovore u Travnik k Omer-paši. Njegove je «Prvence» primio car i kralj Ferdinando I. u dvorsku knjižnicu nadarivši pjesnika 1. svibnja 1847. zlatnom kolajnom: «litteris et artibus». Pokojniku, koji je neustrašivo stajao na bojnom polju i savjestno služio za mira, dade car i kralj Franjo Josip I. plemstvo, koje je nekim granama njegova plemena od davnine pripadalo. Ujedno ga nadari carskim darom saznavši, u kakove su ga neprilike potisle prečeste selidbe. A kako je bio štovan i ugledan u domovini, najbolje se vidi odatle, što su rodoljubi hrvatski u početku sedamdesetih godina željeli, da mu se povjeri banska čast. Bogoslavu Šuleku piše iz Beča 18. veljače 1872.:

Odavna sam nakan, da Vam pišem. Ali koje moja boležljivost, koje druge kojekakve zapreke ne dadoše mi sve do danas, da toj želji zadovoljim. A sad bogme moram na vrat na nos, jerbo kao kraljevski povjerenik moram se i Vama predstaviti, da ne mislite, da sam se uzoholio s te časti, koja me eto zapade bez ikakve priprave. Dakle valja da znate, da me je ta viest u novinah sasvim iznenadila, ja joj ne znam ni izvora ni povoda; ali došav iz Zagreba znat ćete možda Vi, kako se tamo izlegla. Obznanite mi, što Vam je o tom poznato . . .

Sa svih strana dolazeći glasovi hoće da me banom učine. Ali ja mislim, da tomu za sad nije prilike, a i ne će biti dotle, dok se ne promieni ona točka nagodbe, po kojoj vojnik ne smije biti banom. Ja doduše ne bi morao prestupiti u civilnu službu u tu svrhu i ostaviti se vojničtva, pridržav si dakako pravo u nj opet natrag prieći, ako bi mi to danas sutra probitačnije bilo.

Ali to su dakako pia desideria, koja ja ni napomenuo ne bi, da niesu, kako rekoh, kojekakvi glasovi taj prah uzvitlali. A ja se i ne jagmim za tu čast. Budi mila nam domovina sretna pod kojimgod banom, pa i sretan ja! . . .

Ja sam svu ovu zimu boležljiv s kašlja i unjavice uz malo groznice; zato nemam volje k nikakvom radu.

*
* *

Odmah poslije prerane smrti pjesnikove sastanu se godine 1873. Rački, Utješenović, Trnski, Krešić, Dežman, Šenoa i Marković, da izdadu njegove pjesme, koje je većinom sâm priredio za štampu. Po svoj Hrvatskoj stali su se sabirati prilozi, pa tako g. 1873. izadju o trošku hrvatskoga naroda «Pjesnička djela Petra Preradovića» s biografijom pjesnikovom od Ivana Trnskoga i s estetičkom ocjenom od dr. Franje Markovića. U ovom su izdanju izišla i njegova posmrtna djela, od kojih se poimence iztiču «Lopudska sirotica», «Pustinjak», «Vladimir i Kosara», i drama «Kraljević Marko».

Još je bila jedna dužnost, koju je nalagao hrvatskomu narodu pietet prema velikomu pokojniku. Narod je osjećao dužnost, da se izpuni pjes-

nikova želja, te da mu se prenesu kosti u Zagreb. Nije zalud već u «Putniku» molio pjesnik: «U tvom polju daj mi groba, tvojim cviećem grob mi kiti!»

Hrvatska mladež u bečkom «Velebitu» izvede ovaj posao sebi na diku, a pjesniku na slavu. Dne 11. srpnja 1879. bi izvadjen lies Preradovićev iz bečkoga groblja. Istoga dana prirediše hrvatska djačka družtva u Beču svečano sielo, koje pohodi udovica pokojnoga pjesnika i vladika Strossmayer. Dne 13. srpnja iste godine dopremi vlak u Zagreb pjesnikove ostanke, koje je pratilo 14 članova «Velebita». Vagon bijaše okićen trobojnicama. Od Zakona do Zagreba podigao se duž željezničke pruge po svim stanicama silan narod, da oda poštovanje svomu ljubimcu. U rano jutro 14. srpnja oživio je vas Zagreb. Sve, što ima u Zagrebu rodoljubna i sviestna, hrlilo je na stanicu. A bila je prispjela u Zagreb sva sila deputacija iz svih hrvatskih krajeva — od Adrije do Dunava.

Na stanici pozdravi pjesnikov prah zanosnim riečima pokojni Šenoa. Uz svirku glazbe krene iza toga veličanstveni sprovod. Do 80 sveučilištnih gradjana nosilo je prekrasne vience, što su ih darovali gradovi, družtva, Bugari, Magjari i privatnici. To bijaše pravi triumf narodne sviesti, živa pobjeda hrvatske misli. Nakon svečanosti u katedrali krene sprovod na groblje. Oko groba svrstaše se obitelj i vjenconoše uz silnu nalogu svieta. Pjevači zapjevaju zanosnu himnu, spjevanu Šenoom, a uglazbljenu Zajcem, zastor pade, a narodu se ukaza divni spomenik, što ga je izradila umjetnička ruka Rendićeva. Kip prikazuje Hrvatsku,

gdje tuguje kod sarkofaga svoga velikog sina kiteći mu smrtni stan viencem domaćega cvieća.

To bijaše dan, kakovih je malo doživio hrvatski narod. «To j' pepelu dosta, al duši ti nije», odazivlje se Zmaj u krasnoj pjesmi: «Petru Preradoviću». I doista pjesnikova sjena čeka drugu, veću, sjajniju slavu. A slavit će ju narod, kad se pjesnikove rieči pretvore u djela, njegove nade u živu istinu!

III.

Pod modrim talijanskim nebom sastala su se godine 1840. dva mlada Hrvata častnika — Preradović i Kukuljević, da uglave vjerno prijateljstvo. Obojici bijaše sudjeno, da do skora postanu prvaci narodnji. Kukuljević je onda već radio na književnom polju. Bijaše jedan od najognjevitijih mladih Ilira, pa nije čudo, što je stao nagovarati svoga pobratima, da propjeva hrvatski, jer se Preradović mnogo bavio oko njemačke poezije. Preradović se nije usudjivao, jer nije bio dosta vješt hrvatskomu književnomu jeziku. Budući dugo vremena daleko od domovine i uzgajan u tudjem duhu zaboravio je materinski govor. A pored toga činilo mu se čudno, da pjeva jezikom, za koji je onda još mislio, da nije na istom stupnju s ostalim evropskim jezicima.

Najzad ga Kukuljević skloni, da uzme prevoditi sa hrvatskoga na njemački i da njemačkim svojim pjesmama odabira hrvatsku narodnu gradju. Preradović ga posluša. U to doba prevede Preradović medju inim prvo pjevanje Gundulićeva Os-

mana, ali se žalibože prije nekoliko godina ovaj prievod s neopreznosti izgubio.

Istom god. 1843. propjeva Preradović hrvatskim jezikom. Bio je naime u Mletcima obećao svomu drugu Spiri Dimitroviću Kotoraninu odgovoriti na njegovu pjesmu izvornom pjesmom, kad stigne u Zadar. To učini god. 1843. Ova je poslanica svakome Hrvatu dobra znanica, jer je prvi glas, kojim se odazvao rodu jedan od prvakâ hrvatskoga Parnasa. Premda sâm pjesnik poriče pjesmi vriednost, opet se vidi trag pravomu talentu, po pandžama se prepoznaje lav. Svoju pjesmu izporedjuje s mladom pticom, koja samo od grane do grane poletava blizu gniezda. Odmah kad stane govoriti o Italiji, liepo veli: «Oj ptičice, oj pjesmice moja, digni krila u božije ime! Nije tebi tudje ovo more, nit su tebi nepoznane zviezde ovog neba, koje nad njim sjaje; mnogo krvce tvoje mile braće, mnogo suza tvoje jadne majke u tom moru izgubilo trage. Al što more u dubljini skriva, to je nebo u visini gore svakom oku zapisalo bistro: svaka zviezda jedno ime nosi, jedno ime našijeh junaka!» Zatim šaljivim tonom a u lakim desetercima opisuje izmišljeno obsjedanje i obranu od Turaka, sjeća se pojedinih prijatelja, a ne zaboravlja jednomu od njih doviknuti: «da se prodje ljubâ tudje zemlje, da mu ljuba bude domovina». Pjesma je puna uspomenâ na Kačićev «Razgovor». Starac Milovan prvi je vodja Preradovićeve vile na domaćem putu!

Tako je Preradović probio led. Ali je bila još jedna muka: trebalo je, da s hrvatskom pjesmom

izadje u javnost. Zato mu se nadala zgoda, kad ga je saletio Kuzmanić, da mu napiše pjesmu za prvi broj «Zore Dalmatinske». God. 1844. osvane prva njegova hrvatska štampana pjesma: «Zora puca, bit će dana». Sâm se pjesnik čudio, kako mu je lako pošla za rukom. Pjesma je odjeknula u Zagrebu, te je Gaj preštampa u «Danici».

Odmah se u ovoj pjesmi pojavila značajna crta Preradovićeve poezije, kojom će od sada osvajati srca hrvatska: lakoća sloga i zvonkost stiha. Ujedno opažamo već u ovoj pjesmi osobinu Preradovićeva pjesničkoga stvaranja, na ime simboliziranje i alegorizaciju. A uza to ipak kolik sklad medju pojedinim dielovima same pjesme!

Sa «Zorom» je pjesniku zabieljela i druga zora: našao je srcu vjerenicu, pa tako dva ideala zaokupiše njegovu toplu dušu — domovina i ljuba. Hrvatski se narod probudio i Dalmacija se diže oda sna, sve sluti, da će biti dana, da će biti sreće i slave. Uza to je sretan u ljubavi. Ništa mu nije na putu, da bude zanesen i zadovoljan, pun nade i vjere.

Od sada počinju izlaziti u «Zori» pjesme njegove, sve ljepša za ljepšom. Koliko je Preradović radio oko «Zore», liepo nam pokazuju pisma njegova. Kukuljeviću piše iz Zadra 29. veljače godine 1844.:

Pravo veliš, da me je uprav Dalmacija kući vratila, i da nisam 'vamo došao, ne bi se bio našeg jezika primio, hvala Bogu! Samo da bi se ovih veriga još riešiti mogao, koje me u vojničkom stavu vežu, onda bi lakim srcem i zadovoljnošću put započeti nasljedovati mogo; ovako ali vele sam sapet (ti znaš i sam, kako je), ne mogu se onako okretati, kako bi hotio, jer me misla pitajuća uviek naskoči: gdi ćeš kruha naći, ako ovog ostaviš ili izgubiš? Možebiti s vreme-

nom, da se kakova prilika sgodi. Dakle: «Zora puca, bit će dana!», ali malo da nije opet noć nastala i sam Bog me 'vamo donio (oprosti, da se sam hvalim). Znaš, da ciela «Zora» na mojim plećima sad leži — ti ćeš se čuditi, ali istina je. — Naš urednik nije kadar zauzetom poslu, što se iz prvih brojeva ovog lista lako uviditi more. Od sviju strana došle su žalobe osobito na njegove sobstvene članke, izdatelji su se bili već uznemirili i već je glas puko, da ne će «Zora» više bieliti. Te onda bogme ja se umiešam i pomirim, obećajući, da ću ja u napredak sve uredjivati i ravnati. Tako ti sam sada polurednik i korektor, i u svemu sve; jer u cielom Zadru ne ćeš dva čovjeka naći, koji samo za nevolju naš jezik razumidu. Sve se ovdi potalijanilo, a Dubrovčani uvriedjeni kroz neke malenkosti ne će da pomažu. Dakle silni posao, kako vidiš, k tomu još služba i kadetska škola na mome vratu. Ali «Zora» ne će propasti, jer je u ruku vrlih izdatelja — braće Battara — koji kod svega dobra i najbolje t. j. dost novaca imadu za uzdržati ju u kakovoj god nesreći. Zbog toga jako mi je žao, ne moći za sad domorodcu Stanku Vrazu s mojim slabim perom poslužiti. Izpričaj me i pozdravi ga ljubezno od moje strane; u napredak dok se «Zorom» danu pomaknemo, gledat ću vam koji kamen dalmatinski poslati . . . Što sam ti od «Zore» kazivo, nemoj dalje pripoviedati, nemoj našu golotinju drugom oku odkrivati. Sav moj trud sad tamo ide, da se kako u pravopisu složimo, i bit će, ako Bog da, s vremenom. Od knjiga, brate, kojima ti mene uljudno nudiš, trebo bi dosta, ali nemam novaca, dakle za sad nek stoji.

Koji mjesec iza toga (23. svibnja 1844.) javlja Kukuljeviću o «Zori» iz Zadra:

«Zora» bit će naskoro brez urednika. Kuzmanić se je ovih dana odreko uredničtva; vike od svih strana su ga preplašile — i bolje je, on nije bio za ovaj posao; tako će rado svršetkom dojdućeg mjeseca «Zora» na moja ledja sasvim pasti, dok se pravi urednik nadje. Što Bog da! Ako se još dugo ta stvar o pravopisu vukla bude, onda će rado izdatelji s jednim hipom prekinuti metež i u Beču dopuštenje tražiti, ali ja mislim, da i brez toga mi ćemo s mladim ljetom u obćenitom pravopisu «Zoru» obučenu viditi — nemojte dvojiti; sve će se nadvladati. Gledaj samo, brate, da se kod vas ovo premetanje zločesto ne izkazuje — sve će s vremenom biti — i mora biti, jer južni Slavjani brez uzajemne književnosti i sloge obstati ne mogu . . . .

Zagrebački mu književnici proriču sjajnu budućnost. A on Vrazu piše iz Zadra 5. svibnja 1845. medju ostalim:

Vi ste preveć dobro o mojih pjesnih sudili i da mi niste prijatelj, morao bi reći, da se samo šalite. Ja dobro spoznajem, što sam i gdje sam na književnom našem polju — i tko zna, hoću li ikad

tamo stignuti, gdje bi može biti sad već bio, da su okolnosti odhranjenja moga drugačije bile. Sve, što ja pišem, to kao iz sna vadim, iz sna prvih ljeta moga života, gdje niesam druge glase nego materine slušao. Preveć su me tudji običaji, tudja čuvstva, tudje mišljenje nadrasli, za da bi ja mogo izvorni, domorodni spisatelj postati; ja ću uviek u sumraku basati medj tudjom noći i domorodnim danom. Po tih razlozih morao bi pero baciti, prekrstiti ruke i plakati. Ali opet pamet mi veli: s plačom ne ćeš ni sebi ni drugima pomoći — čini, što možeš — krpaj, ako ne znaš šiti. I tako, moj prijatelju! ja krpam i moja utjeha u tom stoji, da i krpana haljina može biti poštena . . . . . Ja vam mogu kazati, da se za sad još slabo knjige ilirske po Dalmaciji kupuju; svezan duh samo oniem se hrani, što mu stražani u tamnicu donose . . . .

Iste godine spjevao je Preradović «Putnika», alegoriju, u koju je prelio sva svoja čuvstva domoljubna, sav žar svoje mlade duše. U hrvatskoj je knjizi slabo koja pjesma osim Čengić-Age tako popularna, kao «Putnik». Priprostim i lakim, ali istinitim i toplim izrazom orisano je ovdje pjesnikovo idealno čeznuće za domovinom, za dobrom majkom, koja mekan ležaj stere usred svoga mekog krila. Zalud bi tko tražio u pjesmi prenatrpanih slika, suvišnih rieči, kićenih fraza. Sve je čisto i prozirno kao gorski potok, ali zato i šumi u njoj vrelo čuvstvo kao gorska bujica.

Već godine 1846. izlaze Preradovićevi «Prvenci», gdje je pjesnik sabrao dotadašnje svoje pjesme. Vrazu šalje iz Zadra 15. prosinca 1845. poziv na predbrojku „Prvenaca", i moli ga, da mu skupi što predbrojnika. Evo «književnoga poziva» :

Braćo, prijatelji i rodoljubi! Ja sam nakanio s novom godinom prva moja pokušenja u narodnom našem jeziku pod naslovom «Prvenci» u jednu knjižicu sklopiti i tiskom u književni naš sviet odtisnuti. Ali ja sam samo nakanio, još niesam za stalno odlučio, budući po svoj dobroj volji nevolja to ne dopuštja. Ta nevolja ne samo moja, nego sviju naših spisatelja sastoji u slaboj prodji knjiga, načinom, da ako se ne bi sami spisatelji zabrinuli i preporučili dobroti rodoljubnoj, teško da bi kroz knjigotržce i same troške pečatenja izvaditi mogli. — Sad ćete već znati, kud

sam naperio, i bojim se već, da vičete: Eto opet predbrojenja; ta da nam je carska blagajna, ne bi nam dosta bila na ta vječna predbrojenja! Pravo imate, braćo, ali ne imamo ni mi spisatelji krivo. Kud će suza neg na oko? Kud će spisatelj nego k svomu jednako mislećemu rodoljubu. Dakle oprostite i . . . . predbrojite se.

Preradović šalje svoje pjesme Vrazu na ogled i popravak. Tako mu iz Zadra 5. svibnja 1846. piše:

Hvala ti, brate, i opet na tvome trudu, ja sam jedva dočekao, da mi vratiš pjesme, budući me veoma vrieme tiska, a Bog zna, koliko će se još kod cenzure zadržati. Rad bi, brate, još jedno od tvoga prijateljstva, da mi s vremenom iskreno, bez obzira izjaviš tvoje mnienje vrhu mojih pjesničkih tvora, — što ti se u njih dopada, što ne; tvoj će mi sud više valjati nego ičiji . . . .

U ovoj zbirci ima toliko dotjeranih pjesama, da im se i danas ne nalazi u nas premica. — Po njima je postao Preradović uz Mažuranića i Vraza kolovodja hrvatskih pjesnika. Pjesnik je «Prvence» posvetio «krasnome spolu jugoslavjanskog naroda u slici ljube svoje». Pjesnik priznaje, da su mu pjesme od prekolani. «Starinom se zato dičiti ne mogu, izvan onom vječnom po vječnome Bogu». Njemu je stalo do toga, da proslavi majku Slavu. «S ovo malo cvieća i bilja veselo rad bih samo njojzi ovjenčao čelo!»

«Cviećem» je prozvao ljubavne pjesme, a «biljem» domoljubke. U pjesmi «Cvieće» priznaje pjesnik, da nije Petrarka, pa se i ne može nadati njegovoj slavi; ipak njegova ljubav ne će umrieti s njime, jer kao što iz njegova srca niču pjesme, tako će na njegovu grobu iz istoga koriena probiti cvieće, a s njime i ljubina uspomena.

Sve ljubavne pjesme, što se nalaze u ovom «Cvieću», pokazuju prve klice onoga idealizma,

koji se u Preradovićevoj duši kasnije sve više i više razbujavao.

U sonetu «Što je ljubav?» odgovara ljubi, da je ljubav na zemlji tajna, božji pečat čovječjih povelja, koji stoprv naša smrt otvara. «Ljubav ovdje samo j' duga sjajna, koju sunce, milost stvoritelja, kadkad s kišom naših suza stvara». U sonetu «Početak ljubavi» veli, da se uzalud trudio saznati dan, kad je začela njegova ljubav. «U početku žića i ljubavi naša pamet leži uspavana». Njegovu neprestanu težnju za nedostižnim idealom označuje pjesma «Jedinica». Pjesnik svagdje nalazi nju jedinu, ali joj imena ne znade. U ovom je nizu nježna popievka «Miruj, miruj, srce moje», gdje s neizkazanom milinom tješi svoje bolno srce, što za drugoga Milka diše. U «Snu» opisuje ljubi, kako su mu se iza oluje na moru najedankrat pomolile na nebu dvie zviezde: to su njene sjajne oči. Ova pjesma, pa i «Cvietak k suncu, srce k tebi» odaju u obradbi još novajliju. No kad pročitaš «Mrtvu ljubav», jedva bi vjerovao, da ju je spjevao čovjek, koji je istom dvie godine svećenik hrvatske pjesničke vile. I mišlju i obradbom pripada ova pjesma medju najdraže bisere naše književnosti. Čuvstvo je pjesnikovo kao i u pjesmi: «Miruj, miruj . . .», ali je golema razlika u načinu, kako je pjesnik ovaj put završio pjesmu. Pjesnikovo čuvstvo razbija tiesnu tamnicu zemaljsku, ni kopno ni more ne može biti siguran stan njegove mrtve ljubavi: njoj je mjesto na nebu, tamo neka zviezdom bude! Ima sličan motiv u narodnoj pjesmi, ali ga je pjesnik divno dotjerao, — on ga je svo-

jim koncem upravo preobrazio. Hiperbola na koncu donekle je nalik na misao u poznatoj pjesmi Heineova «Lazarusa», ali je očito, da je Preradović u pjesmi mogao i sam doći na ovu hiperbolu, koja je organičan završetak pjesme. Nema pak sumnje, da je Preradović pomno promatrao narodnu pjesmu, poimence žensku. Svjedokom su «Primorske pjesmice» i «Djevojkina proljeća», gdje je pjesnik majstorski pogodio ton narodne pjesme. Boje njegova kista nisu žarke, ali su jasne i izrazite, baš kao i u narodnoj pjesmi, koja i za najtragičnije momente upotrebljava dosta jednostavne izraze.

U pjesmi «Veseo danak» slikovitim, radostnim i zagrijanim slogom riše neizrečene slasti onoga danka, kad svoju ljubu prvi put smije zvati svojom. Čuvstvo mu je razblaženo, srce mu prekipljuje od zadovoljstva, pa zato kud pogleda, sve mu na susret nosi obilatu sreću, a budućnost mu odkriva divne krajeve obilate žetve. Sve su ove hiperbole tako istinite, tako pojmljive u času, koji je pjesnika zanio. No pjesnik je i u sreći ozbiljan i sviestan dostojanstva. Zato i u ovoj pjesmi, koja je izraz najživljega ličnog udovoljstva, pjesniku je zastava poezije čista i sveta.

To nam objašnjava još bolje pjesma «Pjesnik», u kojoj se na uman način prikazuje borba idealizma i realnoga života u pjesnikovoj duši. Prema narodnoj pjesmi dolazi soko u jutro pjesniku na prozor, da se s njime razgovara. Ako pjesniku i hrli duša u nebeske visine, ipak ljubi i zemlju. Tako izmedju neba i zemlje uviek preda njegova duša.

U drugom odsjeku svojih «Prvenaca» sabrao je «Bilje», kako zove svoje domoljubne pjesme. Ovo mu je bilje sabrala baka hodajući po dalmatinskim gorama, a on ga, pošto se sâm izlieči, predaje domovini: «iz ovoga bilja izciedi si soka, umij sebi lice, sincem oba oka, ne bi l' s' poljepšala za rodjene sine, sinci progledali iz sljepila tmine!» Ovom pjesmom očituje pjesnik svoju svrhu. U ovom je «Bilju» na prvom mjestu «Zora puca, bit će dana», pa onda «Putnik». Zatim ide «Pjesma suncu». Hrvatski se narod istom prenuo od sna. Ilirska je ideja ustala iz groba, a pjesnik moli sunce, da užeže i mlado i staro domorodnom vatrom, zalutalim da razsvietli um, na oltaru da zapali svieće naše slave!

Iza prigodnice «Dalmatin svome caru» dolaze «Braća». Pjesnik nas u dialognom obliku uči, kako treba da ljubimo domovinu. I ova je pjesma postala dio narodne duše. Pjesnik je očito mislio na dvie vjere u jednom narodu. Ima u pjesmi tako krepkih mjesta, tako slikovitih misli, da će ova pjesma i Milu i Ćira još dugo sjećati «strašne sudbe našeg roda, da slavjanska tužna majka u vlastitoj svojoj krvi potapljat si djecu mora». Preradović je umio didaktičnu jezgru o potrebi narodne sloge vješto oviti krasnim pjesničkim ruhom.

U «Izdajici» prezire odmetnike svoga naroda krepko i odrješito, kao što je «Braću» rek bi suznih očiju putio na slogu. Premda ima izdajica, ipak se vidi napredak, opaža se, da se pored svih zapreka narodna misao širi. Pjesniku se čini, da je iza zime došlo proljeće, zato pozdravlja narodni

pokret u «Proljetnoj pjesmi», gdje pod kraj veli: «Ljubav počimlje vladat nad svima, ljubica bratskih svuda već ima. Proljeće evo nama se javlja, narod se čisti, krepko ozdravlja».

Preradović je propjevao u Dalmaciji. Radio je za «Zoru». Zato nije čudo, što je on tumač osobitih dalmatinskih želja i nada. U Zagrebu su ga smatrali «pjesnikom Dalmacije». Ponos Dalmatinacâ divno je prikazan u pjesmi «Dalmatin». Dalmatin je još uviek slavan i dostojan svoje dične prošlosti. On je junak u boju, ljubi svoj narodni jezik i zemlju, voljan je i u napredak, da bude dostojan brat u slavenskom svietu. I ova je pjesma didaktična, ali da se više dojmi onih, kojima bješe namienjena, pjesnik je navlaš riječi ponosa metnuo u usta «Dalmatinu».

Iza «Napitnice» nalazimo «Četiri vrela» opet u narodnom slogu, a zamišljena su tako, kao da putniku odgovaraju odmah poslije kosovskoga boja. Misao je pjesme izvorna i značajna.

U pripoviesti «Djed i unuk» prikazuje pjesnik lakim načinom zadaću poezije u novo doba narodnoga preporoda. Starac daje unuku nove gusle javorove. Nastat će novo doba, u kom se ne će vrabac po starom nasilju baniti u lastavičjem gniezdu. Zato nek izvodi nove pjesme, po srcu duboke, a po mislima do neba visoke, putujući po svemu slavenskom svietu. Pjesma nek mu je istinita: njom treba da tješi prijatelja i ljubu, a kad stane slaviti domovinu, dobru majku svakom dobrom sinu, nek se digne i zagleda u nebeske visine. No silniku nek ne pjeva. Ne razumie pjesma

zapoviedi, slobodna je, svome glasu sliedi. Istina i sloboda, to su dvie dužnosti, koje Preradović nameće poeziji.

Ova se žica patriotizma vije i kroz pjesmu «Majka kod kolievke», gdje majka moli Boga, da joj čedo bude pravi sin domovine.

Pjesma «Kosovo polje» bodri djecu slavenskoga juga, da upru oči ne na biednu zemlju, nego na nebo; jer im na zemlji niče samo pelin i kukolj. Zato ih pjesnik nuka: Kad svi jednog Boga slavite, jednu Slavu pjevate, jednog ste tiela udi, budite i jednoga duha!

Osobita ljubav Preradovićeva k simbolizaciji vidi se u pjesmi «Vilin san». Pjesma je gdješto razvučena i prenatovarena abstrakcijama, koje su izražene u konkretnim simbolima, no ipak je ova pjesma dokaz snažne invencije. Ima u njoj Danteovske snage, bar u prvoj polovini. Ilirizam se odnjihao na ideji, da su Slaveni braća i da će doći čas slavenske zajednice. Pjesnik se zagleda u prošlost i zamišlja budućnost. On jasno razabira sve nevolje, koje su nas mučile i još nas danas muče, na prvome mjestu: slavensku neslogu. Ali se hoće znoja, toga čarobnog sjemena, da dodjemo do uzajamnosti. To će doba doći, ma i kasno. Prošlost je bila tužna, ali nas čeka sretnija budućnost. Samo nek Slaveni ne gude samo na guslama, nego nek im i trublja zatrubi! To je sve san; ali «san ne vara, koj' sva srca za istinu drže». Pjesnik ovdje vizionarskim tonom proriče budućnost. On je optimist, te se pouzdano

nada, da će se uzajamnost stvoriti. U doba zanosa vjera je u budućnost jasna i nepomućena.

U trećem odsjeku imamo «Presade» dviju pjesmica Götheovih, pjesme Lübeckove, Gleimove, Wielandove i Bürgerove «Leonore». Pjesnik ih je popratio ovim geslom: «Iz tudje zemljice u našu nekoje presadih sadove rad mirisa i boje. Tko zna štovat tudje, znade ljubit svoje».

Preradović se u ovo doba mnogo bavio oko njemačkoga pjesničtva. Kasnije se njegovo obzorje sve više širilo.

Godine 1846. spjevao je Preradović ljubavnu pjesmu «Tugu», krasnu u svojoj jednostavnosti, onda alegoriju «Ruža i ljubica», gdje je pogodio naivni izražaj; a nikla su i oba soneta: «Ljudsko srce» i «Pamet i srce», koji se upravo takme oštrinom misli i lakoćom izraza. Za pjesnika je samoga svakako značajniji drugi sonet, gdje razpravljaju pamet i srce, pa najzad veli srce pameti: Iz mog žara ti si svjetlo božje! Ovdje je Preradović u klici izrekao misao, koju će u zrelije dane razpresti u veličanstvenu sliku o velikoj zadaći «ljubavi» na zemlji. Iz ove je klice niklo ono zeleno drvo, pod kojim je tako rado boravila pjesnikova vila.

U to doba nastaju sve tješnje sveze pjesnikove sa književnicima u Zagrebu. Iz Zadra piše Kaznačiću 9. travnja 1847.:

Bio sam sad i u Zagrebu, tamo svi žale, što si «Zoru» ostavio, da sad ovako u ruku Kuzmanićevih jadikuje. Tamo je drugi sviet i drugo življenje.

A Kukuljeviću odgovara iz Zadra 26. travnja 1847.:

Ti želiš viesti o Pešti i Požunu, i žališ, što te niesam pohodio

iz Varaždina, da se o tom razgovaramo. I meni je, vjeruj mi, jako žao bilo, ali niesam se nikako mogao dulje zadržati, jer bi drugač bio zakasnio brzovoz, koji iz Zagreba u Zadar na tjedan samo po jedanput ide. U Pešti i Požunu baš ti je još sve onako, kako si ti u svome krasnome članku u našoj «Danici» objavio. Bio sam s Šturom samo jedno veče i razgovarali smo se o različitih Slavjanstva tičućih se stvarih. Dopalo mi se je jako tamo, osobito slavjanska mladež, koja pravu svrhu u očih drži.

God. 1847. spjevao je Preradović «Dvie ptice», političkim duhom zadahnutoga «Ribara», «Rodjene sestrice» (starost i mladost), «Nadu», u kojoj bez strogoga jedinstva opisuje njezine čare. Sasvim je na narodnu udešena romanca «Jelica» i «Tužna ljuba». Značajna je pjesma «Sliepac Marko». Nije nevjerojatno, da se tiče samoga pjesnika, koga su neprilike nagonile, da dade oduška opravdanoj ironiji. Vrazu javlja iz Zadra 7. lipnja 1847.:

Za sad ne mogu, brate, ničemu da se podadem, jer sam u velikom nemiru; dok god ne dodjem na mjesto, gdje ću znati, da ću nekoje vrieme ostati, dotle težko, da ću perom mahnuti. Ali do godine, ako Bog i sreća dade, oglasit ću se jednom većom stvari.

Na polazku iz Dalmacije piše Vrazu iz Zadra 17. lipnja 1847.:

Evo ti posljednjeg mog pisma iz Dalmacije, budući polazim odavle na 20. o. mj., kako sam ti već obznanio. Na mjesto mene došli su amo drugi naši književnici, t. j. gosp. Kap. Rukavina i dokt. Augustinović i ostat će ovdje u posadki. Sad bi «Zora» dva pomoćnika više imala, da bi njezin urednik te ljude k sebi privesti znao, ali ovako bojim se, da će svaki na svoj mlin vodu tjerati, a «Zora» bez vode ne će moći ni toliko samljeti, da bi se kukavna pogača izpekla. Ja si perem ruke i ne ću više u taj posao prste zabadati, dok god ne vidim, da na kormilu «Zore» čovjek ne stoji, koji pameti popušća. Kako sam čuo, bit će opet s novom godinom promjene, jerbo izdavatelji «Zore» vide, da na ovaj način «Zora» postojati ne može. Ja sam Battarima dosti prodikovao i njima raztumačio, da pravopis sveobći za «Zoru» je conditio sine qua non, i oni to uvidjaju, ali ne znadu si pomoći ne imajući čovjeka u Dalmaciji, koji bi kadar bio «Zorom» upravljati, a boje se koga inostranca dozvati, da ne uvriede samoljubive Dalmatine. Bio sam sastavio jednu pjesmu za oprostit se sa Dalmacijom i bio sam ju predao Kuzmaniću, da ju metne u «Zoru». On ju ne htjede primiti u «Zoru», a ja ne hteći ju po njegovoj volji popraviti, uzeo sam ju natrag i šaljem ju evo tebi, da ju metneš u

«Kolo», ako bi ti služila, ako ne, a ti ju podaj gos. Demetru, neka ju u «Danicu» metne, ako mjesto zasluži.

Ostavljajući iste godine Dalmaciju, spjevao je pjesnik «S Bogom» srdačno, ali i muževno. On odlazi u tudji kraj (u Italiju). Pjesma teče lako i prirodno. Čitatelju se čini, kao i inače u našega pjesnika, da je stih srastao sa mišlju. Zanimljiva je pjesma i zato, što pjesnik govori i o sebi. Kad se Dalmacija udavala u svoj rod, pozvala je i pjesnika k piru, da «uz gusle slabe svoje» zapjeva koju poskočnicu. Iza pira došli radnje časi. Pjesnik bi Dalmatince morao pokarati. Ali ne će: «Razum bi vas pokarao, al se srce tomu prieči: ljubit valja uviek svog!» Zato ih moli, da ostanu našinci.

*

* *

Godine 1848. bori se Preradović u Italiji. Kad se krv lije, vile šute. On je spjevao samo prigodnicu «Smrt Knežić-kapetana» i «Krasno jutro», sonet pun ljubavne sreće.

Dogadjaji ovih ratnih vremena duboko se kosnuše pjesnikove duše. To se vidi iz njegovih pisama. Iz Vidama piše Vrazu 9. studenoga 1847.:

Dragi brate Stanko! Pišem ti evo sada, da ti obznanim, da odavle u Brešu prelazim i da ću se s regimentom prekosutra tamo krenuti. Doći ću tamo 24. o. m. Ja ti to obznanjujem, da se znadeš ravnati, ako mi imaš štogod pisati ili poslati. Kod vas je sada zlatno doba. Sabor, narodna opera, bakljade, musike i što ja znam sve; a ja siromah ovdje u tudjem svietu kukam i mučim se, nigdje prijatelja, nigdje našeg glasa, sve puko tudjinstvo. Svaki dan više vojske u Italiju dolazi. Na naše mjesto doći će regimenta Hohenlohe iz Ljubljane a i jedna regimenta Husarâ već se je ovamo krenula — bog zna, što nas na skoro čeka, — bit će rado i krvi . . .

Je si li opet u sboru u narodnoj operi pjevao? Piši mi štogod od tih sadašnjih naših zabava — znaš, da sam željan čuti vesele glase iz mile Domovine. Pozdravi gosp. Mamicu, (gju. Vancaševu),

reci joj, da joj najmladji sin tuguje, što ne može kod nje biti i nagledat se je. Pozdravi i sve druge p r a v e domorodce i piši na skoro tvome pobratimu P.

A iz Monze piše Vrazu 11. siečnja 1849.:

Nemoj me kriviti, što ti tako dugo ne pisah; od kako si u Pragu kod slavjanskog sabora bio, niesam o tebi nikakva glasa imao, a i sad onako samo utomar pišem ne znajuć, hoće li te moje pismo u Zagrebu naći, ili ne. Ako te moje pismo nadje, ako si još živ (što se u bogu ufam), odgovori mi odmah, da znam, gdje si i kako si. Da sam sretno rat talijanski probavio, to si znam čuo, akoprem su me već za mrtva proglasili. Doduše ne bi toliko ni škoda bila, palo ih je toliko boljih od mene.

Šulek mu je u 141. br. «Narodnih Novina» god. 1848. već bio napisao srdačan i ganutljiv nekrolog.

Zli plodovi, kojima je urodila vojna na Magjare, zavila je domovinu u crno. Klonule su liepe nade. Zato u pjesnika nestaje predjašnjega pouzdanja. Nema više u njegovoj duši vedrine.

Vraćajući se u domovinu spjeva «Pozdrav domovini», pjesmu, koja po vrelosti osjećaja pripada medju bisere poezije hrvatske. Liep se napredak za umjetnu kompoziciju vidi u elegiji «Pjesma Dubrovniku» (1849), gdje prviput sazrieva Preradovićevo nagnuće k strogoj arhitektonici, kakvu ćemo naći u poznijim većim pjesmama. Prve su dvie kitice uvod, zatim tri govore o pjesniku, srednjih pet o udesu i sjaju Dubrovnika, onda tri o uzrocima njegova pada, i najzad dvie posljednje rade o budućnosti. Slike se nižu lagano i mirno. Vriedno je iztaći, što spominje pjesnik za se u četvrtoj kitici, da je i njega vodila dubrovačka vila. Od potresa većim zlom smatra pjesnik sjeme Lojolovo. Ovaj je moralni uzrok više naškodio gradu, nego potres. U apostrofi dovikuje Dubrovniku, da je sada vrieme slavskomu vremenu, i da

bez slavjanstva ne će ustati iz groba. Tako se iz okvira elegije prometće rieč pjesnikova u patriotički nagovor.

Amo se prislanja elegija «Pjesnikova kob».

Šaljući Vrazu «Pjesnikovu kob» piše mu već iz Vidama 17. rujna 1847.:

Evo ti za petu knjigu «Kola» opet jedne moje pjesni, ako ti služiti može. Nešto malo je u crno zavita, — ali, brate, kakvo vrieme, tako i ptica pjeva.

Ovdje se pjesnik žali na nemilu kob, koja mu je svu krv pretvorila u žuč. Gdjegod majku sretne, svaka je tudjinka. Jedno ga ipak tješi: U pustinji suhoj, na kamenu golu, pjevat jošte mogu pjesmicu oholu. A ta se pjesma vije po širokom svietu!

Preradović je refleksivan pjesnik i onda, kad opisuje prirodu. To se vidi u pjesmi «Jesen» (1849), gdje mu je spoljašnja snuždenost samo simbol lične i narodne skrbi. Ove je godine spjevao dva soneta ljubavna: «Stalnost i nepokoj» s motivom Heineovim i «Crni dan», u kojemu je plastična snaga silna. U drugoj kitici veli ovako: kroz njih dah moj ko luč staklom leti, ti si jedin sličan crnoj stieni, kroz te misô ne može prodrieti, kod tebe se svaka okameni.

Godine 1850. nastaše ljubavne pjesme «Vila i Lada» i divno «Pitanje» sa živom pointom, a god. 1851. pjesme pune sladka čeznuća «Kad» i «Svraćanje», pa »Mica» i «Kasno». Iz svih izbija u blagom obliku pjesnikova tuga. Sad se zapravo završuju ljubavne pjesme našega pjesnika, komu su bile tada 33 godine. Kasnije je još spjevao «Pjesme sladogorke» (g. 1863.), u kojima je pecava pointa na kraju svake pjesmice plod zrelijih

godina. Pjesnik ne pjeva više kao mladić, nego kao muž, komu ljuba na svaku lasku odgovara finom ironijom. Posljednja mu je ljubavna pjesma «Onoj» (g. 1865.), kojoj želi dati još ovo života, što ga ima. Našao je ženu, koja mu je kao angjeo spasitelj došla s novom nadom. Uz nju sebi snuje nebo na tom svietu, paklu svojem. Pjesnik govori ovdje ženi s iskrenom zahvalnošću.

No da se vratimo u početak petdesetih godina. Živući u Zagrebu mogao je Preradović vidjeti, kako su se naše nade pretvorile u suze, kako je mjesto dana pala noć, koja će dugih deset godina pritiskivati domovinu poput more. Iza velikih težnja ilirskih, poslije tolike hrvatske krvi prolivene na bojnom polju nametnula je nezahvalna ruka sudbine Hrvatskoj težke okove, u kojima je stenjao narodni duh. Oni, koji se nisu odmetnuli, ostavivši politiku ili njeguju liepu knjigu ili im se duh zanosi u prošlost, te sabiraju dokumente, uspomene, uzkrisuju prošlost, kad je sadašnjost zamrla.

I Preradovića je presvojila ova atmosfera.

Kukuljeviću piše iz Zagreba 21. svibnja 1850.:

Ne pišeš ništa, kako naše stvari stoje i kad će Ban doći. — Premda je već dosadilo o politiki govoriti, ipak ako si što doznao, daj da čujemo. Teatar njemački na slabih nogu stoji i izdahnut će rado skoro, laka mu zemljica, iz koje se nikad više ne podignuo.

A Kaznačiću javlja iz Zagreba 17. prosinca 1850.:

Odkad se je bansko vieće razpustilo, te moja sudbina me ovamo k vojničkom upravljanju nanese, niesam gospodar, nego sluga, a znaš, da sluge moraju da rade za se i za gospodara, te tako im malo vremena ostaje odolievati željam srca svoga i posvetiti se prijateljskom razgovoru u pismu. Ja sam ti kao pas svezan na lancu od jutra do mraka i nemam skoro ni vremena, da mislim na što drugo nego na službene svoje poslove. Blago tebi, koji u svom položaju ipak slobodnije dišeš. — Šta ću da ti sve pišem? O politiki nije

skoro vriedno, da prosborim, a i sam znadeš, na čemu smo — nascitur ridiculus mus! to ti je jezgra naših stečevina iza ogromnih dvoljetnih nada. Ja sam se politike sasvim već odrekao, jer mi se čini posao s njome: praznu slamu mlatiti. Jugoslavenske novine zabrani vlada ovih dana bez suda — samovoljno. Sad znadeš, kako stojimo. Da mi moji poslovi dopuštaju, najvolio bi se literaturom baviti.

I dvie godine iza toga (13. kolovoza 1852.) piše Kaznačiću iz Zagreba:

U književnosti našoj ovdje ništa novoga, sve spava.

Tko bi se bio mogao oteti tuzi? Zato u pjesmi «Zemlja suncu» (1850.) dovikuje zemlja: «Potamni, potamni, svieta sjajno oko, i sruši se s neba u bezdno duboko. Ja sam ti dozrela jadom i čemerom, sjeme povjerenja urodi nevjerom. Veća mi je muka izpod tvoje luči, žalost bjelodano svoju gledajući». Na tom je osnovu postala i politična «Naša Anka» (1850.) s prozirnom simbolikom. Toj je misli namienjen i «Car Dušan» (1851.), gdje je pjesnik prikazao resignaciju u neobično krepko izraženoj situaciji. Gledajući razdor slavenski kori Poljake u pjesmi «Poljakom», što idu stranputice, i uvjerava ih, da bez obćega sklopa ne ćemo izplivati iz obćega potopa. Poljaci su bili pristali za absolutizmom na zator narodnostî u Austriji. A «Rusinom» (1850.) dovikuje srdačne rieči zahvale, što su se vratili u slavensko kolo. Njihovu se uzkrsnuću raduje svaki Slaven. «Naše majke Slave na prostranih prsih prostora je za sve za Slavjane dosta, odkad ona majkom sveslavjanskom posta».

Pa i kad prirodu gleda, dolaze mu na um melankolične misli. Promatrajući zalazak sunca misli na smrt u pjesmici «Lako noć» (1850.), gledajući «Oluju» (1851.) čini mu se, da više ne će

vidjeti sunca. On sâm priznaje, da se priroda duboko doimlje našega srca. «Jasni dani, da ne znamo, prodju lako; mračni pako ostavljaju uviek znak.» Pjesnik svoja čuvstva unosi u prirodu. A u taj par bijaše mu duša puna mračnih čuvstava.

Preradović ipak ne očajava, jer umije i u najcrnjim časovima sačuvati neku voljnu jačinu, pa se odrvati crnim mislima. Tako i sada ne gubi potpunoma nade, jer ne gubi vjere. On imade «Pjesmicu» (1851), kojoj prianja uviek iza dnevnog posla i uz nju zaboravlja sve jade, ko diete, što naganja leptira, kad ostavi školu. «Oj pjesmice, mila drugo moja, vjerenice od Boga mi data, koje glasom za jadom udata odahiva duša iza boja, ti jedina, a druga nikoja, utjeha si duši obilata».

Zato u pjesmi «Utjeha» (1851.), tješi prijatelja: Sve što udes razvaljuje, on lako i opet sklapa; dok je tebe, bit će svega, dok je glave, bit će kapâ!

Ovo uvjerenje, duboko prožeto gorčinom na nepravdu svieta, očituje se u nedostižnoj pjesmi «Na Grobniku» (1851.), gdje je majstorskim dlietom izklesana svaka pjesnikova misao. Ovdje se prvi put izražava pjesnikovo nezadovoljstvo zbog darova, kojima je Zapad nagradio naše zasluge. Preradović stupa ovdje u red ruskih slavjanofilskih pjesnika, koji vjeruju, da Zapad gine, a u Iztoku da je još sto munja u životu. Na Grobnik zove pjesnik braću iz svih krajeva, jer je ondje naša Meka, jer ondje spava duh junački, koga će nam još trebati. Od iztočne će striele planuti za-

padni trud, a mi smo na predstraži prva četa, prvi naš je boj.

U popievci «Moja ladja» utješljivo veli domovini: U budućnost gledaj bolju, k nebu digni stieg! Dvie su zviezde, koje sjaju pjesnikovim očima: vjera u Božju pravdu i pouzdanje u nepokvareno Slavenstvo. Ovdje vidimo klicu onoj misli, koja će sve više i više razbujavati u pjesnikovoj mašti. Preradović će postati apostol slavenske ideje. Uza sve to vidi se u ovo doba još uviek pojmljiva zabrinutost. Sad je ova vjera u pjesnika, da tako kažem, još pasivna, kako se razbira iz patriotične pjesme «Duh slavjanski». Pjesnik zabrinut za svoj rod luta samotnim gajem, gdje se susreće s Duhom slavenskim. Pjesnik veli: Briga za rod mene muči, i spavat mi ne da dugo, šta će biti od njega tužna, okružena svud od biedâ; kako srce da utažim, kako tuzi da odolim. A na to mu odgovara starac Duh: Ne brini se, sinko, ništa, ja se i za njega Bogu molim.

U ove je dvie godine spjevao pjesnik još nekoliko pjesmica, i to god. 1850.: «Trn u oku», i «U oči blagdana», a god. 1851.: «Pet čaša». Ujedno nam je iztaknuti nekoliko proslova od god. 1849. do 1852. Znamenit je proslov god. 1850. u slavu Jelačićeva pira. U drugima nuka osobito krasotice na rodoljublje. Bogatijom se kompozicijom iztiče onaj proslov u slavu Jelačićeva pira. U uvodu je jasno izrečena promjena vremena, nepovoljna po pjesničtvo. Pjesnik se ipak nada, da će biti bolje. U prvom odsjeku govori o slavi Jelačićevoj na bojnom polju i o njegovoj energiji, s kojom u krune

traži naša prava. U drugom se uz poetičan opis Štokavskoga grada spominju njegove zaruke sa Sofijom.

Valja nam još spomenuti «Veselje mladosti» (1850.), u kojem promatrajući bezbrižnost dječinu rek bi nalazi odmor od svojih i od narodnih skrbi, zatim tri prievoda iz češkoga, koje je priredio zato, jer im je Lisinski za češki izvornik napisao glazbu, i najzad «Noćne pjesmice» u narodnom duhu, od kojih neke na neprisiljen način odaju mir i blagost tihoga noćnog neba. Čitatelj s pjesnikom nalazi okrepu u svježini noćnoga zraka iza onih crnih misli, koje nas podilaze, kad se sjetimo narodne «ladje» u to doba. Osobito je značajna po pjesnika prva noćna pjesmica, gdje nebesnica zviezda pane s neba na zemlju, pak joj veli: Ne čudi se, zemljo tamna, rodu dodjoh u pohode, da posjetim sestru ljubav, tvoju zviezdu jedinicu. Ljubav je jedina zviezda na zemlji. Pjesnik će od ove grude izklesati u drugom perijodu svoga rada divan kip.

Gotovo sve ove pjesme, što ih je spjevao poslije «Prvenaca», skupio je Preradović u izdanju, koje je prozvao «Nove pjesme» (1851.) dodavši sitnice, nadgrobnice i dvosloge, medju kojima ima krasnih i zdravih zrnaca, pa su mnoge postale poslovice kao i mnogi drugi stihovi iz predjašnjih vremena, n. pr. ljudskom srcu uviek nešto treba, zadovoljno nikad posve nije; domovina kakva bila, rodjenom je sinku mila; dok je glave, bit će kapa; tudja ljubav ljubi svoga; ne razumie pjesma zapoviedi, slobodna je, svome glasu sliedi i dr. Nove je

pjesme posvetio biskupu Strossmayeru, kome pjeva: «Tebi, svietli gospodaru, koj' priljubit božjem daru svete vjere znadeš plodno sveto čuvstvo domorodno, i koji si svuda time već stekao slavno ime, te će ti se preko danâ sizat slava razasjana, tebi slabe plode silâ posvećuje moja vila, da pod štitom tvog imena sačuva ih od vremena». On želi struniti koje zrnce rodoljublja u domorodne duše, on ne želi hvale ni slave, nego samo bratinsku ljubav. Tako veli pjesnik u predgovoru. Preradović je medjutim već omilio narodu. Kaznačiću piše iz Zagreba 3. listopada 1851.:

Mojih «Novih Pjesama» ne mogu ti više poslati, jer sam sve već razprodao, niesam ni predbrojnike sve namiriti mogao.

IV.

Sa godinom 1851. završuje se prvi perijod Preradovićeva rada. Pjesnikova vila od god. 1852. do 1856. ne ide rodu u pohode. Nastaje faza znamenita u pjesnikovu razvoju. God. 1852. priobći u «Nevenu» tek nekoliko prizora iz «Kraljevića Marka», dramatizovana epa, koji je započeo već u ilirsko doba, a možda u glavnom već i dovršio. Osim toga napisa dvie tri prigodnice.

U «Kraljeviću Marku» opjevao je pjesnik veleumnu ideju, da ratarstvo ima biti temelj naše narodne naobrazbe, kako je Herzen naučao. Ovu je misao pjesnik spojio s narodnom vjerom, da će ustati Kraljević Marko. Pjesnik je upotrebio oblik misterije, kako ga preporučuje Mickiewicz, za izradbu svoje uzvišene ideje. Pjesnik nije bio zadovoljan djelom, pak je kasnije smišljao djelo pre-

raditi. Zato je skupljao narodne pjesme o Kraljeviću Marku. Ali mu smrt poremeti osnovu. Zgodnom priredbom mogao bi se «Kraljević Marko» spasti za pozornicu. Taj posao još čeka vješta dramaturga ili redatelja. I za Goetheova «Fausta» dugo se vremena mislilo, da nije za pozornicu.

Iz ovoga doba potječe takodjer libretto «Vladimir i Kosara» u četiri čina po Kačićevoj pjesmi. Oba su ova djela štampana u skupnom izdanju, a ocienio ih je Marković.

U početku petdesetih godina snovao je pjesnik spjevati romantičan ep «Lopudsku siroticu».

Iz Kremone 20. svibnja 1853. moli Kaznačića, da bi mu sakupio što više podataka, kojih mu treba za „Lopudsku siroticu“:

Obećao sam na podporu »Nevena« sastaviti jednu pjesmu i odabrao sam si onu pripoviest o sirotici Lopudskoj . . . Tu mi dakle treba nekoliko izvješćâ . . . Bit će najbolje, da se porazgovoriš o tomu s Kazali-om, koga liepo pozdravljam. Iz ovoga, što te pitam, i sâm ćeš dokučiti sadržaj pjesme, a jedanput smo se i razgovarali o tomu, kad sam u Dubrovniku bio. Obaviesti me dakle o svemu onako, kako i sam znaš, da je potrebito, da pjesma vjerojatan temelj steče. Budući pako da znadeš, kako je kratka dobra volja pjesnikova, da štogod napravi, zato gledaj, da me što prije izviestiš o stvarih, za koje te pitam, jer će drugčije možda proći ova sgoda, a š njome i sva prilika, da pjesma ugleda bieli sviet.

Pjesnik nije epa dovršio, ali je i ovako krnj jedan od najvrednijih bisera hrvatske knjige. Sadržaj joj je poznat, pa ga ne marimo pripoviedati. Ep je spjevan narodnim desetercem, ali slogom mnogo umjetnijim i bogatijim. Pjesnik je tkaninu izvezao velikim bogatstvom plastike, a uza to je nadahnuo pjesmu, gdje treba, silnom lirskom čuvstvenošću i dramatičnim patosom. Zato pravo veli Marković u svojoj ocjeni ovako: «Po svem možemo reći, da bi

ova pjesma, da nije po nesreći nedovršena ostala, bila onako savršen romantični epos, kako je Mažuranićev Čengićaga savršen junački epos narodno-umjetničkoga sloga». Pjesnik ga na veliku štetu nije dovršio. Najvjerojatniji je tome razlog, što Preradović nije bio po svojoj pjesničkoj individualnosti epik.

Amo ide još i ulomak prekrasne elegije «U smrt Jana Kollára», kojoj pretežita plastika svjedoči, da spada u prvo doba pjesnikova stvaranja. Kollár je umro g. 1852.

Veoma je zanimljiv po pjesnikove književne nazore nedovršen nacrt lista, namienjena nekomu prijatelju (Kukuljeviću?), doduše bez datuma, ali je očito, da nije nastao poslije petdesetih godinâ, pak ga zato ovdje priobćujemo:

Mi smo se mnogo puti, — piše Preradović, kad smo zajedno bili, razgovarali o Slavjanstvu, a ponajviše o njegovom unutarnjem životu i u razgovorih naših uviek smo se u tom slagali, da za sjeme naše sreće tudje polje nije, da mi kao osobito veliki narod osobitim, novim po nama razkrčenim putem k svetoj svrhi ljudske zadaće udariti moramo, ako ne ćemo, da nas potomci naši kao ubojice samih sebe proklinju i na naših grobih zaviču: Vi ste nas mliekom tudje majke zadojili, koje nam i vam danas prisjedja. Rad bi dakle, pobro, i pismeno s tobom se porazgovorio o onome koješta, što nam sladko pokrati vrieme u tudjoj zemljici, gdje druge naslade ne imasmo niti imati želismo. Ti dakle, pobratime, ako gdjegod zabrazdim s moje oranice, ti mi priskoči, te me uputi, ali nemoj očekivati u ovih poslanicah nikakve visoke, a najmanje njemačke mudrosti. To i jest neprijatelj, proti kojemu se oružam, to i jest ona mudra nesreća, koju bi rad tako opisao, da ju svatko svagdje upoznati i kao tudjicu odrinuti može. Nemoj ovdje ni tražiti one velike dosljednosti, kao da sam naumio bog zna kakvu ogromnu dogodovštinu slavjanskoga života pisati, te da potanko moram od *a* početi, ako želim do *z* doći. Moja je Vila prostačica, koja u jutru prije sunca skute prisuče, te oko kuće po svojoj bašči i livadi onog cvieća mi nabere, koje u jutro razcvjetano nadje. Ona ne ide u tudja polja i livade, kao da bi namjeravala, baš od ove ili one vrsti cvieća da nakupi puno krilo, te da mogu kakav jednostavni vienac splesti. To ne. Ja nikakova smjera (plana) ne imam, po komu bi naumio, da radim ovdje.

Blaga narav, po koje neporušivih zakonih tjelesa nebeska i zemaljski mravi se kreću, ona će mi biti voditeljica, njoj se povjerujem, i samo molim Boga, da ju svuda razumjeti budem.

Onako, kako mi što na um padne, tako ću ti i pisati, moje misli ovdje našarati. Znaš, bojim se svake sisteme kao vraga. Dalje vuče od gospode! tako i ja od sistemâ! Dosti sam se kroz nje mučio po školah njemačkih i ne će mi se više za živu glavu sistemizirati. Unutarnji život Slavjanina bliže je naravi, nego ikoji drugog kog naroda, zato on najdublje i osjeća strašnu okrutnost sistema, po kojih se duh čovječji sapinje, mjesto da bi se razvio. Zato nisam nipošto zadovoljan sa današnjim sistematičkim načinom podučavanja djece. Učitelj ima sada svoj predpisani sistem, po kojem se djeca učiti imadu, on se od njega niti pomaknuti smije niti znade, a i osvjedočen je, da je to jedini način, po kojem se sveti duh s neba u djetinje glave spušta.

Svaki narod ovoga svieta ima, ja bi rekao, osobitu svoju zadaću u velikoj porodici ljudskoga roda, koju je ili već izradio ili na njoj jošte radi. Grci i Rimljani odcvjetali su, i strunili sjeme u plodne grudi sadašnjih naroda . . . (Dalje lista nema.)

*
* *

Neprilike u obitelji, česte seobe, političko stanje domovine od god. 1852. do 1856. ne daju pjesnikovoj duši, da se javlja narodu. Istom kad dodje u Glinu, spjeva za «Neven» «Smrt» i «Zemaljski raj», a iza toga do god. 1860. izuzevši dvie tri prigodnice opet ništa, dok ne osvanu ustavno sunce poslije Solferina i pred našim vratima.

Tako bismo mogli reći, da od g. 1852. do 1860. traje neki mûk u pjesnikovanju Preradovićevu uz male prekide. Absolutizam je bio kriv, da je domaćica vila morala samo kriomčariti.

Pored svega toga bijahu ove godine po pjesnika znamenite. One bjehu koncentracija pjesnikove snage za novu eru, i ujedno doba, u kojem je pjesnik razširio svoje obzorje s novoga gledišta.

Već god. 1851. počne Preradović obćiti s nekim krugovima, gdje se liepi sviet bavio oko spiritizma, koji no su god. 1849. pokrenula braća

Foxi u Hydesvilleu kraj New-Yorka. U to doba počinje pomicanje stolova i kucanje duhova. Doskora se skupi oko nove nauke sva sila ljudi iznajprije u Americi, a domala i u Evropi. Mnogi su ljudi viših slojeva tražili u spiritizmu reakciju protiv ekstremnih nauka materijalizma i socijalizma, te su objeručke prigrljivali novo evandjelje. U novije doba imamo u Englezkoj primjer, da je Wallace, jedan od prvaka prirodnih znanosti, na čelu spiritističkoj družini.

Preradović je od onda pa do smrti mnogo čitao njemačke i francuzke knjige i časopise o spiritizmu, poimence djela Albana Kardeca, po kojem je spiritizam zadobio karakter čiste magije. Preradović je bio uvjeren o novoj nauci, pa je god. 1865. objelodanio prievod Kardecova spisa. U toj knjižici ima najprije povjest spiritizma, gdje se dokazuje, da ova nauka seže u najstarija vremena, da je nje puna indijanska, egipatska, grčka, i poimence kršćanska filozofija. Spiritizam uči, da je čovjek sastavljen od duše (duha), tiela i perisprita (duhoplina), plinatoga veza izmed duha i tiela. Očito je, da je Preradovića privlačila najpače etika nove nauke, puna plemenitih ideala. Ova se etika podudara u glavnom sa kršćanskom, ali pobija vječnost kazne, tvarni oganj pakla i dr. Spiritizam uči, da se bića neprestano usavršuju diljem više života, dok se ne približe k Bogu. Broj ovih života nije odredjen, svaki duh može ga umanjiti, ako revnije uznastoji oko svoga napredka. Bog hoće da se grješnik popravi, zato nema vječne kazne. U novom životu čovjek zaboravlja, što je

bilo u predjašnjim životima. Kad duh svrši svoje putovanje, onda postane andjel. Svaki čovjek ima svoga andjela-čuvara.

Spiritizam veli nadalje: Mojsije je upravljao ljudima s pomoću straha, a Isukrst s pomoću ljubavi i milosrdja. Spiritizam je treći pojav božje moći i dobrote, jer dokazuje budućnost jasnim činima, odkriva čovjeku nevidljivi sviet i upućuje ga u tajne budućega života; nova nauka dolazi, da ustanovi medju ljudima carstvo milosrdja i zajedničtva po Isusu navieštena. Mojsije je težao, Isus sijao, a spiritizam će da žanje. Po tom spiritizam nije novo svjetlo, nego samo sjajnija luč stare nauke. Spiritizmom zove Bog ljude posljednji put, da se podadu zakonu Isusovu i da živu po milosrdju i ljubavi. Kad zemlja dodje do svrhe, tada će biti obća sreća i mir.

Prema tomu je svrha spiritizma poboljšavanje ljudî. Spiritizam želi izkorieniti u ljudî strasti i pogrješke, a uvriežiti milosrdje i smjernost. Nevolje na svietu liek su naše duše. Tko vjeruje novu nauku, ne može očajati. Molitva je obćenje s Bogom. Spiritizam pobija težnju za bogatstvom i slastima. Ljubav je temelj ove nauke. Sviet se smijao, veli Kardec, kretanju stolovâ, ali se ne će smijati nauku, koji je odatle potekao.

Ovdje je odgovor onima, koji pitaju, kako je mogao Preradović prionuti za spiritizam. On je jamačno i sâm znao za prevare nekih medija, ali ga to nije odvratilo od spiritistične etike, koja ga je idealnošću svojom privlačila podajući mu bogatu utjehu.

Preradović je rado čitao filozofijske knjige. Ozbiljna ga je knjiga pratila do groba. Čovjek onako žive intuicije, kakav bijaše pokojnik, tražio je svjetlo, ulazio je u trag istini, pa je mislio, da ju je našao u etici spiritizma. Optimizam ove etike omamljivao je snatrilačku dušu pjesnikovu, jer mu je dočaravao budući raj na zemlji. Ovaj mu je optimizam bio svjetionik usred uzburkana mora strastî i nepravdâ ljudskih. Čovjek mirnije ćudi bio bi skeptičniji, no pjesnik je požudno srkao slasti, koje mu je davala čaša ove etike. Preradović je tvrdo vjerovao, da je ova nauka uzvišena i jedina spasonosna.

Nama je ova mistična teorija samo fosforescencija, pjesniku bijaše pravo svjetlo, «novo sunce», koje mu je žarkim zrakama zasjenilo oči. Značajno je, da su mnogi prvaci slavenskoga Parnasa pali u misticizam. Mickiewicz postaje apostolom Mesijanizma, pa promeće poeziju u političku propovied, Slovacki zapada u teosofiju, Krasiński u mistične teoreme, ruski Slavjanofili spajajući realne prilike sa teorijama traže spas Slavenâ u pravoslavlju, Gogolj, Ševčenko, Turgenjev postaju pesimiste, Tolstoj ruši kulturu, Preradović se daje u krilo spiritizma. Toliki pjesnici u Slavena, romantici i realisti, padaju u mističnu maglu. Premda je njihov misticizam veoma različite boje, opet se vidi, da se narodne težnje slavenske u najumnijih genija gube u magli mističnih teorija. A bilo bi jamačno mučno već sada razabrati, koji su tome pravi uzroci. Zašto se natega čuvstva pretvara u takve oblike, moglo bi se samo nagadjati. Slaveni

osjećaju potrebu duševnoga zajedinstva, jezik i krv nas upućuju, da smo jedno pleme, a historijske i političke prilike tako su goleme zapreke u tom poslu, da nije nerazumljivo, što najumniji ljudi najzad traže izlazak u mističnoj formi, koja obećava najbrže riešiti ovaj problem. A možda je suuzrokom i slavenska ćud.

Preradoviću misticizam nije naudio u umjetničkom stvaranju, jer je on oplemenivši svoje etičke nazore umio sačuvati pravu umjeru duševnih sila. Zato njegove pjesme, koje su i pune spiritizma, ne promašuju umjetničke svrhe, kako to vidimo u djelima drugih slavenskih umnika, odkako su se podali misticizmu. Tome će biti uzrok ne samo u individualnoj ćudi pjesnikovoj, nego i u tom, što je Preradović crpio slavensku ideju iz češkoga izvora, iz Kollárovih pjesama, u kojima zanos nije pao u jaram mistike. Kollár odkriva slavnu prošlost slavensku, nasladjuje se bajnom slikom naše budućnosti, ali ne razmišlja, kako će tomu idealu udahnuti život, ne mari znati, koji je realni put do toga cilja. Česi su bili učitelji naših Ilira. Preradović ih slavi već g. 1845. u pjesmi «Pčele slavjanske».

Preradović je koraknuo nešto dalje od Kollára, a upućivaše ga na to spiritizam. U njegovoj glavi sazrieva misao, da je upravo Slavenstvo, najpobožnije i najplemenitije pleme na svietu, a uza to mnogobrojno, pozvano, da bude apostolom Ljubavi na zemlji, pa da tako primakne ljude k onomu cilju, za kojim po etici spiritizma ide ljudski rod, na ime da stvori raj i mir na zemlji i da se ljudi pri-

bliže k Bogu. Takvu je posredničku misiju u kulturi i umjetnosti namienio Slavenstvu sa znanstvenoga gledišta čuveni Francuz, profesor slavistike u Collége de France Cyprien Robert u djelu «Le Monde Slave» godine 1851. A svrha je toj njegovoj misiji, veli Robert, da ujedini sve evropske narode u veliko bratstvo, u jednu obitelj narodâ.

Ova misao postaje program pjesnikova rada u drugom perijodu. Njoj je podigao bezsmrtne spomenike. Možda je njoj za volju želio pjesnik prepjevati «Kraljevića Marka». Preradović je pjesnik, idealist; strogoga sustava nema u njegovim filofijskim nazorima od početka njegova rada do konca. Ovo je razmišljanje navratilo pjesnikov duh u više sfere, povelo ga na uzvisitije vidike. Ako mu je poezija u prvom perijodu pretežito slična ubavoj, cvjetnoj dolini, sad se promeće u visoke gore. Težko je ovome ili onome pratiti pjesnika u ove visine, ali tko se pod njegovom rukom uzpne do vrhunca njegovih ideja, uživat će krasan, veličanstven pogled u prošlost i budućnost Slavenstva i ljudstva, kako se prikazuju pjesniku. Njegova vila postaje Pitija, koja proročanskim okom gleda u knjigu prirode. Preradović postaje pjesnik uzvišene gradje, pak zato odsada i u njegovoj epici preteže veličanstvo — takodjer u opisima, kako ćemo vidjeti u «Prvim ljudima». Zato je u drugom perijodu u njega snažnija arhitektura nego plastika. Oko se naše više nasladjuje plemenitim razmjerjem, jasnom dispozicijom i veličanstvenim razvojem mislî, nego plastičnim oblicima. Odsada prolazi pjesnikovo čuvstvo i intuicija kroz radionicu misli. S tim je

u savezu u najuzvišenijim pjesmama neka stroga, gdjekad hladna refleksija. Izcrpljujući svojih pet glavnih vrela (ideju Boga, ljubavi, smrti, Slavenstva i hrvatskoga rodoljublja) iznosi pjesnik neobičnu dubinu refleksije, veliku snagu misli, pod kojom se gubi dražest čuvstva. Neki svečani mir, kojega ne buni nikakva strast, nadvija se sada nad njegovom poezijom.

Tako je Preradović razbio dojakošnju tradiciju, stvorio sâm sebi novi misaoni sviet, zubljom svoga uma razsvietlio gole visove i otvorio velike perspektive. Zato njegove neke najuzvišenije ode i elegije, u kojima se njegov duh kao orao visoko uzvinuo nebu pod oblake, nisu popularne. Pjesnici odâ riedko su popularni. I za tvorove Mihelangelova genija hoće se studije, da ih uzmogneš shvatiti i uživati.

Spiritizam se nije zlo dojmio pjesnikova stvaranja. On ga je oteo Byronovskomu beznadju i očaju, koji je u ovo doba presvojio pjesnike u Evropi. Preradović je bio samo za čas snuždžen, ali nikada očajan. Živa vjera u Božju pravdu, u napredak čovječanstva provlači se njegovom poezijom do konca. Jedno je ipak istina, koja se ne može poricati, na ime da je ovakvo spokojstvo njegovim tvorovima kadikad otimalo onaj žar, koji nalazimo u drugih prvaka slavenske poezije.

Preradović unosi u poeziju samo početne ideje nove nauke i konačni njezin ideal, brižno nastojeći, da mu se poezija ne pretvori u golu politiku ili maglovitu metafiziku. Bar u pjesmama strogo rodoljubnim gotovo nigdje nije Preradović filozof na

štetu poezije. Estetička je tendencija u njega jača nego filozofijska.

*
* *

Godine 1856. spjeva Preradović odu «Smrt». Ovom se odom započinje drugi perijod. Pjesma se kreće u samim abstrakcijama. U njoj se već vidi stroga arhitektonika mislî. Svaka kitica ima po jednu značajnu crtu smrti. Najprije veli, da je najjača sila iza Boga, da je posvudna, vječna, okrutna, hladna i nepromjenljiva. Tad pita pjesnik, što je smrt, te veli: duh naš nalazi u moru mislî «samo slutnje biser taj», da si prielaz bićâ s ovoga svieta u drugi kraj; i ti si djelo Božje, pa ćeš biti i ti dobar njegov dar. Ovdje se u predposljednjoj kitici prvi put javlja klica spiritizma, koja će se kasnije razcvjetati. Pored sve abstrakcije oblik je ove pjesme lak i podatan, da se ne možeš dosta nadiviti. Ovdje prvi put opažamo, da pjesniku nedostaje riečî u narodnom rječniku, koje su mu potrebne za izražaj njegovih ideja. Već u prva dva stiha (u svesilju ti sila najjača, u svemienju ti stalnost jedina) vidimo, da su obične rieči bile pjesniku pretiesna košulja. S toga Preradović u drugom perijodu gradi mnogo novih rieči, osobito za abstraktne pojmove. Misaono jedinstvo, zvonki stih, lak izraz omiliše već odavna ovu pjesmu hrvatskomu narodu. Ona je ujedno značajna po pjesnikovo stvaranje u drugom perijodu. Dok nam pizanski slikar u «Triumfu smrti» prikazuje razne plastične prizore iz ljudskoga života, da nas pravom pjesničkom snagom uvjeri o svesilju smrti, Preradović ne će, da nam

u pjesmi iznese nekoliko prizorâ za dokaz njene moći, nego voli ostati u abstrakciji. Tim gubi kolorit, ali dobiva perspektiva. Zanimljivo je, da je u početku snovao izvesti nekoliko prizora smrti: smrt roditelja, djeteta i dr., ali je to napustio. Vidi se to iz njegovih nacrta rukopisnih.

Iste je godine objelodanio pjesnik u «Nevenu» krasnu pjesmicu «Zemaljski raj», u kojoj izražava svoje čeznuće za rajem, gdje bi svi ljudi bili braća, ali i uvjerenje, da na zemlji nema raja: želja za njim to je sve! U pjesmici ima tudjih reminiscencija. Samo gorski potočić može biti sasvim izvoran, no velika rieka prima u se i tudje elemente. Sva je prilika, da ova pjesma potječe iz ranijega doba. Svojim spoljašnjim i nutrašnjim znakovima ide ova pjesma u prvi perijod.

V.

Do godine 1860. ne javlja se Preradović. Istom kad je Hrvatskoj povraćena ustavna sloboda i kad se pjesnik nakon mnogih seoba smirio u Tamišvaru, počinje i njegova vila disati pomladjenim životom. Trnskomu piše 20. prosinca 1860. iz Tamišvara:

> Pozdravljam te na svršetku ove godine, koja nam donese nenadano liepo pramazimlje! Opet nam sunce zagrijalo i otoplilo narodne grudi. — Bog dao, da toplina uztraje, ali da ne postane vatrom požarnicom, koja bi nam opet sve utamaniti mogla.

Preradović je već prevalio 40. godinu. On je mogao, da bude idealni vodja naroda, njegov prorok. Pjesnik je doduše živio podaleko od doma.

U Zagrebu je proživio tek tri godine. Inače je selio od grada do grada. Promatrajući pojave narodnoga života iz daleka mogao je lašnje sačuvati duševni mir, koji bi mu se narušio, da je — pomislimo — zašao aktivno u političku borbu. Tako n. pr.: Ignjatu Brliću priznaje iz Tamišvara 6. srpnja 1861.:

Ja u svom skromnom životu živim sveudilj kao onda, kad ste Vi ovdje bili. Službujem danom, a večerom nešto radim za se.

Pjesnik je znao, koja mu je sada zadaća. Treba probudjivati narod, da ljubi svoj jezik i zemlju, i da brani svoja prava. Zato Preradović ne propušta zgode, da narodu kaže rieči, kojima pobudjuje na rodoljublje i slogu. Tako dobiva Preradovićev program pored one prije napomenute sasvim ideelne točke još drugu točku, koja se tiče Hrvatske! To je i uzrok, što u ovim rodoljubnim pjesmama preotima mah didaktika, kao što ćemo odmah vidjeti. Od to doba svoje pjesme šalje Trnskomu na ogled. Trnskomu zahvaljuje iz Tamišvara 24. studenoga 1861.:

Primio sam tvoje pismo sa pjesmama. Hvala ti na popravcih, koje ću većom stranom primiti.

Godine 1860. izadje poučna pjesma «Rodu o jeziku», u kojoj pjesnik s etičkoga gledišta potiče svoj narod, da ljubi materinski jezik. Ima li Hrvata, da mu nije od ponosa zakucalo srce uz ovu pjesmu, u kojoj se misli, čuvstva i izrazi spajaju u skladan šar nebeske duge? Premda je pjesma didaktična, opet svatko osjeća onu unutrašnju živost, koju može podati pjesmi samo pravi pjesnik. Zanos i zvonkost ove pjesme omamljivat će hrvatske čitatelje, dok ih bude! Uz nju se prislanja «Jezik

roda moga» (1861.), u kojoj nastoji pjesnik iztaknuti estetičku snagu hrvatskoga jezika. I ova je pjesma krasna, narod ju je privio k srcu. Značajne su rieči pjesnikove o sebi: Njime milim, krasnim zato i odievam svoje pjesme. O! spjevi su njemu (jeziku) česme, s kojih teče obilato i put neba silno štrca, a odozgo rosom blagom po rodu se siplje dragom i uvela kriepi srca.

U «Zvanju Slavjanstva» (1860.) prvi put izriče svoju veličanstvenu misao, da je Slavenstvo Bog odabrao čuvarem ljubavi na zemlji. Ovaj put je pjesnik izrekao misao jednostavno. Za pet godina ugrijat će ova misao maštu pjesnikovu, da nam naslika jednu od najvelebnijih slika, koje su u obće izišle izpod njegova pera.

U pjesmi «Radost i muka pjesnikova» u obliku zgodno zamišljena paralelizma pripovieda pjesnik, kako mu nedostaje izraza, da prikaže sve liepe misli i čuvstva. Pjesnik se očituje i opet idealistom, koji tužan mora krpež u sviet slati. To veli pjesnik, koji se mnogo trudio oko oblika, kako potvrdjuju njegovi mnogobrojni nacrti. Pjesnik je znao mnogu pjesmu dugo i dugo prenačinjati prije, nego je izišla.

S nježnim i svetim ozbiljem moli se pjesnik Bogu za svoj rod, usrećenik za usrećitelja, u «Molitvi» (1861.). Moli Boga, da okriepi rod u borbi sa starim dušmanima. Rod još nije cvao. Svedjer lije krv za druge, pravda mu je mnogo dužna, s toga moli pravednika Boga, da mu povrati dug. Skini koprenu s njega, da ga ogrije

sunce, i uzdrži mu dvie zviezde: vjernost sebi i pouzdanje u te!

Kad se god. 1860. slavi Kačićeva uspomena, pjesnik joj se odužuje «Pjesmom poslanicom». Kačić je prvi pjesnik, koji je u dušu Preradovićevu bacio sjeme narodne sviesti, dok je još boravio u Italiji. Poslanica je izvedena epskom širinom i nekom prostonarodnom naivnošću, te je pjesniku pošlo za rukom idealizovati Kačićev slog. Pjesnik prikazuje dogadjaj narodne slave. U jutro zove vila narod na okupe iz sviju krajeva. Dolaze ljudi rpimice iz svih strana južnoga Slavenstva: silni tabor a u mirno doba. O podne savilo se ljudstvo u kolo, a usred kola posjedali sliepci, pa zapjevali u slavu starca Milovana! Njemu narod ne piše nadgrobnice u hladni kamen nad grobom, već u živi plamen svoga srca. A kad pane tiha noć, ljudi se razidju doma pominjući putem starca Milovana.

Kad se radilo o tom, da Dalmatinci dodju u hrvatski sabor i da Trojednica ne bude samo na papiru, Preradović ih u pjesmi «Hrvati Dalmatinom» zove na sastanak, pa da s Hrvatima porade oko boljinka svoje domovine. U slozi je ljudska sila, u ljubavi božja veća, u združenju obiju pako svakom družtvu svaka sreća. Opominje ih, da se ne dadu zasliepiti od tudjina, nego da upravnim hodom dodju k nama, gdje ih čeka otvoreno divno polje, dalek izgled u budućnost. Vriedno je napomenuti, što pjesnik Kukuljeviću piše o Dalmaciji iz Tamišvara 10. siečnja 1861.:

Dalmacija će se težko ovaj put s nama sdružiti. Nije stvar

bila dobro započeta. Moralo se prije javnim putem to pitanje protresti i potanko sve razložiti, da bi Dalmatini znali bili, na čemu su i kako se ta stvar ima. Ali ovako oni smatraju zahtievanje Hrvatâ nasiljem i opiru mu se. Ja poznam tamošnji sviet i ne ću se prevariti, ako rečem, da smo sada u hitnji promašili cilj. Medjutim bit će ovo malo uzdrmanje svakojako dobro za Dalmatine, probudit će se opet bolje narodni duh u mnogieh kod njih, a taj duh, ako ojača, on će nam i sâm Dalmaciju na susret donesti.

U to doba pokrene Krešić «Naše gore list», a Preradović mu šalje uvodnu pjesmu, uzor prigodne pjesme. Pjesnik je znao, što narodu vriedi u onako doba prava narodna prosvjeta, te veli: Narodno bo naše biće da čuvamo svi zajedno, to je naše zvanje ovdje prvo, sveto i pravedno.

Obćenite su jezgre dva soneta «Priznanje» (1861.) i «Nepojamnost Boga» (1861.) spjevana jasnim slogom. Ovu će gradju izcrpsti pjesnik istom kasnije. Zanimljiv je sonet «Mlado ljeto» (1861.) osobito zbog konca, gdje odvraća od strasti i nuka, da budemo zadovoljni onim, što Bog dade.

God. 1862. spjevavši nešto preširoko zasnovanu alegoriju «Starac klesar», karakterističnu za pjesnikov smjer, dade se Preradović na obradjivanje religioznoga epa «Prvih ljudi», koji i dovrši. O tom javlja I. Brliću iz Veslave, kamo je pošao, da se lieči od bolesti jetara i očiju, 22. listopada 1861.:

Ja sam protivnik svake nepraktičnosti, osobito kad se u strast zavije, te ne vidi stvarî, kako jesu, već kako ih sanja . . . Mi smo medju dvije vatre, valja nam se kloniti i jedne i druge . . . Ja sam svoju pjesmu »Prvi ljudi« dovršio i poslao Stojšiću, koji će ju rado napose dati štampati . . . Ja sam dobitak na pjesmi posvetio spomeniku pokojnoga Lisinskoga. Čudan sam znati, hoće li se pjesma dopasti, jer nije jednaka značaja sa ostalimi mojimi pjesmami. Vlada u njoj više pobožan duh.

Dok se Preradović u strogo domoljubnim pjesmama uklanja spiritizmu, vidjet ćemo, da je glavno

brdo, na kojem je satkao «Prve ljude», udešeno prema novoj nauci. Istu je gradju obradio Milton u «Izgubljenom raju». No dok Milton prikazuje slobodu u borbi pakla s nebom jedva pritajujući svoju puritanačku mržnju na političke i vjerske protivnike, Preradović slavi u svojem, mnogo manjem epu ljubav u metafizičkom smislu. Milton se drži biblije, a Preradović idealizujući narodnu slavensku priču o postanju čovjeka, kako ju je priobćio u «Nevenu» 1857. Trdina, podaje maha svojoj mašti. Preradović je istina neke motive pozajmio u Miltona, ali je inače njegov ep samostalan i tendencijom i obradbom. Dok je Milton gdješto zagrezao u doktrinarizam, Preradović se umio bolje očuvati, premda je i u njega — bar u IV. pjevanju — pouka jasno iztaknuta. Preradović je ep obradio lirski, kako se razabira iz opisa, koji su puni refleksijâ. Dokazom je i divna personifikacija noći u III. pjevanju. U obće je cielo III. pjevanje puno vizionarskoga tona, kad Preradović učeći spiritističku nauku o neprestanom usavršivanju ljudî nalazi u znamenu krsta spas čovječanstva. (Pojav krsta bit će da je uzet u Krasińskoga.) To je ujedno misaoni završetak pjesme, jer je četvrto pjevanje na kraju osječeno. U IV. pjevanju opisuje postanje prve žene, a završuje sa govorom angjela zemljozora, posrednika Božjega na zemlji, koji veli Adamu i Evi: Ostanite u sredini izmed dva svieta ... Samo srkom pijte zemlje slasti, ali u njih potonuti nemojte. Ljubav nek vam buda putna zviezda.

Pjesnik je navlaš mimoišao prvi grieh, jer je

htio, da u povodu spiritistične etike propovieda optimizam. Zato odvraća naš pogled od prvoga grieha, te ga svraća u daleku, sjajnu budućnost, koju obećava spiritizam.

Ovaj je ep djelo njegove mašte, puno divnih pjesničkih krasota, kojih ne možemo ovdje nabrajati. Kako je krasan domišljaj, da iz čaše života kane kap u biser-suzu Adama, koji spava, pa od nje postane Eva! Kako je dražestan mirni opis raja prema živoj personifikaciji noći prikazane u radnji! Divan je opis prvoga Adamova dana, prvih utjecaja prirodne krasote na njegovu čistu dušu, i probudjena želja za sličnim bićem. Sve se to ne može opetovati, treba da sâm iz stihova upiješ vas čar poezije i osjetiš sav miris, koji izbija iz pjesme. Ako je Miltonov ep pravilan kristal, Preradovićev je krasan i mirisan cviet. Deseterci su Preradovićevi prema narodnoj pjesmi mnogo teži, oni se gotovo svijaju kao vlaće pod teretom bogatoga zrnja.

Iste godine počinje pjevati Preradović «Pustinjaka», kojega je zasnovao na široko, u 10 pjevanja, ali ga žalibože nije dovršio. Trnskomu javlja iz Tamišvara 4. lipnja 1862. o «Pustinjaku»:

> Ja sam si opet naprtio ogromno breme na vrat, pod kojim ću možda više godina ako ne do smrti stenjati. Osnovao sam na veliko jednu pjesmu razredjenu na jedno desetak pjevanja i radim sada na prvom; kad ga svršim, poslat ću ti ga na ugled i popravak.

Zavidna nam je sudbina priuštila samo početak ove epopeje, ali je i ovaj ulomak dostojan spomenik pjesnikova genija. Čini se, da je pjesnik namjeravao zbiti u ovu epopeju sve svoje znanje

i umjenje o najvišim etičkim pitanjima. Ako ne naslućujemo krivo, bila bi to Preradovićeva nekakva religiozno-filozofijska Faustijada s izvedenom etikom spiritističnoga optimizma. Već je u «Prvim ljudima» osjećao pjesnik, da mu se misao kao inokosna bjegunica kloni obćega druma i hodi po zapuštenoj stazi pojedinacâ težeći u vis po hridnoj pećini k onomu vrhu, s koga se tek vidi svieta obzor u pravoj istini, pak ondje po krši i hridi kupi blagoslovno ali prosto cvieće, da njime okiti sliku Božju, kad se vrati k milomu domu. To je osjećao još više u «Pustinjaku». Početak je subjektivan na način drugih velikih epopeja, pa je ovaj početak pravo zrcalo pjesnikove etičke visine. On kani opjevati pustinjaka, čovjeka, komu nema sličnih ni desetak, jer je riedko, što je izvanredno. Pustinjak živi skromno, daleko od svieta čekajući samo na smrt. Pjesniku će prigovarati, da brodi proti struji, da mučeći se na jalovoj lozi mimohodi svoju slavu. Ali pjesnik odgovara ovako: «Ja ne marim, nije meni do nje, ljudske hvale lažljivo zrcalo zablješćuje samo vjetrogonje, kojima je do taštine stalo gledati si poljepšane dronje. Ali mene ne može ni malo svojim čarom prividnim zavesti, zrcalo je meni u savjesti». Pa i vrieme se mienja, pak će možda i njegov pustinjak, mirni Hreljo, postati obći junak. Tako veli pjesnik uzdajući se u pobjedu nove nauke.

Dobra težnja samo je zasluga, po uspjehu suditi se ne da! Njega u tom poslu vodi dobra težnja, da uradi što za narod. Kad mu buka dodija i stega, odmor traži u radnji za narod.

«Boreći se zvanjem svoga stiega izmed sile i nevolje ušća, a klimajuć s one strane briega, koja dalje k grobnici se spušća, na glavi mi sve to više sniega, a magla mi zemlje sve to gušća, malo jošte uztrajat ću ljeta, pa ću morat sa ovoga svieta». No prije nego podje na drugi sviet, «gdje mu duša sad već trepti često», želi uhljebiti slabo tiesto svoga duha, da bude kriepom rodu u napredku njegova života. S vrelim čuvstvom dodaje pjesnik: «Ti da sjaješ, gorjeti je nama!», a malo niže iznosi one bezsmrtne rieči: «Živi, rode, i sjaji kroz vieke svjetlom uma tvojijeh sinova, koji zlatne u tvom plovu strieke neka čine sa svojijeh plova, a spaziš li u struji te rieke i iskricu, što ti ja darovah, spomeni se, da iz srca sinu tvomu pravom, rodjenome sinu». Prizvavši u pomoć Boga zove prijatelje, «kojim možda još nijedne slovke u toj pjesmi ne zveknu po želji», nek priprave šajke, da se povezu k pustinjaku. Zatim opisuje bujnim koloritom put po moru i krajeve dalmatinske, a na zgodnu mjestu upleće veličanstvenu odu «Moru», u kojoj se divne misli prelievaju u lakom stihu popievke kao biserje u gjerdanu. Valjda je puki slučaj, što se ulomak završuje crnom mišlju pustinjakovom: «Kako s Božjom to se pravdom slaže, opačini da uspjeh pomaže, a da krepost njoj se pokorava?» Očito je, da je pjesma išla za optimističnom tendencijom. Ne može se znati, je li Preradović htio prikazati Božju pravdu u povjesti, ili otvoriti daleku perspektivu u budućnost, ili pak oboje. Svakako je htio podati narodu pjesmu, koja bi ga imala u njegovu napredku krie-

piti. Preradović nije bio epik, pak će to i biti glavni uzrok, što nije dovršio «Pustinjaka», premda ga je počeo god. 1862., kao ni «Lopudske sirotice» još prije započete. Praksitelov Hermes i Milska Venera takodjer su torzi, pa su ipak najvredniji kipovi iz starine.

* * *

Do g. 1865. spiritizam odjekuje u pjesnika najjačim jekom. Svjedokom su pjesme iz god. 1863.: Zviezde, Ljubav, Suho drvo, Božji sud i Slavjanski Dioskuri; iz god. 1864.: Angjeo čuvar i Novome suncu (spiritizmu), gdje slavi spiritizam kao preporod svieta, kao novo svjetlo; iz g. 1865.: Slavjanstvu. Pored ovih pjesama spjevao je u tom razmaku vremena «Pjesme sladogorke» (1863.), nježnu popievku «Samoboru» (1863.), u kojoj se melodija jezika natječe s plastikom misli, političnu pjesmu «Turske glave» (1864.), koja ide medju slabija djela, i već napomenutu pjesmu «Onoj» (1865.).

Pjesnikova se misao zalieće u visoke sfere. Promatrajući «Zviezde» naslućuje, što bi mogle biti, i kao posljednju slutnju spominje po spiritizmu, da su to svieti, po kojima nam se valja rojiti kao leptirima na putovanju k savršenstvu, u sve sjajnijoj odori (po spiritističnoj nauci) kriliti se tako gore savršenstvu do vrhunca, do ugleda Božjeg sunca. No bile štogod, liepe su i k njima čeznemo, jer je u njihovu kolu blagajnik svieta, koji rado s neba siplje, gdjegod vidi, da što treba. «A da vidi sve u svemu, vi

zvjezdice, služite mu: on bo svedjer gleda k nama vaših oč'ju tisućama».

Medju najznamenitije pjesme spada svakako «Ljubav», koju Preradović pomišlja oduhovljenim bićem, pomoćnicom Božjom, njegovom kćerkom, koju otac uda za biedni sviet, da po njemu srećom radja i na otca sjeća. Kao što kasnije u početku «Slavjanstva», i u odama «Zrinjskomu» i «Bogu», pun zanosa izpovieda težinu svoje zadaće, kad mu se valja ovako visoko uzvinuti. Zato želi: «O da imam glas angjelske slasti, da dostojno proslavit te mogu». Prikazavši zanosnim slogom, a u duhu spiritistične nauke sva divna svojstva ljubavi i njena dobročinstva «na toj zemlji, biednoj većom stranom», spominje u sredini pjesme razne vrsti ljubavi: spolnu, koju najmanje cieni, materinju, prijateljsku, domovinsku i religioznu. Na koncu razširuje svoje obzorje: Ti si Cvjetana na zemlji, ti bi jedina mogla satrti smrt, da je išto može svladati, a rodjena si sestra molitvi (opet po spiritizmu). Najzad veli u liepim hiperbolama, da je nemoguće dostojno proslaviti ljubav. «Tek kad vas sviet tvojim bude zborom, bit će spjev mu tebi doličio!» Na to se obraća k Ljubavi, majci svegrlećoj, da obujmi sve narode na svietu. Kad se to zbude — a bit će jamačno —, tad će se uzkrs tvoga veličanstva slaviti na grobu mržnje, zavisti, gnjeva i zlobe. Tad te ne će slaviti zaglušnom tutnjavom topova ni taštom napravom, nego pod vedrim nebom bratskom slogom sviju ljudi. «Slava tebi u ime te sreće, blago dobi, kad će to da bude».

Premda je logička particija u pjesmi odviše pretegla, pjesma je zadahnuta, osobito u posljednjem dielu, tolikom toplotom čuvstva, tolikim unutrašnjim uvjerenjem, da je ne možeš neganut dočitati. Njom je unio pjesnik, ako i ne nove pjesničke motive, a ono jamačno nove idealne poglede obćenitih pojmova u našu književnost. Ako ima u njoj koješta mistično, nije ni za čudo, jer je svaka filozofija, koju srce gradi, puna mistike. Dok Byron sanja o razoru svemira, dok mu se želje pretvaraju u strasti, Preradović snatri o pobratimstvu narodâ u ljubavi i pouzdano mu se nada. U tom je nalik na čuvenoga Shelleya, koji je u vizijama uzvišene sreće pjevao o bratstvu narodâ na grobu svih taštih uredaba ljudskoga društva, a uz kolievku komunizma. I Preradović je demokrat.

Etici je spiritizma posvećeno «Suho drvo», gdje u prvom dielu milim lirskim tonom riše svoju tugu, a u drugom joj didaktičnom dielu odgovara utjehom, da je smrt samo nova faza u neprestanom napredku. Mi smo nalik na djecu, koja plaču, kad izgube igračku, jer nam je kratak vid i ne pojmimo, kakvi smo gavani. Koresponzija je u oba diela skladna i sjajan dokaz Preradovićeve arhitektonike.

«Božji sud» u izvedenoj antitezi iznosi parabolu s pointom «Čin sto stoji, to i vriedi», a to uči spiritizam kao i Isusova moralka. «Angjeo čuvar» legenda je s lirskim umetcima, a ide očito za tim, da pokaže, da svaki čovjek ima angjela čuvara, kako uči spiritizam.

Neobično je krasna i po pjesnikovo stvaranje

značajna pjesma «Slavjanski Dioskuri». Iz početka teče mirnim tokom kao kakva prigodnica, ali već u petoj kitici razlieva se kao rieka u široko more vizijâ. Preradović je uzvišenim slogom označio slavu i zaslugu sv. Ćirila i Metodija, ali nije zadovoljan običnom proslavom tašte naprave. On se uzda, da će se ljudski duh oplemeniti, pa će vidjeti, da je samo ono krasno, što je dobro. S toga će slava doličiti Dioskurima istom onda, kad budemo smrt smatrali samo prielazom u bolje stanje. Kad pobiedi «nova istina» (a misli Isusovu etiku s dopunom spiritizma), tada će istom Slaveni dostojno slaviti svoje Dioskure.

Tad će se od njihova klicanja potresti nebesa, a oba će se imena pretvoriti u dvie zviezde, da sjaju slavenskomu plemenu. Tad će istom njihova slava biti dovršena, jer će ih Slaveni sliediti u djelima. Stanovište je pjesnikovo najidealnije: mjesto taštine traži pjesnik pravu ljubav, koja ne mari za sjaj i prolaznu ljepotu, nego samo za dobrotu — u djelima.

Idealizam je pjesnikov stigao do vrhunca u pjesmi «Slavjanstvu», spjevanoj u heksametru po Veberovoj metrici. Sanjajući o velikoj budućnosti slavenske rase poslije ere romanske i germanske Preradović zamišlja, da je upravo Slavenstvu namienjena zadaća ljubavi u svietu, koju treba da izvrši prije, nego dodju ljudi do obćega pobratimstva. Poput drugih velikaša slavenskoga Parnasa nastoji Preradović tajnu vječnosti razbiti silom mašte, te se podaje sanjarskoj vjeri, da osim razuma i izkustva ima još drugih potajnih i preko-

naravnih vrela za upoznaju Boga i svemirske budućnosti. Na tom je osnovu sazdao i svoju misao o Slavenstvu.

Ova pjesma poletom mislî i uzvišenom dikcijom razbija tiesne okvire elegijskih refleksija i promeće se u odu. U pjesmi odjekuju glasovi Danteovske snage. Pristaje vizijonarskomu tonu same pjesme, što se ova, ona misao gubi u nekoj polusjeni. Možda je nešto previše, kad pjesnik izporedjujući Slavenstvo s morem, a dušmane s ladjom ide svaki dio ladje simbolizirati. U ovoj je pjesmi Preradović pravi prorok, koji nam u idealističnom zrcalu odmah iza veličanstvenoga uvoda prikazuje prošlost, sadašnjost i budućnost Slavenstva.

U uvodu veli, da mu glas nije vrstan zapjevati u slavu Slavenstva, pak izriče poznatu divnu hiperbolu. Zatim izporedjujući Slavenstvo s morem pripovieda krvavu prošlost njegovu, kako su ga u ime krsta davili dušmani. A Slaven da im se osveti, svoju je krv lio u borbi s azijskim četama, da spase Evropu.

Sada stoji Slavenstvo na medji dvaju svieta: jednom rukom dohvaća se sa zapada zviezde prosvjete, a drugom ju siplje po iztoku. Digni smjelo svoje čelo, jer ti na njemu gori cjelov, kojim te je Bog posvetio, da budeš njegov na zemlji ljubimac, junak ljubavi. Ali je zlo na svietu ljubimcima Božjim. Zato i ti patiš i glavinjaš od raznih strasti, tudjinskom krvi tebi uciepljenih.

Onda prelazi na budućnost: Ali ipak ne propuštaš stupati dalje na stazi k jedinstvu, ne svima na silu, nego svima na sreću! Sloga već naviešta

taj dan ljubavi, već se kriese tvoje gore kao novi Horebi. Ti si, Slavenstvo, već na mahu, da se probudiš u onaj dan, kome je ljubav sunce. Tad će se svi narodi pobratiti i cjelivati. To će biti prizor dosele nevidjen i nečuven na svietu!

U epilogu veli pjesnik Slavenstvu: Tako si ti ključar neba na zemlji. A to će ti jedankrat priznati svi ljudi, kad progledaju i razaberu «nebeski ustroj» na zemlji. Za sada to samo «mladji naraštaj» razabira i pjeva ti u to ime pjesmu slave!

Ovom je pjesmom dovršio pjesnik piramidu svojih osnovâ i nadâ, u njoj je jakim potezima naslikao zagrljaj svojih najmilijih ideala: Ljubavi i Slavenstva! Njom se Preradović popeo na vrh svoga stvaranja, da našemu zadivljenomu oku odkrije jednu od najrazkošnijih panorama o Slavenstvu. Uznositije nije još nitko pjevao Slavenstvu!

*
* *

Kao što su pretežno svi pjesnici južnih Slavena patriotski, tako je i Preradović u prvom redu domoljuban pjesnik. Preradović smatra s pravom, da je liepa knjiga samo orudje idejâ. Samo takva književnost može imati uzgojnu snagu. U tom su prvaci Francuzi i Rusi, jer im je liepa književnost vjeran organ života. Turgenjev je umjetnik, ali takav umjetnik, koji se bori za neke ideje u narodnom životu. Zato je Preradović usisavao ideje narodnoga života, pak im podavao estetički oblik. U njegovu se velikom duhu rek bi ujedinjuju pokretačice misli narodne epohe.

Tako nastaje «Naša zemlja» (1866), u kojoj pjesnik slavi domovinu kao kolievku slavnih junaka i kao zemlju krasnu i bogatu, ali s izraženom didaktičnom tendencijom, da ju Hrvati uzljube i da budu vriedni potomci Zrinjskoga i Hrvoje! — Amo se prislanja i krasna hrvatska himna «Bože živi» (1867), jamačno najbolja naša himna. — Ne znaš, bi li se više divio krepkim mislima ili poletnomu, rek bi glasbenomu jeziku. Ako izporedimo ovu himnu sa «Pozdravom domovini» (1849), vidjet ćemo razliku prvoga i drugoga perijoda: u prvom pjesnik čuvstvuje, a u drugom umuje; u prvom riše svoja čuvstva, a u u drugom ih želi pobuditi u svojih zemljaka. Mjesto direktnoga čuvstva nastupa refleksija, jer pjesnik ide za patriotskom tendencijom.

Iste godine pjeva (u Alcejevu mjerilu po Veberovim metarskim načelima) «Utjehu», kojom tješi južni slavenski rod, da ne klone duhom. Narodni je duh pobiedio, pa će biti, što biti mora, jer tako hoće odluka Božanske pravde. Sve se burka, ali naš brod ne će u tom potopu propasti. «Imade brod tvoj sve, što treba, a na Balkanu i Ararat svoj». Pjesma je nikla za meteža političkoga iza ratne godine 1866. u monarkiji. Ujedno se ovdje očituje pjesnik braničem svega južnoga Slavenstva, kao i u pjesmi «Konac kraju», gdje veli, da Polumjesec tamni i već mrtvacem leži, pa dolaze tudji gavranovi. Ali pjesnik svojata njegovo nasljedje našemu narodu!

Za slavu sigetskoga junaka napisao je veličanstvenu odu «Nikoli Zrinjskomu» (1867) (u

Alcejevu mjerilu po Veberovoj metrici.) Ova oda nadilazi većinu njegovih oda plastikom prizorâ i jasnoćom dikcije, a ipak nije manje snažna od drugih. Preradović ne opisuje samoga historijskoga dogadjaja. Pjesma se dieli u 4 odjela. U prvom je pristup, gdje veli, kako je pjesmi nemoguće dovinuti se do slave Zrinjskoga. Ali će ipak zapjevati. U drugom najljepšem odjelu Smrt slavi pobjedu nad najvećim junakom. Zato ima pravo danas ogrnuti se trostrukim mrakom. Ali duh junakov riešiv se ljupine (po nauci spiritizma) obuče se svjetlom i odleti u krajeve bezsmrtnosti. Smrt ga ne može stići, ali mu za osvetu utamani pleme na zemlji. U trećem odjelu apostrofira Zrinjskoga i spominje njegovo slavno djelo, kojim je prvi obio rogove Polumjesecu. Ovdje upleće pjesnik suvremeni politički moment, da se tursko carstvo razpada. Junače Zrinjski, narod bi dao sto života, da te može oteti smrti, jer već sluti, da će ga samo duh-junak spasti. U epilogu polaže na grob junakov kiticu cvieća uvjeren, da će se ime junakovo slaviti u sve viekove: «tebi nadivit se nijedno ne će doba, jerbo ne će nijedno većega slavit!»

U isto je doba spjevao prigodnicu «Spomenik Jelačića bana» (1867), koja je za Hrvatstvo od prilike ono, što je za Slavene pjesma «Slavenstvu». U ovoj prigodnici vidimo pjesnikovo veliko štovanje spram Jelačića, koga proglasuje upravo spasom naroda našega. Uz Jelačića, junaka na bojnom polju za narodna prava, slavi Strossmayera zbog slobodoumlja u Rimu i zasluga na prosvjetnom polju.

Njih je smatrao reprezentantima, vodjama naroda hrvatskoga iza preporoda.

U «Spomeniku Jelačića bana» vidimo od prilike sličnu arhitektoniku kao u «Slavenstvu». Najprije ide uvod, spominje prošlost, sadašnjost i budućnost, a na kraju je apostrofa na narod! Pjesma je puna političkih osvrta, a odlikuje se svježom i samoniklom krepčinom misli. I u njoj pretežu abstrakcije. Pripada medju najljepše njegove pjesme.

Iste godine umrie mu sestra, a on je se sjeti nježnim sonetom «Svojoj sestri jedinici».

Pored Jelačića slavi pjesnik Strossmayera odom «Pjesma Strossmayeru» (1868), spjevanom u Sapfinu mjerilu. Oda je puna poezije i poleta, ali bez smjelih skokova, kakvih nalazimo u drugih pjesnika, kad pjevaju ode. Preradović i u odi čuva čuvstvenu umjeru. Iznenadjuju u odi zgodne izporedbe o dvjema glavnim djelima biskupove darežljive ruke, osobito druga s ognjenim piljima, koji se dižu visinom do neba, a širinom do granice naroda — ne mrtvim na spomen, nego živim na uzkrsnuće. Hvaleći veliki duh biskupov, još veći po dobroti srca, veli neobično krasno: oj da mogu, da se stvore tvoja dobročinstva cvietom, sva bi nam zemlja cvala, i miris joj, svet kao tamjan, tvoje bi ime dizao u nebesa i proslavio te za života narodnim svetcem. Ova je oda pravi biser. Ugledala je svjetlo poslije pjesnikove smrti.

U isto doba postaje oda «Bogu» u Alcejevu mjerilu. Preradović je već prije nekoliko puta u sonetima dirnuo ovu gradju, ali joj je istom sada

podao dostojan oblik. Laćajući se najviših ideja nije čudo, što je pokušao, da se vine do najviše ideje — do Boga. Premalen je naš prostor, da zbijemo ovdje sve veličanstvene misli, hiperbole, antiteze, metafore, kojima prekipljuje oda.

Preradović pjeva Bogu kao kršćanin, uplećući misli iz spiritistične etike. Na nju se imaju odbiti četiri posljednje kitice II. odsjeka.

Kad se god. 1869. pokrenuo «Vienac», Preradović mu se silno obradovao, te mu redom šalje pjesme još neobjelodanjene. Iz Beča šalje pjesnik Trnskomu odu «Bogu» 27. prosinca 1868., pa dodaje:

> Odzivljem ti se pozivu i šaljem ti evo tri na jednu svedene ode »Bogu«, dakle svetu trojicu, da ih po želji si uvrstiš u prvi broj »Vienca«, kojega navještenje veoma me obradova. Bog daj samo dobar uspjeh, zato neka mu i početak bude s »Bogom«. Ja ću ga podpomagati, u koliko mi bude moguće; imadem nekoliko neizdanih pjesama, koje ću ti redom slati, a što se nova rada tiče, ne znam, u koliko ću se moći na nj dati, jerbo ovdašnja služba veoma me gnjavi, a kad mi odduhe pusti, ostavlja mi nemir u duši, te ona nije voljna, da se odmah pjesmom zagrli, jerbo ju mrzi sve. Dakle po mogućnosti! ali svakojako možeš biti uvjeren, da mi je »Vienac« srcu prirastao i da ću ga njegovati i podpomagati, u koliko ne budem službi prikovan.

God. 1870. nastaše «Zmija», «Biskupu Strossmayeru», «Bilo kad!», «Milim pokojnikom» i «O. U. Ostrožinskomu». Preradović piše sâm, da ne zna, kako mu je nadošla misao «Zmije».

Možda je plod reminiscencije iz knjiga o Egiptu, koje je čitao poradi «Mujezina». «Zmija» ne može biti dokaz, da je Preradović postao pesimist, jer je i kao optimist priznavao, da ima na svietu mnogo zla. Dapače ova su ga zla i nagnala, da u spiritizmu potraži spas čovječanstva iz labirinta ljudskih zala. «Zmija» je alegorijska pripoviest.

Kad se biskup Strossmayer u Rimu proslavio dvama govorima izrečenim u prilog slobodi nauke i liberalnoj disciplini klera, pročulo se ime biskupovo po svemu svietu. Neki biskupi rekoše, da se više viekova nije čula takva vješta rieč u latinskom jeziku. To ponuka Preradovića, da spjeva u Sapfinu mjerilu odu «Biskupu Strossmayeru», koja je i opet sjajan izsjev pjesnikova genija. Osnovne su misli: Ruši se stara mračna zgrada. Ti si predhodnik svieta u neodoljivom tieku prema stalnom, vječitom cilju uzorna boljka (po spiritizmu). Po tebi je i prezrena Hrvatska sad na glasu. Nov dan sviće. Ti si mu zlatoustan glasnik. Skoro će iza tvojih prvih rieči, iza spjeva rane ptice, granuti sunašce novoga dana. S ponosom zato gleda narod na te, veliki junače, i zove te ljubimcem.

Političke su prilike izazvale krasnu pjesmu «Bilo kad!», u kojoj nuka narod, da uztrajno ostane na svom pravu i da strpljivo čeka bolje dane.

*
* *

Pod kraj života ovjenčao je Preradović čelo još jednim neven-listom, nizom sonetâ «Milim pokojnikom». Sretna je bila ova pjesnikova zamisao. On je sazdao «Milim pokojnikom», koji rodu učiniše glas, u istinu krasan Panteon, koji ne bi lašnje odolievao vremenu, sve da je od tvrdca kamena. Čini ti se, kao da gledaš, gdje se zrake zapadnoga sunca poigravaju nad grobovima hrvatskih i srpskih rodoljuba. S pjesnikovom vilom ulazimo u naš «Campo Santo», kojemu je na ulazu zapisala zlatne rieči: «Rod bo samo, koj' si mrtve

štuje, na prošasti budućnost si snuje». Trideset je rodoljuba (ako ubrojimo i tri posmrtna soneta: Kaznačiću, A. Vranicanu i Lentulaju) stisla smrt u okvir groba, trideset je tjelesa pretvorila u prah, ali nije mogla oteti rodu njihova slavna djela, izčupati iz srca naroda njihovu uspomenu. Kod svakoga groba umije vila pjesnikova biranom riečju iztaknuti pokojnikova dobra djela. Ona slavi pravedno književnike i umjetnike, vladare i vodje, svećenike i državnike. Diviti se moraš obilju mislî i pointa, koje se prelievaju šarom nebrojenih boja i kojima je pjesnik umio ukloniti monotoniju. A u nju bi zapao neumjetnik pjevajući zapravo istu temu, smrt ovoga ili onoga rodoljuba. U ovim je sonetima Preradović zbio svu silu svoga osjećanja i misli, a nije mimoišao ni političkih tadašnjih prilika, kako se vidi u nekim sonetima. U njima slaveći pokojnike, potiče nas na domoljubni rad, propovieda slogu izmedju Hrvatâ i Srbâ, prezire ubojice i odmetnike, podaje nade i ponosa rodoljubivim srcima. A do kakve se snage podiže njegova rieč, neka posvjedoče na priliku rieči na kraju soneta Rajačiću: «Oj uzkrsni, starče, nam uz bana! Ti poprimi častni krst si s groba, a ban nek se lati buzdovana, pa u bolje probijte nas doba, pomozite, mrtvi, nam do sreće, kada živi ne mogu il ne će!»

Ovi su soneti misaonom dubinom i savršenim oblikom najljepši u hrvatskoj knjizi. Ti su spomenici doduše jednako veliki, ali su po sadržaju prerazličiti. Jedni su nježni, a drugi krepki; jedni, da tako rečem, u mollu, a drugi u duru. Ali iz svih probija

zraka velikoga genija, te svi zajedno glase složno kao sinfonija. Mi se Hrvati možemo upravo ponositi ovim viencem draguljâ.

Kad su izlazili ovi soneti, javi se Ostrožinski i zaželi, da mu pjesnik ne ovjenča glave. Na to mu pjesnik odvrati domišljato u posebnom sonetu. A dogodilo se, da je pjesnik spjevao pjesmu i Kaznačiću, misleći, da je umro.

Tako se primakosmo k posljednjoj godini pjesnikova stvaranja, a predposljednoj njegova života. God. 1871. napisao je Preradović «Mujezina» u duhu zapadnjačke epske pripoviesti. Vidi se to u realističnom opisu grada Kahire i njene okolice, pa i slikoviti kolorit, kojim je vjerno prikazan zalaz sunca i brzo hvatanje mraka, očito pokazuju, da je pjesnik iz putopisnih djela crpao gradju za ovu pjesmu. U obće su u ovoj pjesmi opisi veoma živi, kako ih nema previše u Preradovića. Slični su u «Lopudskoj sirotici». I «Mujezin» nije prost od lirskih elemenata. Liepo je prikazano nezadovoljstvo mujezina, koji se uzvišen nad pokvarenom svjetinom moli Bogu, da utamani kaurluk, što truje pravovjerni sviet. Sa psihologijskom je tančinom opisan užas mujezinov, kad sagleda kćer, gdje se ljubi s kaurinom. Samo je neobično, da otac u takvoj situaciji umire s abstraktnim uzdahom: «Stalna na tom svietu samo miena jest!» Preradović nije realist.

Za karlovačku «Zoru» spjevao je pjesnik liepu prigodnicu «Pjesma u slavu Ivana Kralja». U «Pjesmi koračnici» želi slogom udešenim za glasbu

proslaviti Strossmayera. I ovdje su, kao i u himni, duhovito izvedeni refreni prema smislu svake kitice.

Neobičnom se milinom i srdačnošću iztiče oda «Majci» (u Sapfinu mjerilu). U njoj je pjesnik sin svojoj dobroj majci podigao spomenik, kakav može izklesati samo jak genij i žarka sinovlja ljubav. Oda odiše nekim blagim mirom. Pjesniku je majčina uspomena doista blaga mjesečina. Prielazi su lagani. Sva pjesma odaje mirnu toplotu ljubavi u sina, koji je već svršio boj života.

Posljednja je pjesnikova oda u spomen Jelačića bana «Dvadeseti svibnja», koju je izvabila iz njegove duše uspomena na dan smrti banove. Pjesma nas koncepcijom mnogo sjeća Manzonijeve klasične «Il cinque Maggio», koju je sâm Preradović preveo. Ona karakteriše pjesnikovo mišljenje o narodnom diktatoru. U početku pita: On bje? a zar nije više? . . . On živi u živom grobu, u srcu naroda. On priedje u slave hram, jer što nam ne daše viekovi, on nam dade uzkrsnuvši narodnu sviest. Jedan njegov poziv listom diže vas narod i izvojšti novo doba. Sablju je svoju spustio duboko u spomen naroda, dok se ne rodi nov soko, koji će s njom bdjeti nad zavičajem.

Naša se srca griju o Jelačiću, našem suncu. Njega ide još i ta slava, što je spasao carski dom. A što mu dade sudbina zato? Dala mu je kao Isukrstu, razmi krsta, mukâ svaku vrstu. Ubijala ga i trovala, da je najzad tumarao kao lud. Ali od sudbe blaža i bolja smrt smilova se njemu i presadi ga u svoj vrt, u kojem se preko groba njegovih dušmana lije val vremena, kao da ih nije

ni bilo. A on cvjeta, grana se u bujan struk, pod kojim se blaži čitav jedan puk i kliče: Hvala ti, Providi, što si nam ga dala! Pa tako će ga hvaliti viekom i polaziti grob, gdje leže njegove mučeničke moći.

Ako ova oda i ne dostiže Manzonijeve, opet je jasnom kompozicijom, lakoćom prielazâ, bogatstvom mislî, dubokim uvjerenjem i poletnim slogom na čast našemu pjesniku. Odrješitost je pjesnikova našla liepu zgodu, da se pokaže u nepomućenoj slici.

* * *

Za smjer Preradovićeva pjevanja značajan je i izbor pjesama, koje prevodi u drugom perijodu. Pjesnik se više ne laća lakih pjesmica, nego se maša Byronova «Pozdrava domovini» (1867), ulomaka iz Danteove «Božanske komedije»: «Smrti kneza Ugolina» i V. spjeva «Pakla» (1870), Manzonijeve ode «Peti svibnja» i «Bregova» (1871).

Od posmrtnih pjesama, kojih još ne napomenusmo, iztaknut ćemo još neke. U pjesmi «Hrvat ili Srbin» dao je s ozbiljnom gorčinom oduška svojoj misli o nesretnom razdoru našemu; u «Iztočnim iskricama» ogleda se pjesnikovo slavenofilstvo, žaliti je samo, što su nedovršene. Od epskih je pjesama započeo «Nejunakovića» i «Krsta Frankopana», za kojega je dobio povjestni nacrt od dr. Račkoga. Preradović ih nije dovršio, jer nije bio epik. Kao što je Canova bio vještiji uspievati u mramoru nego u glini, tako vidimo i u Prera-

dovića, da je izbor gradje prema umjetnikovoj individualnosti važan.

Godine 1872. nije pjesnik spjevao nijedne pjesme, za koju bismo znali.

VI.

Preradović je do g. 1863 pjevao samo trohajskim mjerilom: izmjenjuju se u njega trohajski šesterci, osmerci, deseterci sa ženskom ili mužkom rimom, te tako postaju na izmjenu stihovi za slog kraći. Samo «Dvosloge» i «U smrt J. Kollára» spjevao je u elegijskom distihu prema akcentu. Istom napomenute godine počne odabirati za uzvišenije pjesme mjerila klasične starine: heksametar, Alcejevu i Sapfinu strofu po načelu Veberove metrike, koja hoće, da kvantitetu postavi na mjesto akcenta. Preradović se mnogo mučio oko toga, da sapne svoje misli u verige kvantitete. To svjedoče nacrti, kojih ima po desetak za jednu pjesmu. O metrici piše Trnskomu u pismu 17. svibnja 1863. iż Tamišvara:

> Ti niesi zadovoljan sa slobodnijimi stihovi, koje ja upotrebljavam, i još prije Veberove razprave upotrebljavao jesam. Ja držim, da se narodne metrike samo u onih pjesmah držati moramo, gdje na narodnu pjevamo, ali u ostalom, da je narodni način stihotvorstva za umjetne pjesme pretiesna košulja i da glede tih sve naobražene narode sliediti smijemo, koji se u tom obziru slobodnije kreću. I onako je već velika muka pjesniku prevaliti kojekakve potežkoće, zašto da si bez potrebe i tu krila veže?

Nama se ipak čini, da je ovo nastojanje bilo u Preradovića na štetu ljepote, jer je u metarskom obliku ovih pjesama težko naći sklad.

Preradović je u obće dugo i pomno izradji-

vao svoje pjesme. Nije se bojao nikakva truda.

Dobro je osjećao Preradović, što je nekom zgodom napisao i Turgenjev: Bez rada, bez ozbiljna rada ostat će pisac — diletant. Značajno je, što Okrugiću piše iz Tamišvara 1. lipnja 1863.:

> Pjesme su ponajviše relativne vriednosti, ne dopada se svaka svakom; budimo zadovoljni, ako se po gdjekoja gdjekomu dopadne, jerbo u sadašnjem materialnom svietu malo tko se na pjesmu i obazre, kao težak oruć i kopajuć ne mari za uzgredne cvietke, kao da ih i ne ima. Želim vam i dalje dobar uspjeh na pjesničkom polju, smatrajte radnju na njemu kao zabavu i nasladu, a ne kao svakidanji hljeb!

U Preradovića ima veoma malo humora. Njegovu slavensku rodoljubivost karakteriše, što mu u pjesmi nema ni klasične mitologije, pa što ima u obće mitologije, spominju se samo Vile, Leljo i Lada. Obćenita je značajka Preradovićeve poezije neka blagost i ozbiljnost, koju će zapadnjak lako odkriti ne samo u slavenskih idealista, nego i realista.

Preradović je idealist. On promatra sviet s točke pjesničkoga idealizma, te neprestano teži k idealima, i pun je etičke visine. Preradović je svećenik uz oltar idealâ, kod kojega služi častno do svoje smrti. Zato je više uzvišen i poletan, nego obsežan i mnogostručan, više ognjevit i čist, nego stvarač licâ iz čivota. U njega nema psihologijske dubine, koja ide za karakteristikom ljudî i čovječanstva odkrivajući njihove strasti i ideje. Preradović ne promatra svieta, kakav jest; njega ne zanima istinito stanje, nego ideali. Zato Preradović i nije tako velik, kao Shakespeare, ili Göthe, ili Byron, ili Mickiewicz.

Hladnokrvnost pjesnikove ćudi i spiritistični

optimizam očuvali su u Preradovića pravu umjetničku mjeru. On je uviek umio spajati uzvišene misli i zvonki stih, sačuvati estetičku ljepotu u pjesmi, a da nikada ne posrne u očaj ili u strast. Preradović je pjesnik budućnosti, pa kao idealista ide ga jedno od prvih mjesta u slavenskom pjesničkom svietu. Samo treba pravo biserje tražiti ne na površju, nego u dubini mora. Ako i nije sabirao u sebi svih skrovišta ljudskoga srca i uma, ipak je svojim smjerom hrvatskomu narodu, koji treba idealâ, velik i zlatoustan prorok. Kao i u drugih korifeja moderne refleksivne poezije (n. pr. u Schillera ili Hugona), naći će se i u našega Preradovića gdješto prebujna retorika, ali će njegove visoke, plemenite i snažne pjesme — i mislima i oblikom uzpaljivati srca Hrvatâ, dok ih bude. Njegova je poezija gotski hram, u kojem pjesnik na glavnom oltaru pali žrtvu patriotizmu.

Njegova usta, i mrtva u grobu, još govore narodu rieči utjehe i ponosa. Njegove kosti i pod grobnom pločom piščou još od domovinske ljubavi. Preradović je namro hrvatskomu narodu divno evangjelje, a do nas je, da ga ne slavimo samo zborom, nego i tvorom. Tko znade, što nam je Preradović, na njegovu će grobu kliknuti njegovim riečima: Hvala, hvala, oj Providi, da si nam ga dala!

Milivoj Šrepel.

Matica Hrvatska predajući narodu izabrano cvieće Preradovićeve poezije usrdno zahvaljuje «Jugoslavenskoj akademiji znanostî i umjetnostî», što joj je na upotrebu dala onaj dio rukopisne ostavine pjesnikove, koji se čuva u njezinoj knjižnici, i svoj onoj rodoljubnoj gospodi, koja su joj poslala pokojnikovih pisama, poimence gg.: dr. Ignjatu Brliću, Antunu Kaznačiću, Iliji Okrugiću i Ivanu vitezu Trnskomu. Podjedno izriče «Matica Hrvatska» iskrenu zahvalu pokojnikovu sinu g. Dušanu pl. Preradoviću, što je družtvu u ovom poslu s najvećom pripravnošću bio na ruku.

Pokojni je pjesnik sâm pod kraj života većinu svojih štampanih pjesama prepisao i za tisak uredio, te su ove pjesme u ovom izdanju štampane po rukopisu onako, kako ih je pjesnik pripravio. Jedino je u «Putniku» pridržana prva kitica u sta-

rom obliku, koji se već usjekao u pamet hrvatskoga naroda, namjesto nove pjesnikove verzije:

> Bože mili, kud sam zašo!
> Noć me stigla u tudjinju,
> Ne znam puta, ne znam staze,
> Svud gô kamen noge gaze,
> Trudne noge po pustinju!

Gdje nije bilo pokojnikova priepisa, tekst je pridržan onakav, kakav je izišao za pjesnikova života. A posmrtne pjesme izdane su po pokojnikovim nacrtima; samo pjesmi «Hrvat ili Srbin», «Iztočnim iskricama» i «Lopudskoj sirotici» nije sačuvan izvornik, te su ove pjesme preštampane iz izdanja Preradovićevih «Pjesničkih djela» godine 1873.

U Zagrebu mjeseca rujna god. 1890.

M. H.

Izabrane Pjesme
Petra Preradovića

Pjesme
različne

Pjesnik.

(1845.)

Pjevat mi se opet hoće,
Ali ne znam ni sam kako:
Bi li pjevo od veselja,
Pjevajući bi li plako!

Na prozor mi jutros dodje
Bio soko nevidjeni,
Kljuje staklo na prozoru,
Dok prokljuje sanak meni:

«Odkud tebi tvrdi sanak,
Da još spavaš, kad su pietli
Triput zoru već prozvali,
Triput zoru i dan svietli?

Medju zemljom i medj nebom
Tvoja cesta još je duga
Do sjajnoga onog hrama,
Gdje će t' ljuba bit supruga.

O diži se, putuj smjelo!
U hodu te ništ ne smeta,
Ljubimac si zemlje svoje,
Poznanik si cielog svieta.

A krasna je cesta tvoja:
Svuda ravna i jédnaka,
Uz nju polja puna cvieća,
Nad njom nebo bez oblaka».

««Moj sokole, moj angjele!
Sa visosti tvoje zreći
Ti drugčije put moj vidiš,
Neg' po njemu ja hodeći.

Tvom se oku zemlja čini
Zviezda jasna i okrugla;
Iz daljine ti ne vidiš,
Da je puna jazâ, uglâ!»»

«A ti digni se na krilih
Nad zemaljske neravnosti,
Spuža, koj' po zemlji puzi,
Mora svaki trn ubosti.»

««Nemam krila ja da letim,
Nit bi ostavit zemlju moga';
Sinak ljubi i zlu majku,
Majka i zla sina svoga.»»

«Oj pjesniče nesretniče!
Suh si listak ti na gori,
Koj' od sunca nebeskoga
Ne sazrije nego izgori.

Nebo vjetrom uzdiže te,
A zemlja ti letjet ne da;
Medju zemljom tako i nebom
Tvoja duša uviek preda.»

Ruža i Ljubica.

(1846.)

Tužila se ljubica
Posestrimi ruži:
«Blago tebi, sestrice,
Na visokom busu,
Težko meni siroti
U travici nizkoj.
Oko tebe lepiri
Svoje kolo vode,
Oko mene gušteri
Leže i prohode.
U tvom busu ptičice
Svoja gniezda viju,
U mom busu pauci
Svoju predju predu.
Tvoje lice rumeno
Nježne pčele ljube,
Moje lice žalostno
Gnjusni kukci grde.
Tebe u vrtu gospodskom
Svako oko gleda,
Za mene u šikari
Nitko ni ne znade.«
«Posestrimo ljubice —
Ruža odgovara —
«Ti u travi sazriješ
Do sjemena tvoga,

Ja u cvietu najljepšem
Odtrgnuta svenem.»
Nij' čestitog života
Do čestite smrti!

Ljudsko srce.

(1846.)

Ljudskom srcu uviek nešto treba,
Zadovoljno nikad posve nije:
Čim željenog cilja se dovreba,
Opet iz njeg sto mu željâ klije.

Zašto tako, prezirući hljeba
Svakidanjeg, u prsima grije
Vrućom željom okrutnog jastrieba,
Koj' ga uviek gladnim kljunom bije?

Medj kolievkom traje i medj rakom
Našem žiću odveć kratko doba,
Zato srdce u nazočju groba

Uviek drhće željom sve jednakom,
Misleć uviek: zemlja ima slasti,
Koja ne će s njime u grob pasti!

Pamet i srce.

(1846.)

Na priestolu ja sjedim u glavi,
Ti u prsih niže mene doli,
Pokori se dakle ter ostavi
Vječni nemir, s kog me mozag boli.»

Tako pamet srdašcu upravi
Nemirnome svoj ukor oholi.
«I more je» — srdašce nastavi —
«Svuda niže neg' bregovi goli:

Jesu l' zato još ikad bregovi
Zapovjedit mogli, da ne bije
More više njima u podnožje?

Tvoju visost Bog ti blagoslovi,
Al ne diraj u pravo ničije,
Iz mog žara ti si svjetlo božje!»

Dvie ptice.

(1847.)

Zabludila morska ptica
U daljine kopne zemlje
I susrela kosovicu,
Gdje u gaju sladko pjeva.

«Kako možeš pjevat tužna
U pustinji ovoj suhoj,
Gdje ni kapi vode nema?»
««Pjevahu i moji stari
U istome ovom gaju.»»
Domovina, kakva bila,
Rodjenom je sinku mila.

Rodjene sestrice.

(1847.)

O mladosti nezasitno gladna,
O starosti zasićeno jadna!
Sve što vas i razlikuje lice,
Ipak ste si rodjene sestrice.
K jednom poslu ruke si davate,
Obadvie se djecom zabavljate.
Jedna s čedom na rukama hodi,
Druga čedo za ručicu vodi.
Što je starost neg' djetinjstvo, Bože!
Svega željno, što dostić ne može;
A djetinjstvo nije l' starost prava,
Koja bdijuć od nemoći spava?

Ribar.

(1847.)

Ribice lude,
Hodite amo,
Ribice, kuda
Bježite tamo?
Méka je sladka,
Udica tanka,
A živjet krasno
Na zemlji vanka.
Ribicam ovdje
Ljuska se snima,
Bojnog oklopa
Ne treba njima;
Jer svatko živi
S njimi u miru,
Bogci i bogati
Stol im prostiru.
Svatko im gleda
Pribavit slasti,
Mjesto u vodi
Plove u masti.
Ribice lude,
Kušajte samo,
Kako je ovdje
Bolje neg' tamo —
Kušajte jednoč,
Tako mi sreće,
Znam, da nijedna
Vratit se ne će!

Nada.

(1847.)

Divna zviezdo našeg žića ódi,
Komu tvoji neznani su čari?
Tko se rodi, kom ti ne ugodi,
Tko li ostari, kog ti ne prevari?

U djeteta još nezrelom oku
Kazuješ se ko zjenica blaga,
Ti mu svietliš k prvom, slabom kroku,
Ti se sjaješ iza njeg'vih traga.

Ti mladića u muževne dane
Željom vodiš, podupireš činom,
Ti muževne na sve četir strane
Sile goniš gorućom žestinom.

Ti zastorom svojim zablještivim
Slabom starcu kriješ blizu raku,
Te on gleda okom radostivim
Ponarast si dječicu nejaku.

Ti izvodiš sužnja iz tamnice
Na slobode otvorena polja,
Ti mu snimaš težke okovnice,
Ter ga puštaš, kud je njega volja.

Siromahu ti si sve bogatstvo,
Bogatome još veći imetak,
Veselome neizmjerno carstvo,
Žalostnome veselja početak.

Sretnome si sreća bez poraza,
Nesretniku poraz hude kobi,
Ljubljeniku duga cvjetna staza,
Neljubljenom mostac k cvjetnoj dobi.

Sirotče te milom majkom zove,
Bjeguncu si milo utočište,
Brodaru si slika zemlje nove,
Ter svakome, štogod koji ište.

Divna zviezdo našeg žića ódi,
Komu tvoji neznani su čari?
Tko se rodi, kom ti ne ugodi,
Tko li ostari, kog ti ne prevari?

Trn u oku.

(1850.)

M u ž.

Hvala Bogu, da taj Mato ode!
Odavna me trn u oku bode;
Nuder sada brže, moja mila,
Ne bi li mi trn taj izvadila.

Ž e n a.

Trn golemi! o po Bogu brate,
Uprav glava prijatelja Mate!

Naša Anka.

(1850.)

Vidite li na vrh briega,
Gdje se bieli ko iz sniega
Ona mala kućarica?
Tamo stoji čobanica
Naša Anka, djevče mlado,
Ona ob dan čuva stado,
A nju ob noć kućarica.

Sirota je naša Anka,
Rod joj pomrie bez ostanka,
Sama je pod ovim nebom;
Boreći se sa potrebom
Ipak nikom se ne tuži,
Da joj komad ruha pruži,
Il nasiti svojim hljebom.

Ona živi Bog zna kako,
Babe misle svakojako,
Šapću svašta medju sobom,
Al ne smiju na glas zlobom;
Jer su laži kratkih nogu,
A pravednost, hvala Bogu,
Još korača i za grobom.

Ljepota je naša Anka,
Ko u gori jela tanka,
Kao jela i visoka,

U nje crna dva su oka,
U nje lica dva rumená,
Ko nijedna nema žena
Od zapada do iztoka.

Rad ljubavi sladke sreće
Oko nje se momčad kreće,
Kao pčele oko meda;
Al jednaka svim je bieda,
Jerbo Anka kao srna,
Bojeći se smrtnog zrna,
Bježi mužkog od pogleda.

Sad poznate našu Anku.
Da vam kažem još i sanku,
Koja svud se pripovieda,
Jer je čudna, izvan reda.
Zaspa jednoč naša Ana
U gorici kod jablana,
Na jablanu orla sgleda;

Silni oro, divlje ćudi,
Pitom sidje njoj na grudi,
Zoblje biser joj iz ruke,
Kad pozoba — težke muke!
Zabode joj pandže jake,
S njom odleti pod oblake,
I spusti ju smrti u ruke.

Knez Orlović, lija stara,
Našu Anku nagovara:
Da mu bude ljuba mila;

Al mu Anka govorila:
«Bogme ne ću, gospodine,
Da ne bude do istine,
Pod jablanom što sam snila!»

Zemlja suncu.

(1850.)

Oj ti sunce žarko
Još na nebu sjaješ,
Još na mene biednu
Gledat ne prestaješ!

Potamni, potamni,
Svieta sjajno oko,
I sruši se s neba
U bezdno duboko.

Ja sam ti dozrela
Jadom i čemerom,
Sjeme povjerenja
Urodi nevjerom.

Veća mi je muka
Izpod tvoje luči,
Žalost bjelodano
Svoju gledajući!

Moja ladja.

(1850.)

Plovi, plovi, moja ladjo,
U koj' godjer kraj;
Ja ti cilja još ne nadjoh,
Sama cilj si daj!

Kad te 'e amo već zanesla
Tvoje sudbe moć,
Razpni jadra, pruži vesla,
Plovi dan i noć!

Uzdaj se u vjetra volju
I valova bieg,
U budućnost gledaj bolju,
K nebu digni stieg!

Veselje mladosti.

(1850.)

Veselo sada, veselo svi!
Dok smo još mladi, veselja ima,
Kudagod koji krene očima;
Nikakva briga još nas ne tare,
Brige su samo za ljude stare —
Veselo zato, veselo svi!

Veselo sada, veselo svi!
Sedlajmo naše konje drvene,
Pašimo naše sablje limene,
U boj svi skupa, hrabri dječaci,
Neka se vidi, da smo junaci —
Junaci mladi, veselo svi!

Veselo sada, veselo svi!
Kupimo cvieće, pletimo vience,
Vjenčajmo dvoje kao mladence;
Najmladje valja k tomu izbrati,
Drugi će biti njihovi svati —
Svatovi mladi, veselo svi!

Veselo sada, veselo svi!
Veselo poju ptice u šumi,
Radost im tako svatko razumi:
Pjevajmo i mi, nek se razlije
Veselje, koje srce nam grije —
Pjevajmo skupa veselo svi.

Veselo sada, veselo svi!
Složimo kolo, igrajmo skupa;
Jedan ko vodja napried nek stupa,
Mi ćemo za njim jednakim skokom,
Veselim srcem, sjajućim okom —
Igrajmo skupa, veselo svi!

Veselo tako, veselo svi!
Dok smo još mladi, veselja ima,
Kudagod koji krene očima;
Nikakva briga još nas ne tare,
Brige su samo za ljude stare —
Veselo zato, veselo svi!

U oči blagdana.

(1850.)

O blag je večer to!
Za rana danas svud
Već zaspa slast i trud,
Umuknu brieg i dô.

Nebeski modri hram
Užeže svjetla sva,
I svaka zviezda sja
Jasnije danas nam.

Presladke slutnje san
Svih srca prima se,
Zanima sve i sve
Dojdući svečan dan.

Lako noć.

(1850.)

Sunce zadje mrak proteže,
Po obzoru svoju moć;
Sanak spušta svoje mreže
I sve hvata — lako noć!

Opet jedan danak prodje,
Kao što će i svi proć,
Dozvati ga nitko odje
Već ne može — lako noć!

Dan za danom tako gine,
Motajuć nam život proć,
I posljednji dok ne mine,
I smrt reče: lako noć!

Car Dušan.

(1851.)

U polnoćno jednoč doba
Dušan car se rieši groba,
Strese s sebe prah umrli
I poprimi duh svoj vrli.
Prek' krajeva gleda ravnih
Iz vremena svojih slavnih,
Mjeri gore, polja, šume,
Rieke, luge, staze, drume,
Sve nalazi kao prije,
Promienilo ništ se nije.
Raduje se car Dušane,
Za životom željno plane,
Te dozivlje k sebi vilu,
Posestrimu negda milu:
«Posestrimo mila moja,
Nemam mira ni pokoja,
Željan sam ti živjet opet
I na priestol svoj se popet;
Kaži der mi, što je moje,
Što li od carstva propalo je?»

Razumiv ga posestrima
Za desnu ga ruku prima
I obidje raku s njime,
Pa mu veli: «Pobratime,
Obidjosmo carstvo tvoje,
Sve ostalo propalo je!»
Zapanji se car Dušane,
Od žalosti u grob pane,
Nit ga želja više sjeti,
Da bi htjeo oživjeti.

Oluja.

(1851.)

Oblaci se viju naokolo,
Kiša pada,
Iznad grada
Sieva munja, puca grom.

A ja gledam sa prozora
Mutnim okom
Po širokom
Razplakanom svietu tom.

Obuzme me tuga neka,
Te u svoju
Crnu boju
Zavije mi cio sviet.

Čini mi se, ko da nigda
Iza kiše
Ne ću više
Žarkog sunca oko zret.

Priroda se uviek prima
Našeg srca,
U njem zrca
Jasnost svoju i svoj mrak.

Jasni dani, da ne znamo,
Prodju lako,
Mračni pako
Ostavljaju uviek znak.

Pjesmica.

(1851.)

Prazan časak kada mi se daje
Iza danâ mučna poslovanja,
Mahom duša zaboravlja vaje,
A duh opet k pjesmici prianja;

Kao diete, kad škola prestaje,
Prvim skokom iz nemilog stanja
Zaboravlja, pretrpjelo šta je,
I leptira opet svog naganja.

Oj pjesmice, mila drugo moja,
Vjerenice od Boga mi data,
Koje glasom za jadom udata
Odahiva duša iza boja,
Ti jedina, a druga nikoja,
Utjeha si duši obilata!

Utjeha.

(1851.)

Na stran žalost, brate mili,
Kroz tugu si put proprti,
Čuvaj sebe radi sebe,
Nemoj zalud zdravlja trti.

Sve što udes razvaljuje,
Lako on i opet sklapa,
Dok je tebe, bit će svega,
Dok je glave, bit će kapâ!

Noćne pjesmice.

(1851.)

I.

Nebesnica zviezda pala
Sa visine modrog neba
U nizinu tamne zemlje.

Začudi se zemlja tamna,
Kako zviezda nebesnica
S neba pade k njojzi doli.
«Ne čudi se, zemljo tamna —
Veli zviezda nebesnica —
Rodu dodjoh u pohode,
Da posjetim sestru ljubav,
Tvoju zviezdu jedinicu.»

2.

Pod šatorom tamne noći
Pozaspalo sitno cvieće,
Pozaspalo, pousnulo,
Nit je vid'lo, nit je čulo,
Što se ruži dogodilo.
A ruža se probudila
Od pjesmice slavulj-ptice.
Slavulj-ptica zapjevala,
Ružici se udvarala:
«Ružo mila, ružo draga!
Daj mi konak u tvom busu,
Da prenoćim ovu noćcu,
Da mi kiša ne naudi,
Da me vjetar ne probudi.»
Ružica se zarumeni,
Slavulj-ptici odgovara:
««Rado bi ti konak dala,
Al grančice nemam gladke,
Sve su trnjem oružane,
Lako bi te izranile.»»
»Ne brini se, ružo mila —
Slavulj-ptica rieč joj vrati —

Davno si me izranila,
Neka mi i novih rana.»

3.

Bieli danak pita noćcu crnu:
«Mila majko, što si tako tužna,
Da u crno zavijaš si lice,
Nit ga meni ikad pokazuješ,
Da te vidim, kakva si mi majka.»
Bielom danku noćca odgovara:
««Što me pitaš, to mi i jest tuga,
Svako jutro koprenu mi skidaš,
Al mi tužnoj ne ugledaš lica.»»

4.

Junak spava u zelenoj travi,
Vranac konjic pristao mu k glavi,
Te mu pase izpod glave travu.
A junak je govorio vrancu:
«O moj vranče, zar ti fali trave,
Da mi paseš izpod glave travu,
Te mi lice zemljice se tiče.»
A junaku vranac odgovara:
««Ne kori me, moj mladi junače,
Što ti pasem izpod glave trave,
Te ti lice zemljice se tiče:
Tvoje lice zemlji omililo,
Odkada si postao junakom.»»

5.

Kolo vode jasne zviezde
Po nebeskom modrom krugu,

Kolo vode, tiho hode,
Da zemljicu ne probude:
Zemljica je umorena
Od nožica, koje hode,
Od ručica, koje rade,
Od srdaca, koja biju.

6.

Tužnu djevu sanak svlada,
Tužan sanak tužna sniva,
Sanak sniva: baščom hoda,
Različito bira cvieće,
Ruže biele i rumene,
Sitno smilje i kovilje,
I ljubice i bosilje;
Mlada hoda, cvieće bira,
Izmedj cvieća cvietak traži,
Cviet dragoljub svuda traži,
Ne može ga nigdje naći.
Od žalosti probudi se.
Nij' u bašči dragoljuba,
Nij' na svietu nje dragoga!

Dvoslozi.

(1851.)

Povjestnica.

Narod bez svoje povjestnice putnik je putnog bez lista:
Zapreká nalazi svud, daleko ne može doć.

Nauka.

Svake iz knjige naučiti nešto se uzmogne čovjek,
Kada ko pčelica zna lučiti od jeda med.

Naš cilj.

Učenost tudjinska pokvari, okuži um nam i srce,
Oduka budi nam s tog sadanje nauke cilj.

Ljubav domorodna.

Čuvstva tko nema za narod i zemlju naroda svoga,
Ne zna na zemlji za slast, koja nadilazi sve.

Stara navada.

Svakom čovjeku mila je njegova navada stara,
Štediti starosti čast valja u slici i toj.

Razlika boja.

Slast je iznositi život na žrtvenik gorućih čuvstvâ,
Za plaću lievati krv, čemerni poso je to.

Nekom sebičniku.

Sebičnost tvoja dojkinjom kravom narodnost smatra.
Hranili nek bi ju svi, dojio ti bi ju sam.

Miloš Obilić.

Dosta si veće u narodnih opjevan, junače, pjesnih,
Oplakan nijesi dost, niti ćeš ikada bit.

Stanku Vrazu.

Ranom u grobu počivaš, vriedni pjesniče Stanko,
Probudiv rano se već, ranije dodje ti san.

Humboltu.

Nepravo nazvo si Kosmosom djelo glasovito tvoje,
Pol svieta fali u njem, cijeli slavjanski rod.

Slavjanski narod.

Razciepan veoma slavjanski narod se tudjinom čini,
Muke ih stoji reć: složan je silni taj sviet!

Smrt.

(1856.)

Usvesilju ti sila najjača,
U svemienju ti stalnost jedina,
Zapad svieta, iztok njeg'va plača,
Usadjena u vječnost istina,
Jedinica od postanka svog;
Ti vladajuć u tvorčevo ime
Vlast vrhovna svud si i nad svime,
A nad tobom vječnost samo — Bog!

Neizmjernost snuje ti krajine:
Neba kruge i pljevice gumna,
Glibe mora i gorâ visine,
Sitna mrava i čovjeka umna,
Sve obimlje tvoga srpa mah,
Svi stvorovi, svi su tvoje roblje,
Svi prostori samo tvoje groblje,
U svemiru svud tvoj mori dah!

Sred vječnosti stojiš i obaraš
Viek joj tajni u viekove nieme,
Snebivanjem bićâ tako stvaraš
Njojzi tečaj, umrlijem vrieme.
Sve, što tonu u prošasti sjen,
Sve, što biva trenom bivajućim,
Sve, što trenom biti će budućim;
Bješe, biva, biti će tvoj plien.

Odkad vijek svoj priroda vije,
Mrači kroz nju svud i sjena tvoja;

Gdje joj godjer koja klica klije,
Gdje joj život radja muka koja,
Tu i zamet zameće se tvoj:
Životvornog lica joj svjetline
Naličje si tamno, s kojeg gine
Opet život svakog ploda njoj.

Nada svim si ljudstvom razavila
Crni čador svoga nadstojanja,
Pod njim s' ori napor ljudskih sila,
S težnje spasa, s želje uzdržanja
Čovjek viekom s tobom bije boj;
Ah bori se kraće ili duže,
Da najposlje položi oružje
I žićem ti plati harač svoj.

Samo s tvoje nesmiljene ćudi
Poznaju te zemlje ove djeca;
Ljudski jauk, odkad plaču ljudi,
Cviel živine, odkad vaj joj jeca,
Glas prirode svaki, čil i loš,
K tebi vapi, moli milosrdje,
A ti tvrda, ko što kamen tvrd je,
Smilila se nikad niesi još.

Stazom zvanja, kojom Bog te zovnu,
Mirno, hladno stupaš kroz sve vieke:
Sada trneš zviezdu pravjekovnu,
Sad iskricu prosinulu teke;
Sad obaraš glavu, svietli dom
Silna duha, cielom svietu kobna,

A sad crvka nevidivo drobna,
Nepoznata u bezimlju svom.

Uviek ista, odkad sviet te pozna,
Svuda ista, kudgod sviet se stere,
Bez razlike svuda uviek grozna,
A u grozi nemjenjive mjere,
Svuda uviek preda tobom strah,
Oko tebe mrvež, razvaline,
Udje, truplje, kosti i strvine,
A za tobom pepeo sâm i prah!

Što si, kad si okrutnica toli?
Čemu porod, kad si crv u njemu?
Čemu život, kad tobom doboli?
Čemu sav sviet? zar da sav u svemu
Samo bude tvojoj žetvi sâd?
Tko bi znao na to odgovora,
Izmedj tvorca i njegovih stvora,
Tko bi reko, da ti pozna sklad?

Nedokučnost biće ti sakriva,
Duh u mislî moru, kao ronac,
Tumarajuć samo o njem sniva,
Tražeć tebi uzrok, cilj i konac,
Nadje samo slutnje biser taj:
Ti da jesi prielaz samo bićâ
S ovog svieta i na njemu žića
U življenja drugog tajni kraj.

Što si godjer, iz onog si ruke,
Koji svjetla po nebesih razsu,

Te no sjaju i uče neuke,
Dobra otca svietli stvori da su;
Dobrotu mu svaka živa stvar
U dokazih bez broja razlaže,
Dobrotu mu svako djelo kaže,
Dobar bit ćeš i ti njegov dar!

Zemaljski raj.

(1856.)

U daljinu miso leti,
Tamo joj se vidja kraj,
Gdje vječnimi cvati cvjeti
Zemlje lice kao raj.

Tamo neba topla njedra
Diže samo blagi dah,
A s lica mu uviek vedra
Nasmjeh blagog sunca sja.

Tamo židkim srebrom poji
Voda svoja vrela svud,
A po gorah zvjerad goji
Ublaženu samo ćud.

Tamo pojuć traju ptice
Neprestano sretan čas,
A s gusala, s tamburice
Zveči uviek veseo glas.

Tamo mir i ljubav svraća
Kolo u jedno cio sviet,
Svi su ljudi tamo braća,
Svima jedan duh je svet.

Tamo stoji kućarica ·
Usred bašče stanak prost,
Uzka, nizka kolibica,
Ali za dva srca dost.

Gdje je staza do tog kraja,
Do blaženstva toga gdje? —
Ah na zemlji nema raja,
Želja za njim to je sve!

Radost i muka pjesnikova.

(1860.)

Majka ima liepe kćeri
Na udaju uzporedo,
Kćeri su joj san i bdjenje,
Svedj ih pazi i ogleda,
Ljubi, mazi i njeguje,
A u misli već nagadja:
Kako koja udat će se,
Jer ne dvoji ni najmanje,
Da će sviet se jagmit za nje.
To je radost sretne majke.
Ali majka uboga je,

Nema svile ni kadive,
Nema resa ni nakita,
Da bi kćerke odjenula
I pristojno izvodila
Bielom svietu na uglede,
Veće mòra jadna mati
Prnjami ih odievati.
To je muka tužne majke.

Ima pjesnik liepih misli,
Uznesenih čuvstva ima,
U njih mu je san i bdjenje,
Svedj ih pazi i njeguje,
Mazi, ljubi, obožava
I visoke smjere snuje:
Kako će se dopadnuti,
Kad izidju u sviet bieli
I razviju čar svoj cieli.
To je radost pjesnikova.
Ali pjesnik oskudieva
Na izrazu, na odjevu
Svojim mislim, svojim čuvstvom.
Uzor stoji pred njim jasno,
Ali tužan ne dostiže,
Da mu riečju oblik shvati,
Krpež mora u sviet slati!
To je muka pjesnikova.

Zvanje Slavjanstva.

(1860.)

Božja sveta ruka razsu
Po širokom krugu zemlje
Razne puke i narode.
Po iskricu svakom dade
Svoga uma, svoje moći.
Komu dade oštroumlje,
Komu mudrost, komu blagost,
Komu jakost, komu nježnost,
A slavjanskom uz sve oto
Dade još i ljubav svoju,
Pa mu reče davajući:
Najveći si i najjači
I razširen svud po zemlji,
Zato čuvar njoj mi budi!
Kad joj sviet se izopači,
Oštroumlje kad se smuti,
Mudrost kada precieni se,
Jakost kada razdivlja se,
Blagost kada razpusti se,
Nježnost kada razmazi se:
Ti osviesti, ti razbistri,
Ti ukroti, ti ublaži,
Ti okriepi, ti uznesi,
Ti mi spasi sviet na zemlji!

Mlado ljeto.

(1861.)

Opet jedna u vječnost prekanu
Svietu kaplja tekućeg vremena.
Staro minu, novo ljeto svanu;
Novom pozdrav, starom uspomena!

Sretno bilo svakom, kome granu
Ovo doba novoga imena;
Sretno bilo, zavilo mu ranu,
Donielo mu radostnih promjena!

I doniet će svakom, koji znade
Hvalom primit, što Bog mili dade,
Koji znade zaklonit si luku,
Te mu strastî bura nije kadra
Željam toli prenapeti jadra,
Da se dignu nad božju odluku.

Priznanje.

(1861.)

Teci dušo, božje vrelo, teci
U zahvalnost Boga previšnjega,
Stvorova mu pridruži se jeci,
Što se njemu svud odzivlju s njega!

Hvale glasom priznaj mu i reci:
I ja, Bože, tvoja sam biljega,
Sitna kaplja kriesnica u rieci
Tvoga svjetla viekom tekućega!

Po tebi sam tvog obraza slika,
Posestrima tvojijeh duhova,
Po tebi sam divna i velika
Tvorna sila umnijeh tvorova,
Po tebi sam zemskih stvora dika,
Neumrla iznimka njihova!

Nepojamnost Boga.

(1861.)

Tko da pojmi, Bože, mudrost tvoju
Kojom ravnaš sijasete svietâ,
Kojom daješ svakom stazu svoju,
Njom hodeći drugom da ne smeta!

Tko da pojmi neizmjernost, što ju
Zauzimlješ, u kojoj razpeta
Po stvorova silnome bezbroju
Tvoja moć je, tvoja ljubav sveta!

Tko da pojmi i ostala mnoga
Čudesa ti sile i pameti!
Ljudski razum oko duha tvoga

Kao leptir oko svjetla leti,
Snebiti se drzitošću može,
Al dokučit tebe nikad, Bože!

Starac klesar.

(1862.)

U prastaroj kamenari
Starac sjedi sjedobradi,
Rukovodi zanat stari:
Reže, dube, struže, gladi,
Neprestano uviek radi,
A što radi, ne pokvari.

Oko njega na gomile
Leži blago svake struke,
Leže sredstva svake muke,
Leže znaci svake sile:
Pluzi, brane, srpi, grablje,
Malji, kliešta, noži, šila,
Topi, puške, koplja, sablje,
Dlieta, pile i šestari;
Vesla, sidra i kormila;
Kisti, pera, kolobari;
Stiezi, grbi, žezla, krune;
Mitre, štapi, čisla, krsti;
Javor-gusle još bez strune;
A i zviezde svakog reda,

A i vienci svake vrsti,
I kolievke još bez čeda,
I ljesovi još bez mrtca,
I kipovi još bez srca —
Od ubjela bjelodano
Sve potanko izdjelano.

Kamenari usred sriede
Baklja gori luči bliede,
Razsvjetljuje to prostorje,
Bjeljim čini bielo tvorje.

K starcu čeljad svedjer vrvi
Sa svih strana ovog svieta,
Obog spola, svake krvi,
Zrele dobe, mladih ljeta,
Zdravo, bolno, umno, ludo,
Sretno, biedno, dobro, hudo;
Pojedince, četimice,
Leti, trči, hramlje, plazi,
Željno k njemu sve dolazi,
Klanja mu se do zemljice.

Oko starca sviet se sbija,
Izabire svatko sebi,
Što mu valja po potrebi,
Il po želji što mu prija.
Silan ogled tu je stvarî,
Izpit, pokus, premetanje,
Vika, buka, natjecanje,
Jagma, stiska — sajam stari;
Ali starac ne pazari.
Studen, stvrdnut ko iz leda

Mirno sjedi, râd svoj radi,
Niti sluša, niti gleda
Komešanje te čeljadi.
Samo kadkad digne vedje,
Okom mahne, sakup priedje,
Migne amo, migne tamo,
Svietu dare ponaznači,
Al po svojoj volji samo.
Zalud molbe, žalbe, plači,
Zalud kletve i sdvojenja:
Što odluči, to ne mienja.

Koji sretni te radostni,
Koji biedni te žalostni
Darenici odilaze
Svaki s svojim kamen-darom,
Stazom novom ili starom
Širom zemlje prostor gaze.
Al taj kamen tvar je huda:
Svakim časom više težča,
Nosioce stoji truda,
Stoji znoja sve to žešća,
Malakše im sila pusta
Svakim krokom izpod njega,
Na posljedku svaki susta,
K zemlji kamen pritisne ga.
Površajem zemlje ciele
Kamen-kipi svud se biele,
Kraj bilježe putnom vaju,
Gdje putnici počivaju.

Vječnost to je kamenara,
Božja provid luč u sriedi,

Ljudski udes starac siedi,
Od kamena množtvo darâ
To su sudbe i sudbine
Ljudskoj sreći ili biedi,
S koje svaki put svoj sliedi,
Putujući svaki gine,
Dok u grobu ne počine!

Zviezde.

(1863.)

O na nebu bezbrojnice
Mile zlatne vi zvjezdice!
Mnogo puti k vama gori
Moje srce progovori,
Da vas pita, da dokuči:
Čemu sjaju vaše luči,
Šta sijaset vaš svjedoči,
Šta vam trepću svietle oči?
Često u vas gledajući
Umu gledam u trag ući,
Onom umu, koj' na vama
S toliko se razsja plama;
Često pis vam čitam, gatam,
Ali smiso da li shvatam?!

Vi ste možda zlatni klinci,
Što ih' kuju rajski sinci

Od nebeskog suhog zlata
Na tisuće svakog sata
I na izbor svake vrste.
Njimi nebu tavan čvrste,
Po tavanu modrojasan
Pribijaju sag prekrasan,
A po modrom sagu otom
Sjajnom pišu još ljepotom
Slavna ona sva imena,
Kojim živi uspomena;
Tako, štogod zemlja štuje,
U zviezde joj nebo kuje.

Svjetiljke ste možda samo
Na nebesih, kojim tamo
Sve puteve, staze, ceste
Razsvjetljivat dano jeste.
Premnogi bo jesu pravci,
Koj'mi lete krilo-mravci,
Raznovrstne stranputice,
Koje teku niznebice,
Zamršeni nedohodi,
Kuda neum sve zavodi,
Po bezkrajnom carstvu neba
Znakova im putnih treba,
Da no pravac naći mogu —
Kažiputi vi ste k Bogu.

Vi ste možda neko stado,
Što po nebu pase rado,
Mjesec vam je pastir bliedi,
On vas čuva, on vas redi,

On vas vodi noćju skrovce,
Jer ste plahe, čedne ovce,
Koje straši žamor dana,
A godi im noć tihana.
Od vas valjda, zlatna vuno!
Proizidje zlatno runo,
Koje resi svietle grudi
Plemenitih rodom ljudi,
Te nebeska milost blaga
Vidna na njih ima traga.

Vi ste možda neizmjerni
Trunak zlatni i biserni,
Što se nebom truni nica
Izpod ruku radilica,
Nad svim svietom koje gore
Svega svieta blago tvore:
Naše molbe, želje, nade
Bog na situ sve imade,
Od zrna im luči pljevu,
Pljeva pada u prosjevu,
A božja ju milost zlati
I po nebu dâ joj sjati,
Na utjehu u daljini
Da nam s' ipak nečim čini.

Vi ste možda silni svieti,
Božjeg vrta sjajni cvieti,
Po kojih je ko leptirom
Rojiti se nama širom:
Umirati na jednome,
Radjati se na drugome,

Na svakome nekim dielom
I tjelesnost svlačit s tielom,
Na svakome više manje
Ćud si krotit, širit znanje,
U sjajnijoj sve odori
Kriliti se tako gori
Savršenstvu do vrhunca,
Do ugleda božjeg sunca.

O na nebu bezbrojnice
Mile zlatne vi zvjezdice!
Što ste godjer, liepe jeste
I liepo je vama, gdje ste:
Svega neba u posjedu,
Svemu svietu na ugledu,
U visini, u vedrini,
Neizmjernoj u pučini,
Kud nam uzdah bol izušća,
Kud nam nada sidro spušća,
Kud nam želja peri ladju,
Da izvide, da iznadju,
Da izplaču, da izmole,
Što nam udes ne da dole.

U vašem bo svietlom kolu
Vječnom svome na priestolu
Blagajnik je svega svieta,
A pri ruci njemu sveta,
Neizcrpna, viekom sjajna
Svega svieta i blagajna.
Tu se čuva silno blago,
Svakom, što je komu drago.

On ga rado siplje s neba,
Gdjegod vidi, da šta treba,
A da vidi sve u svemu,
Vi, zvjezdice, služite mu:
On bo svedjer gleda k nama
Vaših oč'ju hiljadama!

Ljubav.

(1863.)

> L'amour est la loi par laquelle Dieu gouverne les mondes. L'amour est la loi d'attraction pour les êtres vivants et organisés; l'attraction est la loi d'amour pour la matière inorganique.
>
> *Saint Vincent de Paul.*

O ljubavi, o diko najveća!
Ćerko božja, koju otac uda
Za sviet biedan, da po njemu svuda
Srećom radja i na otca sjeća;
Ti svetice, kojoj svatko dube
Hram u srcu, jer sva srca ljube,
Tebe pjevat danas mi je sreća!

O da imam glas angjelske slasti!
Da dostojno proslavit te mogu
Onom slavom, s koje ti pri Bogu
Prvo mjesto zauzimlješ vlasti,
S koje s njime vječni priesto dieliš,
Carstvo njemu držiš, ravnaš, cieliš,
Da vjekuje prama njeg'voj časti.

Kud mu godjer tvorna miso sgadja,
Tuda uviek ti pogodiš prva,
Zviezdu, prašak, čovjeka i crva
Tvoja nježnost u život uvadja;
Višnjeg sunca mila, blaga, jaka
Toplina si životvornih zraka,
Prvi uzrok svega, što se radja.

Ti mu vodiš ruku u čudesih,
U svjetlilo s tebe ju umače,
Te se lučju svjetovi oblače,
Koje sije širom po nebesih;
Kroz bezkrajnost i vječnost daleku
Da svi skupa k jednoj svrsi teku,
U tom ti mu posrednicom jesi.

Kada umne on stvaraše stvore,
Ti na miso skrenu ga ljubovnu,
Da u vječnost on ih k sebi zovnu,
Da grobove, tjelesâ ponore,
Bezsmrtnošću duha im premosti,
I kroz sviete i vieke shodnosti
Put otvori njima k sebi gore.

S tebe mrak im na predrodje sjeda,
Porod smrću pamćenja im biva,
Te ni slamke od požetih njiva
Duh im u svom zrcalu ne gleda,
Bez vriedjanja i smutnje s otraga
Da im može sva ukupna snaga
Podati se tečaju napreda.

A na zemlji da te nije odje,
Ne bi na njoj niti svieta bilo.
Kad ga Bog joj spuštaše na krilo,
Tvoj naručaj na susret mu dodje,
Ti ga primi i na noge stavi,
I korake prve mu upravi,
Te on sretno u život si podje.

Kako podje, tako i sad hodi:
Pod nadzorom tvoga milovanja
Sliedeć cestu svoga putovanja,
Cesta njemu i najteža godi;
A klone li putujuć od muka,
Tvoja mila pruži mu se ruka,
I digne ga i dalje ga vodi.

S tvoga čara život mu se resi
Na toj zemlji, biednoj većom stranom,
S tebe mu se smije i tad hranom,
Kad od gladi na njeg zube kesi;
Ti zemljicu, tu tvrdjanu zibku,
U ljuljačku pretvaraš mu gibku,
Te njezini mile mu se tresi.

Ti ga na njoj udomljuješ s volje,
S koje svaki najvoli svojini,
Što ju milom navadom si čini:
Bila pustoš, gora ili polje,
Gdjegod život nastupi si koji,
Tu s zemljicom tvoj ga cjelov spoji,
Tu je njemu najljepše, najbolje!

Zavičajem to mu je mjestance,
Tu ga učiš na svome kriocu
Majku grlit, umiljat se otcu,
Brata, sestru, prijatelje, znance
Redjati si okolo srdašca,
I pri žaru tvojega sunašca
Plest si vience i kovati lance.

O blaženi vienci, lanci, spone,
Kojimi nam breklo srce stežeš,
I robom ga s drugim milim vežeš,
Da ko kaplja kapljici prione,
I u more bezkrajne razkoši
Raztopi se s njime i raztroši,
Ne hajući, kud ga vali gone.

Tad sa svojim' ti angjeli hitiš,
Pa na zemlju nebo nam obaraš,
A u nebo zemlju nam pretvaraš,
Padajućim zvjezdama nas kitiš,
Po zlatnijeh dvorovih nas staniš
Pa nas častiš, dvoriš, pojiš, hraniš —
O žalosti! — kadkad i zasitiš!

Ali to je bića tvog oluja,
Što no brzo, premda sjajno, prodje;
Veća slava tebe ide odje
S blagog duha bez striela i bujâ,
Komu teče smjerno i tihano,
Ali teče uviek pouzdano
Kroz sve sgode nebesnica struja.

Tko te ne zna, o nebeska plato,
O koristi bez ikog sebičja,
Čista srećo s lica i naličja!?
S koje majci uz zibku je dato
Zaboravit na sve blago ino,
I misliti na jedno jedino,
Na čedo si, materino zlato.

Žar ti jesi u njezinom oku,
Što joj žiću kroz sve tmine sja se,
Kog joj niti suze ne ugase,
Komu iskre svedjer su na skoku
Planut tamo, sjati i grijati,
Gdje brižljivost, ta matere mati,
Slabahnom će da pomogne kroku.

Tko te ne zna i po milom liku,
U kom stvaraš vjerne prijatelje!?
Dvije duše, dvije iste želje,
Ko dvie ptice, sliedeć tvome kliku,
Na susret si prhnu jedna drugoj,
I u slozi za života dugoj
Dvojače si radost, čast i diku.

Zviezda si nam tad zemaljskoj noći
Dobre kobi izmedj kobnih sila,
Drugarica svakoj dobi mila;
U žalosti, brizi i samoći
Luč nam tvoja ponajljepše sjaje
I putem se predhodnicom daje,
Kojim nam je poći do pomoći.

Tko ti ne zna i đuh onaj sveti,
Kojim silno sve narode giblješ,
Krune nišeš i priestole ziblješ!?
Kojim srodna srca i pameti
Spajaš jedan u plam žarke strasti,
Te im slast je vrhu svijeh slasti:
Za dom mili živjeti i mrieti!

Nebo tad si razzvjezdano širom
Iznad onog omiljelog krajka,
Koga zemlja mila nam je majka;
Naše oči gledaju te smirom,
Kroz oči nam u srca prodireš,
Iz srdaca u život izvireš,
Sjajnih djela nepresušnim virom!

Tko i let ti najviši ne znade,
Razkriljenje duše u najšire,
Gdje melemom sva ti se razstire
Na sve rane, što ih sviet imade,
I koprenom preko svih mu hrdja!?
Tko ti ne zna milost s milosrdja,
Svietlu krunu tvoje zemske vlade!?

Kao sunce žarko u sve slike
Životu nam tada se prelievaš,
Blagoslovom na sve ruke sievaš;
Kao sunce žarko bez razlike
S njime svakom dolaziš pred vrata,
Udjeljuješ svakom svoga zlata,
Jer ga imaš dost za svekolike!

Tako tvorac stablo ti razgrana
Na petero različitih vrsta,
Pet i tvojoj ruci dade prsta,
Da mu budeš vješta i valjana
Svaku sreću tvoriti na svietu,
Po nje silnom i različnom cvietu
Da joj budeš na zemlji Cvjetana.

Ti to jesi čudotvornom vlasti:
Tvoje cvieće i kroz hrid probija,
I na sinjem moru se razvija,
I na suhoj pješčari će rasti;
Gdje se godjer blagi duh tvoj kreće,
Tu na zemlji biva pramaljeće,
Tu cvjetaju radosti i slasti!

Ti si zemska dobitnica vila:
Svaku tvrdost i opornost svaku,
Ćud nemilu i volju opaku
Ti nadvladaš, sviješ si pod krila,
Od postanka boriš se i s smrtju,
I da može išto ovdje strt ju,
To jedina tvoja moć bi bila.

Molitve si posestrima prava:
S njom se sdruživ kao sveto zvono
Ti razstavljaš sve oblačje ono,
Što se kupi iznad naših glava;
Nebo čistiš i kroza nj probijaš,
I milosti božje se dovijaš,
Koja tebi, sve što moliš, dava.

Glasak ti je ko s čarobna zvonca,
Riečca sladka, ko da medom teče,
Najmučnije tebi je najpreče;
Nemaš varke, ne poznaš zaklonca,
Obzor ti je otvoren i velik,
Tvoja vjera tvrda kao čelik,
Tvoja milost bez kraja i konca!

Tko bi moru biser povadio,
Tko li njemu prebrojio vale,
Tko bi tvoje napjevo se hvale,
Tko li čare sve ti izslovio!?
Nitko za sad pojedinim tvorom,
Tek kad vas sviet tvojim bude sborom,
Bit će spjev mu tebi doličio!

O sdružuj ga, majko svegrleća,
Širi, širi svoje blage ruke,
I obuzmi sve na zemlji puke,
Od sebičnih pojedinih sreća
Da im bude jedna svemoguća,
Jedno blago blaženih tisuća,
Ko vonj jedan s kite razna cvieća!

Kada kucne časak tome dobu
— A kucnut će, to svi dusi mniju,
Koji svieta korak razumiju —
Kada mržnju, zavist, gnjev i zlobu
Smrt iztriebi izmedj čovječanstva,
Tad će uzkrs tvoga veličanstva
Na njihovom slaviti se grobu.

Ne topova zaglušnom tutnjavom,
Jer topova više biti ne će,
Ne tamjanom uz goruće svieće,
Niti drugom zablještnom pripravom
Koje sgrade u tiesnih zidinah,
Već u hramu nebeskih daljina
Obće sreće divnijem pojavom:

Bratska sloga spajat će sve ljude,
Pomagat se bit će pomoć njima,
Usrećivat bit će sreća svima,
Ter će s tebe oni pjevat svude:
«Blago nebo, na zemlji si veće!»
Slava tebi u ime te sreće,
Blago dobi, kad će to da bude!

Suho drvo.

(1863.)

I.

Oj ti moje milo drvo!
Zeleno si bilo prvo,
A uvelo jaoh sad!
Zar ti ne bi tlo po ćudi,
Il ti žega, mraz naudi,
Odkud li ti dodje jad?

Posadih te i uzgojih
Mnogim trudom ruku svojih,
Posvetih ti mnogi čas;

Sve napredkom tvojim tekuć
Ja odrastoh, tako rekuć,
Uz tvoj vitki stas.

U hladu ti mnogi mio
Ljetni dan sam probavio
I snivao sladko tu;
Sad kroz grane osušene
Peče od svud sunce mene,
Na oku mi ne da snu.

Na te bi mi do sad ptice
Na pjevanje pjevačice
I na noćaj znale doć;
Sad nijedne više nema,
Da tu pjeva ili driema,
Pusto si mi dan i noć.

Da te nadkrit ja pohitim,
Od sunca te da zaštitim
I od svakog vjetra zlog,
Bi l' se time tvoje milo
Povratilo zelenilo,
Bi li dao dobri Bog?!

Suzami te da zalievam,
Srdašcem te da ogrievam,
Da cjelova dam ti sto,
Bi li moje milo drvce,
Da ti dadem svoje krvce,
Bi l' pomoglo tebi to?!

Ah zaludu ja se mučim,
Da ti lieka doprikučim
I produljim mio viek!
Gdje smrt svojim žalcem bocne,
Tu pomoći sve su docne,
Tu je samo zemlja liek!

Skoro, možda preko noći,
Nemilom te svojom moći
Oborit će vjetar hud,
Pa ti ode, ode sladka
Ugoda mi bez povratka,
Ode s tobom sav moj trud!

Za tim malo još vremena,
Pa ti ne će bit spomena,
A ni meni možda već,
U postelju hladnog groba
Skupa ćemo možda oba,
Da spavamo, skupa leć!

II.

Zašto crne misli tako
Zauzimlju duh nam lako,
Kad nam gine mila stvar?
Zašto tvarna svaka liepost,
Zašto tvari krhka kriepost
Tolik ima za nas čar?

Kad vidimo svakog danka,
Da tu nema ništ obstanka,
Da dolazi svemu kraj,

Zašto veće ne viknusmo,
Na svijetu odkad tu smo,
Na prirodni zakon taj?

Zato, jerbo kao mravi,
Puzavci smo ovdje pravi
Na površnu samo tlu,
Kojim sviet je tlo, kud plaze,
Te što na njem ne nalaze,
Toga nema za njih tu.

U zemaljskom svome nizu
Naučni smo samo blizu,
Daleko nam nejde gled;
S toga nać se ne umimo,
Nit si život da smjestimo
U pravi mu viši red.

Smijemo se mi djetetu,
Kad igračke plače štetu
I uzdahnut znamo tad:
Oj mladosti, oj ludosti,
Radi kakve ništavosti
U tolik se daješ jad!

S našim plačem isto ti je:
Viši mu se razbor smije
I kukavce žali nas,
Da po umu toli plitkom
Ništetnijem za gubitkom
U nebo nam vapi glas.

Oj čovječe, mučeniče,
Šta ti mukâ ne proniče
S kratkog samo vida tvog!
Da si možeš pregledati
Vas imetak prebogati,
Što ti ga je dao Bog:

Gavanom bi vidio se,
Kom viekovi diljem nose
Blago u skut jedan sve;
U tome ćeš naći skutu,
Što vremenom na svom putu
Poizgubi kadšto gdje!

Jerbo ništa i nikada
S božjeg svieta ne propada,
Već promjenom ima tiek
K napredku si daljem samo,
Da sve ljepše bude tamo,
Gdje je svemu vječit viek!

Božji sud.

(1863.)

Le bien vaut ce qu' il coûte.
Saint Louis.

Na oskudan predio jedan
Glad napao izvanredan,
Pritisnuo na sve strane;
Sirotinja nema hrane,

Kuka, cvili usred zime,
Pomoći si ne zna čime.
Tu bogatir jedan bio,
Dobar čovjek, svakom mio,
Davao bi rado svakom,
Ponajradje siromakom,
S čega svud mu glas se čuje
I u zviezde ime kuje.
Te i sada u tom gladu
Sviet mu vrvi k bielom gradu,
Gdje mu sluge danju, noći
Milost diele na pomoći.
Davajući dugo tako
Razdao se čovjek jako,
Al pri svemu tome osta
Njemu jošte svega dosta.
Bio u istom kraju tada
Jedan težak, sinak jada,
A brat tuge i nevolje.
U prijašnje doba bolje
Živio je kako tako,
Ali sada naopako:
I zasluga trpi s glada,
Ruke čame, nema râda.
A za usta šest mu treba
Svaki danak barem hljeba.
Siromaku tomu jadnu
Bogca druga dva dopadnu
Uprav, kadno djeci reče,
Da im zadnji krušac teče.
Dodju gladni, jesti traže.
«Drage volje — on im kaže —

Premda ne znam traga radnji,
A krušac nam teče zadnji,
Ja ga rado dielim s vama,
Za danas ga dosta nama,
A sutra će Bog na nebu
Skrbit nam se za potrebu.«
Bogatcu i ubogomu,
Mriet je jednom i drugomu,
Iza hladnog dodju groba
Milom Bogu na sud oba,
A reći će mili Bogo:
Ti, bogatče, s dobra mnogo
Zaduži se za bližnjega,
Al imavši dosta svega
Manja tebe ide plata,
Nego l' ovog tvoga brata
Za dobra mu ono malo,
Što je njega skupo stalo,
Jer u skrajnjoj bješe biedi:
Čin što stoji, to i vriedi!

Angjeo čuvar.

(1864.)

Dinko Branko smućen, biedan,
Po sobi se uzhodao,
Neka bol ga ljuto mori,
Nešto mu je odveć žao.

U mislih si bol tu ljutu
On prevraća bez odmorka,
Al ne može da progutne
Zalogaja odveć gorka.

Viest doletje njemu grozna
Ko crn gavran, te se sjede
Na rame mu, glavu kljuje
I moždane njemu jede.

Viest nemila, okrutnica,
Iznenada zlo najveće,
Njemu jednim mahom sruši
Sve osnove bolje sreće.

U razpri si s bratom bio,
A siromah do zla boga,
Na bratovu smrt čekao,
Na smrt brata bogatoga.

Jer bez djece brat mu bio
I već starim, suhim panjem,
Te prilike ne bijaše,
Da mladicâ bit će na njem.

Što čekao, dočekao:
Umre brat mu, i on sanja,
Kako već će zaokupit
Sve mu blago, sva imanja.

S briega prošle oskudice
Iznad željne sadašnjosti
Na brieg sreće budućnice
Već mu idu zlatni mosti.

Po tih mostih blize sreće
I po cestah daljne nade
On se voza blažeći se,
Ni sam sebe ne poznade.

Al na jednoč glas od snahe
Iz sladkog ga sanka trže,
Glas, da rodi posmrtenče,
S baštine ga koje svrže.

To je ona viest mu grozna,
Ko crn gavran što se sjede
Na rame mu, glavu kljuje
I moždane njemu jede.

Ne da njemu mirovati
Ni po danu ni po noći,
Već ga muči na sto mukâ:
Kako će si sad pomoći?

Misli dugo, smišlja svašta,
Dok mu misli sve u jednu
Ne stvrdnu se miso čvrstu,
Čvrstu, hladnu, jerbo lednu.

Na put ode Dinko Branko,
Nitko ne zna zašto, kamo.
Ode, vele, od žalosti,
Da kod kuće nije samo.

Znade Dinko, kamo ide,
Znade Branko, zašto podje,
Jer u gluho doba noći
Pod snahine dvore dodje.

Kabanicom zaogrnut
A pod plaštem tamne noći
Oko grada on se smuca,
Ulaz traži svojoj zloći.

I pritvoren prozor nadje
I ko mačka tiho, lako
Na prozor se gore vine
I unidje u grad tako.

Pa od vrata sve na vrata
Sluškajući, pipkajući
Do djetinje do ložnice
Dodje kradom — sad će ući.

U ložnici diete spava,
Uz majku si san boravi,
A majka će za čas samo
Slučajno ga da ostavi.

Ona ode, Branko udje,
Jednim skokom k zibci skoči,
Od pojasa nož si trgne
I cilj nožu već uoči.

Jednim mahom da prokrči
Put si sreći, eto sgode,
Jednim mahom.... i on mahne,
Jadno čedo da probode.

Ali u to sva ložnica
Ko od sunca svjetlom plane,
Usred svjetla angjeo čuvar
U ljepoti svojoj svane.

Razkrilio krila jasna
Moćnim štitom iznad čeda,
Pa ozbiljnim gledom sudca
Na krivnika jadnog gleda.

Branko slomljen tim nenadom
Na zemlju se sruši, cikne,
A daleko iz desnice
Zazveketav nož mu šikne.

Jadnik cikne i rukama
Svoje crne oči krije,
Žarkost svjetla utrnu mu
Te života zviezde dvije.

Cik mu svuda razčuo se,
Pretvoriv se ko u munju,
Iz ložnice pošav s boli
Sve dozivlje strahom u nju.

Čeljad grne u ložnicu,
A najprva dodje mati,
I slutećom dušom majke,
Što se sbilo, odmah shvati.

Angjeo mine, a svjetina
Razjarena s gnjevne vatre
Hoće silom na krivnika
Da udari, da ga satre.

Ali mati braneć veli:
»Mirna budi njemu cesta,
Uz sljepotu, kazan božju,
Ljudskoj kazni nema mjesta.«

Bogu.

(1868.)

I.

O Bože silni! sićušan crvak tvoj,
Kojemu sieva glavica s iskrice
Tvojega vječnog svjetla, otaj
Crvak miče se na slavu tebi.

Dahom mu svojim iskricu tu razsjaj,
Da tebi sija on što većom ljeskom
I kriesnicom bar da bude medj
Svjetlilonoscima tvoga slavlja!

Uznesen žarkom ljubavi k tebi on
Gori od želje: shvatit, obsegnut i
Pjesme si viencem tvoje biće
Oviti; ali zemniku tužnom

Pamet se muti, um se zapanjuje
I klone miso tajnu motreći tvog
Bića tekuću kroz svu vječnost
I po bezkrajnosti svud razstrtu.

Kud godjer krene duh mu se, svagdje te
Vidi i čuje, svagdje tvojim se on
Divi čudesom i u svemu
Ljubavi, mudrosti i svemoći

Pozna ti trag; sva priroda govori
O tebi glasom svojih bezbrojnih na
Udiv stvorova, ili mûkom
Kazuje na te, da jesi — svagdje!

Ti jesi!... a šta jesi?... kojim da te
Likom okruži, kako da zahvati
Ljudska te miso, kada ti se
Njoj otimlješ ko daljina oku

Na strane sve i svud? Ah u zrcalu
Ljudskoga tiesnog pojma cjelovite
Slike ti nema — mjera ne mož',
Da neizmjernosti, kap da moru

Bude okvirom! Ti sve nadilaziš,
Svih preko medjâ ti se razširuješ,
Svih iznad stupnja ti se dižeš,
A što o tebi u um siže nam,

To jeste ono malo, i sužnju što
Od neba silnog tiesan na prozor mu
Uze zasieva! — Šta si, umu
Ostaje tajna do vieka; ali

U srce svako, kom se otvaraju
Pram nebu čuvstvâ cvieti, neprestano
Sipe, ko blaga rosa, viesti:
Kakav nam jesi, o Bože tajni!

II.

Ti jesi blag i dobar i milostan,
Ti jesi jak i mudar i pravedan,
Ti jesi svet i blažen — o ti
Jesi jednome na struku razvoj

Sviju vrlina! Um si nad ume sve,
Vječnik vremenâ, car neizmjernosti,

Vladar udesâ! Tebi nema
Para, ni druga, ni premca, niti

Takmaca: jedin ti si za sebe u
Svemiru bitnik, a sva druga bivad
Pram tebi to su praške, što tek
Tvom se na suncu vide, da jesu!

Sve s tebe biva: vir si, iz koga svi
Životi teku, more, u kojem se
Sve smrti tope, uzrok prvi
Svega na svietu i cilj mu zadnji!

Ti sve razvijaš i unapredjuješ
Mienom: sve ide i prolazi, svemir
Vječni je svemienj, ti jedini
Samo u njemu vječna si stalnost!

U vrieme miso kamogod zaroni,
Kud godjer prhne ona u prostoru,
Svud tebe nadje, ali tebi
Izkona nigdje ni konca: vječnost

Tvojim je viekom, vas sioni svijet
Tvojim je stanom! a u svijetu tom
Silnom ne mine časak, niti
Kapljica kane, nit listak šušne,

Nit ptica pisne, misao krene il
Srdašce kucne igdje i ikada
Bez tvoga znanja; sve bezbrojne
Stvorove svoje, i sve im znake

Obstanka, i sve jave života im
Imadeš ti na umu, i svim se ti
Odzivlješ otcem pravednikom,
Ljubav bo tvoja sviju je majka!

Sva sila, sva moć svieta ovog tvojoj
U ruci leži: njom svemogućnicom
Tvoriš i držiš i ravnaš sve
Sviete i vieke, i njom ih mrviš!

Al tu uz moć i silu, koja tvojoj
U ruci leži, ona opet ti je
I blaga svakog puna, tako
Njom i usrećuješ sve, što činiš,

I sreću svu u vlasti svojoj imaš.
O ti ju vječnim milosti poplavom
Širom razlievaš, i vaskolik
Sviet vječitim uspjehom nataplješ;

Al joj i svaku kapljicu ujedno
Na vagi pravde strogo dosudjuješ
Jedincu; ti sav sviet svojoj po
Volji udesuješ i periš i

Na boljak putiš; al slobodnoj ipak
Tim volji na put ne staješ nijednoj;
I tako ti i zlu na moru
Svieta valovat svakom dopuštaš,

Al vali svakom sleći se moraju
Opet medj stalne obale smjera tvog
I nosit obćem blagoslovu
Ladje: u tom ti višnja je mudrost!

III.

O Bože! tko da smogne iznieti na
Vidik vrlina tvojih svekoliko
Obilje, tko da suncu svieta
Sve izbroji blagotvorne zrake?

Na koncu svaka pjesma umorna na
Podnožje pada tvom veličanstvu i
U skrušnji svojoj samo jošte
Tepati može moleć se tebi:

Ja samo tvoje zvučak sam milosti,
I prah je stan moj, ter povjetarce, što
Iz njega časkom dignu mene,
U nj me opeta i spusti evo.

Oprosti, Višnji, da se u tvoju ja
Zaletjeh visost, vrh nedokučnosti
Odabrav svrhom sebi, da se
Omjerih tvome na neizmjerju!

Slavom se tvojom viekovi svi ore,
Nebesa ječe njome, i sunce ju
Svjetlom prijavlja suncu, a glas
Moj šta je sboru u tom svemirnom?

Što hak slabog na izdahu lahora
Uz huk vihrovâ — što i praporca zvek
Uz tutanj zvonâ — što i puć u
More kamečka uz šum valovâ!

Zmija.

(1870.)

U Sahari zmija leži
Na gorućem piesku,
I blaži se otrovnica
U sunčanom liesku.
Nij' joj prevruć ozdo piesak,
Niti sunce s gara;
Treba, da si otrov skuha,
Dvostrukoga žara.
Po Sahari nema puta,
Nema po njoj staze,
Po piesku joj beztražice
Svi putnici gaze.
Ali zmija ipak sluti,
Kud će proći koji,
I zasjedno tu mjestance
Ona si prisvoji.

Eto čete beduinâ
Na brzijeh konjih,
Prah ko magla smedjožuta
Vije se oko njih.
Lete kao žive striele,
Ko striele prolete,
Samo jedan zaostade,
Nesreća ga srete:
Ovila se oko noge
Konju zmija ljuta,
I u bedro ujela ga
Otrovnica žuta.

Posrnuo konj i pao
S griza prebolnoga
I poda se povalio
Beduina svoga.
Gleda ovaj, da se otme
Položaju hudu,
Al ujede i njeg zmija —
Trudnja mu zaludu.

Na oazi nedalekoj
Zakukala žena;
Beduini vratili se
Bez supruga njena.
Skoči jadna k onoj strani,
Odkud došli oni,
Korake joj ljubav vodi:
A bojazan goni:
Ide tražit nesretnica,
I nadje si muža,
Gdje se svoga uza konja
Umirući pruža.
Cikne kao pomamljena,
Nice k njemu pane,
Zagrli ga, te na noge
Podizat ga stane.
Al pomoći nije njemu,
A ni njojzi više,
Od zmijina jerbo jeda
I ona izdiše.

Sa oaze za materom
Plače diete malo.

Nenaviklo biti samo,
Za njom dotrčalo.
Dotrčalo i materi
Na grudi se svilo,
A mati si zagrlila
Svoje čedo milo.
Oj grli ga, grli, majko,
Zadnjeg ti je puta;
Jer i njega već ujela
Otrovnica ljuta.
Četiri se tiem mrtvaca
Tuj sa zmije slože;
Što l' na svietu jedna zmija
Zla počinit može!

Zapari se na pustari,
Krene Samum vrući,
Oblačine silne pieska
Pred sobom vijući,
Poravnjuje stare hume
I nanosi nove,
Te zagrne svojim pieskom
I mrtvace ove.
Mogila se sve po malo
Nad njima napravi,
Jedin spomen, kog pustara
Svojim mrtvim stavi.
A mogili savila se
Zmija na vrhuncu,
I blaži se kao prije
U žarkome suncu.

Majci.

(1871.)

Lik tvoj mili, majčice moja,
Nad prošlim mi pomalja se viekom,
Ko pun mjesec nad noćnim vidjekom
Svršena boja.

I u blagu tu mjesečinu,
U okrilje utječem se tvoje,
Kada godjer bježim tuge koje
Sadanju tminu.

I počinem pri tebi, panem
Na krilo ti glavom i zabušim
Lice si u nj, stisnem se i skrušim,
Diete postanem.

A ti ko što nekada rabiš:
Šuškajući po glavi mi liepo,
Čelo gladeć, ljubeć oko sliepo
San mi dovabiš.

A sanak blag, gladku ko svilu
Da razvija tihano i lako,
Nemilje mi porazmrsi svako
Tvome na krilu.

Pa kako te da ne žalim oj!
Kako da te ne zavidim sjeni,
Kad si jošte i sad, u spomeni,
Zaštit mili moj.

Majko! mnoge godine slomi,
Nagomila već na grob ti vrieme,
Ali jošte ne uduši tieme
Bol za tobom mi.

Sveudilj još ona — bijući
Bilom srca — zadaje mi rane,
Ter prestat će samo, kad prestane
Srce mi tući.

Sveudilj još ona obliće
Grob ti, kuca po njemu i grebe,
Nebi l', majko, probudila tebe
S nova u žiće.

Da to može! lik da ti mio
Opet vidim, da se u nj zadubim,
Oj da te se nagrlim, naljubim,
Sretan bi bio!

I srećom si smućen, poražen,
Riečce možda prosborio ne bi;
Što da kažem, kazao bi tebi
Muk mi preblažen.

Ali kad to biti ne more,
Dok nas diele različiti svieti,
Daj mi barem vili se popeti
Do tebe gore.

Neka ona kaže ti pojem,
Koli mila i sad još i draga,
Mila, draga iznad svega blaga
Sinu si svojem.

Budi i ti njemu za uvar
Kano do sad u svemu i svudi,
Bdij i vodi... oj nadalje budi
Angjel mu čuvar!

A zemaljskom putu na svome
Kada klone umoren ti sinak,
Prvi daj mu za grobom počinak
Krilu na tvome!

Mujezin.

(1871.)

Sunce žarko sjeda
I skoro će sjest;
Stalna na tom svietu
Samo miena jest!

Nad Kahirom[1] gine sunca zadnji trak
I večera prvi već se hvata mrak.
Na zapadu nebo planulo u ruj
I gori kô zlato raztopljeno tuj,
A po zlatu plovi, uz rumen si blist,
Po oblačić koji kô ružice list.
Gore mokatamske[2] na iztoku gle,
Munare i trula[3] na džamijah, sve
Iz pučine kućâ, što strši u vis,
A i piramidâ[4] kamenovjek pis,
Koji tamo kaže uz pustare kraj
Viekova si prošlih i ponos i vaj:

Sve to onim rujem plamti u taj tren,
A dolje vaskolik grad tone u sjen.
Večernji po gradu zahladio hlad,
Na ulice vabi ljudski bûk i râd,
U koji se roji, kao pčelâ liet,
Mnogobrojan tudji i domaći sviet.
To je sveto doba, to je jedan čas,
Gdje se Bogu moli vjerni Islam vas;
To je sveto doba, gdje ga mujezin
S munare pozivlje na taj sveti čin.
Sad i Hadži Kerim svoj upravlja hod
Mehmet-Alijevoj džamiji[5] nad svod.
Sgrade nadvisio te džamije stan,
Bieli se i sjaje kao bieli dan,
Izmedj tri sta drugih odličan joj vid,
Jer joj je vaskolik od ubjela zid.
Mehmet-Alijeva podiže ju vlast
Do neba od zemlje — nebu, zemlji čast.
Hadži Kerim na nju uputi se gor',
Pod bremenom ljetâ korak mu je spor.
Mučno ga je gledat, gdjeno kao spuž
Polako se miče skalinam uz duž,
Ter kad dodje gore, na kraj stupnjem svim,
Odlane i onom, tko ga gleda, tim.
Umori se starac došavši na vrh
I shodu[6] na perdo[7] nasloni si trh,
Trh života, koji dotežča mu već
I pod kojim skoro klonut će, bi reć.
Al koliko tielom slab je bio on,
Tielu popustiti duh mu nije sklon,
Do zadnjega časa svoj vršiti čin
Želi i nastoji stari mujezin;

Želi i nastoji, jer mu vjere stvar
Srcu se prirasla, ter duši mu žar,
A tielu opornost daje još i sad,
Starosti ga buduć pritisnuo jad.
Gori starac vatrom za zakon si svet,
Al sa iste vatre sav bi satro sviet,
Koj' pred njeg'vim bogom ne pada u prah:
Ljubit svoju vjeru, a u isti mah
Mrzit inovjerce, to života dilj
Bijaše mu prvi i najpreči cilj.
Odmara se starac. Kô ovca je biel,
Pod sarukom bielim blied mu obraz ciel,
Upale mu oči do očnica dna,
Kano dvije iskre u ponora dva,
Duga brada biela siže mu na pâs,
Žica srebra čini svaki joj se vlas.
Čelenkom mu dragi na saruku kâm
Od sunčanog ruja gori kao plam.
Kad mu gledaš obraz uz taj sievak jak,
Kâm mu je kô zviezda a brada kô trak,
Reć ćeš, da to nije ljudske glave lik,
Već repača zviezda do munare tik.
Starac digne oči sad nebu na svod,
Gdjeno već se radja zviezda silni rod,
U nje zagleda se umoreni zvâč,
Kô da iz njih srče nov si zvanju râč,
I uz taj se pogled pruživ kao div
Stane vapiti si svakidanji ziv[8]:
«Alah višnji Bog je, moj svjedoči glas,
Da do njega Boga nema vrhu nas,
Glas vam moj svjedoči, da najviši Bog
Muhameda ima za proroka svog.

Hod'te na blagoslov, hodite na spas,
Alah višnji Bog je jedin vrhu nas!»
Kada starac tako dohuktao ziv,
Tad obori naglo k zemlji pogled živ:
Od ljudi joj gmilji kô mravinjak tlo,
Al mu se odzivlje zivu malo tko,
Malo tko od pravih muslomanâ gdje
Prama svetoj Meki baca se o tle,
Za svetom im vjerom nekadanji mar
Nadmašila već je mnoga druga stvar,
Hljebac svakidanji i vanredna last
Preča im je briga nego bogočast.
To kad starac vidi, zazebe ga bol,
Kao da mu srca odkida se pol,
Na oči mu kresne dviju suzâ siev,
U kojem se bol mu prelieva i gnjev.
Suzan pogled baci na nebeski luk,
Pa će udariti bolan u jauk:
«Alah, Alah! tvog je mujezina stid
Podignuti oči k tebi, jer im vid
Okalja se dolje na zemaljskom tlu,
Gdje se već vrhunac navršio zlu.
Odkada ti služim kao mujezin,
Vidim propadati naš prekrasni din,[9]
Joj! istinu strašnu i tu moram srest,
Da na svietu stalna samo miena jest.
Malo tko još mari za tvoj zakon svet,
Izrodio ti se pravovjerni sviet,
Krivim putem srće u propasti jaz,
A tom svemu kriv je taj kaurski gmaz,[10]
To prokleto leglo, ta kuga, taj trov,
Što pod našom vjerom vječni ruje rov,

I podrovat će ju, ako, Alah, ti
Ne oslobodiš nas od krtova tih.
Oj svemoći svoje nov nam dokaz daj,
I obori propast na kaurluk taj,
Satri medju nami taj otrovni drač,
Da mu tu izgine» ..... ali gnjev i plač
Nadalje ne dadu, da mu bjesni jed,
Jeca samo jošte, izkrivljuje gled
I klone na perdo, razvaliv se na nj,
Ko povaljen na plot od oluje panj.
Tako koji časak popostoji tu,
Dok mu mrtve sile s nova ne živnu.
A kad opet malo osjetio nje,
Podigne se mirno i niz stube gre,
Bol u srcu noseć kao junak, koj'
Hrabro borivši se izgubio boj;
Ostavi džamiju i pospješi hod
K milome si domu, gdje ga jedin rod,
Mila ćerka čeka i na koje grud
Hrli stovariti bólju si i trud.
Kô oko u glavi čuva kćer si tu
I kao svetinju obožava nju,
Svega svieta blago i sav svetčev raj
Nadvriedio cienom božji dar mu taj.
Stupi starac u dvor, iz njega u svoj
Iza dvora liepi, mali perivoj.
Kapinike, pome i metljike tud
Gustu hladovinu razprostiru svud,
A u kutu jednom, malo kom' je znan,
Sjenica imade, liep mu ljetni stan;
Čemin joj i ruže kriju strane sve,
Čemin joj i ruže trune se na tle,

Ćemin joj i ruže sačinjaju krov;
Za ljubav i druge sreće blagoslov,
Kao da su vile, u razkošju svom,
Tu si sagradile cvjetajući **dom**;
U taj najdraži si perivoja kut
Starac upravio povratka si put.
Al na jednoč stane, ukoči se sav
I oči izbulji kao ranjen lav,
Koj' hoće da skoči, al ne može s tla;
U sjenicu gviri, gdjeno vidi — šta?
Vidi ondje ljutu uz janje si zvier,
Vidi kaurina, gdje mu ljubi kćer.
Kako vidje, tako obnevidje tu,
Na istome mjestu, s koga spazi nju,
Svoju milu ćerku, svoj život, svoj raj,
Da u nevjernika pade naručaj,
Pade i on tužan kao kamen lik,
Mrtve svoje sreće mrtav spomenik;
Zadnji mu je šapat uz sgrčenu pest:
«Stalna... na tom svietu... samo miena... jest!»

Domišljaji.

Nekomu zločestomu pjesniku.

Ti Pegazu svome
Viek uzdižeš glavu;
Sve badava, brate —
On misli na travu.

Nekomu oholniku.

Nad sviet glavu uzdižeš gizdavo,
Oholiš se plemenitim rodom;
To je sasvim po prirodi pravo:
Prazne tikve drže se nad vodom!

Liek.

Kada nadješ ptičjeg mlieka,
Nać ćeš svakoj ćudi lieka.

Narodne kape.

Crven-kape naše
Nemadu zaslona,
S tog izpod njih lice
Nit obsjene nema.

Nekoj djevojčici.

Žića knjiga još t' je biela sva,
Zlatan rub tek mladosti ju kruni,
Gledaj jednoč, kada se napuni,
Da za naslov ne bude te strah!

Ljubav.

U ljubavi, u dubravi,
Malo tko od ljudi
U njoj ne zabludi!

Najbolja škola.

Nevolja gola
Najbolja škola.

Nekomu prijatelju na uspomenu.

Prijatelju! šta bi znao reći
Baš ugodno i po volji tebi,
Da uzmognem spomen tvoj si steći?
Što ti želim, ne mogu doseći;
Što dosižem, želio ti ne bi!

Mudar račun.

Magjar se i Niemac čude,
Šta je drugim na um palo,
Da i oni traže svoje.
Pametno je oto dvoje;
Jer da svakom svoje bude,
Ostalo bi njima malo.

Zapovied.

Kaži rieci, da više ne teče,
Kaži vatri, da više ne peče,
Kaži duhu, da mislî ne hrani,
Kaži srcu, da ljubit s' okani,
Pa kaž' onda i pjesniku namah,
Da on više ne pjeva pjesama.

PJESME
RODOLJUBKE

Putnik.

(1844.)

Bože mili, kud sam zašo!
Noć me stigla u tudjini,
Ne znam puta, ne znam staze,
Svuda goli kamen gaze
Trudne noge po pustini!

Još noćaja niesam našo!
Sjever brije s snježnog brda,
A tudjincu siromaku
Još je veći mrak u mraku,
Još je tvrdja zemlja tvrda!

Na okolo magla pada,
Zastrta je mjesečina,
Ne vidi se zviezdam traga,
Majko mila, majko draga,
Da ti vidiš svoga sina!

Da ti vidiš njega sada
Okružena biedom svega,
Ti bi gorko zaplakala,
Ruka bi ti zadrhtala
Od žalosti — grleć njega!

Zašto tebe nisam slušo,
Kad si meni govorila:
«Nejdi, sinko, od matere,
Koja mekan ležaj stere
Tebi usred svoga krila!

Nejdi, sinko, draga dušo,
Nejd' od krova otčinoga,
Tudja zemlja ima svoje,
Ne spoznaje jade tvoje,
Tudja ljubav ljubi svoga!»

Govoreć sa sobom tako,
Ka kolibi jednoj klima,
Koju spazi iznenada
Umoreni putnik sada,
I zakuca na vratima.

Otvarajuć sve polako,
Pitajuć se: tko će biti?
Glavu pruži jedna stara.
«Daj u ime božjeg dara,
Bako, meni prenoćiti!

Ne znam, gdje sam — kud sam zašo,
Noć me stigla u tudjini,
Ne znam puta, ne znam staze,
Svuda goli kamen gaze
Trudne noge po pustini!

Drugi noćaj gdje bi našo!
Sjever brije s snježnog brda,

A tudjincu siromaku
Još je veći mrak u mraku,
Još je tvrdja zemlja tvrda.

Na okolo magla pada,
Zastrta je mjesečina,
Ne vidi se zviezdam traga,
Majko mila, majko draga,
Primi pod krov tudjeg sina!»

««Primila bih tebe rada,
Ali vidiš, da spavaju
Ovdje sinka tri i kćerce,
Koji cielo majke srce
I svu kuću izpunjaju!»»

«Nij' daleko već do dana,
Već pozdravlja pievac vile;
Dok zagrije danak boži,
Malo vatre bar naloži,
Da odtopim smrzle žile!»

««Vatra mi je zapretana,
Drva nemam skoro ništa,
Ovo malo, što j' unutra,
Treba mojoj djeci sutra,
Kad se skupe kod ognjišta!»»

«Za tudjinca ništa nemaš,
Tudja majko, kad te moli,
Tudje diete tvoje nije!» —
Tim mu grozne suze dvije
Niza lice kapnu doli.

««Gdje su ruke tvoje majke,
Sad da kupe suze sina?
Gdje koljeno, da počine,
Da si težko breme skine,
Gdje je tvoja domovina?»» —

Ko da su mu grči ljuti
Timi riečmi srce stisli,
Sav ukočen putnik stoji,
Leden znoj mu čelo znoji
I otimlje mozgu misli.

Al oči mu uzdignute
Okrenu se, oj onamo,
Gdje od drage domovine
Svako jutro sunce sine,
Tamo željom hiti, tamo!

«Tebi opet duša diše,
Tebi srce opet bije,
Domovino, majko sreće!
K tebi opet sin se kreće,
Od radosti suze lije!

Primi opet svoje diete,
Do vieka će tvoje biti,
Ljubit tebe svako doba,
U tvom polju daj mu groba,
Tvojim cviećem grob mu kiti!»

Braća.

(1844.)

Mladji.

Šta je tebi, dragi brate,
Da se kloniš mene tako?
Kakvo zlo je palo na te,
Što ja znati ne bi smio?
Odkrij ranu bratu svome,
Ako te je uvriedio!

Stariji.

Pa ti jošte sladko pitaš,
I to danas, danas, Mile?
O sladosti nenadane!
Neka neka, samo dalje,
Nek se puni gorka čaša,
Ali nemoj krivit mene,
Kad prepuna prelije se
I ogorči sladost tvoju.

Mladji.

Ružno ovu noć sam snivo,
Eto sna mi izpunjena!
Tvoje rieči prestudene
To je led iz vedra neba,
Tvoj gnjev mrki to je sjena,
Što mi u snu stope broji.
Nikad još iz tvojih usti
Takvih rieči nisam čuo,

Nikad tvoje mirno oko
Nij' se tako zakriesilo.
O kaži mi, odmah kaži,
Što te j' tako pretvorilo?
Nemoj, Ćiro, dulje od trena
Da ostane zamućena
Medju nama čista ljubav!
Što bi rekla naša majka,
Kad bi čula, da medj nama
Završe se tužna kavga,
Da na brata bratac mrzi?

Stariji.

Uviek s' rdja gvoždja drži,
Uviek i ti k majci letiš,
Najprv sudu njezinome
Svaku brigu ti podnosiš,
Uvjeren si, da će tebe
Ona uviek zakriliti.
Mazunik si njezin zlatni,
Čudo, da te još i sada
U kolievku ne povija,
Ljuljajuć i pjevajući
Cio danak umiljatno
Oko tebe da ne šuška.
Kradimice njoj iz srca
Znao si me izkopati,
Sad i iz drugog, gdje ja bivam,
Iztisnut me namjeravaš.
Ali ja ti kažem, Mile,
Ne koračí nikad više

K Savkinome bielom dvoru;
Tvrdu vjeru ja ti dajem:
Nać ćeš pred njim biesna lava!

Mladji.

A kad s lavom lav se sretne?

Stariji.

Tad slabijeg jači smetne!

Mladji.

Budi tako — sreli smo se!
Na istoj smo stazi oba!
Uklonit se ja ne mogu,
Niti smijem, jer pravicom
Ja od davna po njoj hodim:
Savke srce meni bije,
A gdje ja već pravo imam,
Pravdat mi se dalje nije.

Stariji.

Starije je moje pravo!
Sav sviet znade i ne sumnja,
Da je moja zaručnica
Već od dobe mladoljetne,
Samo ti još ne vjeruješ;
Al ću t' krevet namjestiti,
Gdje ćeš snivat vječan sanak
O pravicah brata svoga!

Mladji.

Dobro — dalje ne govori!

Stariji.

Zorom smo na Žutoj Gori —

Mladji.

Nek medj nama zrno sudi!

Stariji.

To je pravo, jer smo ljudi!

Danak bjaše u jeseni,
Vedra danka hladno jutro.
S Žute Gore pogled krasan
Razvija se na doline,
Na brežuljke, na ravnice
Naše mile domovine.
Na okolo sviet još šuti,
Samo brdom pod koraci
Dvaju ljudi lišće šušti:
Braća idu na ročište.
Svaki s puškom na ramenu,
A sa malom za pojasom.
Ćiro prvi na vrh dodje,
Okom mahne na okolo,
Skine pušku, prisloni ju,
Prekrsti na prsih ruke,
Šuti, brata čekajući.
Sad i Mile gore stigne,
I on pušku skine s pleća,

Nasloni se rukam na nju
Te no gleda-nepomično
K jednoj strani u dolinu.

Stariji.

Šta s' se tamo zagledao?
Okreni se k prsim ovim,
Evo tebi gledališta!

Mladji.

Gledam brate, što na skoro
Jedan od nas nikad više
Živim okom gledat ne će.
Vidi tamo: izmedj dublja
Jedna kuća poviruje,
Onoj kući dom je ime,
A oko nje sve što stoji,
Krasni predjel zemlje ove,
Domovinom to se zove.
Ona kuća nas porodi,
Ova zemlja nas odhrani,
A porod nam i odhrana
To su samo posudjeni
U mladosti ludoj novci.
Zadužnici mi smo ovdje,
Kojim dom i domovina
Život dade na kamate,
Da dobiva jednom od nas
Čisti danak od ljubavi.
Nije žiće ovo naše,
Domovine glavnica je,

Što uživat mi možemo,
Al potrošit ne smijemo!

Stariji.

Mudrovati tako znade
Svaki, komu, kao tebi,
Smrtna zima krv oledi!

Mladji.

Krv je moja ona ista,
Što i tvoje žile puni,
Braća smo od jednog otca,
I junačtvo obadvaju
Za jednako svi poznaju.
Tu od smrti straha nije,
Al života bojat se je
Nesretnome onom bratu,
Koj' nadživi ubjenoga.
Evo, Ćiro, dva koraka
Gdje od tebe samo stojim,
Promašiti ne ćeš moći,
Pucaj smjelo i veselo,
Sastavi me s crnom noći,
A ti živi bielom danku!
Vodi kući tvoju Savku,
Nek ti sinka dva porodi,
Da i oni medju sobom
Pokolju se kao i mi,
I porodu opet svome
Krvni primjer da ostave.
I neka se penje tako

Od koljena do koljena
Strašna kletva našeg roda:
Da slavjanska tužna majka
U vlastitoj svojoj krvi
Potapljat si djecu mora!! —
O moj brate! rad ljubavi
Bijemo se, a ljubavi
Ni za lijek u nas nema
Do te prave naše ljube.
O gledaj joj krasno tielo,
Kako ti se pred nam' gizda,
Božjom rukom urešeno:
U mladosti vječnoj pliva,
Svako ljeto ljepša biva.
Dan ti zorom nju rumeni,
Noć mjesecom nju srebreni,
Oči joj se milo sjaju
Iz jezera širih dvaju,
Niz lice joj prebogato
Visi zrela voća zlato,
Izmedj šumâ, njene kose,
Sja se biser blage rose,
Bistrih vrela, bielih rieka,
Pune grudi ima mlieka,
Puno srce krvi za nas,
A mi tužni još do danas
Pomislili na nju niesmo.
O moj brate, prenimo se!
Evo ljube našem zvanju,
Pa nas ne će ljubav morit,
Do kad drugi od nas prije
Hoće za nju krv da lije.

Stariji.

Ti si, brate angjeo s neba!...
Al tu riečî sad ne treba,
Ovaj cjelov nek ti javi,
Što sad mislim o ljubavi.

Na prsih si braća leže,
Nova ljubav sad ih veže;
Ruke grle milog svoga,
Usta ljube ljubeznoga,
Jednim glasom srca biju.
Dvie se duše jednom sliju.
Domovino, ti svjedoči,
Što sad vide tvoje oči,
Ti svjedoči i razglasi,
Složne braće ljuba da si!!

Žalostinke.

(1844.)

I.

Zar su tebi žalostinke nove?
A žalostne meni šalješ glase.
Tužna ljubo, pazi samo na se,
Pa ćeš pjesme razumjeti ove.
Majka žaleć izgubljene sinke,
Sužanj žaleć slobod izgubljenu,
Ljubav žaleć ljubav udaljenu:
To su glasi pjesme žalostinke.

2.

Muči, ljubo, kad te ljubav moli,
Ne laskaj mi takvimi nadama!
Šta će meni zlatožuta slama,
U njoj zrnje kad su jadi goli?
  Ne dodj' više! srce mi ne želi,
  Utjehami da mi vriedjaš uho:
  Ozelenit ne ćeš drvo suho,
  Nit užeći pepeo izgorjeli!

3.

Ah ti molbu ne usliša meni?
Opet stojiš pri postelji mojoj,
Opet staroj po navadi svojoj
Tareš znoj mi sa čela studeni.
  O pusti me jednoč, bar da driemam,
  Kad zaspati ne daš oku mome:
  Suzami je lakše žalostnome,
  Znojem meni, kad već suzâ nemam.

4.

Šta me motriš, začudjena šta si?
Što me vidiš u zdravoj mladosti,
U mom srcu krepke snage dosti,
A po glavi većma siede vlasi.
  Ne čudi se, glava biela da je:
  Zimno vrieme kad razsiplje sniega,
  Znaš, da gornje prije svakog briega
  Ono pospe, nego doljne kraje.

5.

Sa smrću sam davno se spoznao,
Umirući za tobom od davna;

A ti plačeš za mene kukavna,
Mrtvog žića moga ti je žao?
Ah ne plači, ne prolievaj više
Toplih suza, šta će ti pomoći?
Nije doba, da se nadat moći
Kojoj klici iza tople kiše!

6.

Idi, ljubo, u goru zelenu!
Zakopo sam svoje blago tamo.
Nać ćeš mjesto lako, gledaj samo,
Gdje travice svakojake venu.
Prva kaplja moje vruće krvi
Ondje pade na zemljicu crnu,
Pogledaj der, daje l' kome zrnu
Živu klicu, piju li ju crvi?

7.

Kako li me mučiš i neznano!
Šta će opet to silno oružje,
Sva ta vesla i to silno užje,
Sve u mojoj sobi natrpano?
Oplienila s', mislim, mora luke,
Izpraznila kopna oružnice,
Da me tužna sjetiš nemilice,
Da s' u mene dvije samo ruke!

8.

Kamo sva ta silna vojska vrvi? —
Strašan bojak bit će joj namjera,
Gledaj, vojnik sve vojnika tjera,
Svaki rad bi u njoj biti prvi.

O žalosti! kako pjesme poju,
Kako zovu braću k zastavama.
Ajte braćo, ja ne mogu s vama,
Ubjenog vam ne treba u boju!

9.

Ti si, ljubo, kao djeca mnoga;
Igra nema u tebi pokoja,
A ne misliš, da l' će igra tvoja
Uvriediti uz tebe tužnoga.
Eto vidiš, crno sve u mene,
U crnini i ti sama stojiš,
A lutkama svojim ipak krojiš
Biele surke i kape crvene.

Pjesma suncu.

(1844.)

Sunce žarko, sunašce prekrasno,
Domorodnom vatrom svietli jasno!
Od iztoka tvoga do zapada
Mnogo oko k tebi gleda sada,
Da prosvietliš sred velike tmine
Na jedinstvo jedne majke sine!

Sunce žarko, sunašce prekrasno,
Domorodnom vatrom gori jasno!
Odtopi nas iz sna ledenoga,
U kom zebe brat do brata svoga,
Ogrij starost i upali mladost,
Da ih žeže jedne svrhe radost.

Sunce žarko, sunašce prekrasno,
Domorodnom vatrom svietli jasno!
Ako vidiš nesretnike lude,
Što zbog tudjeg svoje dobro kude,
Zapali im svjetlo tvoga duha,
Da uvide žalost tudjeg kruha!

Sunce žarko, sunašce prekrasno,
Domorodnom vatrom gori jasno!
Na oltaru hrama zapuštena,
Gdje sad mrači jošte tudja sjena,
Ti užezi svieće naše slave,
Da osvanu našeg roda glave!

Sunce žarko, sunašce prekrasno,
Domorodnu vatru kreši jasno
U sva srca, koja nama patre!
Krv je ulje, komu treba vatre,
Da u plam se svemogući digne,
Zemlju držeć neba visost stigne!

Djed i unuk.

(1845.)

Pramaljeća jednog kruto rano,
Prije neg' bi bieli danak svano,
K jasnoj strani, gdje sunce izhodi,
Na šetanje momče starca vodi,

Mlado momče sliepog djeda svoga.
«Vodi, sinko, vodi djeda tvoga
I danaske na brežuljak oni,
S kog pozdrav našoj Gospi zvoni.
Je li čuješ, kako zveči svudi
Po dolini, kako milo budi
K višnjem Bogu probudjene duše?
Znam, da zviezde veće preminuše,
Je li, sinko, je l' se vidi koja?
Učila me tako majka moja,
Da jutarnje zvono kad se glasi,
Zviezda svaka svjetlo svoje gasi,
I tko želi gledat sjajnost neba
Jutarnjega, prije zvona treba
K poslu svome rano da prigledne.» —
««Zviezde nema na nebu nijedne;
Gdje su zviezde, kad iztočne gore
Već u vatri novog sunca gòrê;
Mi smo danas, djedo, zakasnili,
Tako spori niesmo do sad bili:
Na brežuljku do sad običajno
Srelo nas je tekar sunce sjajno,
Ali će nas danas prevariti,
Prestić će nas, vidiš, kako hiti!»» —
«Polagahno, Milko, polagano!
Slab sam danas i čudnovat, kano
Da sam tužan dva put ostario,
Trudnih nogu, što još niesam bio,
Sliepe oči još u većoj tmini
Danas blude, tako mi se čini;
Neobično, težko ko olovo,
Sasviem drugo tielo mi je ovo.

Oj ja vidim, na kraju sam hoda:
U kolievku novoga poroda,
Da ga vije u nove povoje,
U grob zove zemlja diete svoje!« —
Sada sunce na obzoru grane,
Svietlim okom sve pogleda strane,
Milosrdno svakom stvoru dieli
Vidnu sliku, vidan obraz bieli,
I ostane kao zagledato
U predrago srebro i u zlato,
Kad opazi sniega starih ljetâ,
Kad opazi proljetnoga cvieta:
Starca vlasi siede i razsute,
Mladog prame ugladjene, žute.
Uz brežuljak sunašce ih prati
Pozorljivo kano dobra mati
Uz mladosti brdašca visoka
Milu djecu ne pušta iz oka.
Da t' je bilo pogledati tada,
Kako sliedi djed unuka mlada:
Radost bi ti srce osvojila,
Tuga bi ti oči napojila.
Ko potočić — kad valove šire
U jezeru, iz koga izvire,
Razdražena bura u vis tjera —
Pjenu sobom nosi iz jezera,
Koja drugač ne bi ni do vieka
Iz jezera našla si iztieka:
Tako i tu slabi starac hodi,
Samo jer ga mlada ruka vodi.
Lievom drži sinka za ručicu,
Desnom pako pjesnî vjerenicu,

Vjerenicu, gusle čisto nove,
Čisto nove gusle javorove.
Kad dodjoše na brežuljak gori,
Svom unuku starac progovori:
«K staroj onoj klupi me dovedi,
A ti, sinko, bliže k meni sjedi.
Tako sinko, k meni se primakni,
Bliže, bliže, srce mi potakni,
Da ga vruće prelijem u tvoje
Prije mraza — evo smrti moje!
Kao sunce ono izlazeće
Novi danak nevidjeni kreće,
Tako vrieme, što je sad pred tobom,
Nov ti obraz kreće s ovim dobom.
Istina je, rast će ko do sada
List po gorah, cvietak po livadah,
Radjati će zemlja, ko do sada,
Bit će žita dost i vina mlada:
Al će hrana drugačijom silom
Mozag kriepit, krv goniti žilom.
Dolazit će, ko do ovog sata,
Domaćijeh lastavicâ jata
I tražit će pod tvojijem krovom
Stara gniezda u proljeću novom.
Ali ne će po nasilju starom
Vrabca vidjet u njih gospodarom.
Što je sada, to će i sliediti;
Ali sljedstva sva će nova biti.
Evo s tog i tebi gusle nove,
Čisto nove gusle javorove,
Moje stare za te niesu više,
Jer iz starih novi duh ne diše.

Uzmi, sinko, uzmi gusle ove,
  Hodi s njimi, kud te želja zove,
Kojim godjer putem hoćeš poći,
  Na kraj ne ćeš svojoj zemlji doći:
Od sjevera šira je do juga,
  Od iztoka do zapada duga!
Uzmi, sinko, uzmi gusle ove,
  Pa izvodi na njih pjesme nove,
Pjesme nove po srcu duboke,
  A po mislih do neba visoke.
Pjevaj samo, kad ti duša pjeva,
  Kad ti sjedi na koljenu djeva,
Ona sveta boginja istine;
  Nju prizovi, kad ti pjesma sine,
Nju prizovi, kad ti pukne žica:
  Nek ti bude ljuba i sestrica! —
Ako vidiš tužna prijatelja,
  Zapjevaj mu pjesmu od veselja,
Jednom rukom u gusle si diraj,
  Drugom rukom suze mu utiraj,
Kaži tako, da si sav u svemu
  Složan s pjesmom, vjeran dušom njemu! —
Ako nadješ vjernu si ljubovcu,
  Složnu dušu duhu svom udovcu:
Ti nategni žice ponajbolje,
  Ter poskoči u pjesničko polje,
Svako krasno, svako cvieće milo,
  Sinko, kupi, siplji joj u krilo;
A na guslah kada tebi klone
  Trudna ruka, ti dirkaj u spone
Njoj na grudih, vijuć oko vrata
  Svojom rukom i sva čuvstva data! —

A kada ti slaviš domovinu,
Dobru majku svakom dobrom sinu:
Ti ustani, svoju kapu skini,
Digni oči nebeskoj vedrini,
Zagledaj se u svjetla nebeska,
Iz kojijeh vječna ljuba bljeska,
Iz njih čitaj, iz zlatnih pismena,
Zlatnu pjesmu zlatnih uspomena!
Ali ako zlotvor moćan koji
Tebe svrne, veleć: ««Meni poji,
Proglasi me po širokom svieti
Dobrotvorom — il ću te sapeti
U tamnici u gvozdene mreže!»» —
A ti, prije neg' on tebe sveže,
Guslam lupi o zemljicu crnu,
Da se u prah i trieske razprhnu,
Reci njemu: ««Silni gospodine,
Nad guslami tvoja sila gine:
Ne razumie pjesma zapoviedi,
Slobodna je — svome glasu sliedi!»» —
Tako, sinko, nosi gusle ove,
Tako pjevaj na njih pjesme nove;
A kad svršiš svoje zvanje odje,
Kad i tebi skrajni časak dodje,
Ti donesi gusle natrag meni,
Položi ih na grob moj studeni,
Da mi glase, jesi l' izvršio,
Što sam tebi sada naručio.» —
To kad starac reče i izusti,
Skloni glavu i dušicu pusti.
Unuk uzme gusle javorove,
Proizvodi na njih pjesme nove,

Svuda hodeć, kud ga želja vodi,
Na kraj zemlji slavskoj ne dohodi:
Od sjevera šira je do juga,
Od iztoka do zapada duga!

Dalmatin.

(1845.)

Inostranče, čuj der malo:
Nešto mi je na um palo!
Ti poznadeš zemlju davnu
Dalmatinsku, zemlju slavnu;
Ali misliš, da nekada
Što je bila, nije sada.
Znaj, da još je zemlja ova
Staro gniezdo sokolova,
Još je ona što i prv':
K morskoj slavi kopna brv!

Ti junake poznaš davne,
Zemlje ove ljude slavne,
U knjigah si mnogo štio,
Mnogo s pjesnî razumio;
Ali pitaš za njih sine,
Za sadašnje Dalmatine?
Znaj, da još je ono pleme
Novom plodu staro sjeme,
Još je svaki Dalmatin
Dalmatinske slave sin!

Nebo, gdje su predjâ čini
Zapisani u vedrini,
Zemlja, gdje su predjâ grobi
Jošte nasip tudjoj zlobi,
Isto nebo nad njim sjaje,
Ista zemlja dom im daje,
I u njih je narav ista:
U sto ljudi srcâ trista!
Još je svaki Dalmatin
Dalmatinski srčan sin!

Nek zavapi bojna trublja,
Nek ga zove, gdje najdublja,
Najstrašnija propast zieva,
Glave lete s desna, s lieva,
Nek na moru, nek na kopnu
Sve se sile na njeg' popnu,
On će znat u svakom boju
Još pokazat snagu svoju,
Još je svaki Dalmatin
Dalmatinski hrabren sin!

Crnomasto njemu lice
Razsvjetljuju još zjenice
Žarom one vatre iste,
Koju negda vidjeli ste.
Odkud, pitaš, taj je plamen?
Vidj: zemlja je čvrsti kamen,
Čvrsta ociel njeni ljudi,
To ljubeć se, vatru budi.
Zato još je Dalmatin
Dalmatinski vatren sin!

Ali, veliš, svud se trubi,
Da Dalmatin tudje ljubi,
Da svoj jezik slavni, stari
On prezire, tudjim kvari,
Da on njime samo sbori,
Kad ne znade drugi, gori. —
To još čine samo oni,
Koje sliepost basat goni;
Ali pravi Dalmatin
Ljubi jezik materin!

Kaž' mu, da u tudjem kraju
Zemlja slična jeste raju,
Da drveta srebrom cvatu,
Voće zrije sve u zlatu,
Vječno da je pramaljeće
Tudje zemlje, tudje sreće, —
On ju ne će poželiti,
Zbog nje dom svoj ostaviti:
Još je svaki Dalmatin
Svojoj zemlji vjeran sin!

Dalmatini! tako valja,
Da se spomen ne okalja,
Koju su vam djedi mili
Svud po svietu ostavili,
Uzdržati uviek jasno
(Bilo težko, bilo lasno)
Slavno ime vitezova;
Al pamtite i ta slova:
Nieste slavni samo vi —
Slavjani smo, braćo, svi!

Pčele slavjanske.

(1845.)

U snu jednoč, veselu u lovu,
Vila me je planinkinja srela.
«Pogledaj der — reče — zemlju ovu
Punu cvieća, puno voća zrela,
A iz cvieća i voća se čuje
Silan žamor od silnijeh pčela.
Od veselja ote pčele zuje
Cio danak, a ciel danak rade:
Gdje je cvietak, i pčelica tu je,
Traži, skuplja, za odmor ne znade,
A kad večer k ulištem ih vraća,
Svaka slasti ponesti imade.
Ove pčele to su česka braća
S pobratimi Tatre i Morave;
Ne gledajuć, da l' im trud se plaća,
Ne žaleći ništ u ime slave,
Oni kupe iz svakoga cvieta
Slavjanskoga svaku slast i sprave
Nju potomkom u ulišta sveta,
Nad Vultavom koja zlatno sjaju.»
Krepki puče! tvog života ljeta
Bez djetinjstva knjige nazivaju,
Jer si odmah Krokom koračio,
Koga stope sad se još poznaju.
Od to doba krok je tebi mio,
Od to doba uviek dva koraka,
Dočim drugi jedan, ti s' činio,
Vriedan značaj lava dvorepaka!

Vilin san

ili

Prošast i budućnost.

(1845.)

Lasst, o lasst uns nicht ermatten!
Nein, es sind nicht leere Träume,
Jetzt nur Stangen diese Bäume
Geben einst noch Frucht und Schatten

W. Göthe.

Primila sam, posestrimo mila,
Tvoju knjigu domorodna zvuka
Jednu večer, kad sam trudna bila
I na mahu, da od raznih muka
Odpočinem u željenom miru.
Ja pročitah, mila tvoja ruka
Što mi piše i u revnost širu
Razigrale sve se misli moje,
Ko kad pčele na proljetnom piru
Oko cvieća mirisna se roje.
Ja premišljam tvoje zamišljaje,
Ja se trudim kroz sve trude tvoje,
Miso mîsli, želja želje daje,
Svaki časak po različnoj stopi
Sreću tražit šaljem uzdisaje;
Kad na jednoč svoje mreže sklopi
Tihi sanak oko duha moga,
I sve misli i sve želje stopi
U medenu rosu mira svoga.
U snu meni jedna gora svane,
Koja bješe razdjel širokoga
Nekog svieta na dvie šire strane:

Jug po jednoj toplim krilom vije,
Zemlja srce k svakom plodu gane,
Svuda cvieće svake vrsti klije,
Svuda polje svietlom rosom sja se,
Svuda zelen očima se smije,
Svuda život žive svoje glase
Jekom šalje od gorâ do gorâ.
A po drugoj sjever naganja se
S zimnim sniegom prek' silnih prostora,
Strašni skoti zemlju i zrak tamo
Pomračuju — al ne vidim stvora,
Da se giba, da se makne samo;
Sve je mirno, glasa od nikuda,
Uho ne zna poslušnuti kamo,
Stražu straži smrtna tihost svuda.
Tako stojim sama, izgubljena
Tu na medji dviju stranâ čudâ,
Kad preda me jedna bljesne sjena,
A iz sjene čovječanska slika,
A iz slike čovječanske žena:
Uzrasta je krasna i velika,
Bielo ruho vitka uda krije,
U dva prama dieli joj se kika,
Niz grudi se i ramena lije
Ko da teče raztopljeno zlato;
Žarko oko promotriti mnije
U prsih mi tajstvo zakopato;
Tako u me pogled upiraše,
Ali ne bje mrkli pogled zato:
Vedro čelo nad njim milo sjaše,
A po licu kao zora mlada,
Sladak nasmjeh svud se razstiraše.

Uzdignuvši desnu ruku tada
Ljubkim glasom ona progovori:
«Ti se čudiš, kako iznenada
Pred tobom se moja slika stvori.
Ah ti ne znaš, da stoljeća odje
Ja te čekam na Slavjanskoj gori,
Danas stoprv sretni danak dodje,
Da te vidi brižna majka tvoja;
Mila ćerko, dobro da ti prodje
Smrtni sanak sred tužna pokoja,
Dobro da si djecu probudila,
Tvoja djeca unučad su moja:
Ja sam Slava, sviju vilâ vila.
Ti još ne znaš, gdje si, ćerko zlata,
S ove gore, gdje još niesi bila,
Ti ne vidiš otvorena vrata
K obzorištu našem velikome;
Usred svieta tudja, nepoznata
Misliš da si, a u svietu s' svome.
Ako te je dakle znati volja,
Sve to što je, slušaj glasu mome:
Neizmjerna ova snježna polja
To je prošast sieda, umirena, —
Mrtvo tielo sreće i nevoljâ.
Ledni sjever to je uspomena
Sadašnjosti, koja uviek drpa
Gole kosti mrtvoga vremena.
A snieg onaj, što ga sjever trpa,
Smrzle suze to su mnogih željâ,
Koje jošte poslje smrtnog srpa
Na strnište padaju veseljâ.
One zmije, one pijavice

Ukočene kletvom, prijateljâ
I roda nam to su izdajice;
A po zraku tamo koje visu
Smrznutijeh krila sive ptice,
Sokolovi naši ono ti su,
Što za onim zmijam polietaše,
Ali ih stići nikad mogli nisu.
One zvieri, koje pogled straše:
Jene, risi, divlje mačke gadne,
(Iz zubi im viri meso naše,
Te i sada — za smrti im hladne —
Jošte godi, kad je ugrizt kasno)
Iskrenimi dušmani te jadne
Naše sreće kazuju se jasno;
Što su one magle na okolo,
Pogodit ćeš, ćerko, sama lasno:
Tko ne pozna zlo odkrito, golo —
Našem suncu nesretnog zastora,
Koji svuda, gdje se slaže kolo
I na kopnu i sred sinjeg mora
Srodnom oku muti vidne zrake,
Da zapeti brat u brata mora!
Sad pogledaj pod one oblake;
Je li vidiš, gdje se biele njive,
Ko da po njih poslje kiše mlake
Svud su nikle silne mliečne gljive?
Tamo leže zabludjene ovce
Naših stada, biedne, bojazljive,
Pouzdav se u tudjinske lovce
Pod tudj oblak za njimi se daše,
Naći misliv pod njim suho krovce!
Da najveće zlo ti kažem naše:

Vidj okolo onu mutnu vodu
(Cielu našu prošast ona paše),
To je bila pomoć našem rodu
Tudje ruke, koja daveć grli.
Ova gora, koja daje sgodu
Pregledat nam cio sviet naš vrli,
Ovo su ti snesene grobnice
Zatočnika naših neumrlih!
Al okren'mo sad od ovud lice;
Kakva korist, da ono gledamo,
Što je palo u vječne tamnice,
Što se nikad povratit ovamo
Već ne može? — i znaš, da je bolje —
Razcvielilo bi nas više samo.
Pogledajmo sad na južno polje!
Ovo ti je sve, što jošte nije,
Tu budućnost pred nam leži dolje.
Vidiš, ćerko, ovu zemlju krije
Sve, što nadom naše grudi puni:
Svaka tuga tu radošću zrije,
Svaka radost tu se viencem kruni,
Svaki vienac tu si kupi cvieće,
Svaki cvietak tu si sjeme truni.
Zato nada — jug preblagi — lieće
Uviek po njoj u poželjnoj vlasti,
I letjeti prestat nikad ne će,
Dokle godjer čovječanske strasti
Krilat njojzi duh davale budu.
Al bi reći, da su nade slasti
Svekolike nama sve zaludu;
Jer vidimo, da sadašnjost tužna
Ne ugadja nikad našem trudu:

Malo daje, gdje je mnogo dužna,
Mnogo traži, gdje je malo dala.
Ne, nemojmo u sdvajanja ružna
Zabluditi zbog taštih pečala,
Budućnost će biti dobra mati
Našem puku — već je kocka pala
Njeg've sreće — sama ćeš spoznati,
Kad razriešim tebi tajne ove:
Vidiš svuda po tih poljih cvati,
Ko da zemljom neba zviezde plove,
Množtvo cvieća različne ljepote,
Za vrstima uviek vrsti nove,
A čim dalje, tim veće krasote
Pogled javlja udivljenom oku,
Ponajljepše cvjetaju mekote —
Što j' naravno — one pram iztoku,
Gdje sunašce u svojoj mladosti
Mladost vraća svak dan cvjetnom soku.
Sve to cvieće to su sve radosti
Proniknule iz slavjanskog truda,
Al prie mnoge smrvit će se kosti,
Iztrunuti mnoga srca tuda,
Usahnuti mnogo krvi srodne,
Dok sadašnja Slavska zemlja huda
Pretvori se u te njive plodne! —
Sunce, vidiš, hod je promienilo:
Što bje polnoć, to je sada podne,
Što sad veče, to je jutro bilo.
Evo zašto kod iztoka mlada
Českih gorâ okriva se krilo,
I slovinske pokrajine sada
Svojim morî tamo oči traže,

A na drugom kraju kod zapada
Zemlja Poljska i Ruska se kaže;
Evo zašto sva na južnoj strani
Našem svietu budućnost se slaže,
A prošastni života mu dani
U sjevernoj miruju polnoći.
Ta promjena sve promjene znani,
Što će k nama iz zapada doći,
Iz staroga s novim suncem; — rekoh —
S novim suncem, sam u svojoj moći
Što je zapad kroz stoljeća steko,
Nizajući na kratke uzice
Ljudskih žića — tisuć tmina preko —
Pojedine razuma iskrice;
Skupljajući biser tamnih mora,
Izgubljene draguljske sitnice:
Riedke rieči u množtvu govorâ;
Razbirajuć u zvjezdarskih smećah
Maglozviezde od maglenih stvora,
Uma svjetlo od umjetnih svieća.
Al to sunce novo, ćerko mila,
Bit će tad nam stoprv nova sreća,
Kada zemlje ove izobila
Svako veče pospe rosa ova;
Rosom stoprv sunca jasna sila
Razplodit će zemljom svjetla nova,
Znojem stoprv jednog uma djela
Razlit će se na korist pukovâ.»
««Znoj je dakle sva ta rosa biela?»»
Ja upitah s čuda zapanjena,
Opazivši, da je vrške ciela
Kobna zemlja njome napojena. —

««Znoj sve ovo? O presilne muke,
Goropadna, pretežka bremena
Za mnogijeh unukâ unuke!»»
«Nije znoj nam muka niti breme,
Kad u radnji ljubav vodi ruke,
Velih čina to čarobno sjeme,
Što no roba s muke poplavljuje,
Slašću kvasi domoljuba tjeme.
Ova rosa pako oživljuje
Svu tu vodu, u bezbrojnih vrelih
Što se vidi i teći se čuje,
Iz vrelâ se u potok veseli,
Iz potokâ u veselu rieku,
A iz riekâ u to more seli.
Različne su vode u svom tieku,
Al kad jednoč ono more skuče,
Uzajamnu boju sve oblieku.
Iz onoga pako mora vuče
Sunce blago napoj oblacima,
A oblake vjetar svud raztuče
Širim nebom i napajat s njima
Suhu zemlju rosici pomaže.
Tako, vidiš, uzajamnost ima
Svoje kolo i tako se kaže
Blagajnicom pojedinog truda,
Kad sve trude svrha jedna slaže.
Zato vidiš prijateljski tuda
Uz sokola letjeti slavulja,
Zato vidiš, do velika čuda,
Da s' uz orla lastavica ljulja:
Uzajamnost sve izravna ćudi,
Godeć svakoj, nikojom ne žulja.

Zato čuješ, kako iz punih grudi
Svaka ptica svojim glasom poje,
Glas posebnu svaki pjesmu budi,
A sve pjesme ipak skladno goje
Jednog duha blagozvučno pjenje.
Svaki život hrani žiće svoje,
A sva žića jedno su življenje.
Sve slobode, slobodne u sebi,
Svezane su u jedno teženje! —
Evo, ćerko, odkrila sam tebi,
Što će biti, ako i kasno bude.
Vrieme teče uviek istom žliebi,
Izvirući iz vječnosti rude,
U vječno se salievajuć more.
Božanstvena načela ne blude,
Ako i čovjek stranputne ponore
Za pravilnu kadkad primi cestu.
Vrieme ruši, al i diže gore,
Razmještajuć vodi k svome mjestu
Sve stvorove i opravda tako
Božju ljubav prama praha tiestu.
Kroz stoljeća bješe u zlo svako
Rinut narod našega koljena,
Sve je njemu išlo naopako,
Sva bje prošast za njeg izgubljena;
Zato ali njemu je vesela
I budućnost krasna pripravljena!
A ti, ćerko, što si sad vidjela,
Ti naviesti svojoj djeci svude,
Nek pospješe započeta djela,
Na jedinih guslah nek ne gude,
Već i trublja neka im zatrubi,

Ta budućnost da što prije bude!» —
Tim u čelo majka me poljubi,
Ja joj htjedoh cjelov povratiti,
Al i majka i san moj s' izgubi.
Kad se prenem, iznovice štiti
Stanem knjigu tvoju sitnotanku,
I ne mogoh bolji izmisliti
Odgovor joj, nego što u sanku
Majka mi je Slava govorila.
Evo sam ti sve na bielom danku
Opisala, što sam noćas snila.
Vjeruj sanku, uvjeri se brže,
San ne vara, posestrimo mila,
Koj' sva srca za istinu drže!

Izdajica.

(1845.)

Tko to mene viek s otražka —
Kud se godjer krenem — sliedi?
Na čelu mu klobuk sjedi,
Nit haljina nije naška.
Po perju te poznam, ptico,
Sram te budi, izdajico!

Digni glavu, napried skoči,
Nek se čelo čela tica,
Kad si čovjek božjeg lica,
Šta po zemlji vučeš oči?
Gdje t' je obraz, kukavico?
Sram te budi, izdajico!

Zašto i ti tad ne stojiš,
Kad ja stanem i žestoko
U te uprem bistro oko?
Zašto bježiš, šta se bojiš?
Srce gdje t' je, kukavico?
Sram te budi, izdajico!

Kad te j' moje krvi žedja,
Trgni sablju od pojasa,
Prsimice daj mi glasa,
Al ne kolji iza ledja,
Razbojnička potajnico!
Sram te budi, izdajico!

Nemaš snage, nemaš srca,
Slab po duhu i po tielu,
Što će t' ostat spomen djelu,
Kad te smrt u zemlju skrca?
Oj spomenâ bit će dosti
Za prevraćat tvoje kosti!

Kosovo polje.

(1845.)

Vilo moja, kud si mi duh zaniela?
Nema više tome na polju tužnom
Niti listka, kamo li svieća, da si
Vienac uberem.

Neizbrojni duhovi tuda su već
Pasli svoje misli, ah cio narod
Srbski svoje žalosti hrani sve na
Kosovu polju!

Kano ovce plandujuć leže po njem
Srbska srca, zemljicu kriju onu,
Gdje je danak jedan jedini satro
Sreću stoljećâ.

Onaj danak ljetan bijaše danak.
Ah na danu ljetnu se bješe smrzla
Tud junaka mnozijeh rodoljubljem
Krvca gorućа!

Tuda crne ptice sad lete samo,
Crne ptice, kosovi zlatna kljuna,
Tu crnoj u tuzi hodi i pjesan
Zlaćena glasa.

Ovo polje prsa ti jesu jadna,
Srbski rode, razkršće sviju tuga,
Svaka na njem grobnica smrtnu tebi
Ranu zadubi.

Ravno sad je, gladke ti jesu grudi,
Rake već i rane zacieli vrieme,
Samo jedna još ne zaraste, ona
Branković - Vuka.

Sve se tvoje spomeni ovdje shode,
Zadušnicâ ovdje slaviš si sveti
Dan, bezsmrtnim ovdje si mrtvim suzâ
Siplješ koljivo.

Srbska majko, veselo plačeš ti sve
Neumrle sinove svoje, samo
Neumrlost ti bi onog utopit
Suzami rada.

Ah zaludu! zajedno s njimi živi
I on, ter ko nečist se duh krećući
Ovud, bistro zrcalo tebi kalja
Jasnih spomena!

Ništa zato, djeci na korist tvojoj
Živi mračna njegova sjena; s mračna
Sunca svietla sloga nebesnih zviezda
Bolje se vidi.

Oj na nebo uprite oči, ne na
Biednu zemlju, juga slavjanskog djeco:
Tȁ sva široka vam je zemlja širok
Žalosti prizor.

Svud vam niče pelin po njojzi medju
Sladkim groždjem, svud vam se kukolj crni
Medju bjelicom pšenicom, svud gorkost
Ljubav vam truje.

Kad svi jednog Boga molite, kad svi
Jednim glasom Slavu pjevate, kad svi
Jednog tiela uda ste, bud'te i svi
Duha jednoga!

Proljetna pjesma.

(1845.)

Proljeće evo nama se javlja,
Nebo se čisti, zemlja ponavlja,
Vjetarce toplo duva kroz hvoje,
Duva i šalje duhove svoje:
Budit sjemenje, pupove ganut,
Mirisom sladkim cvietke nadanut,
Travu uresit zelenim resim,
Lepira dignut s praha k nebesim.

Proljeće evo nama se javlja,
Narod se čisti, krepko ozdravlja;
Srce mu toplo igra i poje,
Poje i šalje pjesmice svoje:
Buditi ćuti, k narodu ganut,
Narodnom slašću želje nadanut,
Misli uresit narodnim' resim,
Narodnost dignut s praha k nebesim.

Sunašce blago, blažena zvanja,
Malo po malo magle razganja;
Sniega već nema, led se raztaplje,
Svud u potocih žive su kaplje.
Rosa počimlje padat na njive,
Rosulje svuda proniču gljive.
Proljeće evo nama se javlja,
Nebo se čisti, zemlja ponavlja.

Bratinska sloga, blažena zvanja,
Malo po malo smutnje razganja,

Omraze nema, gnjev se raztaplje,
Svuda u krvi žive su kaplje.
Ljubav počimlje vladat nad svima,
Ljubicâ bratskih svuda već ima.
Proljeće evo nama se javlja,
Narod se čisti, krepko ozdravlja.

Prvienci.

(1846.)

Evo prvienaca,
Braćo, obećanih,
Najstarija djeca
Tek od prekolani.

Starinom se zato
Dičiti ne mogu,
Izvan onom vječnom
Po vječnome Bogu.

Bog ljudskome duhu
Dade iskru svoju,
Da pjesnici po njoj
Kroz sve vieke poju. —

Kako mi se dalo,
Tako vama dajem;
Ako slabo pjevam,
Ja slabost priznajem.

Nije mi do svoje
Slave razširenja,
Već do majke Slave
Slavna uzvišenja.

S ovo malo cvieća
I bilja veselo
Rad bi samo njojzi
Ovjenčao čelo!

Bilje.

(1846.)

Po dalmatskih gorah
Hodajući baka
Nabrala je meni
Bilja svakojaka.

Babe su vračare,
To svaki već znade,
Zato bilje meni
Baka za liek dade.

Ja se izliečio,
Kako valja pravo;
Tebi, domovino,
Nosim srce zdravo;

I tebi predajem
Sada bilje ovo,

Da s' izliečiš rane
I ti na gotovo.

Iz ovoga bilja
Izciedi si soka,
Umij sebi lice,
Sincem oba oka,

Ne bi l' s' poljepšala
Za rodjene sine,
Sinci progledali
Iz sljepila tmine!

Četiri vrela.

(Kao poslije bitke na Kosovu.)

(1846.)

Usred polja Kosova
Četir vrela izviru:
Jedno mliekom bijelim,
Drugo vinom rujnijem,
Treće krvcom crvenom,
A četvrto vodicom.
Putnik dodje k vrelom tim,
Prvo vrelo zapita:
«Zašto mliekom izvireš?» —
««Da ti djecu nadojim.»»
Drugo vrelo zapita:
«Zašto vinom izvireš?» —
««Da ti srce okriepim.»»

Treće vrelo zapita:
«Zašto krvcom izvireš?»
««Da ti budim osvetu.»»
A četvrto zapita:
«Zašto vodom izvireš?»
««Da t' operem sramotu.»»

Majka kod kolievke.

(1846.)

Dušice majkina, dušice moja,
Još ti je čeoce čisto od znoja.
Danak tebi stoprv sviće,
Sumrak još ti krije žiće;
Ali kad se tvog predjela
Sunce digne, vidik steče,
Ter uplamti i pripeče,
Osut će se s tvoga čela
Mnoga kaplja znoja vrela
Po tvom licu, sinko dragi;
O Bog dao samo blagi,
Da ti žića sunce bilo
Domorodno sunce milo!

Dušice majkina, dušice liepa,
Sjajuća zjenica još ti je sliepa.
Sviet vaskolik još za tvoje
Oko sada nema boje;
Ali oku kad razuma

Bistri prozor svjetlo dade,
Da što vidi, i poznade,
Razsjat će se svieta šuma,
Ti ćeš poznat brata, kuma
I sav rod svoj, sinko dragi;
O Bog dao samo blagi,
Da, spoznavši rod si slavni
Ti mu budeš podpor glavni!

Dušice majkina, dušice mila,
Licem ti suzica nij' se još lila.
Magla jošte svud jutranja
Duh tvoj krije, koji sanja.
Al to jutro izčeznut će,
Kad poldneva duh t' se hvati:
Magla će se razpadati,
A kapljice padajuće
One magle — bit će vruće
Tvoje suze, sinko dragi;
O Bog dao samo blagi,
Da, kad roniš suzu koju,
Njom napojiš zemlju svoju!

Dušice majkina, dušice zlatna,
Još su ti usta bez govora znatna.
Ko potočić, kad romoni,
Glas ti sad još samo zvoni
Nerazumno istoj meni;
Al iz glasa kad se tvoga
Poizbistri riečî sloga
I duh javi probudjeni,
Govor će ti po svoj cieni

Bit razumljen, sinko dragi;
O Bog dao samo blagi,
Da govoru tvome svude
Jezik majkin odjev bude!

Dušice majkina, dušice sladka,
Još ti je ručica malešna, gladka.
Sve težkoće i potrebe
Još plivaju sad vrh tebe,
Ko vrh vode lako ulje;
Al kad primiš štap u ruke,
Kroz ljudske se bijuć muke
Radi kruha i košulje,
Na rukû ćeš mnoge žulje
Osjetiti, sinko dragi;
O Bog dao samo blagi,
Da svi trudi tvojih ruku
Plodni budu tvome puku!

Dušice majkina, dušice draga,
Nožica t' nema na zemlji još traga.
Sredotočje još svojega
Ti si svieta, usred njega
Mirno spavaš, on se vrti,
A da te iz sna ne prene;
Al kad tebe jednoč krene,
Tvojim nogam ter uprti,
U hodu se već do smrti
Smirit ne ćeš, sinko dragi;
Bog bi dao samo blagi,
Da koraci u tvom hodu
Svi te vode k tvome rodu!

Napitnica.

(1846.)

Domaćin:

U veselju našem danas
Radostî je, braćo, dosti,
Al prva je radost za nas,
Što Slavjani svi su gosti.
Zato dok smo živi mi,
Nek Slavjani žive svi!

Sbor:

Dok smo, braćo živi mi,
Nek Slavjani žive svi!

Prvi Slavjan:

Od bieloga k crnom moru
Sladki čaj se pije svudi,
Zato bratski k razgovoru
Sin tih strana čaj vam nudi.
Pijte, braćo, dokle vri,
Nek Slavjani žive svi!

Sbor:

Pijmo, braćo, dokle vri,
Nek Slavjani žive svi!

Drugi Slavjan:

U ravnicah Visle, Buga
Narod kriepi srce medom,

Zato sinak onih luga
Med gostima služi redom.
Pijte braćo, dokle vri,
Nek Slavjani žive svi!

Sbor:

Pijmo, braćo, dokle vri,
Nek Slavjani žive svi!

Treći Slavjan:

Gdje Vutavu Laba grli,
Tamo pivo cienu ima,
Zato češki sinak hrli
Njim napunit čaše svima.
Pijte braćo, dokle vri,
Nek Slavjani žive svi!

Sbor:

Pijmo, braćo, dokle vri,
Nek Slavjani žive svi!

Četvrti Slavjan:

Oko Save i Dunaja
Rujno vince srca grije,
Zato sinak onih kraja
U čaše vam vino lije.
Pijte, braćo, dokle vri,
Nek Slavjani žive svi!

Sbor:

Pijmo braćo, dokle vri,
Nek Slavjani žive svi!

Domaćin:

Različno je naše piće,
Razdaljene zemlje naše,
S tog potrebno uviek bit će,
Da nas bratska ljubav paše.
Zato dok smo živi mi,
Ljubimo se bratski svi!

Sbor:

Dok smo živi, braćo, mi,
Ljubimo se bratski svi!

Sliepac Marko.

(1847.)

Sliepac Marko put zelenih gora
Uputi se iz dolina mora.
«Idem sada u goru zelenu —
Tako veli — nesreća me krenu
Iz dolina kraj sinjega mora.
O žalosti tamo i prikora!
Nitko ništa za pjesme ne daje,
A tko daje, za darom se kaje.
Gladni niesmo, vele, kad pjevamo,
Al nesita torba nam je samo.» —
Kada Marko u goru doklima,
Pobrati ga vila posestrima,
Posestrima vila planinkinja
Po poruci vile mora sinja,

Vodi njega od gora do gora,
Od jednoga do drugoga dvora.
Liepe pjesme Marko izvodio,
Izvodio, guslam sprovodio,
Liepe pjesme novoga uresa:
Od morskijeh čuda i čudesa,
Kakove se po gorah nikada
Niesu čule, nit se čuju sada.
Puče Marku na sve strane slava;
Oko njega sve do glave glava,
Svi mu kliču, pljeskaju u ruke,
Vience pletu i zelene luke,
Krune viju male i velike,
Sve od lišća puste lovorike,
Da po gorah od vrha do dola
Sva ostanu lovor-stabla gola.
Marko pjeva, al mu plače duša;
Svak razumie i rado ga sluša,
Ali nitko da mu darak pruži,
Darak pruži, Bogu se oduži.
«Niesam koza, sviete pomamljeni,
Da je hrana ovo lišće meni!»
Veli Marko i pjevat prestane,
Niti više pjevati nastane.

S Bogom!

(1847.)

Na polazku svome, s Bogom!
S Bogom, zemljo dalmatinska!
S Bogom, braćo Dalmatinci!
Ljubav čista i bratinska
Taj vam pozdrav šalje sad.

Ja polazit evo moram
Tudjoj zemlji u njedarce,
Gorko plače moje oko,
A žalostno pita sarce:
Hoćeš li ih vidjet kad?

Odgovora ja mu ne znam;
Tko u napried vidjet može?
Kako bilo, neka bude —
Gdje se bratski srca slože,
Tu razstanka pravog nî.

Gdjegod bio, bit ću kod vas;
Kod vas zveknu viek mom uhu,
Kod vas planu moje srce,
Kod vas bljesnu vid mom duhu,
Ter vas prve zagrlih.

Vaše prvo pomicanje
Pomaknu i mene s mjesta,
Vaša zemlja udovica
Opet posta tad nevjesta,
Udade se u svoj rod;

Mene pozva k piru svome,
Da uz gusle slabe svoje
Poskočnicu koju stvorim,
Da poskoči, gdjegod tko je
Pradjedova živi plod.

U kolo ste tada stali,
Kao braća jedne krvi,
Liepo ste nam ruke dali,
Ne pitaste: tko je prvi?
Nego samo: jesmo l' svi?

Prodje pir i prva radost,
I dodjoše radnje časi:
Što ste stekli od to doba?
Je li slama il su klasi?
Ponajbolje znate vi.

Ja vam ne ću da govorim
Na polazku oštrom rieči,
Razum bi vas pokarao,
Al se srce tomu prieči:
Ljubit valja uviek svog!

Nego želju moju skrajnu
Čujte, braćo Dalmatinci:
Naši jeste već od davna,
Bud'te samo još našinci!
A s tom željom, braćo, Bog!!

Pjesma Dubrovniku.

(1849.)

Vihar bije morem o klisure,
More pjenom od klisura skače,
Brodovi se sa pučine žure,
Da što prije koju luku skvače,
Nabreknute neba grudi cure
Silnim daždom sve jače i jače,
A tmine se svud okolo druže,
Bieli danak sumračinom ruže.

Nesmiljeno nebo gromom samo
Gole zemlje vaju se odziva,
Žarke striele lete simo, tamo
Ko mahnite silom ognja živa.
Putnik stane, ne zna kuda, kamo,
I krsti se, i oči si skriva,
I moli se Bogu velikome,
Koga gleda tu u gnjevu svome.

Ali eto drugi vjetar krene
Sa protivne od sjevera strane.
S neba doli padaju koprene,
Dažd prestane, milo sunce grane.
«Gdje s', putniče? nek ti kažu zjene,
Pogledaj der k moru niz te strane!»
On pogleda, pozna i zaviče:
Zdravo, zdravo, mili Dubrovniče!

Zdravo da si, slavni slavski grade!
Duh moj trepti sad po tvome licu,

Objeručke grli tvoje sgrade
I na licu lije ti suzicu.
Tvoja vila, s kojom se poznade,
Prijatno mu podaje ručicu,
Ter ga vodi i tanko mu kaže
Što i kako, a on pjesmu slaže.

O moj grade slavni i premili!
Dvaput sam te samo pohodio,
Ali stoput srce mi razcvili
Uspomenom tvoj udes nemio.
Rim, Atena što su svojim bili,
To si i ti nama negda bio:
Jesi l' sad još na pol ono barem?
Reć' ne mogu, jer si suzu tarem.

Ti si knjiga čovječjeg udesa
Preda mnome širom otvorena.
«Stalne sreće ne trpe nebesa».
To ja čitam iz svakog kamena
Razvaljenih tvojijeh uresa,
Tužno čitam, ali istog trena
I veselo kliknem: U tih hridih
Bar se našoj trag prošasti vidi!

Jer je naša prošast bez obraza,
Jednolična pustara velika:
U njoj nigdje sačuvanih staza
Našem svietu, nigdje spomenika,
Ti jedini — zelena oaza —
U pustoši toj si naša dika,
Ter na tebi jedinom počine
Trudni putnik, koji onud gine.

Ti si bio, to nam povjest piše,
Da si bio, tužno uvidjamo:
Tko te gleda, za tobom uzdiše,
Tko te traži, obraća se tamo,
Gdje si bio, što sad niesi više.
Što si bio, to si sad nam samo.
Bio si čestit, mogućan i slavan,
Sad s' pokojnik samo obožavan.

Bio si čestit izpod svoje glave,
Zemlje sretnik a ljubimac Boga;
Trista plavâ stiege tvoje slave
I bogatstva razvijahu tvoga,
Da mletački nenavidno lave
Gledaše te kroz stoljeća mnoga,
I ne mogav silom, htje na varku
Podložit te stokrat svome Marku.

U dvorih si udomljavao vile,
Slavske vile, sirote prognane;
One bi ti kuće polazile
I na pragu sred djece sazvane
Miloj djeci pjesme izvodile,
A medj djecom duše izabrane
Planule bi i uz gusle vrle
Sačinjale pjesme neumrle.

Kad pod suncem tako jasno sreće
Ti cvjetaše u najljepšem cvietu,
Kad iz tvoga perivoja veće
Duh mirisa treptaše po svietu:
Tada potres sve na jednoč cvieće
S tebe strese — ah na vječnu štetu:

Ojadio si do koriena tada,
A poslje si cvjetao malo kada.

A za ovim gore nego ovo
Zlo te snadje po zlokobnu času;
Stoput gore, jer bijaše novo,
A ko dobro najveće na glasu:
Ono crno sjeme Lojolovo
I po tvojoj zemljici se razsu,
I rodi ti jadom i čemerom
Stoput većom nego potres mjerom.

Ah raku si sam izkopao sebi,
Kad si primio tu nebesku pčelu;
Koja medom laskajuć se tebi,
A zujeći u potajnom djelu,
Tvoje djece mozag upotrebi,
Da ti bude otrov zdravu tielu.
Od djece si po njoj izrod steko,
A sreću si rinuo na daleko.

Preporadjaj djecu izrodjenu,
Pod krila ju primi slavskog duha,
Ter joj ogrij krvcu oledjenu,
Zavikni joj na obadva uha:
Da je vrieme slavskom sad vremenu,
Da Slavjanin bez slavjanskog kruha
Gladan uviek siromah će biti —
Tudji hlebac malo kog nasiti!

Kad ti djeca budu Slavjanići,
Kada G i o r g i, G o n d o l a i drugi
Opet budu Gjorgjić, Gundulići,

Tad će i tvojoj kraj prispjeti tugi;
Tmine će se iznad tebe dići
I vidjet ćeš u slavjanskoj dugi
Naviešteno nove sreće doba —
Bez slavjanstva ne'š ustat iz groba!

Pozdrav domovini.

(1849.)

Zdravo da si, domovino mila,
Moja majko, zdravo, zdravo bila!
Pozdravlja te vjeran sinak tvoj.
Iza duga, težka putovanja
Tvomu licu on se opet klanja
I pruža ti vrući cjelov svoj.

Primi majko, primi cjelov rado,
Vjeruj, nikom takvoga ne dadoh,
Nit ću dati u životu svom.
Ljubav, kojom ovaj cjelov sbori,
Bez takmaca uzorito gori,
Gori samo na oltaru tvom.

Mila zemljo! da te k svojim grudim
Pritisnuti mogu, kako žudim,
Zagrlit te o da imam vlast!
Srce bi ti izjavilo bilom
Neizrečnu, na tvom krilu milom
Koju sada opet kušam, slast.

O sretna se ćutim, opet sretna,
Kao sužanj iza dugoljetna
Tamnovanja, kad stupi na zrak;
Kao brodar izgubljen na moru,
Otimajuć život svoj ponoru,
Kad ugleda bliza žala trak.

Kroz suze te gledam od radosti,
Ne mogu se nagledati dosti.
Željna duša raztopljena sva
Razlieva se po licu tvojemu,
Sve milujuć — mila si u svemu,
Majko onom, koj' te ljubit zna.

Prodjoh svieta na sve četir strane,
Vidjeh kraje toli opjevane,
Kojim slava do nebesa vri,
Svi su liepi u svojemu resu,
Svi su liepi, al svi skupa niesu,
Što si, majko, meni samo ti.

Ti si meni sve, što zovem svojim,
Sve, što ljubim, sve, što željom gojim,
I bit ćeš mi kroz danaka broj,
Koje mi je sudba odredila. —
Zdravo, zdravo, domovino mila,
Pozdravlja te vjeran sinak tvoj!

Pjesnikova kob.

(1849.)

O nemila kobi!
Zašto svedj na mene?
Zar još niesi sita
Uz tolike pliene?

Suze si mi veće
Do mozga izpila,
Krv do zadnje kapi
U žuč pretvorila.

Pod nebom bez zviezde,
Po zemlji bez cvieta
Vodiš mene sužnja
Već toliko ljeta.

Gdje postelju nadjem,
Ne daš mi počinka,
Gdjegod majku sretnem,
Svaka je tudjinka.

U samoći tužan,
U družtvu bez druga,
U veselju svakom
Žalostna poruga!

Nada kao leptir
Kraj mene se roji,
Nij' na licu cvieta,
Zato ne postoji.

Preda mnom je staza
Budućijeh dana,
Na pol puta grobom
Već je prerezana.

Ali ipak jedno
Ne možeš mi blago
Oteti, nemila,
Čini, što ti drago.

U pustinji suhoj,
Na kamenu golu
Pjevat jošte mogu
Pjesmicu oholu!

Vjetri me slušaju,
Jeka se odziva,
Po širokom svietu
Pjesan se razlîva!

Jesen.

(1849.)

Hladno jutro, hladno veče.
Magla obzor zastire,
Rosica se u mraz stječe,
Zelenila nestaje.

List po listak drvo ostavlja.
Pada dolje na zemlju,

Priroda se k snu pripravlja,
Stere sebi postelju.

Cvieće svoje sjeme trese
Zemljici u njedarce,
Da ga sobom ne odnese
Sjever, kada zapuhne.

Ptica čami na drvetu
Bez radosti pjesmice,
Il se k trudnom sprema lietu
U toplije krajeve.

Zvjerad traži svoje stane,
Plašljivo se obzire,
Da joj lovac s koje strane
Ne zapazi skrovište.

Čovjek revno sprema polja,
Napunjuje žitnice,
Bojeći se, da nevolja
Bez kruha ga ne nadje.

Svud brižljivost i skrb neka
Vidi se po prirodi,
Sve od travke do čovjeka
Brižna jesen zabrini.

Poljakom.

(1850.)

Poljaci, Poljaci!
Na glasu junaci,
Zašto stranputice
Tražite stazice?

Zašto uzporedno,
Dobro ili biedno,
S nami ne stupate,
Ruke nam ne date?

Više rukâ može
Više, kad se slože,
Više braće skupa
Dalje napried stupa.

Iz obćeg potopa
Bez obćega sklopa
Ne ć'mo izplivati
Ni moći, ni znati.

Rusinom.

(1850.)

Zdravo da ste, braćo,
Na slavjanskom polju!
Uzkrsnuću vašem
Za budućnost bolju

Svaki pravi Slavjan,
Znam, da se veseli,
I rad sebe vama
Dobar uspjeh želi.
S vami opet jedna
Ozeleni grana
Razširenog stabla
Silnijeh Slavjana.
S vami o stup jedan
Čvršće nam je stanje,
A o mnogo ruku
Obćeg truda manje.
Napried, napried, braćo,
K predstavljenoj svrsi!
Naše majke Slave
Na prostranih prsih
Prostora je za sve
Za Slavjane dosta,
Odkad ona majkom
Sveslavjanskom posta.

Pet čaša.

(1851.)

Tvojih loza, domovino,
Tvoji sinci piju vino:
Tvojoj žrtvi krvca naša,
Tvojoj sreći prva čaša!

Druga čaša, braćo, sada
Slavnijem nam mrtvim spada,

Da oživi duh njihovi
I u nas se da ponovi.

Treća čaša svim živućim,
Koji uviek srcem vrućim
Za dom i za narod rade —
Da dug život Bog im dade!

A četvrta onoj braći,
Koju vid i razum kraći
Stranputice basat čini —
Da se vrate k domovini.

Peta čaša svaki svomu,
Što na srcu leži komu —
Bila ljuba, bilo zlato —
Od Boga mu budi dato!

Na Grobniku.

(1851.)

Kamen krije do kamena
Toga polja vis,
Živa mu je uspomena
Živ kamenopis.

Pusto polje ploda ne da,
Ko da misli reć:
Za sve vieke unaprieda
Rodilo sam već.

Ovdje divlje čete smrvi
Rod naš čil i zdrav,
Hrvatskom se ovdje krvi
Spasi zapad sav.

A što nam je zapad dao
Za uslugu tu?
Vječnu mržnju, primjer zao
I učenost zlu.

U povjesti njeg'voj mjesta
Nit Grobniku nî,
Kao da ga s zemlje nesta
I ne bi, što bi.

Ništ ne manje ipak zato
Istina se zna,
Vječna slava, kao zlato,
Na Grobniku sja.

Spomenik je sam on sebi,
Opominje nas,
Na Grobniku da su grebi,
Kojim živi glas.

O iz bliza i daleka
Amo, braćo, svi!
Ovdje j' naša sveta Meka,
Ovdje duh naš spi.

Duh junački, slavoplodan,
Koj' u svaki mah
S našim rodom bješe srodan
I još resi ga.

O čuvajmo duh taj sveti,
Kao dragi kam,
Lasno je unapried rieti:
Trebat će ga nam.

Zapad gine, trune, kunja,
Život mu je loš,
A iztoku sto je munjâ
U životu još.

Trulost draži vatru vele
U prirodi svud,
Od iztočne planut striele
Zapadni će trud.

Pobit će se do dva svieta
Po prilici svoj,
Na predstražah mi smo četa,
Prvi naš je boj!

Duh slavjanski.

(1851.)

U samotnu jednoč gaju
Ja se šetah već za rana,
Rosa sjaše još po travi
Kao biser razsijana.

Nije ništa čuti bilo
Spavajućeg još od svieta,
Samo pticâ sviet pojući
Probudjaše mir drvetâ.

Ja se šetah, duh moj budni,
Kao drvlje tanke hvoje,
Prama nebu našeg roda
Razgranjaše misli svoje.

Al na jednoč sve se misli
U pogledu jednom steku,
Opazivši sieda starca,
Gdje na staru sjedi hreku.

Ljetâ breme trudnu glavu
Sagnulo mu nizko doli,
Saklopljene drži ruke,
Kao da se Bogu moli.

Izpod njega hrek starinski
Mladicami zeleni se,
Na mladicah već pupoljci
Budućega cvieća vise.

«Dobro jutro», ja mu nazvah,
««Dobro jutro»», on mi vrati;
Ja pristupim k njemu bliže,
On za ruku mene shvati:

««Mlad si, sinko, šta te muči,
Da zoricom ti urani?
Starosti je do uranka,
Jer su njojzi kratki dani»». —

«Briga za rod mene muči
I spavat mi dugo ne da,
Šta će biti od njeg tužna,
Okružena svud od bieda;

Kako srce da utažim,
Kako tuzi da odolim?» —
««Ne brini se, sinko, ništa,
Ja s' i za njeg Bogu molim!»»

Rodu o jeziku.

(1860.)

Die wahre Heimath ist eigentlich die Sprache.
W. v. Humboldt.

O jeziku, rode, da ti pojem,
O jeziku, milom tvom i mojem!
O presladkom glasu onom,
U kome te mile majke
Usnivahu sladke bajke,
Koga šaptom i romonom
Duši ti se sviest probudi,
Te ti spozna i uvidje,
Da ti bolje nije nidje
Do na tvoje majke grudih!

Po njem tebe sviet poznaje živa,
Na njem ti se budućnost osniva.
Zato uviek k njemu teži,
U njegovo jato hrli,
Oko njeg mi ti se grli
I u čvrsto kolo veži,
Pa ti ne će vremeniti

Burni triesi da naude;
Po jeziku dok te bude,
I glavom će tebe biti!

Ljubi si ga, rode, iznad svega,
U njem živi, umiri za njega!
U njem sve si blago slaviš,
Što ti osta od starine,
Nemaš ljepše ni baštine
Potomstvu si da ostaviš.
Dragi kamen on ti budi,
Kog da čuvaš kao oko,
Kog da braniš kao soko,
Komu da si vjeran svudi.

Svaka zviezda svojim svjetlom sieva,
Svaka ptica svojim glasom spieva,
Ti jezikom svojim sbori!
Sladkim glasom materinim
Odlikuj se medju inim!
Bog bo mili s njim te stvori,
Njim da budeš svoj svojemu,
Njim da srcu odolievaš,
Njim da plačeš i popievaš,
I njim da se moliš Njemu!

Tudj tudjinu, tebi tvoj doliči,
Tudji poštuj, a svojim se diči!
Dičiti se možeš njime:
Njim carevi carevahu,
Njim kraljevi kraljevahu,
Slavne mu je loze ime,
Slavan puk ga svojim zove,

I dok bude slavi vieka,
Bit će i on njojzi jeka
Od viekova u viekove!

Od Stambula grada do Kotora,
Od Crnoga do Jadranskog mora
Njeg'vu carstvu prostor puče.
Tu po gorah i dolinah
Preko devet pokrajina
Svud ga majke djecu uče;
Sokolova, sokolića
Njegovijeh gniezdo tu je,
Svuda tud se pjevat čuje
Pjesan Marka Kraljevića!

Junačkijem glasom u njem poje
Junak narod uspomene svoje.
Uz gusle se u njem ore
Kroz sve vieke k nama doli
Sve radosti i sve boli
Našeg svieta — pjesni tvore
Utrnulih naših plama,
Osvjetlanih naših lica,
Sva je naša povjestnica
Velik samo sbor pjesama!

On ti svakoj tuzi i radosti,
On ti duše cieloj nutarnjosti
Jedin pravi tumač biva.
U njem ti se žalost topi,
Da ti suza lice škropi,
U njem s čuvstva radostiva
Tvoje srce vatrom gori,

U njem samo podpunoma
Ljubav milog tvoga doma
Jasno, krasno tebi sbori.

Ljubi, rode, jezik iznad svega,
U njem živi, umiri za njega!
Po njemu si sve, što jesi:
Svoje tielo, udo svieta,
Bus posebnog svoga cvieta
U narodâ silnoj smjesi.
Bez njega si bez imena,
Bez djedova, bez unukâ,
U prošasti sjena puka,
U buduće niti sjena!

Jezik roda moga.

(1861.)

Kao vječno more sinje
U kretu si gibkom, lakom
Podaje se dahu svakom,
I mrežka se i propinje,
(Kakva moć je vjetra koga) —
Zuji, zveči, zvoni, zvuči,
Šumi, grmi, tutnji, huči —
To je jezik roda moga!

Koliko se hvale puci
Svaki svojim tobož slavnim,
Kad ih s njime divnim sravnim,
To su meni mrtvi zvuci;

Niesu srcu sladost medna
Nit su duhu krilna sila,
Niti bukte kroz sva bila,
Ko što njeg'va riečca jedna!

Sile mu je glas olujne,
Njemu rieči te se ore,
Kao munje kad se bore,
A, ko vali rieke bujne,
Provaljuju kroz sve uze,
Listom dižu srca, duše
I sobom ih tamo ruše,
Kud im struja tečaj uze.

Molitve se kada silom
Uzneseni u mah diže,
On uznosom nebo stiže
I omili Bogu milom;
Jer mu tad je krotka sila,
Sladost nježna, vatra sveta,
S kojih otcu od djeteta
Jedino je molba mila.

Tuga, žalost, bol i muka
Sa vajem si i lelekom
Na njem ječe živom jekom;
Kad zacvili il zakuka
Koje slasti miloj sjeni,
Udesa li crnoj stopi,
U suze ti ćut raztopi,
Il ti srce okameni.

U radosti na sto strukâ
Sretnom čuvstvu izraz nadje

I lieva ga ponajsladje
U miline svoga zvuka,
Probudjuje sve duhove
Dobre volje, blage ćudi,
Širi ruke, širi grudi
I u kolo ljubav zove.

Slavulj-pticu slušaj sitnu,
Kad zahladi ljetno veče,
Kako njojzi glasak teče
Na ugodu nedohitnu;
To je njeg'va nježnost prava
U glasila drugoj slici —
Odkud ime slavulj-ptici,
Njeg'vom glasu odtud slava.

Ljubu pitam: je li moja —
A ona mi sladkom rieči
Svake sumnje sjen preprieči
Veleć: tvoja, uviek tvoja!
O! ta radost prevelika
Još se većom meni čini
Po sladosti i milini
Premiloga mog jezika!

Njime milim, krasnim zato
I odievam svoje pjesme.
O! spjevi su njemu česme,
S kojih teče obilato
I put neba silno štrca,
A odozgo rosom blagom
Po rodu se siplje dragom,
I uvela kriepi srca.

O! roda mi slavni glase,
Razlieži se na sve strane
Zemlje tobom opjevane
I uzhičuj srca za se!
Grozno kao s božje trube
Uvjeri ih tvrdom vjerom,
Da tu vriede samo mjerom,
Kôm po tebi dom svoj ljube!

Molitva.

(1861.)

Otče dobri, Bože svemogući!
U kojega svetoj ruci
Sva su carstva, svi su puci,
K tebi dižem duh svoj — uzdišući,

I molitvom vrućom zaodievam
Najmilije blago sebi,
Preporučam, Bože, tebi
Rod svoj mili, kog ti glasom pjevam.

Sretan sin sam s toga roditelja!
Srcu svome da odoli,
Sin ti se za otca moli,
Usrećenik za usrećitelja!

On je trunak u svietu tvojemu,
Ali tvoja milost sjaje

Slavjanski Dioskuri.

(1863.)

Zviet helenski u slavno si doba
  Dva je brata s ljubavi njihove,
Što ih vjerno vezaše do groba,
  Medju svoje stavio bogove,
I visoko počitujuć oba
  Povjerio njima svoje brode,
  Da ih morem nadziru i vode.

Kad Zeusu kraj na zemlji stiže,
  Te i rod mu lišen bude vlasti,
Tad tu braću sviet u zviezde diže
  I mjesto joj gore dade časti,
Gdje i sada, svom izvoru bliže,
  Blistajućoj u slavi se sjaju,
  Dvjema zviezdam slavno ime daju.

Takvu braću i Slavjanstvo ima;
  Dva su muža, riedka, neobična,
Po zasluzi najvećoj medj svima,
  Po poslanstvu božjem, njemu dična;
Jer Slavjanstvo dužnikom je njima,
  Da luč ona, što sa neba sinu,
  I slavjansku porazsvietli tminu.

Ćiril, Metod, slavski apostoli,
  Ta su braća, naše dike jasne,
Sveta vjera, s koje Bog se moli
  Znakom krsta, svrhom vječne hasne,

To je svjetlo, kojim oni doli
  Po slavjanskom razsjali se kraju,
  A slavom si još i danas sjaju.

Teče vrieme, teče bez odmora
  I sviet stari ponavljajuć ruši,
Svemu ide i prolazi hora,
  Samo što je veliko po duši
Na temelju zaslužnoga tvora,
  To vremenu ne samo odolje,
  To vremenom još uspieva bolje!

Tisuć ljeta! odkad sjeme krsta
  Slavna braća po Slavstvu razsuše,
I sliedeći pravac božjeg prsta
  Na njegu mu privoliše duše.
Tisuć ljeta! a spomen im čvrsta,
  Kao da im djelovanju juče
  Glas dobitnik na sve strane puče.

Ko da ju je sviet u čelik skovo,
  Stvrdnula se slava im velika,
I čineć im spomenik gotovo,
  Kao ona Memnonova slika,
Koju budi svako sunce novo,
  Svakim novim oživljuje danom
  Svetom luči sa neba poslanom.

Zato i sad po Slavjanstvu cielom
  Tisućnica njihova se slavi:
Hoće Slavjan da svijetu bielom
  Svoje svetce na vidik izstavi,

Da pokaže, barem nekim dielom,
Što mu vriede ta dva muža sveta
Još i sada iza tisuć ljeta!

Al dok bude godilo nam umu
(A godit će jošte dugo, dugo)
Sreću tražit u zemaljskom šumu,
A pomiso na življenje drugo
Preko groba umaljalo nju mu:
Dotle bit će svetim ljudem slava
Više manje svečana zabava.

Tekar, kada po božjoj milosti
Ljudski duh se tako oplemeni,
Da mu sredstvo izvanjske sjajnosti
Bit će jošte samo u spomeni,
Kao pomoć negdašnje slabosti;
Kad on bude uvidio jasno,
Što je dobro, da je samo krasno;

Kad nestane strašila mu s rake,
Smrt dielila ne bude dva svieta,
(Istog puta različne konake)
Koji obće od vječitih ljeta:
Tad će sveti ljudi zemlje svake
Svakdanji joj domaćnici biti,
A slava im slavi doličiti.

Božjeg carstva nastavšega tada
Oni bit će namjestnici odje,
Reditelji čovječjega stada,
Koje rado sliedit će si vodje;

Jer mu bit će najveća naslada
  Tragom ići svojih uzornika,
  U kojih mu i sreća i dika.

Tad i Ćiril i Metodij sveti
  Iz svojih će hramova da predju
U hram božji nebom razapeti,
  Usred svieta, kom su prvi žedju
U dozreloj razžgali pameti,
  Razžgali ju za novom istinom,
  A gasili naukom njezinom.

A kad onda bude im do slave,
  Prve slave u novome redu,
Slavski puci bez svake priprave,
  Bez poziva skupa će da gredu
Na sastanak, te će da poplave
  U sriedi si silnu ravan koju
  Kao vojske u silnome boju.

Zapjevat će pjesmu: Slava! Slava!
  Slava! Slava! neizbrojni ljudi,
Zatrest će se gora i dubrava,
  Razžarit se pjevajuće grudi,
A žarka im duševna munjava
  S nebeske će na zemlji si vlasti
  Svojom srećom do neba uzrasti.

Nebo će se slavi pridružiti,
  Dvije zviezde spustit će se dolje,
Svaka jednog brata će da kiti,
  Svaka svome kroz široko polje,

Kudgod krene, predhodnicom biti,
A kad bude slava dovršena,
Poniet će im na nebo imena.

Tako s neba sjat će zviezde dvije
Imenjače dolje sjajućima;
Tako Slavstvo ko Helenstvo prije
Dioskure svoje će da ima;
Tako Slavjan, kad nebu uzzrije,
Medju zviezdam nać će svoga roda
Zviezde jasne: Ćirila, Metoda!

Turske glave.

(1864.)

Crnogorci, na glasu junaci,
Prvaci su sirotinje raje!
Koja radi uviek, da ga sbaci,
Pod turskijem jarmom od kada je.

S Turci klat se — iznad sviju slava —
Slava im je od viekova viekom,
A što više odsjeći im glavâ
Želja svakom usisana mliekom.

Nose oni po navadi ove
U gniezdo si gore turske glave,
Njimi kite kule i dvorove,
Pa se diče, da su turske prave.

«O jadne vam na sramotu dike!
To divljakom dolikuje samo,
A ne ljudem, što za krštenike
Tobože ih brojiti imamo.

Glave sjeći, glave nasadjivat,
Ljudske glave, to je grozno, Bože!
A tom grozom još se nasladjivat
Ozvierjeli izrod samo može.

Dokle još će trajat ta grdoba,
Naravi vam ta nakaza kleta?
Valjda dok vam ne izteče doba
Na tom svietu, smeću toga svieta!»

Eto tako na sva usta viče
Europa tobož ugladjena,
Ružno viče, ružnije proriče,
A vika nam dodijala njena.

Nuder starče, Crnogorče siedi,
Ne daj mrazu, da ti obraz šika,
Odgovori! kad te tudjin biedi,
Nek i sluša tebe biedjenika.

««Lak odgovor, gospodaru, meni,
Lako tužnom cviljeti od jada,
Ali težko da će sviet kameni
Uvjerit se o njemu ikada.

Sviet taj ne zna, jer nehajno gleda
Kršćanovo uz Turčina stanje,
Sviet taj ne zna, gdje se živjet ne da,
Da je život puko otimanje.

Krst i koran u vječnoj opreci
Kao vatra i voda se luče,
Te gdje im je skupa bivat djeci,
Tu uvieke jedno drugo tuče.

Nema mira, gdje zapovied glasi
Po koranu: Kolji Kaurina!
A po krstu: Ljubi bližnjega si
Bez razlike, samog dušmanina!

Nema mira, gdje najveće blago,
Sveto pravo, jošte nema dvora,
Jer Turčinu što je godjer drago,
To kršćanu pravo biti mora!

Turska vjera kršćanu nevjera,
Turska volja kršćanu nevolja,
Turska sreća kršćanu nesreća,
Turska šala kršćanu vješala!

Glave sjeći, glave nasadjivat
To je turska starinska navada,
A time se dičit, nasladjivat
To je turska starinska naslada.

U obrambi golog si života,
U vraćanju zajma krvavoga
Nauči se kršćanska sirota
Bit okrutnom s okrutnika svoga.

Turski joj je s Turčinom postupat,
Jerbo njemu drugač ne odolje,
S krvopijom u krvi se kupat
Volja ju je samo od nevolje!

Tako bilo i biti će tako
U svijetu starom i u novom:
Gdje na zemlji ljudem biva pako,
Tu i ljudi naliče vragovom!

Čuj me zato, svjetino opaka,
Čuj me pravo, istina je prava:
S one strane dok bude Turaka,
Bit će s ove njihovijeh glava!»»

Slavjanstvu.

(1865.)

Skidam kapu i do crne klanjam ti se zemlje
Stupiv na obzor tvoj, na čudovilo čitava svieta,
Veliko, silno, preslavno, svemožno Slavjanstvo!
Uzhitom trepti mi duh, i razkriljuje krila
I smjelim hvata se okom neba visoko,
Hoće da ti na slavu danas visoko poleti.
Ali gdje mi je glas dorastao tvome na svietu,
Gdje li mi gusle prama tebi jake, da mi ne puknu,
Kad mi duša, uzplamtiv munjom tvojega žara,
Stane grmjeti po njih. Oj po želji da mogu,
Da si izpredem žice od zlata sunčanijeh zraka,
Da ih od briega do briega prepnem sinjeg preko mora,
A da mi gudalom je sjajna duga nebesna,
Pa kad zagudim, da mi zatutnje mora dubljine
Ogromnim šumom sila si tajnih, a vali
Gore ono mi prirode milinje da slažu,

Kojim njoj zuje povjetarca i ptičice poju,
A da sve to jekom stostruči svod mi nebesni
I opet veličajnim sve ujedinjuje skladom:
Tada bi samo, o tada jedino udesiti mogo
Pjesmu onako, ko što ti vriedi sila i slava,
Prošast i veća budućnost. Kud ti je pukla,
O silno Slavjanstvo, pučina? Kako no more
Sali te ruka božanska zemlji u krilo i premda
Zaljev mnogi i mnogi nakrnji tebi tudjinstvo,
Ipak još te imade toliko, da kad se udom
Samo makneš ikojim, sva se zemlja zatrese.
Stoji tudjin izbuljenih očiju, skrštenih ruku
Tvojih na obalah i u nehvalj tebi se divi,
S tebe i protrnjuje strahom. Zašto se boji?
O! po tvojoj veličini pravedna savjest mjeri mu
Osvetu, štono patri ga za silne griehe na tebi.
On gusarski brodjaše po tebi, zastava krsta
Stieg mu bijaše, prosvjeta cilja izlično svjetlo;
Ali jadra naduta gadnim dobiti dahom,
Krm rukom ravnata grabežljiva koristoljublja,
Mač mu veslaše, koplje diraše dna ti se, a za
Ladjam svedj mu plovljahu u krvi na gomile mrtci
Ubjenici tvoji. Nebu je plakati bilo
Plod si gledeći blagog truda, na polju čovječtva
Najljepši rodnoj po sreći tad, kako ga crna
Kosila kletva, a njegovanja uspjeh si gledeć
Najveći tad po broju ljudstva, kako ga divljač
Harala biesna na uštrb viekova; riečju — gledeći
Lik si najsličniji tad na zemlji, kako u božje
Ime bezbožnost ga trla opaka, i porad
Krsta kako na krst razapinjala narod najblaži,
Najpobožniji na svietu. A čime krvavi

Taj si tudjinstvu vratilo zajam? Zaista krvlju,
Ali svojom junačkom mnogih u borbah azijskom
Sa divljadi kobnom, koja mrakom si i ono
Malo sutonske prijetila utrnut luči,
Što na zapadu svietu tinjaše. Tada već shvativ
Zadaću pram veličini si velikoslavnu, nijesi
Marilo u mnogom se sgodnom osvetiti času,
Ljepša sgoda činjaše se tebi — jaku medjniku
Progledaloga svieta i sliepog — bit posrednikom
Onog, a navalam ovoga grudi junačke
Opirat štitom. I ko što tad si stajalo dvojakom
Ponosno slavom, tako stojiš i sada na medji
Tih svieta divom doraslim zvanja na zemlji
Najvećeg: jednom dohvaćaš sa zapada rukom
Zviezde prosvjete, drugom siplješ ih po tamnom
Iztoku; al to dika ti nije jedina; još većim
Možeš ponosom do neba dignut vitežku
Glavu. Digni ju, digni smjelo i veselo svietu
Na ugled, nek svuda ti vidi se na čelu junačkom
Svietli cjelov, kojim božja te ljubav posveti
Ovdjeka svetu si radu. Neba po neizmjernom
Prostoru zviezdami tvorac razpisa ljubavi zakon,
A tiekom vječnim svih naredba si kroz vječnost
Vlast joj podieli. Namjestnicom tako mu ona
Svud i uvieke napredno radi: likuje, krasi,
Mekša i gladi, miri, kroti i pitomi,
Blaži, plemeni, sveti, upriličuje Bogu
Sve božje na svietu — tebe odabra, ovlasti
U ljudskom pokoljenju na zemlji biti junakom,
Njojzi ljubimcem. Ah! ne dodieva dobro na zemlji
Neba ljubimcem: nebu težače oni, a pakla
Dugo izimat se tužnim nije moguće; te tako

I ti viekove mukâ već nižeš na života
Svojega nit, na svakome udu ogromna si tiela
Sa drugojačije osjećaš se boli čovječje
Bolnim. Kolje te mržnja, sebičje i nesloga, ljuta
Kolje te zloba i jal, sve strasti krvi tudjinskom
Tvome uciepljene zdravlju. Ta krv svedjer otrovnim
Kvascem vri u tebi, s nje buni ti se ciela
Utroba, ti trtaš, glavinjaš, posrćeš smirom,
Al nijednim korakom stupit ipak ne propuštaš
Dalje na stazi k jedinstvu, ne k onomu, koje ti
Zlobni podmeću neprestano dušmani, k onom
Jedne glave sakupnom krunom ovjenčane
Svim na silu (s krune tolike glava bi ljudska
Klonula svaka), već k onom, što ga krunit imade
Viencem uzajamnosti stoglava sloga na volju
Svim, jer svim na sreću. Sloga je zora, naviešta
Ljubavi dan uvieke, tebi zarudjuje lice
Zdravlja rumenilom već, lice bliedo od sanka
Bolnog. Već ti Krkonoše, Triglav, Tatra, Balkan i
Ural i Velebit plamte novimi Horebi
Duha božjeg opet govorećeg; već ti se Vuga,
Visla i Dunav, Vutava, Sava i Drava novimi
Sjaju Jordani, gdje se krste novorodjene misli
Vieka novoga; već ti se suzâ rosa svjetluca
Svud nadom utjehe blize; jutarnje ti magle
Već kažu zlatnimi se slikami sjaja budućeg;
Rano vjetarce, slutnja preblaga, već ti kriocem
Svojim hladi čela i grudi, raztresene ter ti
Misli i ćuti sgrće malo po malo sviesti u sakup;
Duhovi sa zadnjim sankom bore ti se, zadnjem
Srca ti otimlju se čamu, brecaš se i pružaš,
Prevraćaš se i oči si tareš, već si na mahu,

Milom krvi ljepoticâ,
Cvatiš smiljem i koviljem
I na uzor u sve glase
Oriš s divnih pjesama se!

Oj sve tvoje krasno li je
I premilo svakom sinu,
Koj' ne ljubi majku inu,
Koj' pastorkom tebi nije,
Već uz hranu tvojim kruhom
I tvojijem diše duhom!

Zato sinci zemlje ove
Prionimo k njojzi dolje!
To je naše sveto polje,
Na koje nas život zove,
Da radimo, da tvorimo,
Da se na njem proslavimo!

Stojmo čvrsto na tlu tome,
Stojmo svi u jednom kolu,
Svoju zemlju, makar golu,
Sačuvajmo rodu svome,
Na njoj život da mu pravi
Tudji korov ne zadavi!

Prah pod našim koracima
Prah nam slavnih predjâ to je,
Prah Zrinjskoga i Hrvoje
I mnogijeh sličnih njima.
Bud'mo i mi vriedni dosti
U njem shranit svoje kosti!

Bože živi!

(1867.)

Bože živi, blagoslovi
Naših srca plamenište,
To hrvatsko hrvalište,
Milu zemlju, sveti dom,
Da se mladi, da se novi
Svakim miljem rodu svom!
Bože živi, blagoslovi
Svetu zemlju, mili dom!

Bože živi i sjedini
Troju zemlju jednog roda,
Tudja radost, naša škoda
Da imala bude kraj.
Kad smo jednog otca sini
I jednu nam majku daj!
Bože živi i sjedini
Jednog roda troji kraj!

Bože živi i okriepi
Rod naš slavni, rod naš mili,
Da odoli svakoj sili,
S kojom mu je biti boj.
Uskori mu danak liepi,
Kad će biti samo svoj!
Bože živi i okriepi
Narod naš za svaki boj!

Bože živi i uzkrili
Našu sreću do sad jadnu,

Protivnici da joj padnu,
Prijatelji steku moć.
Daj sunašcu, Bože mili,
I pred naša vrata doć!
Bože živi i uzkrili
Našu sreću, našu moć!

Bože živi i razžari
Svetu vatru rodoljublja,
Svako srce budi zublja,
Svako oko budi plam,
Da s narodne svete stvari
Sav uzplamti narod nam!
Bože živi i razžari
Rodoljublja sveti plam!

Bože živi i povrati,
Što je naše, nama skoro,
Ljudska pravda vraća sporo,
A duguje dugo već.
Staru bar nam krv naplati,
Dok ne bude nova teć!
Bože živi i povrati
Nama, što je naše već!

Utjeha.

(1867.)

Ko stanac kamen budimo stalni i
Budućnost za sad više si motrimo
Neg' sadašnjost, što nam se laska,
Samo nevjerno da nas izdade.

Već narodni duh pravo je stekao,
Da sviet udesi svome po obliku,
Te on mu redom sve pohadja
Krajeve — dodje i k nam od davna!

Što biti mora, biti će; zakoni
Pravde božanske nikad se odlukam
Razuma ljudskog ne ugiblju;
Oni stoje, a drugo sve ide,

Svojom da mienom njim se prilagodi
Opet. Sa mienâ doć će nam pravica!
A one sad su kano munje
Brze i strašne — već nove bliješću!

Već udes-vihar huče, na okolo
Vas sviet se burka, vali grozovito
Već svud mu skaču na visoko,
Brod će nam propast, bojazan misli.

O rode dragi! ništa ne boj mi se,
Ma sviet se cieli izlio potopom,
Imade brod tvoj sve, šta treba,
A na Balkanu i Ararat svoj!

Nikoli Zrinjskomu.

(1867.)

I.

Junače divni! rado li pjesma se
K tvojoj uzvija slavi, ko orao
K sunašcu žarkom, al nijedna
Nje se dovinuti kadra nije.

Ni moja ova! ali i ona se
Nek čuje, glasom neka si bude i
Slabim supjev bar jošte jedan
Više u sboru tolikih pjesni.

Širom bo našoj sviet po domovini
Miloj poprima gusle i premda ga
Kukavca ovog doba bieda
Samo na plač navraća i lelek,

Ipako taruć oči i tugu si
Krijući dirka rado u žice i
Pjeva — o pjevo on bi tebi,
Pa mu i pucalo srce uz to!

II.

Kad smrt oporni Siget pokorila,
Ter nemilo u njem poudušila
Rukom svakoji dah života,
Veselo tada uzkliknu ona:

»Oj ja se mrakom danaske trostrukim
Ogrnut imam pravo, imadem i

Radost, jer junak ponajveći
Danas se pokloni vlasti mojoj!

Tu poda mnom i ti sad u nemoći
Ljudskoj si ležiš kano svaki drugi
Na zemlji rob moj; — sdrobljen mrav si,
Prašak u prašini, ništ u ničem!

Trag tvoj sa zemlje minu, i vremena
Val, što no časkom glas nosijaše ti,
Umuknu, propast ponad tobom
Ždrielo si klopi i — tebe nema!

A ja koracam sad po razvalinah
I tvojih i tvog Sigeta ponosno
Dobitnicom, ja — nadživljujuć
Sve — u svemiru jedin sam život!»

Smrt tako; a duh tvoj, o junačino,
Na to će svoje riešit se ljupine,
Obuć se svjetlom i uzkrilit
Let si u neba visine sjajne.

A smrt zlovoljna, muklo pokunjiv se,
Zamahne kosom triput za njime, al
Ubojiti mah joj ne smaže
U neumrlosti segnut kraje.

S tog plane gnjevom sva i zakune se
Kletvom prestrašnom, tom da će plemenu
Na zemlji svaki trag zatrieti, —
I već od davna održa rieč si.

Zatro se Zrinjskim trag, al o bane, još
Do sada glas tvoj nije i nikad, u
Sve vieke, ne će, doklegod nam
Vjekuje rod u junacih svojih!

III.

Mnogi i mnogi ljudi na glasu mru
Bez glasa ikog, smrt je života im
Dobitak vas; ti pako za smrt
Život si dobio neumrli.

Oj konca krasnog, koj' se produlji u
Vječnost bezkrajnu! On ti je nagradom
Sigurno za čin, koj' znamenit,
Odlučan bje za budućnost našu.

I tako jest; krv tvoja prolila se
U žrtvi svetoj domu i kralju, a
S rumeni njene čitavome
Rodu zarudje se lice nadom,

Nadom postojnom; jerbo od kada o
Tvojem junačtvu obi si rogove
Polumjesec, od tada već i
Sjaj mu sreće kržljavi jednako.

Tamni i tamni on, a uz njega sve
To ljepše sieva zvjezdica naša, te
Na skoro otaj grb osmanski
Blistat će samo sa luči naše.

Na skoro mrtcem bit će tjelesina,
Koju na nogû držat ni pomoći

Tudje ne znadu više; past će
Ona, po zaključku past će božjem!

Ter ljudi, božji radci, od davna već
Grob hladan rede njemu; pri radu ih
Otom vodi duh tvoj, junače,
Taj nepomirljiv njegov protivnik.

Junače Zrinjski! ponosno narod te
Zove svojim i rado ti spomenu
Grli, penjuć po njoj se rad u
Nebo bolje si sreće na svietu.

Već tri sta ljeta on te oplakuje,
A sad iz ruku smrti trgno bi te,
Da mož', silom, i sto životâ
Dao bi tebi; jer on već sluti,

Da samo junak-duh će ga spasiti,
Duh samo onaj, što mu najjasnijom
U tebi zviezdom za života
Svega prosinu. O slava tebi!

I tvom junačtvu slava, a blago si
Svim nama, koji tebe imamo i
Po tebi liep svoj uzor, kako
Braniti svedjer valja nam svoje!

IV.

Na grob polažem tvoj, o junače, i
Ja evo cvieća kiticu svoga, i
Škropim obilnim suzicam' ju,
Ne bi li dugo ti svježa bila!

Opielo su već pjesme držale ti
Mnoge, i mnoga suza je kanula
Pri grobu tvom, rod naš vaskolik
Svedjer uz suze pjevo je tebe;

I dok bude u nas običavalo
Potomstvo svetu namirat baštinu
Slavnih si predjâ na užitak
Svome takodjer potomstvu, i dok

Budu ju davor-glasnice pjesme, ko
Pticâ selicâ jata, prenosile
Sa vieka jednog viek u drugi
Preko zabiti na svietu: dotle

Svedj bit će pjesni, bit će plača za
Tobom junakom, tebi nadivit se
Nijedno ne će doba, jerbo
Ne će nijedno većega slavit!

Konac kraju.

(1867.)

Polumjesec tamni smirom,
Skoro će potamnjet,
Konac kraju! svieta širom
Skoro će mu zamnjet.

Već mrtvacem leži ono,
Što života nema,
Smrtno već mu zvoni zvono,
Sprovod mu se sprema.

Već gavrani, tudji jali,
Iznad njeg se viju,
Napali ga, razkljuvali
Rado bi da smiju.

Oj vi strani, oj gavrani!
Ne budi vam žao;
Na svieta je našoj strani
Otaj mrtvac pao.

Ne damo ga napadati,
Ne damo ga zliedit,
Mi ćemo ga zakopati,
Ali i nasliedit!

Bilo kad!

(1870.)

Ne boj mi se, mili rode,
I smiono digni glavu;
Čvrsto svome stoj na pravu
I na pravom tlu slobode;
Pa i tebi — bilo kad —
Ugodit će svieta sgode,
Prestati će i tvoj jad!

Ne boj mi se, rode vrli,
Samo krepko, otvoreno,
Ali liepo i pošteno
Svojim pravcem napried hrli;
Pa i tebe — bilo kad —
Još će sreća da ogrli,
Prestati će i tvoj jad!

Ne boj mi se, rode dragi;
Nosi, trpi dušom ravnom,
Običaju po svom davnom,
Težki namet tvojoj snagi;
Jer će doći — bilo kad —
Poravnanje krivoj vagi,
Prestati će i tvoj jad!

Ne boj mi se, rode čili,
Ali nastoj, teži, radi,
Na sve strane sij i sadi,
Bezposlice ter ne cvili,
Pa ćeš i ti — bilo kad —
Dokopat se još obili,
Prestati će i tvoj jad!

Ne boj mi se, rode zdravi,
U tebi je dosta silâ,
Razrieši im samo krila
I uzvij se na njih k slavi,
Pa će tebe — bilo kad —
Sviet sokolom da pozdravi,
Prestati će i tvoj jad!

Ne boj mi se — bijuć biedu,
Života si ljuti bojak,
Nepomičan budi vojak
Na svom mjestu, u svom redu,
Pa pred tobom — bilo kad —
Poklonit će glavu siedu
Ostarjeli i tvoj jad!

Milim pokojnikom.

(1870.)

Pokojnikom milim, za življenja
Koji rodu učiniše glas,
A primjerom svojim bodre nas,
Da nam trudnja i napor ne jenja;

Da na putu muke i trpljenja,
Na putu si u budući spas,
Uztrajemo i budemo kras
Mukotrpnog svoga pokoljenja:

Njim vila mi ide u pohode
Te ih vječnim sankom oniemljelih
Milom rieči razgovorit želi.

Ajde uz nju i ti, mili rode;
Rod bo samo, koj' si mrtve štuje,
Na prošasti budućnost si snuje!

Tomi Blažku.

(Umro 21. veljače 1846.)

Smrt noseći u bolnih si grudih
Život ovaj bio ti nagorak,
A ti njemu nemio pastorak,
Bježeći mu i bježan od ljudi.

Noću samo vila se usudi
Zakucat ti kadkad na prozorak,
Da na kratak tebe razgovorak
Miloj kojoj pjesmici probudi.

Al tim više srcu ponajveća
Godila ti ljubav ovog svieta,
K milom rodu ona ljubav sveta;

U nje plamu sjevkala ti sreća,
I u njem ti život, sreća mala,
Ko drag kamen izgorje bez kala!

Antunu Niemčiću.

(Umro 5. rujna 1849.)

Rado li ti spomen grobu hodi!
Iznad njega slave drvo lista,
Oko njega ljubav cviećem rodi,
A po njem se žâli rosa blista.

Liepo li ti pokoj u njem godi!
Blazina je tebi savjest čista,
A uzglavlje plemeniti plodi,
A pokrivač blagoslovâ trista.

A kakav će grob i pokoj Mirku,
Tvom prijanu, biti, koga hajka
S vjere krenu, te uz tudju svirku

Sada pleše, i tudj zanat tjera
U svom domu, žalostna mu majka!
Valjda onaj tvoga «Kaludjera»!

Stanku Vrazu.

(Umro 24. svibnja 1851.)

«Žeravinske dubrave» u hladu,
Po kojoj ti «glasovi» se ore
I mirisne «djulabije» zore,
Počivaš nam po liepom si radu.

Tu ti «ose» i «komari» znadu
Odstranjivat nepovoljne stvore,
A vile si pridešuju sbore
«Gusala» ti i «tambure» skladu.

U taj zaklon, gdje nam živ još jesi,
I gdje svatko nadje, tkogod traži,
Sve na izbor duhu naslade si,

Sviet naš ide rado, da se blaži,
I prerado blažit će se tude,
Dok godjer ga na tom svietu bude.

Knezu P. Petroviću Njegošu.

(Umro 31. listopada 1851.)

Crne gore s visokog vidika
Grob ti sieva na sve četir strane

I, ti buduć svega roda dika,
Roda sve mu klanjaju se grane.

Crnogorskog iz svog sokolika
Ti se diže nad care i bane
Sjajnim umom duha uzornika,
Blagom ćudi duše izabrane.

Kao čovjek, ko vladar i pjesnik,
Rodu svome bio si nebesnik,
Ime sja ti u nebesa kriesu,

A u rodu na vječna vremena
Svježa će ti ostat uspomena
I svjež «gorski vienac» ti na liesu!

Branku Radičeviću.

(Umro 30. lipnja 1853.)

Već za ranog tvom životu cvieta
Ponarasla tebi vitka krila,
I na njih te podignula vila
Našoj pjesmi do visoka lieta.

Živa radost rodjenog nam svieta
Dočekom ti svakoj pjesmi bila,
A uz svaku zdravica se pila:
Pjevao nam jošte mnogo ljeta!

Ali svietu s onu stranu rake
Uztrebalo duha pjesničkoga
I smrt dodje i uzkrili tvoga

Lako iznad zemljice ti lake.
Tamo sad si svome rodu dika,
Al ovdje ti nema zamjenika!

Vatroslavu Lisinskomu.

(Umro 31. svibnja 1854.)

Guslama si narodnim sasvime
Sprovodio pjesmu nam po domu,
Ugodio duhu narodnomu
I rodu nam omilio time.

I narodne tebe ruke prime,
I grle te u naručju svomu,
I pljeskaju k djelu ti svakomu;
Ali s tebe bremena ne snime.

Svakojaka nevolja te shara,
I prosjakom skoro ti preminu.
O moj rode, na tom vriednom sinu

Ti sagrieši s navadna nemara.
Slava njemu, uz sve jade svoje
Da ti ipak vjeran ostao je!

Dragutinu Rakovcu.

(Umro 22. studenoga 1854.)

Dragutine, roda dragi sine,
Ptičice nam u narodnom poju,
Pčelice nam u narodnom roju,
Pozdravljam te, mili Dragutine!

Pozdravljam te, da me želja mine
Doprinieti i mrvicu svoju
K onoj hvali, mila majka što ju
Duguje ti za narodne čine.

Mila majka, domovina tužna,
Još sveudilj bojem zabavljena,
Pobrinut se nema još vremena,

Od sinova što je komu dužna;
Al kad dodje tomu bolje doba,
I kod tvoga popostat će groba.

Gjeneralu St. Knićaninu.

(Umro 26. svibnja 1855.)

Oj sokole sivi od Avale,
Rada pjesma spominje te, rada!
Ti bo prvi priskoči nam, kada
Nemile nam krivde dodijale.

Uz banove tvoje ruke znale
Obranit nas nepravedna jada;
Složnom Srbstvu i Hrvatstvu tada
Liepo kocke bolje sreće pale.

I premda, što izvojštismo tada,
Ko led nam se topi sad u ruku
I zebe nas, mjesto da nas grije,

Zaboravit nemojmo nikada,
Da uz složnu tad uspjesmo muku,
Ter bez sloge da nam sreće nije!

Janku Draškoviću.

(Umro 14. siečnja 1856.)

Kad nam zemlja, obnemogla starka,
Pomladi se novim rodjenikom,
Tada ljubav pokrenu te žarka
Otvorenim kumovat mu likom.

Mnogom žrtvom i dara i darka,
Mnogom skrbi i plemena dikom
I ugledom sveta patriarka
Bio si mu stalnim zaštitnikom.

Tim uz tebe diže se na noge
I odraste duh naroda eto,
Te i sam si pravac uporavlja.

A za tvoje zadušbine mnoge
Duh naroda na grob svako ljeto
Svome kumu zelen vienac stavlja.

Biskupu J. Šrotu.

(Umro 9. rujna 1857.)

Bud, hraneći slabost srca svoga,
Razsipo si blago punom šakom,
Punijom si ipak razdavo ga
Davajući obćem dobru svakom.

Pa zašto te, ko zločinca koga,
U progonstvu smrt sastavi s rakom?
Zato, što si svieta duhovnoga
Povriedio nazor jednom mràkom.

Oj u njega jošte i dan danas
«Filioque» ono griehom ti je;
Ti bo reče, da nevolja sva nas

S te nesretne različice bije.
Al ne kaj se, biskupe, tog rieka:
S njega u nas spomen ti do vieka!

Banu J. Jelačiću.

(Umro 20. svibnja 1859.)

Bane, bane, milo spominjanje,
Vela rano i vela nam diko!
S tvoje smrti malo i veliko
U nas plače, jer boluje sa nje.

Tvojom smrti moći nam toliko
I toliko poginu uzdanje,
Da uz grdno svoje neimanje
Ne može te pregorjeti niko.

A bude li jednoč bolje nama,
Budemo li srećom obsievani,
Tom obsjevu na odličnoj strani,

Poput draga na odjeći kama,
Ti ćeš blistat, uz odjeće mienu
Uviek svoju zadržati cienu.

Patriarku J. Rajačiću.

(Umro 13. prosinca 1861.)

Uviek si mi, starče, na pameti
S onog liepog, svečanoga dana,

Kadno božji ko poslanik sveti
Posveti nam Jelačića bana.

Tada srbska i hrvatska grana
Svojimi se hvojami i cvieti
Izpreplele u struk buzdovana
Na obrambu od dušmana kletih.

Oj uzkrsni, starče, nam uz bana!
Ti poprimi častni krst si s groba,
A ban nek se lati buzdovana,

Pa u bolje probijte nas doba,
Pomozite mrtvi nam do sreće,
Kada živi ne mogu il ne će!

Pavlu Stoosu.

(Umro 30. ožujka 1862.)

Koliko ti tu života prodje,
Tolika ti s njim je borba bila,
A u borbi pjesnikinja vila
Na utjehu k tebi kadkad dodje.

S te utjehe plodilo ti plodje,
Glasne suze, pjesme rosnih krila,
Od kojih nam mnoga je zalila
Mnogi cvietak na ugaru odje.

Svršila se tvoja borba plodna;
A na grobu tvome tugujući
Vidjeva se vila domorodna,

Ko kip groban tužno gleda nica,
Na gusle si prstom kazujući:
Na guslah joj jedna pukla žica.

Mati Topaloviću.

(Umro 26. travnja 1862.)

Domoljube pravi, istiniti!
Za žića ti na tom svietu bielom
Naš si bio i dušom i tielom,
Naš si bio i uviek ćeš biti.

Naš ćeš biti ostavinom cielom,
Što ju steče duh ti plemeniti
Revnujući dom si proslaviti
Slovom, perom i svetim razpelom.

Domovina, zahvalnica svakom,
Koji polju na njezinom radi,
U srce si tvoje ime sadi,

A u kamen, spomenik nad rakom,
Napis reže crven, biel i plavi:
«Tu počiva moj svećenik pravi».

Luki Botiću.

(Umro 19. kolovoza 1863.)

Dalmacija zemlja posestrima
Tebe rodi, Hrvatska sahrani,
Tako te je, milog pobratima,
Pol na svakoj tih sestara strani.

Ali rod te podpunoga ima
I živo te u srce nastani,
Jerbo vriednim medju sinovima
Vriednik si mu bio pouzdani.

I u njemu ostati ćeš viekom
Uspomene neprekidnim tiekom;
Što si za njeg slovio i piso,

Što si njemu pjevao i plako,
To u doba biti će mu svako
Na te liepa i ugodna miso.

Josipu Vranicanu.

(Umro 26. ožujka 1866.)

Ko liep pojav znamenita sjaja
Tvoj se život već ukaza râni,
I nada nam milog zavičaja
Oko skrenu prama tvojoj strani.

Činilo se, ko da pojav kani
Stvoriti se zviezdom naših kraja
Pomoćnicom, da nam se razdani
Crna noćca narodnijeh vaja.

Al pojavu skoro bilo proći,
Skoro rod nam minu nada sladka:
Tvoga srca, tvoga uma moći

Smrt ukrca u crni si brod,
S njimi ode, ode bez povratka —
A na žalu plačuć osta rod.

Dragojilu Kušljanu.

(Umro 11. ožujka 1867.)

Hrabri borče u narodnom boju,
Sad pri novom naroda pozivu
Ti ostavi milu braću svoju!
Je l' moguće to sokolu sivu?

Joj! prekratko svi junaci živu,
Koji vazda u prvakâ broju
Nerazmjerno — po duhu si divu —
Troše tiela na slabom si stroju.

Smrt ih svuda uzastopce sliedi,
Da čim prije ugrabi ih huda,
Jer i njojzi život više vriedi,

Koji gine s junačkoga truda,
Nego onaj, što tamni i bliedi
Ćareć samo po zemlji si uda!

Spiri Dimitroviću.

(Umro 6. veljače 1868.)

Brate Špiro! od prvog sastanka,
Kad u Mletcih bratit smo se stali,
Do zadnjeg ti na zemljici danka,
Drug smo druga rado spominjali.

Ter i sada za smrtnog ti sanka
U suze mi tvoj se spomen sali,
I ja plačem, plačem bez odanka,
Bud na zadnje grančice smo spali.

Malo nas je i svaki dan manje
Od prvakâ radilica starih,
Što se polje na književno dali,

A naraštaj hoće plod da žanje,
Al za radnju kan' da malo mari:
To je žalac za tobom mi žâli!

Knezu Mihajlu M. Obrenoviću.

(Umro 10. lipnja 1868.)

Tvoja raka mnogim mrtvim spada:
Leži u njoj pokraj tvoga tiela
Mrtvih nada povorka nam ciela,
Mrtvih želja čitava gromada.

Kad ti pade žrtvom ljudskog gada,
Viest nas tresnu ko iz neba striela
I naroda našeg oba diela
Planu gnjevom i plamte još sada.

Oj drhćite vi, koji ste krivi,
A hodite još po zemlje podu,
Doć će i vam danak crne miene.

A dotle ste mrtvi nam, ne živi,
Odzvonilo vam je već u rodu —
De mortuis nihil nisi bene!

Gjeneralu G. Zastavnikoviću.

(Umro 6. siečnja 1869.)

Jak si bio junak i gizdavi,
Vedra čela i u smrtnoj tmuši,

Čist ko djeva po srcu i duši,
A rodu si vjeran i zastavi.

Ono malo da nam se ne skruši
Jadne sreće, ti se pod nju stavi,
Nju poduprv na se zaboravi,
Nju poduprv pod njom se zaduši.

I pod njome ti počivaš sada
Slavan junak, zatočnik joj odje,
A spomen ti k potomstvu nam podje,

Kano rosa po njem će da pada
I ko rosa svježa, blaga, čista
Po njemu će slavom ti da blista.

Biskupu M. Ožegoviću.

(Umro 8. siečnja 1869.)

Starče Mirko! blago tebi sada:
Života si slavna na lovoru
Sad zemaljskog ne osjećaš jada,
Odpočivaš u dičnu odmoru.

Blago tebi! jer blagoslov stada,
Kom si bio blag u svakom tvoru,
Spominje te i u slast ti pada
Više nego spomen u mramoru.

Blago tebi! al težko si stadu
Iza tebe s velike bojazni:
Tko li doć će na tvoj stolac prazni?

Tkogod došo, težko da će nȁdu
Značaja ti, srebru ljubavi ti
I vjere ti zlatu doličiti!

Nikoli Havličku.

(Umro 12. studenoga 1869.)

Pravi pastir vjernoga si stada
I rodoljub, ko što niesu mnozi,
I otac nam malih i ubozih,
Ti si bio — a što si nam sada?

Ljudi vele: «Žrtva zemskog jada,
Šaka praha, pogaz svakoj nozi,
Što l' si bio, to više ni bozi
Ne smogoše, da budeš ikada!»

Oj ti jesi, što si igda bio:
Svakim svojim činom vriedan, valjan,
I nikakvom ljagom neokaljan,

I sveudilj svome rodu mio,
I glasovit, dičan po njem, time
Na sve vieke u savezu s njime.

Avelinu Cepuliću.

(Umro 10. prosinca 1869.)

Dvaput samo, mislim, da odjeka
Sastasmo se nas dva, Aveline;
Al ko sunce s luči i s topline
Poznavo sam tebe iz daleka.

Ko sunašce kroz sve naše tmine
Sievao si značajem čovjeka,
Kog ni laska, niti prietnje zveka
Ne pokrenu s puta domovine.

Sin, komu je ljubav râd i plaća,
Koj' za plaću nije pridvorica,
Sin do groba bio si joj vrli.

Al i majka tebi ljubav vraća:
Tvoje kosti njezina zemljica,
Tvoje ime njezin spomen grli.

Franji Žužlu.

(Umro 13. travnja 1870.)

I ti dakle s pozorišta ode,
I ti voli u zemljicu leći,
Neg' još dalje nositi na plećih
Breme naše sramote i škode.

Oj počivaj mirno, a ti rode,
Komu on je bio u nesreći
Mučenikâ jedan od najvećih,
Ti zahvati naše svete vode

I poškropi grob njegovih kosti,
Da narodni vrazi klone se ga.
Za života klali su ga dosti,

Neka reže i dalje na njega,
Samo mu se groba nek ne dirnu,
Nek ne truju i smrt njemu mirnu.

Ivanu Brčiću.

(Umro 24. svibnja 1870.)

Ko mrav marljiv na milom si djelu,
U buk svieta ne pomoliv lica
Crpio si dan i noć na vrelu,
Na izvoru knjigâ starinicâ;

I kupu si skupio kapljicâ,
Što okrepom bit će ožednjelu,
A tebi će uz gromor zdravicâ
Izpijat se na čast neuvelu.

Tim će živjet iza smrtne medje
Spominjanje tvoje milovano:
«Živio» će učenikâ svedje

Razliegat se od triema do triema
I ne dati, da vrieme pospano
S imenom ti ikada zadriema.

Gjeneralu Gj. Grivičiću.

(Umro 1. rujna 1870.)

Što to mraknu prvog rujna na dan?
Da l' sunašce na čas sjajem klonu?
Joj, to duh tvoj, pobratime jadan,
Žiću s dana smrti u noć tonu!

Smrtnom ti se sve odzivlje zvonu,
Cio rod naš, u jadu si skladan,
Tebe žali, žali sudbu onu,
S koje tolik udarac nam zadan.

Tvoje volje za sve dobro mar,
Tvog razuma bistar, dalek vid,
Tvoga srca rodoljuban žar,

Tvog značaja nepomičnu hrid,
Sve to jedan trenutak nam uze,
A nade nam pretvori u suze!

Ivanu Perkovcu.

(Umro 16. travnja 1871.)

Duh naroda opet niknu nikom
Gledajući u grobnicu novu,
Opet mrtvi jednog k sebi zovu,
Koj' bijaše životu nam dikom.

Blago njemu! pravim dobitnikom
On ostavlja tužnu zemlju ovu,
Jer joj rdji i napastnom trovu
Odrva se čistim, svietlim likom.

Čvrst je bio na braniku roda,
I poletan kao soko sivi,
I upravna, neustrašna hoda,

Puteva se kloniv vazda krivih,
Oj što umrie, viečna, viečna škoda:
Al on umrie, da nam viekom živi!

Dvadeseti svibnja.

(1871.)

On bje! A zar nije više?
Zar ne živi još u nas?
Tko mu slavni spomen briše?
Tko za njegov dični glas,
Što no ide od usta do usta,
Može reći, da ikada susta.

Nema toga; nema dana,
Da se hvali pobjedom:
Jelačića zatrh bana
U narodu njegovom!
U tom živom grobu, gdje počiva,
Uviek ćemo imati ga živa.

Za sve vieke on u naše
Uspomene priedje hram;
Jer viekovi što ne daše,
Dade njegov viek nam sâm,
Dade, da nam podiže se ime
Iz duge si osjeke do plime.

Za sve vieke on uzkrsi
U rodu nam onu sviest,
Koja hrabro svoje prsi
Peri tudju na obiest,
A svojinu, po suzah i znoju,
Žarko ljubit uči djecu svoju.

Premogućno našim svietom
On pokrenu kao div,
Za dom mili, k cilju svetom,
Jedan samo njegov ziv
Listom diže duhove iz groba,
I izvojšti nama novo doba.

Predaleko i zasegnu
U budućnost napried nam,
Sablje, koju on potegnu
Uz ljubavi žarki plam,
Da nam stare obrani pravice,
On ne spravi sablje u korice:

Već ju spusti preduboko
U spomen ti, rode moj,
Tu da bocka, dok joj soko
Ne doraste opet koj',
Kom će biti u desnici zmajem,
Da nad dragim bdije zavičajem.

S ogranula ko što svane
Sa sunašca bieli dan,
Tako sine duh nam, pane
Na um li nam svietli ban,
Ban Jelačić, naše sunce blago,
Svakom milo i svakomu drago!

Srca nam se na njem griju,
Sunča nam se na njem duh,
Plodovi nam s njega zriju
Za svakdanji sladji kruh,

I s njegova vedri nam se sjaja
Sva budućnost milog zavičaja.

Ali jošte sieva s njega
I najviše glave res,
Svietloj kruni carstva svega
Od njeg dopa novi kries;
Jer da njega nije bilo slavna,
Možda već bi tamnjela od davna.

Kad vremena zloduh novi
Povalio carski stieg
I tirolski prabregovi
Zaklonili carski bieg,
I uz cara prot' udesu jačem
Sve se samo oružalo plačem:

Tad on bȁnu iznenada
U očajan carski dvor,
I svih u njem tri sta jada
Odjeknu mu na govor,
Kadno reče: «Ja ću, gospodaru,
Tebi spasit djedovinu staru!»

I održa riеč on svoju,
Na vojnu si diže rod,
I narodnom tom u boju
Caru carstvo bude plod,
A narodu i njegovu banu
Svietlo lice na svakom divanu.

A za sve te blagodati
I rodu i caru svom

Šta je dala sudba mati
Sinu svome velikom?
Dala mu je, kano Isukrstu,
Razmi krsta, mukâ svaku vrstu:

Rivala ga s milog praga,
Mrazila mu dragi dom,
Nezahvalom jadila ga
I gorčila uvredom,
Dok mu život sasvim ne razklima,
Ne razori na sužao svima.

Ter napokon vȅlu dušu,
Puklo srce, bolnu ćud
Zakloni si on u tmušu
Smetenosti i ko lud
Tumaraše po njoj — oj nemila,
Oj sudbino, što si učinila!

Al od tebe blaža, bolja
Smilova se njemu smrt
I životu s tužnog polja
Presadi ga u svoj vrt,
Gdje sad cvjeta — a oko njeg gnjije,
Što je njemu naudilo prije.

Gnjije mržnje, gnjije zlobe
Mnogi crvak njemu priek,
Za puste im, prazne grobe
Niti ne zna sviet ni viek,
Val vremena preko njih se lije,
Kao da ih nikad bilo nije.

A on cvjeta, uspomenom
U bujan se grana struk,
Pod koga se blagom sjenom
Čitav jedan blaži puk,
I u nebo kliče: «Hvala, hvala,
Oj providi, da si nam ga dala!»

I kao što sada hvali,
Hvaliti će viekom on,
I uz suze gorke žali
Polazit će mjesto bôn,
Gdje mu moći mučeničke leže,
Moći za nas sile viekom svježe.

PJESME
PRIGODNICE

Poslanica Špiri Dimitroviću.

(1843.)

Evo tebi, Špiro, dragi brate,
Od Perlata Petra kapetana
Sitne knjige iz Dalmacije slavne.
Al oprosti, kotarski pjesniče,
Da ne mogu po slaboći svojoj
'Nako vladat perom vile naše,
Kako tebe vila naučila.
Jerbo moja pjesma stoprv trepće
Na kriocih one mlade ptice,
Koja samo od grane do grane
Blizu gniezda svoga poletava,
Al u dalje kraje da poleti,
Nikad još se nije usudila.
Eto meni dakle silne brige,
Gdje sad moram da ju šaljem dalje,
Da ju šaljem preko sinjeg mora
A na krilih samo poletarskih.
Oj ptičice, oj pjesmice moja,
Digni krila u božije ime!
Nije tebi tudje ovo more,
Nit su tebi nepoznane zviezde
Ovog neba, koje nad njim sjaje;

Mnogo krvce tvoje mile braće,
Mnogo suza tvoje jadne majke,
U tom moru izgubilo trage.
Al što more u dubljini skriva,
To je nebo u visini gore
Svakom oku bistro zapisalo:
Svaka zviezda jedno ime nosi,
Jedno ime našijeh junaka!
Digni krila u božije ime
Ter preleti ovo more sinje
K onom kraju, gdje nad vodom sjaju
Divni Mletci s bielimi si dvori.
Al u bieli koji dvor ne udji,
Već ti kucaj na oblučak mali,
Na oblučak jedne kućarice,
Koja mirno i na strani stoji.
Svana mirno, al iznutra gledaj:
Silna buna srbskoga naroda!
Zemlja puca s grmljavine strašne
Od topova, koje Srblji pale,
Strašna vatra nebo zažarila,
Strašna vrva zemlju pritisnula,
Sablje zveče a mačevi ciče
U desnicah hrabrenih junaka,
A pred svimi, junak nad junaci,
Crni Gjuro turske glave kosi.
Samo jedan u tom okrešaju
Mirno sjedi kod svojega stola,
Mirno sjedi, na pero uzimlje,
Sve što godjer oko sebe vidi.
Pero mu je srebrom okovano,
A kroz knjigu, koju sitno piše,

Zlatne žice svud su razpletene.
To je pjesnik slavne srbske bune,
To je Špiro, domorodac slavni;
Njega, ptico, najprije pozdravi
I u lice junačko poljubi.
Onda stupi k glavi vlade naše,
K vitežkome banu Dumboviću,
Tri put mu se do zemlje pokloni,
Pa mu kaži, da su vjerni ovdje
I pripravni dalmatinski puci,
Da čekaju samo, dok on digne
Bojni vapaj i u trublju tulne.
Njemu, ptico, poslanico moja,
Desnu ruku ponizno poljubi.
Do desnice banove ćeš naći
Kapistrana fratra Rukavinu,
Starog roda mlada domorodca,
Koji stoprv, kad se sunce skrije,
O desetom dobu kano mjesec
Svojom rieči okolici svieti;
Objeručke njega mi zagrli.
A gdje čuješ ponajveću viku,
Gdje se rieči kano pčele roje,
Neprestance jedan jezik ječi,
Tamo nać ćeš Musu Arbanasa,
Troglavoga zmaja, kako veli
U svom pismu Dimitar Kotarac.
Njega primi za kuštravu bradu,
Da te sluša, kad mu ovu kažeš:
«Sada sviet se riečî već ne boji,
Nego samo djela junačkijeh.»
A kad tebe Musa poslušao,

Na djelo se tebi zavjerio,
Onda stisni desnicu mu ruku.
A gdje vidiš, kano poplašene
Da ćupine strmoglavce lete,
Tamo drž' se ponajcrnjeg lica
I pogleda najopasnijega:
To je junak, ona zmija ljuta,
Kom smo ime Skenderbega dali;
K njemu nemoj na preblizu doći,
Već s daleka poklon' mu se samo.
Zatim, ptico, potihano leti,
Da leteći Plavšu ne probudiš,
Koj' uz tanku Talijanku spava,
Sladko spava, težko uzdihava,
Jer mu sladki dodievaju griesi.
Zapjevaj mu pjesmu domorodnu,
Da se prodje ljubâ tudje zemlje,
Da mu ljuba bude domovina!
Već je noćca polnoć prevalila,
Ali jednog jošte možeš naći
Na velikom trgu svetog Marka:
Tamo, vidiš, ko prikaza noćna,
Još Sejfelić liene pete vuče;
Idi k njemu; laku noć mu želi —
I svoj drugoj braći laku noć!

Zora puca.

(U oči mladog ljeta godine 1844. za prvi list «Zore Dalmatinske».)

Polnoć prodje — što me budi
U to doba iz sna moga?
Žice same zaigrale
Na guslama djeda moga,
Zaigrale iz tihana:
Zora puca, bit će đana!

Polnoć prodje — još pokriva
Mir preblagi dol i goru,
Ali lagan vjetrić šapće
Od iztoka k sinjem moru,
Šapće sladko iz tihana:
Zora puca, bit će dana!

Polnoć prodje — uspavana
Leži morska okolica;
Probudjena ali jedna
Od iztoka leti ptica,
Pjeva sladko iz tihana:
Zora puca, bit će dana!

Polnoć prodje — još u tmini
Nebo, zemlja jest i voda,
Ali sieva od iztoka
Sjajna vila slavskog roda,
Glasi amo iz tihana:
Zora puca, bit će dana!

Zora puca, bit će dana!
Okreni se k zlatnom vedru,
Slavna zemljo dalmatinska:
Evo Zore u tvom njedru,
Da odkrije zakopana
Tvoja blaga — evo dana!

Posveta Prvienaca.

(1846.)

Vama svima, krasne domorodke,
A medj svima Tebi, mila Pave,
Koja za me sviju liepost imaš,
Posvećujem ove slabe plodke,
Trudnih tjedni nedjeljne zabave.

Sve što ovdje sastavio jesam,
Sve u Tebi, dušo, izvor ima,
U Tvom kipu, kao u zrcalu,
Vidjet možeš svaku ovih pjesam,
Sve s' u Tebi, jer si Ti u svima.

Ti si u svima, jer si duša moja,
Moja miso i moje ćućenje.
Ja sam žica, samo ono glasim,
Što u meni budi slika Tvoja.
Ja sam pjesnik samo uz Tvoje pjenje!

Smrt Knežić-kapetana.

(1848.)

Mala četa stajala vojnika
Kod Goita proti nepr'jatelju,
Mala četa, al srca velika:
Sve junaci iz tirolskog kraja,
Na čelu im Knežić-kapetane,
Zelen listak od hrvatske grane.

Neprijatelj silnom vojskom ti je
Na tu malu četu udario,
Iz osamnaest topova svojijeh
Strašan oganj na nju oborio,
Ali četa od dvje sta lovaca
Stoji čvrsto uz hrvatskog bratca,

Kapetane đopadnuo rane,
Ljute rane u desnicu ruku;
Klonu rukom Knežić-kapetane,
Klonu rukom, al ne klonu srcem,
Još on stoji, četom zapovieda,
I bori se i s mjesta se ne da.

Dugo tako vrieme se provelo
A prem ranjen, junak još se drži,
Kada eto u junačko čelo
Smrtno zrno udari ga tužna.
Crna zemljo, glasi na sve strane,
Kako pade Knežić-kapetane!

Knežić pade, al mu usta dika,
I dok bude tirolskih bregova
I na njime sniega vjekovnika,
Dok su lovci vjerni caru svome,
Te za nj svaki rado pušku prima:
I Knežić će živjet medju njima!

Pjesma poslanica

Andriji Kačiću Miošiću.

(Godine 1860. na dan 14. prosinca, stogodišnji njegove smrti.)

Evo tebi, starče Milovane,
Sitne knjige s ovog svieta strane,
Što ju piše malo i veliko
Na obaviest tebi, naša diko;

Da no znadeš, što se dogodilo,
(Nami milo, a i tebi bilo!)
Na današnji stogodišnji danak,
Odkad smrtni boraviš nam sanak;

Na hridini pokraj mora sinja
Zapjevala Vila povodkinja,
Zapjevala pokraj sinja mora
Usred noći, kad joj nije hora.

Posestrime planinkinje vile
Pjesmu čule, pjesmu prihvatile

I budile prije zore rane
Sviet slovinski na sve četir strane.

«Ustaj, rode sokolova gniezda!
Na nebu ti znamenita zviezda,
Razsjala se sve u zlatne trake,
Pozlatila na nebu oblake!

Ustaj, rode, ustala ti dika,
U zviezdi joj slika i prilika;
To je zviezda starca Milovana,
Imena mu u zviezdu kovana!

Evo minu sto godina dana,
Odkada te dopadnula rana,
Ljuta rana u sriedi njedarca,
Smrt nemila Milovana starca.

Do sad niesi rane osjećao,
Jer si s mnogo drugih bolovao;
Ajde sada, barem iza vieka,
Privij listak i njojzi od lieka!»

Vile pjele rodu slovinskome,
Rod ih slušo tiho mramorkome,
Slušao ih na sve četir strane
I ustao prije zore rane.

Podigla se Lika i Krbava,
Plemenita Hrvatska država,
Crnagora, Srbija ponosna,
Dalmacija i junačka Bosna.

Podigla se krajina vitežka,
Slavonija i zemlja Hercežka,
Ravni Banat, Bačka i Bugarska,
Posestrima k tomu i Ugarska.

Pohitilo ljudstvo na ustanje,
A ustalo sve na putovanje,
K Zaostrugu, gradu malenome,
A u gradu, starče, grobu tvome.

Kao lišće u kasnoj jeseni
S ljuta mraza kada pocrveni,
A vjetar ga vije sa planina,
Crvenilo stere po dolinah;

Tako ti je pogledati bilo
Narodnijeh kapa crvenilo,
Što od svuda sipalo se dolje,
I pokrilo zaostružko polje.

Skupila se silesija svieta,
Sve po izbor narodnoga cvieta,
Svake vrsti, spola i plemena,
Svake dobe, stara i malena.

Tu se dalo vojvoda i bana,
I knezova, slavnieh kapetana
I još druge visoke gospode,
Što no kolo u narodu vode.

Tu se dalo sivieh sokolova,
Na oružju slavnieh vitezova,

Kojim strepe srca i desnice
Bojak biti, osvjetlat si lice.

Tu se dalo siedijeh staraca
Sve na glasu narodnih sliepaca,
Što no hode za slavom i kruhom,
Štap u ruci, gusle pod pazuhom.

Tu se dalo baka ostarjelih
S duga žića u izkustvu zrelih,
Hitra uma a govora vješta,
Što no znadu o svačemu nešta.

Tu se dalo djeva ljepotica,
Razcvjetanih rumenih ružica,
Što po naših rastu perivojih
Svoj na ponos, na milinu svojih.

U svečanu sve došlo odielu,
Pod crvenim sve u ruhu bielu,
Svi junaci u oružju sjajnom,
Sve djevojke u nakitu bajnom.

Širom polja ljudstvo se razsulo,
Po navadi svojoj prionulo,
Da, gdje stane, tu se i nastani,
Razveseli, napoji, nahrani.

Uzdigle se po polju sjenice,
Razpalile vatre grijanice,
Zacvrčali na ražnjih ovnovi,
Zaškripjele pipe i čepovi.

Zatutnjile puške i kubure,
Zaigrale gusle i tambure,
Zazvečale čaše i čašice,
Zaorile pjesme i zdravice.

Tu se rodstvo dočekalo milo,
Tu se znanstvo mnogo obnovilo,
Tu sbivša se kod čašicâ sloga
Sbila nova pobratimstva mnoga.

Teklo ljudstvo uz polje niz polje
S dobre sreće i blažene volje,
Rojilo se po veselju svome
Ko po cvieću pčele proljetnome.

Zazezalo polje se težinom,
Zajektilo glasova množinom.
Silni žamor oko tiha groba,
Silni tabor a u mirno doba!

Ali podne kada zazvonilo,
Sve umuklo, grobu povrvilo,
Oko groba redjati se stalo,
U divno se kolo poredjalo.

Bože mili, čuda današnjega,
Nikad ljepšeg, nikad milijega!
Silno ljudstvo u kolu savito
Ko u viencu cvieće različito.

Usred kola sliepci posjedali,
Poskočnicu pjesmu zaigrali,

Poskočilo kolo uzorito,
A pjevalo gromno glasovito:

«Nebo ima svietlijeh zvjezdica,
Zemlja ima osvjetlanih lica;
Što su zviezde nebeskoj pučini,
Svietla lica to su domovini.

Lice svietlo od slovinske strane,
Naša diko, starče Milovane!
U tvom svjetlu evo sto godina
Već se sunča naša domovina.

Što je bilo na zemlji živućih
Svoga roda slavu pjevajućih,
Nije rodu omiljelo svome
Ko što ti si rodu slovinskome.

Razgovorom tvojim ugodnime
Ugodio rodu si sa svime,
Razpjevao prošasti mu tminu,
Na zabavu sveo mu istinu.

U Dubravi* slavnoj kada mile
Slavulj-ptice žubor popustile,
Ti poprimi gusle javorove,
Te se spusti moru niz bregove;

Niz bregove i kotare ravne
Pjevajući sve junake slavne,
I kako si opjevo ih tada,
Tako jošte pjevaju se sada.

* Dubrovnik.

Izpod vedrog nebeskoga hrama
Zvuk se ori tvojijeh pjesama
Jekom slave od gora do gora,
Od jednoga do drugoga mora.

Uz gusle su svuda razpjevane,
U pameti svuda upisane,
Svako diete uz zabavu svoju
Po gdjekoju gunda pjesmu tvoju,

Tvoje pjesme bašča su narodna,
Svakom mila i svakom ugodna,
Cio narod po njem kupi bilje,
Za liek bilje, za nakit kovilje.

A narod ti nije uspomenu
Nit u gvoždju niti u kamenu
Uzdignuo na priznanje veće!
Nije starče — a možda i ne će!

Gdje već ljubav ljubit zaboravlja,
Mjesto sebe tu spomenik stavlja,
Al gdje ona plamti kao tebi,
Tu ne misli na zamjenu sebi.

Spomenik su tebi naše grudi,
Stan života neumrlieh ljudi:
Tu nam živiš — tu ne ćeš umrieti,
Dok je Slavi slava u pameti!

Živiš svuda jošte medju nama,
Ko da smrtna ne krije te tama,

Te da stupiš sada na vidilo,
Ne bi čuda, već radosti bilo.

Ele, starče, da nam se probudiš,
Gusle primiš i na njih zagudiš,
Ter opeta niz kotare ravne
Staneš pjevat sve junake slavne,

Ne bi tvoja korila nas korba,
Da uz gusle prazna ti je torba,
Nit bi tebi uzfalilo vina
Do Stambula, kamo l' do Karina!

Na susret bi tebi svekoliko
Izlazilo malo i veliko,
Ljubilo ti skuta i koljena,
Dizalo te sa tla na ramena!

Častilo te na kopnu i moru,
U kolibi i gospodskom dvoru,
I dalo ti novo-izrezane
Javor-gusle, zlatom okovane.

Ali starče, kad ti nije moći
Prah obući i medju nas doći,
Da ti svietlo lice ugledamo,
Da te častno svuda dočekamo,

Da te bielim hljebom nahranimo,
Da te rujnim vinom napojimo,
Da ti damo novo-izrezane
Javor-gusle, zlatom okovane:

A ti primi na milo i drago
Iz nutarnje naše rude blago,
Suho zlato: ljubav i štovanje,
Čisto srebro: hvalu i priznanje.

Toga srebra i zlata u kovu
Pišemo ti nadgrobnicu novu,
Ne u hladni na grobnici kamen,
Već u živi našieh srca plamen:

Tu prebiva starac Milovane,
Slavan pjesnik jugoslavske strane,
Koj' u srca svuda se upjevo,
Te u srcih svuda živi evo!»

Tako kolo svršilo se slavno
Na tvom grobu već u doba tavno,
Kada noćca razpustila krila,
Cio vidik u crno zavila.

Tihom noći sve krenulo svomu
Koje bližem, koje daljem domu,
U radosti domu putovalo,
Putem tebe, starče, spominjalo.

Naše gore listu.

(1861.)

Na stablu nam narodnosti
Mladica se pomolila,
Na mladici opet listak
Narodnoga zelenila.

Zdravo, liste naše gore,
Navjestniče bolje sreće!
U listanju bo i tvojem
Javlja nam se pramaljeće.

Pramaljeće izpred zime,
Preokreta krasna, Bože!
Da l' se ljepši zamisliti,
A kamo l' doživjet može?

Radujmo se tom proljeću,
Što nam topi opet grudi,
Radujmo se i radimo,
Da ne prodje u zabludi.

Djeluj svaki u svom krugu:
Krstom, perom, plugom, veslom,
Pod zastavom svaki svojom,
Al narodnim svi pod geslom!

Narodno bo naše biće
Da čuvamo svi zajedno:
To je naše zvanje ovdje,
Prvo, sveto i pravedno!

U odvažno ovo doba
Zato svi na ovu stranu,
Da se vaga ne premaši
Na protivnu na bezdanu!

I ti liste naše gore,
Tim započmi, tim završuj:
U narodni vez ljubavi
Čvore strastî svud razmršuj!

U to ime zdravo bio
I listao mnogo ljeta!
Na zelenoj našoj gori,
Na vidjeku našeg svieta!

Hrvati Dalmatinom.

(1861.)

Braćo mila, braćo draga!
Eto sgode, eto sreće,
Koja možda opet skoro
Desiti se lako ne će!

Dieliše nas do sad vieci,
Sad nas sdružit može danak —
Na junačke noge, braćo,
Amo k nama na sastanak!

Na susret vam srca trepte,
A na mahu ruke stoje;

Amo braćo, amo k nama
U naručaj braće svoje!

Blago svome kod svojega
Po okrilju i zadruzi,
Težko svakom kod tudjega
Po nehajstvu i poruzi!

Tumaraste do sad biedno,
Ne znadoste kuda, s kime;
Uz nas ćete znati, braćo,
Kud narodni duh — za njime!

Do sad bjeste tudji kmeti
U svojijeh perivojih,
Uz nas ćete bit gospari
Po pravici: u svom svoji!

Po otcu smo i po majci
Iste krvi i naravi,
Liepo će nam bit u slozi
I bratinskoj u ljubavi.

U slozi je ljudska sila,
U ljubavi božja veća,
U druženju ob'ju pako
Svakom družtvu svaka sreća.

Ne dajte se zasliepiti
Od tudjinâ izdajicâ,
Nije njim do vaših prava,
Već svojijeh do krivica.

Ne dajte se zaglušiti
Od njihovih tobož vaja,
To je onaj turski jauk,
Kad se kani spasit raja.

Ne gledajte, ne slušajte
Ni na lievo, ni na desno,
Već upravnim pravcem srca
K nami polje na udesno.

Otvoreno divno polje,
Dalek izgled u budućnost,
Po njem sjajno razstire se
Našoj sreći sva mogućnost!

Samobor.

(1863.)

Zdravo da si, Samobore!
Živjet će ti viek,
Dok po svietu žice sbore
Svud razumljiv zvek,
Dokle pjesme tvoga sina
Bit će pučka prisvojina!

Tvojih polja plodno krilo,
Tvoj mirisni sâd,
Tvojih gora zelenilo
I tvoj stari grad,
Sve je s tobom liepo složno,
Da bit ljepše nije možno!

Na granici braće Savske
Ko graničan hram
U tri kraja zemlje Slavske
Put kazuješ nam;
Svaki, dulji ili kraći,
Vodi k miloj našoj braći.

Pred tobom se vije Sava,
Kao srebren pâs,
Miline ti okružava
I nosi ti glas
Kroz doline Posavine,
Naše mile domovine!

Pri tebi se vile shode,
Mio si im stan,
Pjesme poju, kolo vode,
I borave dan,
A kad noć se spusti na te,
Tvome sinu gusle zlate.

U tebi se ljubav roda
Razžga liep u žar,
Kog god desi s tobom sgoda,
Osjeti joj čar
I ponese srcem oba,
Nju i tebe, ća do groba.

Kod tebe je gostoljublje
Svakidanji gost,
Preko mržnje i najdublje
Pravi zlatan most,

Po kom ljubav, bratstvo, sloga
Put imadu svoj od Boga.

Zdravo da si, Samobore!
Pozdravlja te brat,
Kog u mile tvoje dvore
Ljubav dodje zvat.
Na spomenu te ljubavi
Evo pjesme tvojoj slavi!

Svojoj sestri jedinici.

(Umrla 15. veljače 1867.)

Jadna sestro, kukavico moja,
Život dakle dotuži i tebi!
Dalje ti ga nosit možno ne bi,
Na pol puta klonu sila tvoja.

Pozna ti se trag s suzâ i znoja,
Kud si išla u zemskoj potrebi,
Da prehraniš samo jade sebi
Od jednoga do drugoga boja.

A ti blaga nikom ne naudi!
Kao da te mjesto nogû krila
Nosijahu na toj zemlji svudi,

Zemlja te je malo osjetila.
O i tebi ona laka budi,
Ko što ti njoj težka niesi bila!

Spomenik Jelačića bana.

(1867.)

Tude ti lik stoji iz tuča na kamenu tvrdom,
Kano što ti tvrdoj za života na vjeri stajaše
Svojemu rodu, najslavniji o bane hrvatski!
Carev uz dar sirotinja skuca ti taj spomenik, rod
Naš nema bogatstva, svrhe plemenite po njem
Jošte prosjače, novčićî se darovi kupe,
Narodni kojimi duh se odužuje milih
Svojijeh zadužbinâ; al s toga ove i jesu
Naroda čitavog svojina i ponos i s toga
Tvoj spomenik — ko hrid iz pučine mora — iz obće
Ljubavi roda tvog diže se i tebi i njemu
Stalnim bilježi znakom u viekove slavu.
Rado nam misli sjedaju na nj, liep im je vidjek
S njega u prošast i u budućnost. Liepo je bilo,
Kad trešnjom probudjen novoga vieka, uzpaljen
Duha narodnog vatrom, zanesen uzdanjem
U bolju si budućnost rod naš ustade krepko
Svoje na noge, i skoči junak ozbiljno u kolo
Svieta, a ti mu, o bane, kolovodja bijaše
I sabljom u ruci prednjačeć povede njega
Ti, da opet si staru steče svojinu, i opet
Da svietlom povrati svojemu caru pokornost
Silâ carstvu na propast uzbunjenih širom.
O vas narod tada goruću stopi si dušu
Sa tvojim plamtećim duhom, bilu si srca
Dade kucanje tvog, tvojom on misli mišljaše,
Tvojom ćuti on ćućaše, na tvojih mu usnah,
Riečju proroka svog, trepćaše tada veselje

I žalost, blagoslov i prokletstvo neba i zemlje.
Listom diže se on za tobom i ko silna bujica
Prodrie iz korita svog, provaliv sipove tiesne
Tudje samovolje, i nov si ustanovi pravac,
Doličan pravu svom davnom, i upokori caru,
Svom gospodaru, življe oporne, i ti dobitnikom
Vrati se kano arkandjel, pobjeditelj pakla, i ko što
Tvorcu ovaj, ti svojemu caru na koljena smjerno
Položi djelo si, da ti po milosti ono udieli,
Što po pravici idjaše zasluge tvoje i tvojih.
Iz svietle si krune car uze tad dragac kamen liep
I moćnoj ga smrvivši u ruci tebi ga dade
Rekši: Na, porazdieli dar ovaj, nek svakomu
Nagradom bude dostojnom. Al iza carske
Milosti vaj! nemila oluja dodje i smete
Mrvice one u prah uzrujan i pokrije prahom,
I u nehar niknu nam one, sjeme nevjerno,
Svud pelinom bujnim, a iz gorkog pelinu soka
Udes punu naciedi čašu ti pića i tebe
Njim napajaše, dok ne ogorči ti toliko život,
Da ti i smrt bude sladja od njega — i ti nju
Prigrli. Kano jadna sirotčad ka grobu si otca
Putuju od tada sirote nam nade i želje
K tvojemu grobu i kucaju na nj, ne bi li tuga
I žalost im probudila tebe, o bane! Zaludu
Joj! niti čitava naroda plač ne probudjuje mrtvih.
Neka! počivaj mirno, život treba ti počinka,
A i u smrti još živiš ti, o bezsmrtniče,
Narodu svom: živiš svetoj po ostavštini svojoj,
Po onoj silnoj, svemogućoj naroda sad nam
Sviesti, koja lavicom naraste uz tebe i znat će
Branit uviek lavicom lavčad si, stečevine mile!

Krv je sveta stvar: liepe se njome za uviek
Prava na čine, njome i spasitelj zakon si vječnim
Učini, njome i mi život si krstismo novi
I krstni na list mu crven udarismo pečat.
Može sila oteti, može i himba izvinut
Iz rukû nam hljeb stečenac, ali će ruke
Ostat krvave, krvav i hljebac, a krv će u nebo
Vapiti, nebo će svoje skupit oblake, oblaci
Svoje striele odapet, striele u grobove tresnut
Na krivde grobištu, a iz puklih grobova
Naše će pravo opet uzkrsnuti. Tako i više
Još puta mogu si sliediti pogreb i uzkrs,
I mogu sudbine naše se listovi mienjat.
Al nikada kraj koncu promienit se ne će: jer što po
Bogu nas ide, po ljudih biti nam mora,
Bit će sigurno. Liepo će biti, veseli se, rode,
Kada opet sastaviš negdašnje si tielo iz uda
Sada napose drhćućih, kad troje opeta bude ti
Jedno poput trojice svete i kada poput nje
Sievala nam bude mila domovina srećom
Svog zadovoljstva i srećom zadovoljstva djece si;
Kad nam dorasli narodni duh prosto se bude
Krilio ko sivi soko po zraku domaćem,
Bez svake bojazni na sve se spuštao duše
I, vabeći sladko na let ih, kretao sobom
U visine narodnoga života; kad naše
Vile domaćice ne budu kriomčarile više,
Tajno po noći iza kuća verući se, gusle
Brižljivo pod plaštem krijuć i tihano pojući,
Da ni do susjedne kuće se ne čuje, već po
Rodu svom budu u pohode išle po bielom
Danu i javnome po putu pjevale glasno

Iduć, da se ore sve gore i nebo da tutnji
Nad njim; kad budu svi sinovi tvoji, o majko
Naša, o mila domovino! ljubili tebe,
Ter tvojom slavom se ponosili, klicali s tvoje
Radosti, sa tvoje se plakali boli i s tvojih
Ginuli rana; kad bude iztriebljen po tebi
Korov, ter budeš svuda nam cvatila smiljem
Samo i samo koviljem listala. Kada bude sve
To, oj! liepo će biti, preliepo tad! S toga, o rode,
Klanjaj kipu se tom, kip to ti je velika muža,
Koga provid božja ti poslala, nju da na zemlji
On pri tebi zastupa; narodnoga je kip to
Svetca tvog prvog, koj' tebe odkupi propasti,
Mučenikom umrv za tebe; uzdrži mu spomen
Časti u svetoj; od koljena tvoje potomstvo
Neka do koljena nju predava čistu ko zlato
I ko sunašce jasnu, da razsvjetljuje sve ti
Dane buduće narodnom lučju i ogrieva
Srca ti svedj domoljublja žarom. Nek spomenik
Ovaj tebi bude postojan stožer života
Narodnog, oko njeg tvoje neka se vrti
Kolo svetačno, pri njem loži se kries, na kojem da
Baklje ti užiže radost (kad sreću slaviš si
Velike sgode) ili žalost (kad vječan na pokoj
Veliku sprovodiš si nadu). A u buduće
Svaki tvoj ban, koliko godjer ih imao budeš
Jošte, nek svečanom pri ulazu svome u bansku
Stolicu kod ovog postoji kipa i kapu
Skinuv i duboko nakloniv se, nek se zakune
Pred njim, da tragom će hoditi Jelačić-bana,
Da će apostol bit tom spasu naroda našeg!

Biskupu Strossmayeru.

(1870.)

Drhtnu Rim vječni, sva se zemlja lecnu
S Tvoga gromnog, s Tvog potresnoga slova —
Kako da naš sviet ne uztrepti s Tebe
Radosti silnom!

Već od trešnje te starinskoj na sgradi
Puče zid diljem, iz mračnih mu rupâ
Već lete širom nepokojne sove,
Miševi sliepi

I druga noćad, a ovoj nemani
Suprot svud prhću bjelodanke budne
Ptice, medj kojim evo i pjesme mi
Tebi na slavu.

Zdravo, naš slavni, veliki junače!
S ponosom gleda na milog si sina
Zemlja nam rodna, s ponosom zove Te
Narod ljubimcem;

S ponosom sav sviet pripoznaje Tebe
Predhodnikom svog neodoljivoga
Tieka pram stalnom, vječitom si cilju
Uzorna boljka.

Zato tutnji on na sve strane dikom
S Tebe, a mala, prezrena Hrvatska,
Za koju sviet taj ni ne znaše skoro,
Sad je na glasu. —

Oj sviće nov dan! već mu svjetla zrake
Dopiru prve, ter se njimi veće
Sievaju ljudstvu i vrhunci, glave
Veljih umova;

Magle već s dušâ padaju mnogih i
Prodire u sviet čistiji razuma
Zrak i rudi svod nebeski mnogom se
Razborno oku.

Danu tom viestnik zlatoustan Ti si!
Njemu su sjajne Tvoje rieči prvi
Spiev ptice râne, za kojom će skoro
Sliediti druge,

A za njim žarko i sunašce granut.
Danu tom novom oj raduj se, sviete;
Al uz tu radost nama i ovu još
Zamjerit ne ćeš:

Sin naše zemlje njemu bjaše slutnik,
Sin naše zemlje njemu bjaše viestnik,
Sin naše zemlje i do vieka bit će
Hvaljen mu junak.

Zdravo, naš slavni, veliki junače!
S ponosom gleda na milog si sina
Zemlja nam rodna, s ponosom zove Te
Narod ljubimcem.

Pjesma koračnica.

(U slavu biskupu Josipu Jurju Strossmayeru.)

(1871.)

Naša diko, naša slavo,
Naš junače, zdravo, zdravo!
Sve što sborom — ili tvorom
Naroda nam sreći služi,
Sve se oko tebe druži,
Milog oko vodje svog.
Oj narodni kolovodjo,
Vodio te mili Bog!

Od narodnih ugodnika
Iza bana mučenika
Ti si prvi — naše krvi,
Koga ide čast i slava,
Da nam teče jošte zdrava
Struja duha narodnog.
Oj narodni ugodniče,
Ugodio tebi Bog!

Tvoja duša dobrostiva
I ruka ti darežljiva
Svaku žicu — svaku klicu,
Što u dušah narodnijeh
Oglasi se il proklije,
Udostoji kriepa svog.
Oj narodni dobrotvorče,
Vratio ti dobro Bog!

Vatru, kojom za rod goriš,
Sve, što trpiš za nj i tvoriš,
Narod sve ti — dobro peti
I ime ti slavno zato
U bezsmrtno kuje zlato
Spominjanja vječitog.
Oj narodni bezsmrtniče,
Živit će te viekom Bog!

Al i preko granica nam
K najdaljijem svieta stranam
Ime tvoje — probilo je,
Odkada se Rimu jakom
Uzprotivi ti junakom
I proslavi s boja svog.
Svega svieta slavljeniče,
Slavio te viekom Bog!

PRVI
LJUDI.

Prvi ljudi.

(1862.)

I.

Blaga misli pobožna razuma,
Inokosna bjegunice mila,
Koja no se kloniš obćeg druma
Kroz ravnice svjetskog ništavila,
Zapuštenom stazom pojedinih
Samo hodiš, ko samica vila,
U vis težeć po hridnoj strmini
K onom vrhu, s koga tek se vidi
Svieta obzor u pravoj istini,
Koja uzgred po kršu i hridi
Cvieće kupiš ono blagoslovno,
Ali prosto, te ga sviet se stidi,
A vrativ se s njime u ljubovno
Zaklonište milom domu svome,
Njime kitiš, pred svjetinom skrovno,
Svetu sliku Bogu velikome:
Tebe zovem, s tobom kanim poći,
Vjereći se vjerovanju tvome,
K začovječju u vremena noći,
Da nagadjam — po razmnivi samo —

Kako tada iz krila svemoći
Jedno zrnce struni se ovamo
I zametnu ovdje klicu onu,
Ljudskom lozom koju nazivamo.
A ti, Bože, prosti mi smionu
Tu nakanu, kojom u najdublje
Ljudem tajstvo slab mi duh zaronu!

Tvorac zovnu; s angjeoske trublje
Svi prostori zamnješe bezkrajni,
Življom vatrom uzplamtiše zublje
Kriesnih zviezda i sunaca sjajnih,
Klici slasti, glasi vječne sreće
Po visinah, po dubljinah tajnih
Uzavreše na veselje veće;
Sveti puci, duhovi bez broja,
Uzkriliše kreljuti plamteće
Put središta rajskog perivoja,
Gdje se sjaje sve sjajnosti dika:
Bog u slavi vječnog si ustroja.
Tvorac zovnu; čete blaženikâ
Na podnožje njemu dopadaju,
Po oblacih zlatoruna lika
Tu se kruže, vrste i redjaju,
U kolo se blaženosti slože
I veličja pjesan zapjevaju:
«Slava tebi na nebesih, Bože!»
Kolo s' ori, a s njime u slogi
Kruzi zvuče, svi sjaja velmože
I njihovi svi osjajci mnogi;
Neizmjernog nebeskoga svieta
Sve glasove u sklad divno strogi

Spaja samo jedna ljubav sveta.
Kolo s' ori, a sred kola ista
Angjeo stupa na čelu od četa,
U ruci mu alem-čaša blista,
Ko od sunca da je salivena,
A u njojzi mjesečina čista,
Te se svjetlost pred povorkom njena
Kao zviezda predhodnica kaže.
Angjeo niknuv nikom na koljena
Alem-čašu pred tvorca polaže.
Višnji digne blagoslovnu ruku,
Valovi se glasja poutaže
I izumru u poslušnom muku:
«Ja sam ljubav, sve što stvaram, krećem
K daljem boljku, k uglednijem struku,
Svud na nizak viši stupanj mećem,
I dosljedno od reda do reda
Sviet si dižem k savršenstvu većem.»
I Gospodin angjela pogleda
Zemljozora, mile zemlje naše
Čuvaoca, njemu zapovieda:
«Zemljozore! iz života čaše
Jednu kaplju na zemlju mi proli',
Dodje doba, uzroci nastaše,
Da i na njoj život se pomoli
Više vrsti, njojzi nov sasvime.
Kaplju prolij, za njom spust' se doli,
I gdje ona zemljice se prime,
To mi zrno podigni iz praha,
U moje ga blagoslovi ime
I mog vječnog udahni mu daha,
Da čovjekom stvori se, da steče

Vlast i silu neumrla maha!»
Angjeo čini, što Gospodin reče.
Sa vrhunca nebeske visine,
A iz čaše, s koje život teče,
Sitna kaplja kao zviezda sine
Izpod ruke angjelove desne
I kroz neba prozračne pučine
Blistajućim tragom dolje kresne
Zemlji u prah, u prahu potamni.
Angjeo čuvar, kreljuti nebesne
Vijajući, sliedi trag joj plamni,
I gdje ona na zemljicu kanu,
Tu se spusti i on. Zemlja zamni
Od radosti, u dnu svom tvrdjanu
I nesvjestnu s tog dotika sveta
Brecnuvši se kao da uzda'nu.
Povjetarce vesela pokreta
Skuplja glase pticâ žuborećih,
Romon voda i sušanj drvetâ
I stoglasno toj s' odzivlje sreći,
I stosuzno od radosti plače
Sa rastlinja rosicu roneći.
More šumi i udara jače,
Valovite grudi silno diže,
S uzhićenja kao da mu skače
Burno srce u dubljinah niže.
Razgale se magle i sutoni,
Nebo zemlji privije se bliže,
Ko na cjelov da se njojzi skloni,
Nasmije se zemlja krasnom danu,
Najkrasnijem, kog joj igda doni
Luč nebeska, odkada joj planu,

Da ju vodi oko sebe kretom.
Angjeo digne ljevice na dlanu
Zrno praha, desnicom ga svetom
Blagoslovi, udahne mu daha
Božijega i udahnuv netom,
Prvi čovjek stvori se iz praha;
U sviet svoga obstanka se prene,
I uztrepti od radostna straha,
I uzklikne s razkoši blažene:
«Stvoritelju, stupiv ti medj plode,
Na tvom svjetlu o presretna mene!»
Bože mili, kolike ugode
Svakom nama od iole ćuti,
Kad gledamo krasote prirode,
Premda jesmo već toliko puti
Gledali ih, nagledav se siti!
Kolika li — prama našoj sluti —
Morala je ona radost biti,
Il radostî, pravo rekuć, šila,
Koja prva Adama uzhiti,
Kada mu se odprla sjetila
I luč svieta slašću bez imena
Na juriš mu dušu osvojila!
U krasoti tiela savršena,
U nje sjaju s mladosti i snage
On tu stoji, prvnik svog plemena,
Neposrednik božje ruke blage,
Zemlje putnik prvom stopom teke,
Kojom na njoj nastupi si trage,
Da buduće u vieke daleke
Ljudski porod za sobom povede.
U omilju blage ćudi meke

On tu stoji, na susret mu grede
Sviet vaskolik, utiscî se nudi
Blaženiku njemu bez uvrede
I blagoti na njegovoj budi
Jeku želju, te bi rad primako
I pritisno cieli sviet na grudi,
Da za drago milo vrati tako.
U središtu duhovnog spoznanja
On tu stoji, duhu mu se lako
Svuda krile zraci dosizanja.
U visine, u dubljine svieta
Daleko mu božji duh osvanja.
Jasno mu je, kako s Njeg'vog cvieta,
Samo s Njeg'vog vječni sviet je plodan,
Kako Njeg'vog izpod tvornog dlieta
Sve u svietu oblik prima shodan,
I sve kako, a na radost samu,
U vječnosti viek svoj ima sgodan.
Zato probiv svog nebitka tamu
Kličuć on se taknu zemlje crne,
Ne plačući, ko što djeca sva mu.
Angjeo božji put nebesa prne,
A glas prvi prvoga čovjeka
Jekne jekom, s gore gori grne
Širom zemlje do neba daleka.
U hram svečan zemlja se pretvori,
Komu s prvog svetih zvonâ zveka
Velebitni zamnievaju dvori.
Na nebesih blaženstva se množe
I pjesan im u hram dolje s' ori:
«Slava tebi i na zemlji, Bože!»

II.

Sa brežuljka u zemaljskom raju
Adam gleda po rajskoj pučini,
Kojom božje sve milosti sjaju
Utieljene u živoj istini;
Adam gleda, sviet si razabire.
Ne sjećajuć vidjenja se inih
Željna duša sva mu se razstire
Prvog puta po predjelu prvom;
Kuda godjer oko mu dopire,
Tud i misli sve mu sliede vrvom,
Trepte, stanu, pozasrknu sreće
I pak krenu, zasićene mrvom,
Nezasitne s nove želje veće,
Ko leptiri kad im uzkrs svane,
Iza zime blago pramaljeće,
Te ih miris na cvjetne poljane
U razbludi vodi i opaja.
Adam gleda na uzor sazdane
Sve ljepote svoga zavičaja,
Svaki pogled nove mu otvara,
Svaka novost dublje ga ubaja
U to more krasote i čara.
Cvieće krije svud zemljište sretno,
Svakim časom inako se stvara,
Kao more valovito cvjetno
Talasa se po briežcih i dragah!
Po drveću silno voće ljetno,
Kao zlato iz zelena saga
Izmedj lišća zagasito jasna
Poviruje — blago izmedj blaga.

Sa svieh strana žubor-voda glasna
Prošuškuje i romonom sbori
O ugodi tečaja si krasna
A kroz cvieće, što ju svuda dvori,
Klanjajuć se, da joj ljubi lice,
Ljubeći ju, da odveć ne skori
Ostaviti rodne si glavice.
Potoci se blistaju po nizu
Razpredeni na srebrene žice,
U sjajnom se skrivukajuć klizu
Brežuljcima ogrljaje nižu
Od gajeva, što su im na blizu,
Iz jezerca u jezerce stižu,
Biser taru preko vodopadâ
I razprahom bielu maglu dižu,
S koje uzduž po zelen-livadah
Tisuć dugâ i tisuć se sjaje;
Slavoluci očinjih naslada.
A grmuške vidjet je i gaje
Zelenit se iz poda šarena,
Razsipnica ruka kano da je
Silne kite bujna zimzelena
Razbacala od radosti neke.
Sjajući se s dragoga kamena
A bieleć se kao mliečne strieke
Razpinju se putevi i staze
Po obzoru, blize i daleke
Sve krasote, što ih oči paze,
U čarobnu svoju mrežu love.
Dalje šume mrke si obraze
Osvjetljuju, ko otoci plove
Zelen-tamni po svietlome kraju,

Veće briežke i manje bregove
Velebitnim krunami vjenčaju,
A gorama u dnu kriju stube,
Divne stube u nebesa raju.
Plavetnice gore obzor rube
S jedne strane, s druge vali mora
Bibajuć se nebu skuta ljube.
Vedro nebo od mora do gora
Svod si sali od modrila tmasta,
Po modrilu kô da rujna zora
Šaku sjaja prosu rumenasta,
Te je njemu cio danak dika,
Da se s krasom jutarca ne razsta.
Sunce sjaje na vrh tjemenika
I luč dieli iz zlatnog si krila
Na pozlatu sviem stvorom .vidika,
A blagost mu svjetla tiha, mila
Dozvoljuje, usred biela dana
Da i noćna vide se svjetlila
Po pučini modroj razsijana;
Oko njega kriesan nemir goje,
Kao pčelad zlatokrilovana
Da se roji kraj matice svoje.
Ali ote sve ljepote šta su,
Pojedince bilježeć im kroje,
Prama onom cjelokupnom krasu,
Prama onom prekrasnome skladu,
Po kom, jedna s drugom u suglasu,
Sve medj sobom suglasje imadu;
U kom jedna drugu popunjava,
Miris cvieću, cvieće tihom hladu,
Hladak gaju savršenost dava;

U kom šume, gaji i dubrave,
Voće, lišće, bilje, cvieće, trava
Na miloti različnosti prave,
Jednu samo prekrasnu odoru
Da od više krasotâ sastave;
U kom vrela i potoci k moru
Zvučno teku, tamo svoje vale
A svoj romon družeći žuboru,
U sklad divan božje liju hvale,
Koja sebi tu stvori glasila
Svieh u stvarih do najmanje male;
Gdje prirodi ne kucaju bila
Burnom strašću, već u blagom miru,
Te blaženost tu se udomila
Slikom neba u zemskom okviru.
Adam tone u sve te divote,
Misli gubeć u misalâ viru,
Al kako mu i godile ote,
Ipak mašta još ljepše i bolje
U daljini stvara mu krasote,
Koje, da ga sasvim zadovolje,
Osobitim laskaju mu blagom.
I s brežuljka on se spusti dolje
Po stazici netrvenoj tragom,
I šeće se kroz te cvjetne bašte,
Kroz prodole zelenijem sagom,
Kraj potokâ, koji milo švašte,
Kroz uzorno plodne perivoje,
Al s' uzora ne nalazi mašte;
Što on traži, ljepše, inako je.
I probija gaje i dubrave,
Gdjeno zvieri njega se ne boje,

Već mu okol bezazlene prave
Te lagode novom vladaocu;
Gdje ptičice svud mu doček slave,
Prebirajuć na gibkom gr-ocu
Ponajsladja pjevanja ljuvena
Na ugodu prvom slušaocu;
Gdje i gusta svetotajna sjena
Hladak stere, nad pokojem bdije,
I nudi ga slašću mirna trena.
Al Adamu do tog svega nije,
Želja i tu željom mu ostaje.
I paznije on okolo zrije,
I pospješi svoje koračaje,
Dalje, daljne u skrovne daljine
Za uzorom sliedi uzdisaje;
Hrli, strepi, čezne, vene, gine,
Misli uviek: sad će banut, sada;
Ah, sve tlapnja a nigdje istine!
I na srce tiha sjet mu pada,
Lagan predvoj, začetna potjera
Ljute vojske jadâ od nenada.
I ogorčen tom kapljom čemera
Krok umjeri i lagahno nica
On se spusti do jednog jezera,
Gleda silu hitrijeh ribica,
Gdje s' vrcaju u svom življu čistom,
Te zapanjen i oblik si lica,
Prvi ljudski, opazi u istom.
To je ono, što mu manjka sreći!
Niem od čuvstva a zabliešten blistom,
Blistom lika, požudom plamteći,
Ruke širi, pohiti i grezne

I ponikne željen kip doseći
I pritisnut na grudi ljubezne;
Al ribice, poplašene time,
Vodu smute — kalom lik izčezne.
Adam stine od ledene zime,
Kojom bol ga shvati s tog udara,
Ne zna, šta je, nit što biva s njime,
Srce puca, miso mu tumara.
Bol je majka čuvstvu pobožnome,
Teretom nas na koljena shara,
A uzdahom uzkrili k onome,
U kom sva moć i milost se stjeca
Na utjehu i pomoć svakome.
Te i Adam skrušen sada kleca,
Ruke sklapa, uzvisuje čelo,
A glas prvu molitvu mu jeca:
«O moj Bože! sjetno, neveselo,
Jer bez druga, ja sam ti sirotče.
Smiluj mi se, savrši si djelo
Po ljubavi, kojom ga započe,
I biću mi privij biće slično,
Poli sreće drugu polu, otče!
Da u njemu ugledam ti lično
Svu premilost, kôm mene zaodje,
S njim da hodim kroz žiće si dično
U zamjeni vodjena i vodje,
U svjetlosti odsjeva i sjaja,
Sam u sreći nesretnik sam odje,
Sam u raju ja ti nemam raja!»
I žalosti sila ga obrva:
Prvom žrtvom zemaljskoga vaja,
Prvim plienom umrlijeh crva

Tužan Adam na zemljicu pane,
A gorka mu jedna suza — prva —
Licem dolje do nad srce kane.

III.

Adam zaspa, miran sanak mu je.
Noć se budi, trudni danak driema,
Noć ustaje, danak zažmiruje,
Jer im bdjenja uzporedo nema.
Noć ustaje sjajno i odlično,
Na kraljevsku svečano s' oprema
U odielo prema tomu dično:
Na glavi joj zvjezdokruna vječna
Razsjala se zlatom neobično,
A na čelu čelenka mjesečna
U bjelje se srebro razblištila,
Kroz kosu joj sjajna pruga mliečna
Sjajnije se pletom proizvila,
Po odori, koju tka si sama
Iz bljedila i tankog tamnila,
Oživjelo na tisuće plama
Sa kriesnicâ, što po njojzi vrve,
Ko da zviezda o zviezdu se lama,
Te se dolje iskricami mrve.
Duga skuta odori se tmasna
Otegnula zemlji na obrve,
A po skutih biser-rosa krasna
Osula se bezbrojem kapljicâ.
(Medj biserom tiem i zviezda jasna
Adamova blista se suzica.)
Sjajna noćca skoro bieli danak

Domašila svjetlom svoga lica,
Te ptičice ne misle na sanak,
Već pjevaju svjetla u obilju,
Ko s večera da im je uranak.
Vjetrić trepti cvjetnom po omilju
I mirisom noćci se udvara,
Leprša se po rosnome bilju
I biser joj pod noge obara,
Sladko šapće, ševelja i šuška
I nju milu milo razgovara.
Sva priroda kao s jednog duška
Slasti diše, a duh se veselja
Svuda javlja il veselo sluška.
Noć prekrasna, svieh noćî nedjelja,
Prošlog dana blizanica prava!
A raj u njoj razkošna postelja
Blagom miru, u kom Adam spava!
Adam spava, prvi sanak sanja.
Čistom duhu san je veća java:
On bo u njem riešen tamnovanja,
Prostieh krila, vida nesužena,
U vis hrli, gdje mu krug se znanja
I buduća razpne na vremena.
Gledajući s visine udesne
Vrieme mu je sve istog plemena,
Sve sadašnjost, kud se godjer vesne.
Ah bje, biva, bit će, to su samo
Tri pregrade uze nam tjelesne!
I Adamov duh sad trepti tamo,
Sokolom se vije iznad strana
Budućnosti, i sad sjeda — kamo?
Ko na oblak previsoka stana.

Neizmjerno nebo oko njega,
A duboko pod njime usjana
Bielom luči zemlja ko od sniega.
Mili mu se gledati ju tako,
Ali ona u daljinu bjega,
Bliedi, tamni, gasi se polako
I pocrni — ugljen izgoreli;
A on za njom razžali se jako,
Čezne, vene, poletjeti želi;
Al mu želji ne odolje sila:
Obviju ga oblaci debeli
I prieče ga uzvijati krila.
Iz te tuge silan triesk ga prene:
Živom vatrom s nebeskog ognjila
Munja kresne kroz sgusnute sjene,
Da gromom joj sve nebo protrne,
A sviem zviezdam svietlo oko trene;
Munja kresne, oblake razgrne,
Jedni desno u bezkrajnost nose,
Drugi lievo svoje magle crne.
Od munjine razžarene kose,
Ko varnica spod gromnog udarca,
Jedna iskra odsine napose
I Adama sgodi u njedarca.
Al mu striela naudila nije,
Već ga grije kao miso starca,
Kad se sjeti ljeta mladjahnijeh,
O, grije ga i čuvstvo mu topi,
I srce mu čuvstvom prenalije,
I bujicom čuvstva mu razklopi
Tiesne grudi i provali silnom
Riekom svjetla iz njih, koje snopî

Dolje suklja i luči obilnom
Zemlju opet sjajno preobrazi.
A na jednoč, splavljen riekom čilnom,
I on dolje na zemlji se spazi,
I tu gleda sad čudesa nova:
Rieka buji, pa se razilazi
Na tisuće svietlijeh trakova,
A trak svaki na tisuće strieka,
I čini se, silna rieka ova
Da ne teče sa obična tieka,
Već da puzi, gmiže, promiče se
S sile božje svietlijeh nasjeka,
A ta mravad svuda prostire se,
I polegne gore i doline
I na sinje more se raztrese.
Sad zadrhće zemlja iz dubljine
Ko sa neke tegobe nutrenje:
Tlo joj puca, zievaju pećine
I rigaju vodu i kamenje,
Kidaju se vrhovi gorama,
Razdrobljeno kotura se stienje,
Drvlje pada kao krhka slama,
Izlieva se oblakom grozota,
More kipi, baca se pjenama,
Nad obale raste mu strahota —
Voda, voda! sve kopno poplavi!
Gamad izmedj razvalâ se mota,
U vis hiti, što se ne podavi,
Svako svojim stenjuć pod bremenom;
Prizor sličan onom, kad se mravi
Mravinjaku u svom razorenom
Žure spasit sebe i svojinu.

Sve se gore zasjaju sljemenom
Od mravadi, koja tu izplinu;
A iz toga po sljemenih sjaja
Neizbrojne sada vatre sinu,
Kao širom zemskog površaja
Da se slavi večernje Ivanje.
A te vatre čudna su značaja:
Različne su, i veće i manje,
A različnost i s bojâ je njimi,
Te se nebo sve šareni sa nje.
Stupovî se dižu plamenimi
U visinu i svod nebu ližu,
A oko njih u ogromnoj plimi
I osjeci oni mravi gmižu.
Sve jednako amo tamo teku,
Kadkad kao da se rado stižu,
A ponajveć, gojeć mržnju neku,
Na toliko čopora se diele,
Koliko je vatrâ na vidjeku.
Za tim strašan vihar preko ciele
Zemlje duhne i te vatre srazi,
Zametne se ognjen boj: u striele
Pretvore se sviem vatrama mlazi,
Treskaju se, gnjetu, dave, kolju —
Bies u srčbi, strahota u snazi!
A sve samo s strasti, koja bolju
Vlast da kaže, a svaka je huda.
Sva je zemlja pepeo na nevolju
Silniem mravom, koji ginu tuda.
Taj okrešaj riedi i maleni,
Kako gine mnogo vatrâ svuda,
Gaseći se dobitnicâ plienî;

Što nadjača, to i većma sjaje
Ugrabljenim žarom pobiedjenih.
Na posljedku malo ih ostaje,
A to malo kao umoreno
Umiri se i za boj ne haje,
Već usuprot voljno nesiljeno
K sjedinjenju promicat se stane,
I na jednoč — divna čuda eno —
U ogroman jedan plam se splane.
O, plamena mila i prekrasna,
Kog nam bitnost malo kada grane,
I to malo ah jedino za sna!
U sriedi mu zlamen krsta sja se
Življim svjetlom kao jezgra jasna,
A zrake mu širom zemlju krase,
Tekuć po njoj čudotvornom liti
Svud za svjetlom tminam žedju gase,
Svuda mravad na susret im hiti,
I srče ih, i na njih s' ogrieva,
I po njih se ko po zlatnieh nitih,
K nebu diže i tu se razlieva
Maglozvieždju slična u sitnoći.
— — — — — — — — — —
— — — — — — — — — —
Tako Adam još i dalje snieva
O budućoj svieta si budnoći.

IV.

Noć boravi svoje sretne čase
I polako na njih napried stupa,
Da što duže po raju si pase

Crnu jagnjad, i u rosi kupa,
Crnu jagnjad mile sjene svoje.
Kao majka kad tvrduje skupa
Čase štedeć, koji joj se broje
Do razstanka sa djecom si milom,
Noć oklieva, a časovi dvoje:
Bi li napried udarali bilom,
Bi li natrag krenuli u kretu,
Bi li stali na obstanak silom.
Al prem dvojeć, ipak u svom letu
Napried idu, priedju preko hore,
Koja dieli dane na susretu,
I novom se upute pred dvore,
I s jutarnjeg već zahlade duha.
Kad je bilo noći izpred zore,
Sve utiša kao od sna gluha.
Nit se ptica, niti šturak javlja,
Nit vjetarce s ikojega ćuha,
Sve na zemlji zemlju zaboravlja,
Jer na nebo sve sluša napeto.
Nebo opet slavom se proslavlja.
Opet s' ori divno kolo eto
Na tvorčevu slavu i na diku,
Opet angjeo kroz podvorje sveto
Alem-čašu nosi zvjezdoliku,
I pred tvorca kleknuv nju polaže,
Opet tvorac na radost veliku
Blage viesti svomu dvoru kaže
I čuvaru mile zemlje naše,
Zemljozoru, novi čin nalaže,
I opeta iz života čaše,
Izpod ruke angjelove desne

Na pučinu sinjeg mora krene,
Da si traže tu dnevne potrebe,
Tako sile sve duševne njene
Na jutarcu žića sad si traže
Hranu za dan sviesti probudjene;
Gleda, motri — oči joj se blaže,
Lice vedri, bilo uskorava,
Sve joj biva milije i draže,
Što od bielog svieta osvojava,
A najdraže njojzi najmilije
U Adamu sada upoznava;
Ugledav ga, samo njega zrije,
Adam pako otriezniv se smeće
U radostnu istinu probije
Punim čuvstvom neizmjerne sreće,
I baci se u naručaj njo'zi,
U naručaj, koj' ga spreman veće
Dočekuje u ljubovnoj slozi.
Sada zora neba na iztoku
Biel si sprema a rumen izvozi
I stere ju na milinu oku
Sunčanome izhodu po pragu,
Pa niz brda u ravan široku;
A po tome rumen-plamnom sagu
Zraci sunca krenu iza gore
I veseli na tolikom blagu,
Sklad što ljudski prvi jasnim tvore,
Zlatoustno, rek bi, na sve strane
Da o njemu krasnom samo sbore.
Žarko sunce! u sve svoje dane
Nikad ljepše ti ne vidje dvoje,
Nit sretnije s ljubavi im dane.

Saljubljeni u kip jedan stoje,
Sadruženi ne znadu si diela,
Potonulo jedno u drugo je,
Te su jedna presladost si ciela,
Jedan život, u novome novi,
Jedno biće dušom u dva tiela.
Što si kažu, to sbore cjelovî,
A kažu si neizrečne tajne:
O pučini, kojom ljubav plovi
U krajeve razkoši bezkrajne,
O nebesih, gdje im luči vele,
Da su samo po ljubavi sjajne;
O vječnosti, kojoj se vesele
U podobi ovoga trenutka;
O božanstvu, do kojeg im smjele
Misli sižu, iz ljubavi vrutka
Da joj piju i sladost istine.
Oj ljubavi! Bog te mili utka
Sjajnim cvietom u sag pozemljine,
Da na tebi oko nam se kriepi,
Kad po crnom zemlje podu gine,
Nama ti si jedin cvietak liepi,
Njim si bila sva zemlja od cvieta!
Zatravljeni, od sreće si sliepi,
A bezsvjestni s čuvstva preuznieta
Niti znadu, niti znati haju,
Njih okolo što biva od svieta,
Niti vide, niti osjećaju,
Kako sada angjeo k njima boži
Približi se na rieč k oproštaju,
I kako im na glave položi
U blagoslov blage ruke svoje:

«Zemlje djeco! sreća vam se množi
I uzdrži s ove želje moje,
Koju crpim iz one ljubavi,
Što svjetove i, u njih sve što je,
Medju biti svoga bića stavi;
Koja svoje sve stvorove svude
Sve iz sebe, a k sebi upravi,
Da u njojzi postojne im bude
One sreće, kojom samo biva;
Koja i vas iz sićušne grude
Ovog praha tamna, razsipljiva
Vjekovnimi kipovi učini,
Ujezgrivši duha svog vam živa,
Da po njemu budete njezini,
A njezino sve je ovdje sretno.
Sretni bit ćte, ako u sredini
Ostanete smjerno i pametno,
U sredini izmedj dvaju svieta,
Što će na vas djelovat uvjetno
Po mjerilu, kako će da skreta
S vama volja, amo ili tamo.
Volja nam je božja vaga sveta:
Na njoj nam se mjeri sudba samo,
Što po njojzi svjetla ili mraka,
To i pravdi po božjoj imamo.
Sviet tjelesni sviet je učinaka,
Uzroci su njemu i svačemu
U onome duhovnijeh zraka,
Koje teku po svemiru svemu,
Svuda bude, oživljuju, tvore,
A središte svima je u Njemu.
K tom središtu uzdiž'te se gore,

A površno tu na zemlji stojte.
Tamo luč je, tu osjanost kore.
Tu si dane, tamo vieke brojte.
Srkom samo pijte zemlje slasti,
Ali u njih potonut nemojte;
Jer pod njimi bdiju tamne vlasti,
Koje bi vas povukle pomȁmom
Preduboke u ponor propasti.
Duh bi tiela buknuo vam plamom,
Tjelesnosti mutni, gnjusni vali
Nad vami bi sklopili se tamom,
Te ko sliepci vi bi tumarali,
Prebijali na tri sta se jada,
Basrljali, uviek opadali,
A sve s jednog te istoga pada.
A ta žalost baštinom bi bila
I djece vam hiljadam hiljadâ,
Dok božija opet ruka mila
Pomogla im ne bi do ustanka.
Duh vas toga čuvao bludila!
Vječno sunce duhovnoga danka
Kriepilo vam duha čisti plamen!
On vam sinu s ljubavi osvanka
Neizmjerne milosti na zlamen,
On vam bio i vašim unukom
Putnom zviezdom kroz sve vieke. — Amen!»
Angjeo božji za tom oporukom
U vis krene, svom se domu vraća,
A njih dvoje radošću dvostrukom
Sad si slasti položaja shvaća.

Pjesme Ljubovke

Jedinica.

(1844.)

Bud ja bdio, bud li snivo,
Bdijuć, snijuć misli moje
Uviek željne, nezasitne
Kraj jedne se samo roje;
Ali tko je, sam se pitam!

Kud gledale moje oči,
Jednu samo sliku vide,
Za kojom mi uviek želja
Ko za tielom sjena ide;
Ali tko je, sam se pitam!

Kud po danu il po noći
Trudna vodi mene noga,
Svud nalazim samo jednu,
Jednu dušu duha moga;
Ali tko je, sam se pitam!

Kad zamišljen širim ruke
Za uzori neumrlim,
U stovrstnih ipak jednu,
Onu jednu samo grlim;
Ali tko je, sam se pitam!

Kad molitva sva mi čuvstva
Samo višnjem Bogu skupi,
Ah i tada božjom slikom
Ona jedna pred me stupi;
  Ali tko je, sam se pitam!

Tko je ona? uviek pitam,
Ali uviek ne znam, tko je.
Jedinice neizrečna,
Tko bi izreko ime tvoje
  Slabim glasom zemlje ove!

Mrtva ljubav.

(1845.)

Gdje ću tebe, o ljubavi moja,
Sad zakopat, kad si izdahnula?
U mom srcu nije ti pokoja,
Jer si pokoj sav mu razmetnula.

Da te legnem u zemljicu crnu,
U zemljici ti ne bi sagnjila,
Zemska vila dragocjenost tvoju
U kamenje predrago bi sbila.

Da te spustim u duboko more,
U moru se ne bi raztopila,
Morska vila dragocjenost tvoju
U biser bi predragi salila.

Pak bi došli ljudi blagohlepni,
Iz zemlje bi tebe izkopali,
Iz mora bi tebe izvadili
I po svietu svuda razprodali.

A ti idi, nek te uzdisaji
K nebu dignu, tamo zviezdom budi,
Tamo meni žalostnome sjaji,
Tamo ne će dostignut te ljudi!

Cvietak k suncu, srce k Tebi.

(1845.)

Je li poznaš, ljubo, ono cvieće,
Što se vidi svako pramaljeće
U obilju po našijeh stranah?

Žuti cvietki, sitni ko iskrice,
K dragom suncu svedj okreću lice
Gledajuć ga smirom preko dana.

A kad sunce zamakne za gore,
Mahom ti se cvietki svi zatvore
Od žalosti, što se sunce skrilo.

A kad sunce opet iza gore
Pomoli se, cvietki se otvore
Od radosti, što se pomolilo.

More kipi, ko u silnom jedu
Kuhajući razdor strahoviti.

Gromi tutnje jekom strašne smutnje,
Striele lete, triesk za trieskom gnjete,
K vodam niže oblaci se bliže,
Vode uzpete oblacima priete.

Vjetar huče, s valovi se tuče,
Val se vije, s vjetrovi se bije,
Pjena skače, morska ptica plače,
Ponor vrije, gladna smrt se smije.

Ko lupina orahova mala
Drhće brodić moj po biesnih valih,
Sad ga jedan u oblake rine,
A sad drugi u ponor ga svali.

A ja tužan medju tim strahotam
Već se vidim zalogajem smrti,
Koji ona prije, neg' progutne,
U čeljustih simo tamo vrti.

U sdvojenju navrh pogibelji
Već mi sile tjelesne se nište,
Već i misli prestrašene traže
Ne života, smrti utočište:

Tad na jednoč na crnome nebu
Otvore se oblaci sbijeni,
I kroz prozor milostivog neba
Do dvie zviezde progledaju k meni.

Dvije zviezde — o milote, Bože!
Kao svjetla ona odveć blaga,
Koj'mi spomen uzhićena plane,
Kad pomisli drago si na draga.

Blago svjetlo sve sile ublaži:
Grom umukne, vjetri se utaže,
More stane kao zablenuto,
Tmine minu, zemlja se ukaže.

Vidim zemlju, vidim žiće svoje,
Sgrabim veslo, brodić tamo skrenem;
Stignem zemlju, stignem žiće svoje,
I radošću velikom se prenem.

Što je ono more uzbunjeno,
Što je onaj brodić slab slabcati,
Što su ove čudotvorne zviezde —
Sad ću, ljubo, tebi poviedati:

Ono more — to je sviet opasni,
Onaj brodić — to je žiće moje,
One zviezde blage, čudotvorne —
To su, dušo, meni oči tvoje!

Što je ljubav?

(1845.)

Što je ljubav (u sladkoj nježnosti
Ti me pitaš), koja svietom vlada:
Je li iskra nebeske svjetlosti,
Il je klica zemaljskoga sâda?

Što je ljubav, kad njezini gosti
Plaču bolni s nezasitna glada:
Suze roneć bezbrojnih radosti,
Suze roneć bezbrojnijeh jada?

Ljubav, dušo, na zemlji je tajna,
Božji pečat čovječjih povelja,
Koga stoprv naša smrt otvara;

Ljubav ovdje samo j' duga sjajna,
Koju sunce, milost stvoritelja,
Kadkad s kišom naših suza stvara!

Početak ljubavi.

(1845.)

Mnogo puti već sam razmišljao,
Ne bi li se sjetio na danak,
Kad iz svoje slobode sam pao,
Duh sapeo u ljubavni sanak;

Kad najprije gibka mi misao
Ovila se uz tvoj život tanak
Kao bršljan, koji se sastao
S kojim stablom vječni u sastanak.

Za tim znanjem zalud sam hodio
Vrieme gubiv u taštoj zabavi:
Niesam mogo tog se doznat dana.

Ah! tko čas zna, kad se je rodio?
U početku žića i ljubavi
Naša pamet leži uspavana!

Primorske pjesmice.

(1845.)

I.

Djeva sjedi na prozoru,
Vanka gledi k sinjem moru,
K sinjem moru u govoru:
«Sinje more, da je meni
Sav tvoj biser sakriveni,
Da se mogu kitit njime,
Suzami bi od radosti
Tebe, more, poplavila!» —
More djevi odgovara:
«Djevo liepa, djevo krasna,
Da su meni oči tvoje,

Da te vidim jednoč samo,
Ja bi s suzâ od radosti
Sve do kapi izkapalo.»

2.

Ptica pjeva na grančici,
Na grančici, na granici
Sinjeg mora širokoga:
«Preko mora ja polazim,
Za tri dana i tri noći
Preko mora ne ću proći.»
Pticu sluša mlada djeva,
Pticu sluša, ptici pjeva:
«Man' se toga, o ptičice!
Nema grane ni grančice
Na širokom, sinjem moru,
A slaba su tvoja krila;
Do tri dana i tri noći
Ti letjeti ne ćeš moći.»
Djevu sluša mala ptica,
Djevu sluša, djevi pjeva:
«Zar ne vidiš modri mostac,
Što nad morem lûk svoj stere:
Vjernu ljubav nebo drži,
Kad joj k zemlji krila klonu!.»

3.

Djevojka se u moru ogleda:
«Bože mili, ali sam ti liepa!
Vedro čelo nebo bez oblaka,
Žive oči dva ugljena živa,
Rujna lica rumene jabuke,

Biele ruke od prebiela sniega;
Da je meni samo jošte kruna,
Carica bi bila od ljepote!»
Mlado momče iz otraga dodje
Lakim krokom, pretežkim uzdahom,
Vienac ružâ na glavu joj metne,
Vienac metne a riečima sretne:
«Evo krune, carica si moja!»

4.

Majka budi Radovana:
«Ustaj, Rade, evo dana!»
«Ne mogu ti ustat, majko,
San me veže jošte sada,
Trudni sanak ove noći:
Preko mora plivao sam
Po vodici hladnoj, mutnoj,
Majko moja, majko tužna,
Po vodici vrlo mutnoj.
Plivajući cio danak,
Niesam mogo izplivati,
Umoren sam moro stati;
Utopih se usred mora,
Umire ti sinak, majko,
Zakopaj ga, gdje si njemu
Sinoć ljubu zakopala.»

5.

Brodić sprema bratac na daleko,
Brodić sprema, sestrice dozivlje,
Tri sestrice po majci rodjene.
Najstariju bratac zapitao:

«Šta da tebi ja donesem, Jelo,
Kad se vratim sa daleka puta?»
«Rubac meni svileni donesi,
Da ga nosim, kad u crkvu podjem.»
Mladju bratac sestru zapitao:
«Šta da tebi ja donesem, Maro,
Kad se vratim sa daleka puta?»
«Zlatan prsten ti meni donesi,
Da ga nosim, kad u kolo podjem.»
A najmladju bratac zapitao:
«Šta da tebi ja donesem, Savo,
Kad se vratim sa daleka puta?»
Sava glasno ništ ne reče bratcu,
Već mu šaptne nešto iz tihana,
Ustmi šaptne, licem pocrveni.
Bratac podje, za godinu dodje.
Bratac dodje, sestrice daruje:
Najstariju rubcem svilenijem,
Mladju pako zlatnijem prstenom,
A najmladju povraćenim dragim.

6.

Sinje more vjetar kosi,
More kosi, jedro nosi,
Jedro nosi bielu ladju,
Ladja nosi do dva srca,
Do dva srca, jednu dušu.
Dragi dragoj govorio:
«Je li znadeš, srce moje,
Kud nas vjetar ladjom nosi,
Hoćemo li stići dvoru,
Stići dvoru majke tvoje,

Ili tvoje ili moje?»
Draga dragom govorila:
«Ne brini se, srce moje,
Kud nas vjetar ladjom nosi;
Kudagod mi skupa došli,
Sgradit će nam ljubav dvore.»

7.

Navrh neba sunce sjalo,
Na dnu mora biser sjajni,
Medju suncem i biserom
Djeva stala, umovala:
«Visoko je žarko sunce,
Duboko je drobni biser;
Da sam ptica lastavica,
K suncu gore letjela bi,
Da sam riba plivačica,
K biseru bi doplivala;
Suncem bi se pozlatila
A biserom nakitila,
Pak bi mila svakom bila.»
Dodje ptica lastavica,
Pa djevojci govorila:
«Na što tebi sunca zlato,
Kad si zlato svoje majke?»
Dodje riba plivačica
I djevojci govorila:
«Na što tebi drobni biser,
Kad si biser djevojaka?»

Miruj, miruj, srce moje!

(1845.)

Što je, srce, u te dirnô,
Da si tako sad nemirno?
Kao pticu u zatvori
Za svietom te želja mori:
Nij' u svietu nebo tvoje;
Miruj, miruj, srce moje!

Ne udaraj toli jako,
Razbit možeš prsi lako:
Preslabe su, izmučene,
A da puknu, bez koprene
Bile bi sve rane tvoje;
Miruj, miruj, srce moje!

Ah, stisni se u svom kutu
I pregori želju ljutu;
Tople su ti ove grudi,
Sebični su vani ljudi:
Svaki grije srce svoje;
Miruj, miruj, srce moje!

Oj mani se svieta, mani,
U bolesti šta ćeš vani?
Sviet boluje viek do vieka,
Ni sam za se nema lieka,
Kamo l' za bol rane tvoje;
Miruj, miruj, srce moje!

U svietu bi bogče bilo,
Plačuć prage oblazilo,
Svak bi mislio, da ti treba
Za utjehu mrva hljeba.
Tko bi poznô suze tvoje?
Miruj, miruj, srce moje!

Znam ja, ti bi mah na vrata
Poletjelo tvoga zlata!
Nije Milka tvoja više,
Već za drugog ona diše,
Drugi ljubi zlato tvoje;
Miruj, miruj, srce moje!

Veseo danak.

(1845.)

Veseo mi je danak danas!
Sjedni, dušo, tu do mene,
Daj mi ruku milu tvoju,
Da iz tvoje ruke srčem
Sladak okrep pjesmi svojoj.

Veseo mi je danak danas!
U visini sjajnog neba,
Mislim, da sam suncu blizu,
Zviezde mislim, da ih mogu
Svojim rukam dohvatiti,
Da ih mogu premještati
Kao diete igre svoje.

Veseo mi je danak danas!
Duh moj leti kao ptica
Po vedrome zraku mislî,
Oko cielog, bielog svieta
Lanac svoga leta paše,
Nižuć na njeg sve radosti.

Veseo mi je danak danas!
Preko mjere srce puno!
Sva mi čuvstva njegova se
Ko u more neizmjerno
Razlievaju, razširuju,
Izpunjene nade grle
Svud otoke, svud zelene.

Veseo mi je danak danas!
Zemlje njedra otvorena
Sve mi blago svoje nude:
Ja prebiram srebro, zlato,
Biser dragi i kamenje,
Kujem sjajna žezla, krune,
I s priestolja svog veselja
Dielim carstva i kraljevstva.

Veseo mi je danak danas!
Usred zime ljeto mi je!
Zemlja cvati raznim cviećem,
Tihi vjetrić toplim dahom
Sladke glase donosi mi
Od ptičica veselijeh.

Veseo mi je danak danas!
Sinje more ladjâ puno!

Ladje pune, nakrcane
U moju se luku žure,
Svako blago tudjih kraja,
Sve cienosti domaćijeh
U dvoru mi izpražnjuju.

Veseo mi je danak danas!
Budućnosti divni kraji
Na vidik mi sadašnjosti,
Mislim, da su se prevrgli.
Ništa skrovna tamo nema,
Otvoreno, odkriveno
Zlatne žetve polje stoji.

Veseo mi je danak danas,
Jer prviput danas smijem
Tebe, dušo, svojom zvati!

Djevojkina proljeća.

(1846.)

I.

Po livadi zelenoj
Teče potok liepi
I travice okolo
Svojom vodom kriepi.
Iz travica zelenih
Budi pramaljeće

Po livadi zelenoj
Različito cvieće.
Miris cvieća doziva
Ljubovnike. svoje,
Ljubovnici leptiri
Po cvieću se roje.
Za leptiri šarenim
Skače djeva mlada,
Puno krilo nalovit
Rada bi ih, rada.
Naganja se s leptiri
Po livadi mlada,
Dok ne stigne onoga,
Kom je majka Lada.
Kad dostigne onoga,
Kom je Lada mati,
Metne si ga u njedra
I kući se vrati.

2.

Po livadi zelenoj
Teče potok liepi
I travice okolo
Svojom vodom kriepi.
Iz travica zelenih
Budi pramaljeće
Po livadi zelenoj
Različito cvieće.
Miris cvieća doziva
Ljubovnike svoje,
Ljubovnici leptiri
Po cvieću se roje.

U livadu zelenu
Na potok po vodu
Ide sada djevojče
U mirnome hodu.
Za leptiri simo tam
Nit ne skače više,
Već upravnom stazicom
Hodi i uzdiše.
Na potoku hladjane
Vodice zahvati,
Na glavu si metne sud
I kući se vrati.

3.

Po livadi zelenoj
Teče potok liepi
I travice okolo
Svojom vodom kriepi.
Iz travica zelenih
Budi pramaljeće
Po livadi zelenoj
Različito cvieće.
Miris cvieća doziva
Ljubovnike svoje,
Ljubovnici leptiri
Po cvieću se roje.
U livadi zelenoj.
Djevojčice nema.
Zašto? zar je umrla,
Il se kasno sprema?
Zašto nejde moriti
Leptirom slobodu,

Zašto nejde stazicom
Na potok po vodu?
U livadu zelenu
Djeva se ne giblje,
Sjedi liepo kod kuće,
Uz postelju ziblje.

Tuga.

(1846.)

Odkad, dušo, ti mi ode
Mome oku iz okruga,
Na srce mi pade tuga,
Kao mraz na jadan cviet.

Moje misli bez slobode,
Kano pčele usred zime,
Ne će da se leta prime,
Studen im je cio sviet.

Ne znam nigdje mira za se,
Simo tamo hodajući,
Kad sam vani, moram kući,
A iz kuće moram van.

Tako trajem svoje čase;
Vrieme, kao od olova,
Pritiskuje prsa ova,
Vječnost mi se čini dan.

Niti spavam, niti bdijem,
Već onako čudno j' meni,
Živim samo u spomeni,
Da si živa još mi ti.

Jeste, dušo, reći smijem,
Da si život žića moga,
Da prva mi jes' do Boga,
Angjeo njeg've ljubavi!

Jelica.

(1847.)

Kišica škropi po polju,
Jelica plače nevolju,
Nevolju majci na krilu.
Pita ju majka starica:
«Šta ti je, Jele, Jelice,
Da plačeš majci na krilu,
Gdje nikad niesi plakala,
Odkad te poznam iz mala.»
««Iz zlatnog, majko, prstena
Kamen mi dragi izskoči,
Zato ti plačem na krilu,
Gdje nikad niesam plakala,
Odkad me poznaš iz mala.»»
«Ne govor' toga, Jelice,
Govori majci istinu.»

««Govorim, majko istinu,
Tvoja mi ljubav izskoči
Iz zlatnog tvoga srdašca,
Odkad me kaniš sdružiti
Nemila, majko, s nemilim!»»

Tužna ljuba.

(1847.)

Zašto plačeš, djevojčice,
Tako gorko ko nikada?
Zar na nebu ne sja sunce
Liepo, krasno ko do sada?

«Sjaje još na nebu sunce
Liepo, krasno ko do sada,
Al je srce tužno moje
Osliepilo ko nikada!»

Zašto plačeš, djevojčice,
Tako gorko ko nikada?
Zar ne poju svuda ptice
Liepo, krasno ko do sada?

«Poju jošte svuda ptice
Liepo, krasno ko do sada,
Al je srce tužno moje
Ogluhnulo ko nikada!»

Krasno jutro.

(1848.)

Pomalja se sunce iza gore,
Zlatnim ključem već otvara vrata
Sinku svome, iza kćerke zore
Da posjeti bogca i bogata.

Cvieće diže glave iz pokore,
Trava kriesi tisuć oč'ju zlata,
Zemlje miris nebu kadi dvore,
Gajem trepti pjesmica krilata.

Iz sna prvog iza prve sreće
Probudjena dva srdašca vjerna
Pogledaju iz ljubavi doma.

Kako njima ljubavlju se kreće
Sva priroda božja neizmjerna —
Krasna jutra, Bože, njima dvoma!

Stalnost i nepokoj.

(1849.)

Što mi puta veliš u istini,
Da nestalnost ja u grudih gojim,
A ti jesi kao luč u tmini
Uviek ista pred očima mojim.

Ja o tome, što se tebi čini,
Ljubičice, nimalo ne dvojim.
Kako godjer mjesec u visini
Mirno hodi stalnim putem svojim,

A slika se njegova u vodi
Uzbunjenoj giba simo tamo:
Tako i ti, sladka dušo moja,

Stalna si mi u svakoj prigodi,
A u mene lik tvoj drhće samo,
Jer je moje srce bez pokoja!

Crni dan.

(1849.)

Strašni dane, crnimi pismeni
U mojoj si zapisan pameti;
Drugi dani prozračni su meni,
Bieli, jasni, uspomenom sveti,

Kroz njih dah moj, ko luč staklom leti:
Ti si jedin sličan crnoj stieni,
Kroz te miso ne može prodrieti,
Kod tebe se svaka okameni.

Iz raja me na zemljicu crnu
Ti obori po crnom oblaku,
Moje oči ti u ponor svrnu,

Moje želje ti stisnu u raku,
Moje slasti ti u jad prevrnu,
Moju nadu ti sagnu na štaku.

Vila i Lada.

(1850.)

Proljetnome vjetru vitka krila
Raznim cviećem posula je vila,
Da, kadgodjer on krilî zama'ne,
Cvjetnim sagom sva zemlja postane.

Ljudsko u srce Lada je boginja
Žar usula, da u njemu tinja,
Ter kadgodjer ljubav u njem da'ne,
Svietlim rajem sva zemlja postane.

Pitanje.

(1850.)

Vjetar meni kroz prozor donese
Neki danak, kad sam tebi piso,
Zelen listak, pa ga uprav strese
Rieč na jednu, koju sam izbriso.

Izbriso sam riečcu, ljubav zvanu,
Jer u pismu mjesta ne imaše.
Je l' zavio onaj listak ranu,
Il pokrio grob ljubavi naše?

Kad!

(1851.)

Kad te vidim na prozoru,
Ja ugledam bielu zoru
Iza mrkle noći tad;
Ali riedko, riedko kad!

Kad te sliedim, kad sam ušo
U trag mili tebi, dušo,
Svoju sreću sliedim tad;
Ali riedko, riedko kad!

Kad me grli tvoja ruka,
Izpod njena nježnog luka,
Svu slast zemlje kušam tad;
Ali riedko, riedko kad!

Tvoje usne rumen-ruže
Kad mi sladki cjelov pruže,
Rajsku slast okusim tad;
Ali riedko, riedko kad!

Kad ću tebe uviek gledat,
Ljubit, grlit, a ne predat,
Ko što tužan predam sad,
Kad ćeš moja biti, kad?

Svraćanje.

(1851.)

Misli moje, kud bludite
U tu tamnu noć?
Kuda vjerom za nevjerom,
Kud mislite poć?

Zalud vam je za njom hrlit
Kroz daljine sve,
Vraćat bi ju samo mogle,
Ali vratit ne.

Tudjom ona stazom ode,
Tudjin joj je cilj,
Tudje cvieće nju već resi,
Ne domaći smilj.

Smirite se, moje misli,
Ostanite tu,
Ovdje samo, ako dodje,
Dočekajte nju.

Mica.

(1851.)

Kada gledam u Micine dvore,
Pa ja motrim dvore i prozore:
Dvori mi se čine bielo lice,
A prozori u njemu očice.

Kada gledam u Micine dvore,
Pa ja motrim dvore i prozore,
Ter opazim na prozoru Micu —
Tad u oku vidim i zjenicu.

Kasno.

(1851.)

Ti me bježiš, uklanjaš se meni,
Uzkraćuješ i pozdrav mi svoj.
Kasno, kasno i zaludu sve!
Tebe sliedi duh moj nevidjeni,
Pozdravlja te svaki uzdah moj.

Dost se borim i sam sobom veće,
Bježim i sam od tvog lica svud.
Kasno, kasno i zaludu sve!
Tielo bježi, ali miso ne će,
Niti ne zna iz tvog čara kud.

Kad ljubavlju sva čuvstva u slozi
Obnevide i planu u strast,
Gdje je lieka tad ljubavi, gdje?
Liek je samo izgorjet u njo'zi,
I ko pepeo s njome u grob past!

Pjesme sladogorke.

(1863.)

1.

Bi li, dušo, meni cvietak dala,
Što ga nosiš na njedarcu svome?
Da mi dadeš, ja bi reko: hvala,
I još bi te poljubio k tome.

«Ovaj cvietak ne vriedi toliko,
Da za njega ti mene poljubiš,
Tvoj je cjelov blago preveliko,
Ne ću da ga izpod ciene gubiš.»

Neka, dušo, da ja cjelov gubim,
I gubiti kadkad nam je milo,
Daj, da tebe ja samo poljubim,
A to makar i badava bilo!

2.

Tvoj se golub nježno, umiljato
Sve na tvoja njedarca privija,
A ti njega jošte gladiš zato,
Kao da ti ta smionost prija.

Daj, da njega ja zamienit mogu,
Ja ću biti čedniji sto puta,
Medju ne ću prekoračit strogu,
Ni oko mi ne će da zaluta.

«Skrb za tvoju čednost to mi brani,
Jer ti oko sve nekako vreba,
A kud oko, tud i želja kani,
To je narav u svakog jastrieba!»

3.

Dodji k meni, sunce moga vieka,
U tebi mi jedina utjeha,
Ti jedini možeš dat mi lieka,
Koga drugdje tražim bez uspjeha.

Ljuta rana još od prekolani
Na lievoj me strani eto kolje,
Da mi dodješ priviti se strani,
Mislim, odmah bilo bi mi bolje.

«Žao mi je tvoje lieve strane,
Al zajedno i tješim se lako:
Vrieme lieči sve na svietu rane,
Dok ja dodjem, zarast će svakako.»

4.

Ti bosiljak kraj dvorâ si sadiš,
Te njime ti sve mirišu dvori,
Kao da ih mirodijom kadiš,
Što na suncu iztočnome zori.

Da je meni tim mirisom biti,
Oko tebe treptjet svejednako,
Miloduhom tebe opojiti,
Ugodnikom bio bi ti tako,

Pa ti ne bi više mogla reći,
Ko što sada, da sam pasja para.
Al bi rekla, promjenu ćuteći:
«Da bosiljak nečim zaudara.»

Onoj!

(1865.)

Onoj, kojoj blagi slučaj
Mene svrati u naručaj,
Kad na putu noću tamnom
Putovahu tuge sa mnom.

Onoj, kojoj sretno podje
Za ručicom bielom, milom
Udomit me opet odje,
Gdje već bijah samo silom.

Onoj, kojoj božja milost
Vlast podieli angjela si,
Te pomiriv meni bilost
I budućnost svu mi spasi.

Onoj, koje tople ćuti
Odkravljuju srce moje,
Te mi jadno opet sluti,
Da je ljepše bit u dvoje.

Onoj, kojoj sav iolak,
Što još imam ovdje bića,
Želim dati na izpolak,
Za njezina polak žića.

Onoj, kojoj na koljena
Spustit želim trudnu glavu,
Kad mi klone od bremena
I ponikne k vječnom spavu.

Onoj, koju ljubim, štujem,
Uz koju si nebo snujem
Na tom svietu, paklu svojem,
Onoj ovu pjesmu pojem!

PJESME TUDJINKE

Resurrecturis.

(Po Krasińskom.)

(1861.)

Svijet taj je grobljem suza, krvi, blata!
Svijet taj je svakom ko vječna Golgata!
Zalud duh se mota,
Kad ga muče muke!
Za bure života
Nema nigdje luke!
Udes nam se ruga sili!
Plienom su mu i junaci —
Ginu sveti — ginu mili —
Živu omražnjaci!
Sve se spleće — te se i smrsnut će,
Smrt na blizu — a daleku
Na viekova kasnom tieku
Mrtvih uzkrsnuće!

S tog otvrdnut valja — bit bez ćuti!
Sred krvnikâ biti krvnik ljuti!
Ljudskom zloćom udarat na ljude!
Nenavidit — zlobit —
Morit — varat — robit —
Nek si darom sviet nadaren bude!

Tako valja! — il ništa ne moći;
Jed'mo — pijmo — zlatno smeće bud'mo —
Gojmo tielo — misli ne utrud'mo —
Tako ćemo ponajbolje proći!

O! ne! o duše moj!
Natrag, natrag, — stoj!
Tim oružjem vojak
Ne služi se odje,
Koji bije bojak,
Zlu da na kraj dodje!
Samo žrtvé svete
Tiha moć na svietu
Kob gnjetuću sgnjete —
To je silâ lav!
Zločestoće pako
Nalikuju snietu,
I ko smeće svako
Vremena su splav!

O! poznaj sam sebe!
Vlasti se ne maši
Božje iznad tebe!
Al nemoj ni gnjiti ko blažče na paši!
S ove strane groba pred dobom uzkresâ
Bud' ljudskim trpljenjem rodom iz nebesa,
Bud' uzornim djelom neumorna rada!
Budi strpljivošću, koja sve nadvlada,
Koja grad svoj gradi od ništa — polako!
Bud' onim porazom namjere daleke,
Koji pobjedjuje na koncu za vieke!
Budi smirenošću u vrieme opako —

U metežu mjerom — strojem u razstroju —
Buď vječnom krasotom vječnom žića boju!
Samo farizejem i podlosti kuzi
Budi grozom — gnjevom — il svetim mučanjem!
I sa licumjerci nikad se ne suzi!
Svijem inim budi angjelskim dihanjem!
Buď im onom hranom, koja duše kriepi —
Buď suzom sestrinom, kad im jad naudi,
A srčanim glasom, kad im srce strepi!
Prognanim iz doma budi milim domom!
Beznadnikom tužnim sladkom nadom budi!
Mrtvo spavujućim buď probudnim gromom!
U boju s tim paklom svieta puna zlosti
Svuda, svagda budi silom, koja sklanja —
Nad smrću silnijom silom milovanja —
Buď paklom milosti!

I riečju i djelom, u službi i plaći
Razdavaj sam sebe svojoj miloj braći!
Porazplodjuj sebe na čine živuće,
Pa od tebe jednog biti će — tisuće!
Budi i u negvah neutrudnim trudom!
Nek ti ne dotuži nikad ništ u tuzi!
Buď si u prsijeh rodu zlatnom rudom!
Budi nebo s zemljom spajajućim čudom!
Svetošću u uzi!

Ne hiti umrieti, dok t' miso ne rodi,
Ko u zemlji zrno, dok se ne razplodi!
Dok si mukom ne mo'š biti dobitnikom —
Već jedino svojom — ne čovječtva dikom,
Ne buď mučenikom!
Vience prazne slave

Beru lude glave!
U pogibelj jaču
Junačine skaču!
Al duh više slasti
Te prezire časti!

Tek kada ječeće sa obće potrebe
Dogadjajâ zvono pozove i tebe,
Neka se u odkup ti žrtvuješ za nje —
A ti uslišavši to zemlje pozvanje
Padneš, svladan dušom u pokornoj skruši,
Na prag, oba svieta koji tu razstavlja,
I tvojoj pred Bogom razkriljenoj duši
Tihotajnim dahom glas se božji javlja —
Ustan' — i ko borac dobjegli do cilja
S tabanâ otresi prah zemaljskog gnilja —
Ustan' — i s ljubavi, što ljubeći gine,
Letne digni ruke nebu u visine!
Ustan' i krvnikom, koji traži tebe,
Sâm na susret hrli i ponudi sebe
Tiho — mirno — blago — bez žalbe ikoje —
Milosrdnim gledom bezsmrtnosti tvoje!
Tad zaglavi bogat za budućnost plodom,
Smrću bud' životu najvišim urodom.
Što sviet prozva snom i morom,
Učin' javom,
Učin' tvorom,
Učin' pravom,
Nečim čilim i uznietim,
Nečim svetim,
Što ko nož u srca
Duboko se vrca

I bode bez kraja
Prem tičuć se samo
Dahom uzdisaja...
Dok sviet, koj' te kolje,
Sam ne klekne dolje
I ne prizna tamo,
Bog, dom i sloboda
Da su sviest narodâ!

Kad s tekuće krvi tvoga tiela
Misô ti se bude zarudjela,
Misô tvoja bit će svjetla strujom,
Božje pravde plamtećom olujom
Nad gomilom bezbožnikâ dole —
A njoj ne će da odole
Ni topi ni tuci,
Ni laži ni strava,
Ni mudrost ni slava,
Ni kralji ni puci!
I o trećem dobu
Na muke ti grobu
S dogadjajâ smjese
Nad bezdno krvavo
Nerodjeno rodit će se —
Ustat sveto pravo! —

Pozdrav domovini.

(Byron, Childe Harold's pilgrimage.)

(1867.)

S Bogom! s Bogom! — rodni žali
Već s' otimlju oku mom;
Vjetar huče, riču vali,
A galebi grakću k tom;
Ono sunce gdje zapada,
Tamo je i nama poć;
Teb' i njemu s Bogom sada,
Domovino — laku noć!

Jutrom će se sunce popet
Iznovice nad taj sviet,
Ja ću more, nebo opet,
Ali tebe ne ću zriet.
Kuća pusta ostala mi,
Tužno, tamno sve u njoj,
Drač joj raste po stienami,
Pas pri vratih cvili moj.

«Hodi amo, moje diete!
A šta plačeš tako — šta?
Valjda što nam vali priete,
Il bjesnilo bure — — — ha!
Ne boj mi se, utri oko,
Jak nam brod je, lak mu kret,
I najbrži jedva sokô
Nadkrilio bi mu let!»

««Nek se vali s vjetri taru,
Njih zaista nij' me strah,
Druga ali, gospodaru,
Bol mi ote srcu mah.
Spominjem se od ljubavi
Svoje majke, otca svog,
Kao što ja njih ostavih,
Ostavit će mene Bog!

Otac, kano na razstanku,
Odoljet će jadu svom;
Ali majka i u sanku
Uzdisat će, znam, za mnom!»»
«Neka, neka, diete moje!
Doliči ti suza ta,
Da su meni ćuti tvoje,
Plako možda bih i ja.

Hodi amo, moj junače!
Zašto si mi tako blied,
Zar već Francez na te skače,
Il te plaši bure jed?»
««Strahom mi se duh ne bavi,
Gospodaru, niesám plah,
Al ženu si da ostavih,
Ta me miso muči, ta!

Ona s djecom stan imade
Tamo blizu doma tvog;
Šta joj tužna reći znade,
Kad zazovu otca svog?»»
«Neka, neka, moj junače!

Pravedna ti bol je ta,
Ali ja sam ćudi jače,
Ne tugujem s takvog šta.

Jer tko da se poda kini
Rad ikoje žene tu,
Kad iza nas lako ini
Utješit će svaku nju.
Meni nije ničeg žao,
Nit se ičeg ja bojim,
Žalim samo, da sam stao
Ne žaliti ni za čim.

Samac ja sam, sâm do Boga
Sad na svietu: tko je kriv,
Da ne marim ni za koga,
Kad ni za me nitko živ? —
Naviko na tudju hranu,
Znam, da bi me — za koj' čas
Da se vratim k svome stanu —
Ugrizao i moj pas.

Zato ladjo, moje blago,
U tebi mi nade sve,
Nosi mene kud ti drago,
Samo natrag doma ne!
Zdravo, zdravo, vode sinje,
A budem li i vas proć,
Zdravo, hridi i pustinje,
Domovino — laku noć!»

Smrt kneza Ugolina.[1]

(Konac 32. i prva polovica 33. spjeva Dante-ova pakla.)

(1870.)

Ja ugledah u rupini jednoj
Dva grješnika omrzla u ledu,
A jednoga nad drugijem tako,
Da je glava klobučila glavu.[2]
I kako se hljeb od gladi jede,
Tako gornji grizao je donjeg
Oštrim zubom od ostraga ondje,
Gdje se mozag sa zatiljkom spaja.
Nije drugač ni Tidej oglabo
Sliepe oči Menalipu s gnjeva,[3]
Nego gornjak glavu donjakovu
I glavu mu i koješta drugo.
Oj ti! — rekoh — što to zvjerskom rabnjom
Svoju mržnju pokazuješ drugu,
Koga ždereš, kaž' mi uzrok tomu,
Pa ako se sa razlogom tužiš
Ti na njega, ja ću — doznav
Imena vam i njegovu krivnju —
Tebi zajam vratit i o tome
Progovorit na bijelom svietu,
Ne osahne l' govorilo meni.

Usta diže sa groznoga jela
Onaj grješnik, brišuć ih o vlasi
Glave, što mu ostrag izgrizo je.
Za tim reče: «Ti zahtievaš, da si
Bol ponavljam strašnu, s koje puca

Srce meni, kad pomislim na nju,
Prije nego o njojzi prosborim.
Ali ako rieči mi uzmognu
Bit sjemenom, s kog da nečast rodi
Izdajici ovom, koga glodjem,
Zajedno ću plakat i govorit.
Ne znam, tko si, nit načinom kojim
Amo dodje, al po govoru ti
Rekao bi, da Firentin jesi.[4]
Znaj, da knez ja Ugolino bijah
A Rugjeri arcibiskup ovo,
A čuj sada, zašto s njim sam skupa.
Da po zlobi njeg'voj na vjeri me[5]
Uhvatiše i da potla mene
I smaknuše, ne trebam ti kazat.
Al što niesi mogao doznati,
Kako najme strašno skončao sam,
Sad ćeš čuti, a za time sudi,
Da l' opako uradi na meni.
Vidjelicom[6] malom na tamnici,
Koja s mene gladarom se zove,[7]
I u koju valjda će i druge
Još zatvorit — svitao je meni
Nekoliko već mjeseci danak,[8]
Kad zasanjah ružni san, koji mi
Budućnosti zavjesu raztrže.
Vidjeh ovog[9] lov lovit na vuka
I vučiće prama briegu onom,
Što Pizancem Luku vidit ne da.[10]
On na čelu a uza nj Gvalandi
I Lanfranki i Sismondi s kujam
Mršavimi, vještim i hitrimi.[11]

Za čas mali staroga i mlade
Vidjeh sustat i kako im kuje
U slabine zabodoše zube.
Kad pred zoru ja se probudio,
Čujem sinke,[12] što sa mnom bijahu,
U snu plakat i tražiti hljeba.
Bez duše si, ne zaboli li te,
Bez suza si, ne obliju li te,
Kad pomisliš, što se tada slutnjom
Jadnom srcu naviestilo mome!
I oni se probudili za tim
I bližilo već se doba, gdje nam
Svakidanje jelo donosili,
I dvojio svaki sa sna svoga:[13]
Kad ja čujem na strašnome tornju
Donja vrata zaključati ključem,
S čega sinkom pogledam u lice,
Al nijedne ne izustim rieči,
Nit proplačem — jer se okamenim.
Zaplakali oni tužni, a moj
Anselmućo reče: Šta to, otče,
Tako gledaš, otče, šta je tebi?
Odgovora ja na to ne dadoh
Vas dan onaj i svu noć za njime,
Dok ne granu novo sunce svietu.
Kada malo zabielio danak,
U tamnici tužnoj i ja spazim
Četiriju u lica svoj oblik,
Prepadnem se i od boli ljute
U objedvie zagrizem se ruke.
Oni misleć, da s potrebe jela
Ja to činim, priskočiše mahom

I rekoše: Otče, mnogo manja
Muka će nam biti, ako od nas
Jedeš; ti nas ovim obuko si
Jadnim mesom, ti nam ga i svuci!
Umirim se za tim, da ih većma
Ne raztužim. Taj dan i dojdući
Svi mučasmo, rieči ne smogosmo.
Crna zemljo, šta se ne prosjede!
Kad dopriesmo do četvrtog dana,
Gaddo na tle sruši se preda me,
Pa mi reče: O moj otče, šta mi
Ne pomažeš? To izustiv umre;
I ko što ti mene vidiš sada,
Vidjeh ja i ona tri još pasti
I umrieti jednoga za drugim
Od petoga do šestoga dana,
A ja tada, sliep već, tumarao,
Prebijo se od jednog do drugog
I narieko[14] dva dana za njimi;
Za tim smože glad, što bol nij' mogla.»
To kad reče, on izvrne oči
I na novo popadne lubanju
I stane ju glodat pasjim zubom.
Jaoh Pizo, ti pogrdo svieta
Liepe zemlje, «si» u kojoj zvuči,
Kad već tvoji susjedi otežu
Tebe kaznit, neka se Kapraja
I Gorgona pomaknu i nek se
Na Arnovu ušću stvore gatom,
Da povodanj svu zalije tebe,
Ne bi l' sve se potopilo tako,
Što u tebe živu glavu nosi.

Jer ako si i biediti mogla
Ugolina kneza, da on tobož
Pronevjeri gradove ti neke,
Niesi zato imala mu sinke
Na takove grozne muke stavit.

V. spjev Dante-ova pakla.[1]

(1870.)

Iz prvog se tako spustih kruga
Dolje k drugom, gdje je manje mjesta,
Ali gdje je puno većih muka,
Mučenikom groznih do jauka.[2]
Pri ulazu strašni Minos[3] stoji,
Zube kesi, krivce izpituje,
Osudjuje i mjesta im dieli,
A taj poso svojim vrši repom.
Čim bo preda nj grješna duša koja
Stupi, te mu sva se izpovjedi,
Tada Minos, vještak buduć griehom,
Odmah vidi, kakvo pakla mjesto
Dušu ide, i po tome repom
Onoliko ovije se puti,
Koliko se stupanjâ u bezdan
Nesretnica spustiti imade.
Uviek ih je množina pred njime,
Na sud idu sve jedna za drugom
Kažu, čuju, pa se dolje kreću.[4]
«Oj ti, koji k tužnu stanu dodje,

Promisli se, gdje uljezti kaniš
I komu se pri tom povjeravaš,
Da lak ulaz tebe ne prevari.»
A moj vodja[5] njemu: «Šta to vičeš?
Ne prieči ga na sudjenom putu,
To se onoj tako hoće volji,
Koja može sve ono, što hoće,
To ti dostî,[6] i ne pitaj dalje.»
Sad počeše k meni dopirati
Tužni glasi, sad ja dodjoh tamo,
Gdje plač silan udarao na me.
Mjesto to je bez ikakve luči,
Koje riče, ko što more znade,
Kad protivni vjetrovi ga biju.
Mećavom si ta paklena bura
Bez prestanka duhove uzvija,
Prevraća ih, razgoni i sbija,
A kad dodju do pred dubotinu,[7]
Zajauču, zaurliču s groze,
Te i Boga psuju svemoćnika.
Ja doznadoh, da se putenici
Na takove osudjuju muke,
Koji razum podčinjaju puti.
Ko pred zimu škvore[8] na odlazku
U širokih jatih krila nose,
Tako vihar zle duhove ovdje
Jatomice amo tamo vije,
I nikad ih ne utješi nada,
Da iole muke će im jenjat,
A kamo li pokoja im biti.
I ko ždrali u povorku dugu
Poredani tužan vapaj dižu,

Tako vidjeh, gdje po vihru tome
Jaučuće k nama idu sjene,
Na što ja ću zapitat si vodju:
«Gospodaru, tko su oni ljudi,
Koje tako zrak taj crni kazni?»
A on meni odgovori na to:
«Ona ženska, što prednjači svijem,
Za koje me pitaš, bje caricom
Za života mnogijeh jezikâ.[9]
U zabludi ogreznula toli,
Da sramoti svojoj na povladu
Puti služit zakonom dopusti,[10]
Semiramis to ti je, o kojoj
Knjige pišu, da nasliedi Nina,
Supruga si, u državi onoj,
Koju sultan sad popravlja tiskom.[11]
Za njom eno razbludnice druge,
Što zadala smrt si od ljubavi
Sihejevu pepelu nevjerna;[12]
Za njom sliedi Kleopatra bludna.»
I Jelenu vidjeh, radi koje
Zla predugo na svietu je bilo,[13]
I Akila slavnog, koj' napokon
I s ljubavlju jošte boj je bio,[14]
I Parisa i Tristana[15] za tim
I drugijeh možda tisuć sjenâ,
Što ih ljubav tog života liši,[16]
Imenovo meni vodja redom,
Na svakoju prstom kazajući.
Kad sam tako iz davnine čuo
Tê toliko imenovat ljude,
Vitezove i žene na glasu,

Na žao mi to se tako dalo,
Da mal' niesam sišao s pameti.
Kad se nadjoh,[17] obrativ se k vodji,
«Oj pjesniče», rekoh, «želja me je
Govoriti sa onima dvoma,
Što zajedno hode i kojima
Kan' da vjetar lako povijava.»[18]
A on meni: «Kad nam se približe,
Ti zakuni ljubavlju ih onom,
Što ih spaja, i oni će doći.»
Kako vjetar skrenuo ih k nama,
Zaviknem im: «Mučenice duše,
Na razgovor, smijete li,[19] dodj'te!»
Ko golubi, kad ih želja krene,
Krila šireć k sladkomu si gniezdu,
Zrak presilnom voljom probijaju,
Tako oni iz Didine družbe
Podignu se i hudijem zrakom
K nam dolete; toli moćno moj ih
Dirnu poziv milostive žali.
«Oj ti blago, dobrostivo biće,
Koje mariš potražit nas ovdje
U tom zraku crnocrvenome,
I žalit nas s naših groznih muka,
Nas, što sviet smo okaljali krvlju;
Da milostiv kralj nam je nebeski,
Tvoj za pokoj molili bi njega,
Da za milo vratimo ti drago.
Kaži, od nas što doznati želiš,
Što li sâm nam govoriti kaniš,
Mi na rieč smo, mi na posluh spremni,
Dokle vjetar, ko što sada, tišî.[20]

Leži predjel, u kom ja se rodih,
Pokraj mora, gdje na upokojbu
Pad se spušta s pritoci svojimi.[21]
Ljubav, koja nježnih se srdaca
Lako prima, zatravi ovoga
Ljepotom mi tiela, koje meni
Ugrabljeno bude nemilice,
Da me način još i sada vriedja;[22]
Ljubav, koja svakog ljubljenika
Ljubit nuka, zatravi i mene,
Ugodicom toli silnom s njega,
Da mi eto i sad jošte godi;
Ljubav skupnoj dovede nas smrti.
Kajna čeka našeg ubojicu.»[23]
To nam one duše doglasile.
A kad sam ih jadnih razumio,
Klonem glavom i ostanem tako,
Dok me pjesnik ne upita rekši:
«U što si se zamislio tako?»
A ja njemu odvratim: «O Bože,
Koli sladkih i mislî i željâ
Premisliše, preželješe ovi,
Dok dodjoše do premaha kobnog.»[24]
Za tim k njim se obrativši rekoh:
«Franko, tvoje muke gledajući
Plakat moram od tuge i žali;
Al kaži mi: u vrieme vam sladkih
Uzdisajâ čim i kako ljubav
Dopusti vam prvi put na izvjest
Iznieti si želje neizvjestne?»[25]
Na to ona: «Nema veće boli
Do sretnih se spominjat časova

U nevolji; to zna učitelj ti.[26]
Ali želju kad toliku želiš
Prvu klicu ljubavi nam poznat,
Govorit ću, pa mi se i rieči
Pomiešale sa suzami gorkim!
Čitali smo jednoč na ugodu,
Kako ljubav Lancelota shvati.[27]
Sami bjasmo, zlu se ne nadasmo.
Knjigu štijuć mnogi put nam oči
Zablenu se i pobliedi lice,
Ali samo jedan mah je bio,
Jedan jedin, koji nas nadvlada.
Kad čitasmo, kako taj ljubovnik
Poželjena usta poljubio,
Tada ovaj, što mi vječni drug je,
Vas drhćući poljubi i mene.
Djavolica ona knjiga bila
I djavo ju piso; onaj danak
U njoj više mi čitali niesmo.»
To dok jedna sjena poviedala,
Druga do nje tako suze lila,
Da od žali smučilo se meni
Kao na smrt, i u nesvjesticu
Padoh, ko što mrtvo tielo pada.

Peti svibnja.[1]

(Oda L. Manzoni-a.)

(1870.)

On bje![2] Ko što tielo njegovo
Sa zadnjim si žića dahom
Toli silnog duha lišeno
Nepomično osta mahom,
Tako strta i zapanjena
Stoji zemlja na taj glas.

Niema na čas zadnji pomisli,
Na smrt muža užasnoga;
Niti znade, da l' će ikada
Na nju stupit opet noga
Umrlika njemu spodobna,
Da joj gazi krvav prah.

Kad sievaše on na priestolu,
Moja vila rieč uzteže;
Kada brzoj on po promjeni
Usta, pade i podleže,
Ni tad silnoj graji strastnici
Ne pridruži glasa svog.

Robskom hvalom neoskvrnjena
Nit s uvrede podle kajna,
Usta ona sad pri zalazu
Toga sunca toli sjajna,
I na grobu pjeva njegovu
Neumrli možda poj.

K piramidam s Alpa visokih,
A od Dona preko Rajne
Treskali su silni gromovi
Uma njeg'va s munje sjajne,
I zemlja se od njih drmala,
I ječala mora dva.

Bje l' to prava slava?... O tome
Potomstvo će izreć svoje...
Mi pred Višnjim čelo sklonimo,
Koji u njem hotio je
Stvoriteljskog duha svojega
Upriličit veći trag.

Radost burnu i plahovitu
Sa smjerova veličine,
Stegu srca, neukrotivo
Za vladanjem što no gine,
I dokuči cilj po uspjehu,
Kom se nadat ludost bje;

Sve to, sve to i još okusi
S pogibelji slavu veću,
Pobjedu i poraz, protjeru
I priestola sjajnu sreću:
Dvaput svietu u prah oboren
Dvaput dignut nad sav sviet.

On se javi: do dva stoljeća,
Spremna borbu na veliku,
Obrate se k njemu snižena,
Kao sudbe k zastupniku.

Na posluh si on ih ušutne
Sjednuv sudcem medju nje.

Nestane ga: otok malešan
Života mu sûzî kroke;
Neizmjerne znamen zavisti
I sužali preduboke,
Neugasle znamen mrzosti
I ljubavi nesvladne!

Ko na glavu brodolomčevu
Valovi se svale virom,
Valovi, što malo prije mu
Otvarahu obzor širom,
Po kom željno, ali zaludno
Naziraše dalek kraj.

I na dušu tako njegovu
Spomenâ se breme slegnu,
Oj koliko putâ o sebi
On potomstvu pisat pregnu,
A trudna mu ruka klonula
Uz bezsmrtni pokus taj.

Oj koliko putâ, kada mu
Prazan danak umiraše,
Oborenih žarkih očiju,
Prekrštenih ruku staše,
I o dnevih, koji prodjoše,
Saletje ga mislî vrv.[3]

Bile misli to na čadore
I na polja svojih dika,

I na odsjev četa pješačkih,
I na vale konjanikâ,
I na burne svoje ukaze
I na posluh njima brz.

Jaoh! duh mu rado umoren
Od tolikih klonu mukâ
I očaja; ali moćnica
S nebesâ mu dodje ruka
I prenese njega milostno
U dašniji žića zrak.

I uputi njega goreka
Po cvijetnoj nade stazi
U krajeve vječne k nagradi,
Koja želje nadilazi,
Gdje je slava zemske prošlosti
Samo puki mûk i mrak.

Vjero krasna, blaga, bezsmrtna,
Na pobjede vična toli,
Pamti i tu, uzveseli se:
Viša visost jer tu doli
Golgatinu ruglu nije se
Poklonila nikad još.

S umorena njeg'va pepela
Ti razprši gorke rieči:
Bog, koj' ruši i koj' uzdiže,
Koji cvieli i koj' lieči,
Na postelju tužnu, samotnu
Spustio se k njemu dol'.

OSTAVINA

Hrvat ili Srbin.

(Nekomu prijatelju.)

Ti se na me srdiš, mili pobratime,
Veliš: Srbin jesi, srbsko imaš ime,
Tvoji pradjedovi svi su Srblji bili,
Na Kosovu polju morda krvcu lili,
A ti, njihov unuk, za Srblje ne mariš,
Već se u Hrvatstvu pokvarenu kvariš!
Tvoj me ukor, pobre, tišti odveć jako
I da niesam vojnik, pod tiskom bih plako;
Al ovako znadeš, lake su mi misli,
I popuštam ondje, gdje bi drugi stisli.
Izvan ako hoćeš da se porvamo,
A ti sedlaj noge, pak dojaši amo,
Ustanovi mjesto, vrieme i drugara,
Pa ćemo razpačat, što nam srca para,
A u cielom svietu neka spomen bude,
Da su do dva brata bili dvije lude.

Iztočne iskrice.

I.

Vi junaci zapadnjaci!
Kako to je, da Slavenstva
Neprestano bojite se?
Pri kretu mu i najmanjem
Vi strepite i mislite,
Da gorostas taj već kroči,
Kako će vas pogaziti.
Nije šala: silan narod,
Zdrava duha, krepka tiela,
Blage ćudi, čista srca,
Čedno živi, sviestno sbori.
Vaši mudri ljudi znadu
O narodih sviju nešta,
O Slavenih samo ništa!
Putnici vam probijaju
I najdaljih do krajeva:
Do Slavenâ, do susjedâ
Jedva koja biela vrana
Po slučaju od vas dodje.
Okrenuti pram zapadu
Na Slavene ne gledate;
Zato šušanj i najmanji
Iza ledja prepada vas.
A dobro je, da je tako:
I odrasloj, a zločestoj
Djeci treba još bauka.

2.

Ne mrzimo na Madjare!
Nit ih silom progonimo!
Al da niesu, kano magla,
Usred sriede kola pali,
Bolje bi nam slozi bilo,
Bolje bi se vidjet mogli
I upoznat, da smo braća.
Ali kad su naši gosti
Već tolika kroz stoljeća,
Nemojmo im puta kratit
I nadalje u Slavenstvo.
Oni sami izčeznut će
Kao magla izpred sunca,
Kad slavenski svane dan!

3.

Od iztoka krst zabljesnu
Sunčanijem svjetlom svietu.
Zapad zažga svoje baklje
I lomače i požare,
Iztok vatre domaće si
I vidjela kućna na njem.
Dogorješe tamo baklje,
Dogorješe i lomače,
Požari se utrnuše,
Po pepelu zapad gazi,
Na glavu si pepel siplje
I jauče od žalosti:
«Izgorješe svi savezi,
Nema roda nit rodbine,
Nema u nas obitelji».

Na iztoku gori vatra
Na ognjištu jošte svakom,
Grije svoje ukućane
I druži ih oko sebe.
Kod nje bolje spoznava se
Otac s sinom, kći sa majkom,
Brat sa sestrom, djed s unukom,
Otac, majka, sin i kćerka,
Brat i sestra, djed i unuk,
Prijateljstvo i poznanstvo.

4.

(Pod ovim brojem nalazi se u nacrtu «Zvanje Slavjanstva», odtisnuto na strani 35. ove knjige.)

5.

Mržnja teče, silna rieka
Izmedj Niemca i Slavena
Kroz vremenâ prostor silni;
A ta rieka crvena je,
Jer je krvlju napunjena.
Preko rieke nema mosta,
Preko rieke pravdaju se
Ti susjedi kroz sto vieka.
Vele Niemci bezobrazni:
«Robovi ste vi Slaveni,
Potišteni narod hudi!
Lako vam je na vrat stati,
Kad ga dolje sagibate».
Rob se robom sam ne čini,
Nasilje ga robom čini —
— — — — — — — —

6.

Plemstva nema u Slavenâ!

— — — — — — — —

7.

Dudari ste i guslari,
Vi, Slaveni, svirat znate
Samo drugim na veselje!
Vele Niemci podrugljivo.
Oj dajte nam mira samo!
Sklada pravo još ne znamo
U glasbi si udesiti,
Kad se malo uvježbamo
Prilagodit dudam gusle,
Uzajamnost kad spojimo
Svih glasova na čas jedan,
Zaigrat ć'mo tada kolo,
Zemlja će se od njeg tresti,
A vi plesat znam da neć'te
Od slavenske te radosti!

8.

Stoji lipa usred polja,
Vele, da je stoljetnica,
A sjedaju na nju ptice,
Vele, da su slavuljice,
A pjevaju one pjesme,
Vele, da su slavjanice.
Putujući sviet tudjinski
Popostoji kod te lipe,
Poposluša koji časak,

Stisne pleći i otide,
A kad svojoj kući dodje,
Pripovieda o toj lipi
Umujući čudnovato:
«Lipa, vele, ko što naša,
Na njoj ptice, ko što naše,
Al pjesama, prem i one
Jednake su sasma našim,
Razumjeti ne možemo!»
Zato kad se nad njom nebo
Naoblači i zavlada
Tmurno vrieme — tada iz nje
Dižu vam se maglovite
Strašne slike i prilike,
Vi neznale neznalice;
Jerbo naše to lisice
Vrganje si samo peku.

9.

— — — — — — — —
— — — — — — — —
— — — — — — — —
— — — — — — — —

(Medju brojem i ovim svršetkom ima u nacrtu poveći prazan prostor.)

Po slavjanskoj uljudnosti
Liepim ćemo načinom vas
Izpratiti do pred kuću.

U smrt J. Kollára.

Z obzora minu danica, zviezda slavenskog dana,
  Kollárov života list prevrnu nemila smrt!
Žalostna viest ta tutnjavom groma ori se, trese
  Lancem uzajemnosti podruž i popreko svih
Krajevâ srca slavenska; biele vile u crno
  Ruho zavijaju se, gorkijeh suzica lît
Svojijem svaka potokom lieva; Slavija majka
  Razpušta kosu na tle, mjestance zasjenja njom,
Gdjeno se struni sa slavenske lipe najljepši cvietak;
  Pjesnici jadikove svud poprimlju gusle, na njih
Izvode samo smućenih žica cviljenje gorko
  Ne mogav svišit im spjev okrutnu srdaca bol.
Ptice slavulji svijaju tužno glave pod krila,
  Lišeni odziva svog borave žalosti san.
Koprena tuge zastire nebo slavensko svuda,
  Izpod nje tuguje sve, o kamen udesa sve
Obija misli; jedino smrt se raduje strašna,
  Život bo veći od nje ne stiže silniji bit! —
Kolláru slavni! s gomile groba tvojega spušta
  Poglede slavenski duh, uvidja najbolje s nje,
S vidjeka tuge, koliki prostor, kolika svieta
  Pučina bijaše to, kuda se razgrnu žar
«Slavine kćeri» s ognjišta žarkog, kuda sve sjeknu
  Plamen uzajemnosti, kojime užiže sad
Tuga i žalost mašale svoje; Kolláru slavni,
  Sveslavski bio si sin, sveslavski krije te grob.
Okolo njega sdružuje ljubav široke tvoje
  Domovine vaskolik sviet, iztok i sjever i jug.

K zapadu tvome hrli i plače vapjući zalud
Jutarce tvoje i dan. Plačite, Slavjani svi!
Lievajte suze zemljici slavskoj, braćo, u njedra,
Neka se nakvasi njim', neka joj uzbude sok!...

Pjesma biskupu Strossmayeru.

(1868.)

Zviezdo prejasna na vidiku našem!
Svjetla tvog, s kojeg se svijetu nam i
Vieku oblik sja, i ova je pjesma
Haran odsievak.

Lako u vis tvoj uzdiže se ona;
Jerbo ne moj sâm, već je uzhit roda
Čitavog, koji pouzdana njojzi
Daje krioca.

Sav te rod naš svom u srdašcu nosi;
Ti u njem bdiješ ko čista mu sviest i
Ko ova tješiš njega ti jedino
Jadu u gorkom.

Veliki duh tvoj, po dobroti srca
Tvoga još većeg, sveudilj teče ti
Iz rukû blagom i po rodu liekom
Svud se razlieva.

Po bezkrajnom tvom veledušju dvie se
Sgrade nam dižu na duševnom polju,
U kojih viekom zaklonište našoj
Biti će nadi.

Dvora su to dva, blagaone dvije,
Gdje će duh našnik da pozivlje na čast
Sve one, koji prihodnici budu
Njemu odani.

Pilja su to dva, visinom do neba,
A svojom širju do medje rodnog nam
Svieta, ne mrtvim na spomen, već živim
Na uzkrsnuće!

Hrama su to dva, spomenici vječni
Tvom rodoljublju, u kojih će biti
Vazda rod naš tvoj svećenik, a čin mu
Tebi zahvalnost.

Ko provid božja, gdjegod uztreba šta
Rodu nam tužnom (a treba mu mnogo),
Tu si ti prvi na pomoć i prvi
Dara obiljem.

Ali ne obćem samo boljku ti si
Milostne ruke, i mnogi jedinac
Nju ti ljubi, spas svoj uz Boga tebi
Zahvaljujući.

Oj da mogu sva ti bezbrojna dobra,
Što ih ti činiš po svijetu našem,
Da mogu cvietom da stvore se, sva bi
Zemlja nam cvala,

I miris joj, svet kano tamjan, ime
Bi dizo hvalom u nebesa tvoje,
Narodnim svetcem za života već te
Proglašujući.

Bit će i to, kad pravice bude ti!
A dotle miruj i ne haj, što podli
I zlobni sviet na te baca se kalom;
Kal mu je hljeb, a

Tebi ne će da naudi, ko ni noć
Danu onom, koj' će jednoč da svane,
Da ti pred svietom obasja priznanjem
Zasluge tvoje!

Mirku Lentulaju.

(1870.)

Već pod noćcu liepog si života,
Ko svjetiljka prije neg' ugasne,
Ti nam sjaše mirne luči jasne
Za vojnice na tudjega skota.

Duha mir ti i srca blagota
Krotila nam požude naprasne,
A razbor ti i postojna hota
Svaljivala smetnje gorostasne.

Noćca tebi nastala i nama,
Tebi smrti a nama života,
Ti počivaš, a mi tumaramo,

Basrljamo od kama do kama
Po tom groblju krvi si i pota.
Kuda ćemo dospjet? Mi ne znamo!

Ambrozu Vranicanu.

(1870.)

U sudbe nam primirju i ratu
Saveznikom bio si nam puka,
U svakome narodnom podhvatu
I tvoja je podhvatila ruka.

Mnogom si nam pomogao bratu
Hljebac steći na putu si mukâ,
A sokola pridržat nam jatu,
Da s' u tudja ne provrže ćuka.

Što si dobra učinio rodu,
Diže ti se sada spomenikom
I uz hvalu sieva ti se dikom

I uz diku na zemaljskom podu
Pred licem te božjim na nebesih
Liepim viencem dobrotvora resi.

Antunu Kaznačiću.

(Umro 1. travnja 1874.)

(1870.)

Ko hrek stari dubrave negdašnje
Čvrst u zemlji, osut mladicami;
Pomladjeno u doba sadašnje
Starovo si dugo medju nami.

I vieka si iz struje prijašnje
Glase si nam slao ptičicami,
[Starosti si do dobe najkašnje
Bodrio nam duše pjesmicami.]

Smrt napokon tebe izkorieni
I razori ptičicam sjedalo,
Al' što ne mož' razorit, ostalo,

Ostale im pjesmice u cieni,
I ostat će dok pjesama dika
Sa milog nam slovi Dubrovnika.

Lopudska sirotica.

(Nedopjevana.)

I.

Dalmatinskoj na obali kršnoj,
Gdje se ljubi sa zemljicom more,
Te s gorućih cjelova se radja
Ozbilj kopnu, a milina moru;
Gdje se zemlja silno razmrvila
I otoci more nadrobila,
A more joj darežljivost vraća
Silne luke krajem nizajući;
Dalmatinskoj na obali žarkoj,
Gdje sunašce prži kamen sinji
I odsieva vatrom na sve živo,
Te i srca tuj su od plamena,
Gdje se krvca samo krvlju pere,
Nož i puška čuvaju poštenje,
Crven-kapa djevojačku stidnost;
Dalmatinskoj na obali krasnoj
Razvilo se pramaljeće liepo,
Ponajljepše blizu Dubrovnika
Na Lopudu, na otoku malom.
Izmedj smokve i masline tmaste,
Izmedj bora i lovora dičnog
Izlilo se zelenilo trave,
Preobuklo zemljici odielo,
Izcvalo se bajamovo cvieće,
Zarudilo majci zemlji lice,
Reko bi si, da ju nebo prosi,
Te se tako kiti i ponosi.

Sunce tonu već u sinje more,
Kao silna da izgorje ladja
Na pučini na zapadnoj strani.
Noćca crne već razpušta kose,
Zasjenjuje bielom svietu lice,
Jednom rukom zasjenjuje lice,
Drugom rukom veziljica veze
Po modrome sagu nebeskome
Zlatnom žicom pojedine zviezde.
Sinje more usnulo tišinom,
Samo bdiju još gdjekoji vali,
Izmjenice što brecaju kraju,
Da zamiene srebro svoje pjene
Za razsuto po obali cvieće.
Na obali bieli dvori sjaju
Divnokrasno, ko da ih je ruka
Umjetnica koja narisala
Na tkanini sjajne mjesečine.
To su dvori morskog kapetana
Po imenu Dragić-Radovana.
Radovana sinje more krije
Sa lopudskih do tri sta junaka,
S Karlom petim koji pohrliše
Pram Tunisu na nesretnu vojnu,
S čega vica tri sta udovica
Na Lopudu u crno se zavi,
A plač njihov i cviljenje gorko
Uspomenom i dan danas ječi.
Radovana u kući nadživi
Siromaštvo na djeci nejakoj
Poginuvši s njime i dvie ladje,
Dvije ladje, sve mu kuće blago.

Od negdašnje lasti i imućtva
Strošiše se pomalo ostanci,
Ne ostade djeci ponarasloj
Na posljedku ništ do golih ruku,
Kojima se od nevolje brane
Baveći se ribanjem po moru.
I danas su sva tri brata vani
Na ribanju, a kod kuće sama
Sestrica im biele dvore čuva.
U dvorih je sve tiho i mirno,
Tiho, mirno sve je naokolo,
Ni vjetarce ne nalazi šapta,
Da prosbori s razcvjetanim drvljem
O krasoti blagoga večera,
Što ga majka priroda pripravi
Na užitak otajnoj ljubavi.

Zacrni se na moru daleko
Nešto sitna, oku nedohitna,
Kano da je ptica crnoperna,
Što se hvata u razbludi mora,
Kano da je riba poviraljka,
Koju vabi nad vodu tišina.
A čuje se, gdje pljucka i plašti,
A sve bliže, bliže se privlači,
A čim bliže, sve to veće biva,
Dok najposlje ne izda se ladjom.
Ladja sjekne tihano pred dvore,
Tisne uz kraj, konopac izšikne,
Za konopcem do dva momka mlada;
Prvi gleda, da priveže ladju,
Drugi hrli dvoru bijelome,

Na dvorih se otvaraju vrata,
A na vratih biele ženske ruke,
Te se viju došlu oko vrata.

Sretni traju sad u dvorih časi:
Ljubav angjel razkriljenim krilma
Spustio se na te biele dvore,
Sretnim dušam sav sviet zaklonio,
Te ne vide do svijeta svoga
Nigdje ništa jedno od drugoga.
U vrtu su na skrovnom mjestancu
U verigah svojih naručaja,
Svrh njih cvate smokva i bajama,
A u njima tisuć sladkih čuvstva,
Koja cjelov vjerno za cjelovom
S jedne duše u drugu prelieva.
Uzhićeno mladić progovara:
«Na medena tvoja usta, Zorko,
Raj se sali u vječnoj razkoši,
Te cjelovi izcrpit se ne da,
Vječna mora da i ljubav bude,
S koje teku toli trajno slasti».
Djeva čuvstvom neopisnim prati
Njeg'vih rieči svaku živu slovku,
Ko da biser niže dragocjeni,
Te mu broji pojedince zrnje.
Plamen sieva iz obličja njojzi,
Žarki plamen, kojim ali tajno
Povjetarce uzdaha previja.
«Vječna bit će naša ljubav, dragi,
Vječna bit će, jer iza nje meni
Samo jošte vječnost se odkriva,

Vječna bit će, ali sretna ne će!
Nije tomu slike ni prilike.
Ti odvjetak vlastelinske kuće,
Ja prostoga roda sirotica.
Grb tvojega plemena klisurom
Na ljubavi naše moru biva;
O nju će se čamac naše sreće
Obijati, dok se ne razbije.»
Bol zazebe u srcu mladića,
U živac ga udari istina,
Zapreke si i sam uze smišljat,
Te ih gleda užasno velike,
A sumnjom se bori o dobiti,
Ali ljubav, silna čarobnica,
Na utjehu preobraz im daje.
«Nemoj, dušo, slutnjom toli kobnom
Krila davat neizvjestnu vaju.
Naša ljubav, ljubav svemoguća
Bit će nama predhodnicom zviezdom,
Vodit će nas kroz sve nepogode
Kada, tada do željenog cilja.»
Glavom niše ljepota djevojka,
Ko da misli uzibati sumnje,
Koje silom u rieč provaljuju:
«Milovane, moje milovanje,
Liepo sboriš i liepo bi bilo,
Da bi bilo, ko što biti ne će.
Bog zna, što su već najbliži dani
Dosudili nama dvoma tužnim,
Ne će li nas na uvieke možda
Razstaviti jedno od drugoga.
Ah, zar ne znaš, da se i danaske

Ove sreće samo dokradosmo,
Da pod živu meni glavu braća
Zabraniše tebe dočekati,
Ko što isto tebi roditelji
Zakratiše korak k ovom pragu,
Koj' njihovu ne doliči domu.
Oj zašto si oko na me svrno,
Na sirotče, zabitno djevojče,
Na neznatan cvietak u travici!
Zašto si ga trgnuo od zemlje
I uzdigo sebi do visine,
Kad uz tebe nije mu obstanka?»
Na to oblak ozbiljnosti tegne
Preko vedra čela mladićeva,
Izpod njega oko munjom sievne.
Mladić usta i prekrsti ruke,
Tone glavom u duboke misli,
U mislih mu odluka dozrieva.
A djevojče sjedeći pred njime
Ruke vije njemu oko pasa,
Glavu sklanja njemu na srdašce,
Crne kose do zemlje prolieva,
Pano čeka kano osudjenče
Na preblizi omašaj sudbine.
Mladić trgne glavom u visinu
Kao jelen, kog promaši zrno.
«Ustaj Zorko, gledaj mi u oči,
Iz njih čitaj, kud mi duša skrenu.
Veseo sam, vidiš, i razbistren,
Na vrhuncu stojim ti odluke,
S koje svietlu našoj sreći stazu
Produženu gledam u budućnost.

Nije nama ovdjeka obstanka,
Gdjeno sudbi omiljeli niesmo.
Preko mora, preko mora, ljubo,
U Taliju, zemlju ljubovnikâ,
Prebacimo srdaca nam težnje!
U napuljskom «sretnom polju» negdje
Naći će se i za nas mjestance,
Da nam bude na ugodu dvoma.
Imam tamo po rodu poznanstva
I na vjeru pomoći obilne,
A što nemam, lako će se naći,
Kad budemo pred Bogom u svezu,
A pred ljudmi bez svake bojazni.
Da l' mi, ljubo, pristaješ uz naum,
Il se drugoj domišljavaš misli?»
Nasmjeh blagi, milotužni svane
Djevojci na licu: »Milovane,
Šta me pitaš? Na životu s tobom
Jedino se osniva mogućnost
Mog života na ovome svietu.
Niesam svoja, odkad tebe ljubim,
Nemam misli drugih nego tvojih,
Jer su meni, ko bršljanu grane,
Oko kojih savijam se dušom.
Taman obzor svud nas obastire,
Jednim putem valja udariti.
Bilo kako — budi volja tvoja,
U toj noći ti si zviezda moja!»
«Ti si angjel, iz kojega usti
Duša trepti na kriocih riečî,
Te predivnom zadišeš me silom;
Pouzdanje tvoje mi je oklop

Prama svakoj neba, pakla strieli.
Bog i duša, na nogu sam sada,
Junak čili osovljen u buri,
Koja živa oborit me ne će!
Brže sada pospremi se, dušo,
Danas nam je još za tamne noći
Do otoka svetog Andre prieko
Pod zaštitu samostana sveta
Svetog Benka, gdje me glavar sînî,
Odkad meni prestavi se otac,
Njemu srcem prijatelj najbolji.
Tamo ćemo sgodu pričekati,
Koju dugo ne treba izgledat,
Da nas baci na obalu drugu.»

Vlašići su nebom poskočili,
Vedra noćca na gluho zaspala,
U snu samo kadkad progovara
Muklim glasom sova sa zvonika,
Koj' se iznad Dragićevih dvora
Ko prst diže sudbine prieteći.
Lagan vjetrić s kopna zalavori,
Mrežka more, mirna jedra draži,
Mirna jedra, što se biele morem,
Ko labudi mirno plandujući.
Lakim vjetrom odtisne se ladja,
Tiho, tajno izpred bielih dvora
S ljubovnici k novom cilju krene,
Brzo plovi s njima a tihano,
Hoće samom uspavanu moru
Da ih tihog preko sna ukrade.
A njima se prestavio s misli
U zabitnost sav sviet naokolo,

Dusi su im krilaticom nadom
Odmašili svietu iz okvira
Preko mora u kraje od sanka.
Tamo trepte po brdih, po dolih,
Po livadah i po cvjetnih luzih,
Po bajištu raja namišljena
Izbiraju, prebiraju zgodu,
Ogledaju, pregledaju stranu,
Traže, gdje bi ponajljepše bilo,
Da se spuste razkoši u krilo.
Ah nit vide, nit čuju, što biva,
A sudbina medjutim već hiti.
Netom ladja hitroplovka klizne
Iza rata Mrčice strmoga
Pred crkvicu, koja mjesečinom
Na čelu mu sjaje ko čelenka,
Glas zavikne neki po dva puta,
Glas zavikne, a djevojče cikne,
Kao jeka od istoga glasa:
«Jaoh nama, to su braća moja!»
Mladac čili na noge se skoči
I u skoku otriezniv se straha
Veslo hvata, besjedom prihvaća:
«Na veslu nam sreća i spasenje,
Brže, Božko, da im utečemo!»
Oba mladca duboko u more
Vesla bodu izpod njih se vijuć
Ko u vihru jablana dva mlada.
Ladja leti, leti divnim letom,
Reko bi si, da ju samo tjera
Nestrpljenje i goruća težnja
Drhtajućih u ladji srdaca.

Ladja leti, a za njom se druga,
Kao munja, u potjeru dala,
Da li će ju stignut, da li ne će,
Oko više ne može razabrat,
Daleko su za čas odmašili,
A mjesec su na obzoru sinjem
Slabim svjetlom zamienile zviezde.
Al zatutnji groznih rieči vika
Od obale svetoga Andrije,
Iza vike puška pukne gromno,
Iza puške neki jauk jekne,
Za jaukom sve umukne mukom.
Pred zoru se braća kući vrate,
Sobom kući i sestru dovedu,
A iz ladje izkrcaju tužni
Mrtvo tielo brata najmladjega.

II.

Novog dana sunce zagledalo
Crnu žalost, kojom potamnjeli
Preko noći Dragićevi dvori.
Sgrnulo se oko tužne braće
Otočana i nesretne sestre
Svekoliko rodstvo i poznanstvo,
Ženska lica suze obasule,
Mužka lica ozbiljnost zasjela,
Sve na čudu i grozi se našlo
I sve stoji tiho mramorkome,
A sve žali žalost gledajući.
Braća dvore mrtvu ostavbinu
Milog brata dvorbom milotužnom:
Na odar mu bielo ruho steru,

Na uzglavlje meću mu bosilje,
A na grudi, gdje ga je probilo
Smrtnom ranom zrno ubojito,
Od ružica saviše mu vienac,
Te će reći bratac najstariji:
«Evo, sele, vjenčanog ti vienca,
Koj' ljubavi tvojoj docvatio,
Na njemu ti blagoslov i sreća!
Brata ćemo lako prežaliti,
Na smrt nam je oko naviknulo,
Svaki dan se sočivajuć s njome
Na ponorih opasnoga mora;
Al od tebe što ćemo počinit,
Što od tebe, što li od sramote
Pred poštenim ovog svieta licem?
Siromasi, puki siromasi
Dosele smo bili, ali sretni,
Jer nam otac namro čisto ime,
Jer nam svuda dobar glas se čuo.
Odsele smo bogci sramotnici.
Otvrdnu nam zalogaj u ustih,
Ogrknu nam srk vodice hladne,
Otiesni nam kuća i odjeća,
Kako ćemo živjet od sramote?
Sramota nam izpod nogu tutnji,
Sramota nam svud okolo šapće,
Kako ćemo klonit se sramote?
Sramota je potuljena lica,
Sramota je strepljiva ogleda,
Sramota je glavinjava hoda,
Kako da nas ne izda sramota?
A ti živa pred očima našim?

Pa u živu sestrinu obliku
Da nam živi i sramota naša?
Oh zajedno s bratom da nam te je
Zakopati u zemljicu crnu!»
Jadna Zorka, nesretna sestrica,
Povrh glave mrtvog brata stoji,
Na njega se sagnula duboko
Kao plačna nad grobnicu vrba,
Zastakljene zjenice upilji
Nepomičnim pogledom u njega,
Al uz njega na istome odru
I nje radost i nje sreća leži.
Ništ ne reče na bratove rieči;
Što da reče? Ah gdje su joj rieči,
Gdje li misli, gdje čuvstva, gdje razbor?
Sve u jedno klupko zamršeno
Sgrčilo se u bolnijeh grudih.
Ali neki mrmor mukli
Po skupljenom svietu zamnje,
Neki šapat kobna lika,
Kao onaj vjetar grozni,
Pred olujom koji krene,
Da naviesti groze njene.
Bratove se rieči kao munje
Razažižu u obćemu čuvstvu,
Plamen sreta od oka do oka,
Zapali se obraz od obraza,
Srca kipe, žile brekte gnjevom,
Pučkog suda osudak je strašni
Nesretnici dozrio na užas
A na usta Vuka starješine:
«Što slušamo, nikada ne čuli,

Što gledamo, nikad ne vidjeli!
Na Lopudu takovoj sramoti
U živijeh osamdeset ljeta
Ne doživjeh još nikada glase,
Da se tako zaboravi djeva
I stropošta pod noge poštenje;
Od ljudi je zazor i sramota,
A od Boga velika grjehota.
Skidaj, diete, crven-kapu s glave,
Obrazu ti ne pristoji više,
Nek te gleda gologlavu sunce,
Kao što si ogoljela stida,
Nosi grješnu iz te kuće glavu
U nemio sviet za tudjim hljebom,
Prebijaj se od zla do gorega,
Od nemile kuće do nedrage,
Svaka će te brzo odpraviti,
Gdje omrkneš, osvanuti ne ćeš,
A gdje kloneš, počinuti ne ćeš.
Zaželi se domaćeg ogrjeva,
Blage rieči i prijazne ruke!
Moli Boga — molit ćemo i mi —
Da čim prije liši te života,
Da prikrati i tebi i nama,
Što po tebi na ukor nam dade.
Ajde, diete, u nemilost svieta!»
I skidoše kapu joj sa glave,
I ljudstvo se na dvie strane sgrne
I otvori medj sobom ulicu,
Kojom da će poći nesretnica
Za uvieke iz miloga doma.
Podje... stane... i ne može dalje.

Od težkoće nesnosive boli
Na živom se okameni tielu.
Od ubjela kao kip izdjelan,
U kom kipar utjelovi pojam
O žalosti sdruženoj s krasotom,
Ona stoji bez čuvstva, bez misli –
Zapanjena u crnome krugu
Strašne sudbe, s koje no mračila
I duša joj u nesviest se smrče.
Zablene se ljudstvo od tog jada,
Razjarenost u grudih mu stine,
Razbira se, osvješćuje sviešću,
A razbor mu pretegne u misli:
Je li pravo, je li Bogu drago,
Da grješnici oni tako sude,
A grješnici i oni su ljudi.
Na čem li su, ne znadu se snaći,
Žao im je, a pravo im nije,
Izmedj mila i nemila čuvstva
Srca im se u grudih ciepahu.
Tiem na vrata banut će poglavar
Samostana svetog Benedikta
Po imenu siedi otac Marko.
«Mir svim ljudem i blagoslov božji!»
On prosbori glasom miritelja,
On prosbori, a ljudstvo odahne
Na rieči mu, kao iza more,
Izruči bo jednim, jednodušnim
Tiem odahom riešenje mu svojih
Toli kobno sraženih dužnosti.
On prosbori, a nesretna Zorka,
Kao na glas uzkrsna angjela,

Osviesti se i razširiv ruke
Dobrom otcu u naručaj padne,
A otac će progovorit svietu:
«Ajte, ljudi, svršili ste svoje —
Ubijaste — ubiti nemojte! —
Dosta budi ovog jednog mrtca,
Evo smrti u obilnoj mjeri,
Podvostručit nemojte joj žalost;
Ovoj kući dosta je velika.
A mislite i razsud'te pravo:
Je l' sva krivnja tu na ženskoj glavi,
Ženska pamet slaba je koriena,
Mužkoj ruci lako se podaje,
Veća sila uviek pravo ima,
Ako pravo i pravedno nije.
Tko će krivit slabu, krhku ladju,
Burnom što se povjerava moru,
Kad tisuć ih sretno poizplovi,
A dvije tri samo razbiju se.
Tko će krivit nesretnu djevojku,
Što ljubavlju omamljena silnom
Njoj se vjeri, razbor iznevjeri,
Kad u svetoj toj nebeskoj strasti
Milijuni cilj dokuče sreće,
A gdjekoji samo ga promaše.
Buď li pako i kriva i dužna —
Bog je dobar i bolji od ljudi —
U njegovoj velikoj milosti
Izpoviedju proštenje će naći.
Pod zaštitu ja ju svoju primam,
Sad je samo Bogu odgovorna.»

— — — — — — — — —

Ljudstvo stoji zablenuto —

— — — — — — — — —

— — — — — — — — —

«Dobri otče, ja u vašieh ruku?
Je l' Milovan jošte živi,
Je l' na vjeri meni osto,
Ko što vjerna ja sam njemu?
Oh tek sada vjerna sam mu!
U nekakvoj tamnoj noći bijah,
Slaba bijah, drhtah, kao trska
U oluji opakoga svieta.
Osviestih se, mirnim okom mogu
Sad u moje pogledati sunce:
Oj ljubavi, moje sunce žarko!»

— — — — — — — — —

«Riešite me i budućieh grieha,
Jer ću griešit, ako ljubav grieh je.» . . .

Pustinjak.

(Ulomak I. pjevanja.)

Bože mili! kakovih sve ljudi
Na tvom bielom tuj imade svietu;
Ima dobrih a ima i hudih,
Brzih na mrz i na ljubav svetu,
Razboritih imade i ludih,
Mnogoličnih po cvietu i svietu,
Kako komu tog sjemena zrnu
Okolnosti uzrast drugud svrnu.

Različnost je značaj tvoga ruha,
Njom s' odievaš granajuć se svuda
Silnim stablom nedohitna duha
U bezkrajnost od čuda do čuda.
Kroz sve grane sok ti žića kuha
I stvorove kano cviete gruda
Davajući svakom pojedinom
Osobitost prama svakom inom.

Daj da jedan taj ogledam cvietak,
Na grančici ljudskoj biće jedno.
Njemu sličnih nema ni desetak,
Jer je riedko, što je izvanredno.
Svaki dan je njemu božji svetak,
A viek mu se skrovno, neugledno
U pustinji vije, ne u kući,
Živi samo na smrt čekajući.

Pustinjaka na vidjek izvodim.
Čudna smjera, primietit će mnozi,

Da sveobćoj proti struji brodim,
Da se mučim na jalovoj lozi,
A i slavu da si mimohodim,
Koja s' uviek trvenikom vozi,
A onoga niti ne opazi,
Koj' se vere po samotnoj stazi.

Ja ne marim, nije meni do nje,
Ljudske hvale lažljivo zrcalo
Zabliešćuje samo vjetrogonje,
Kojima je do taštine stalo
Gledati si poljepšane dronje.
Ali mene ne može ni malo
Svojim čarom prividnim zavesti,
Zrcalo je meni u savjesti!

A i vrieme ne teče badava,
Gdje bijaše negda plodno polje,
Sad je pustoš s njegovoga splava,
A krš negda oskudne nevolje
Sad je njivom ploda preubava.
Tako može koje doba bolje
Okrenut i s mojim pustinjakom,
I učinit njega još junakom.

Sve se mienja, a vječnost je duga,
Sud za sudom na priesto se sjeda.
Dobra težnja samo je zasluga,
Po uspjehu cieniti se ne da,
Jer mu vriednost svaki dan je druga,
Kako kada ljudski um ga gleda,
Krivo uviek prama Jediniku,
Kom se kaže sve u pravom liku.

Dobra težnja tu i mene vodi,
Dobra težnja rodu svoje majke,
Kojoj hvalim, da me njemu rodi
I u njeg've uljulja me bajke,
Te mi duši i srdašcu godi
Za života neprekidne hajke,
Kad mi buka dodija i stega
Odmor tražit u radnji za njega.

Boreći se zvanjem svoga stiega
Izmedj sile i nevolje ušća,
A klimajuć s one strane briega,
Koja dalje k grobnici se spušća,
Na glavi mi sve to više sniega,
A magla mi zemlje sve to gušća,
Malo jošte uztrajat ću ljeta,
Pa ću morat sa ovoga svieta.

Ali prije nego podjem tamo,
Gdje mi duša sad već trepti često,
Rad bi jošte uhljebio samo
Ovo slabo svoga duha tiesto.
Amo željâ, a težnjâ onamo
Po žarkoj je ljubavi mi mjesto,
A moj rode, tebi bio kriepom
U napredku tvog života liepom.

Ti da sjaješ, gorjeti je nama,
Mi hranimo život tvom korienu
Svojim umom, srcem i suzama.
U koju nam može veću cienu
Razplanut se ovo malo plama,
Već u tebi da nadživi mienu

Svih viekova, u koliko su ti
Na vječnosti satu navinuti?!

Živi, rode, i sjaji kroz vieke
Svjetlom uma tvojijeh sinova,
Koji zlatne u tvom plovu strieke
Neka čine sa svojijeh plova,
A spaziš li u struji te rieke
I iskricu, što ti ja darovah,
Spomeni se, da iz srca sinu
Tvomu pravom, rodjenome sinu.

Bože sveti, Bože milostivi!
Duh moj u tvom započe se vrelu
I potočkom tvojim evo živi,
Ti početak budi i mom djelu,
Da prvim se korakom na njivi
Tvoj blagoslov ponese na čelu
I pod njim ju obdjelati može,
Kako tebi po volji je, Bože.

Neizcrpno tvoje milovanje
Svud se lije neprestanim tiekom,
Svedj se troši, a ne biva manje
Ko ni sunce, premda sjaje viekom.
O pomiluj i moje uzdanje:
Ljubavi im budi ljubav liekom,
Da se ljube u jednom cjelovu
I hvale te pojuć pjesmu ovu.

Sada braćo, moji pratitelji,
Kojim možda još ni jedne slovke
U toj pjesmi ne zveknu po želji,

Sada ću vas na niti osnovke
Da povedem k svome mirnom Relji.
Pripravljajte šajke hitroplovke,
Jer je nama nasred mora sinja
A u kolo vilâ povodkinjâ.

Kod bieloga grada Biograda,
Koj' se skunji uz jadransko more,
Kao bogac od velikog jada,
A vremena izpod težke more
Samo bunca još o slavi sada
Spominjući kraljevske si dvore,
Kod tog grada iz zaljeva mala
Hoćemo se odtisnut od žala.

Liep je danak izpod južnog neba,
Vjetar vije zamašitom kosom,
Oštro vije, baš koliko treba,
Da nam jadra nadmu se ponosom.
Ukrcajte vina si i hljeba
I jagnjadi, što se poji rosom,
A hrani se mirisavim biljem,
Dalmatinskih krševa obiljem.

Jer tko nosi, vele, taj ne prosi,
A mi tamo, kud nam put se sprema,
Ne bi mogli izprosit ni bosi
Nigdje ništa, jerbo tamo nema,
Tko da daje, niti što da nosi;
Sva priroda tamo jošte driema,
A ne sanja nit o žiću svomu,
Kamo l' da ga uzdrži drugomu.

Diž'te sidra, svijajte konope,
Razrješujte jadrom vitka krila,
A kormilî skrenite u stope,
Kud nas vodi predhodnica vila!
Ha! kako nas već valovi škrope
Prskom svojih obiestnih gomila,
Kako ladje te gomile diele,
Kako jadrom dahću grudi biele!

Tko nas zdravi, već zaludu viče,
Zalud viče, zalud rukom maše,
Sudba nam se zemlje već odriče,
A putevi samo pjenom praše.
Žali čeznu, a modrine liče
Već bregove, kopna velikaše.
S bogom, zemljo, a zdravo nam bilo,
Sinje more, veličanstva krilo!

Zdravo bilo dužju i širinom!
Ko što vjetar tvoje bujne vale
Radost diže srca tvojim sinom,
I nuka ih, da te pjesmom hvale.
Napunimo čaše Dalmatinom!
Utopimo svoje brige male
U velikom čuvstvu toga trena.
Moru budi slava nazdravljena:

More divno, more sveto,
Pred nama se širiš eto
Kao tajna kob!
Ljuljačka si komu mila,
Komu hladan grob.

Ne siže nam oku sila
Niti umu izumila
Odkrit tvoje dno:
Pokriveno tako tajnom
Sudbe nam je tlo.

Al površju po tvom sjajnom
Duh se krili slašću bajnom
I čezne u njoj,
Neizmjernost tvoja mu je
Neizmjeran goj!

Kad se tobom razblažuje,
Po tebi si blažen snuje
Iza smrti kraj:
Ograničen nebom samo
Bit će tako raj!

Nebo amo, nebo tamo,
Nebo svuda, kud gledamo,
Nad pučinom svod,
Po njoj biele lepirice,
Ovdje, ondje brod.

Njimi šalje krilatice
Zemlja zemlji izmjenice
Plode krila svog,
Prelieva se svieta blago
Preko lica tvog.

Ti nam hraniš milo, drago,
Odievaš nam boso, nago,

Sreće si nam vir,
Kad po tebi razvija se
Blage ćudi mir.

Ali kad te bura pase
I srdite u talase
Njezin digne gnjev,
Tad si lavom stoglavnikom,
Kom su bezdna ziev.

Odzivlješ se divljom rikom
I valjaš se stravljenikom
U bjesnilu svom,
Užas prati sve ti mahe,
Sve udarce grom.

Ladje hrskaš kô orahe,
Il' ih grozom goniš plahe
Na očajan put,
Osudjene kao stvore
Kroz pakleni skut.

O strašno si tada, more,
Al strahote tvoje sbore
Veličanstven sbor,
Ljudskoj kažeš oholosti,
Da si jači stvor.

Svojih sila u groznosti
Najsilnije mogućnosti
Tumač si nam svet,
Vlasti, kojom tvorac maše,
Očevidan kret!

Slava tebi, more naše,
Na slavu ti pune čaše
Izpijamo sad...

Eto Brača! gdje se diže s lieva
Modrim štitom izpred Omiš-grada,
Da mu tudje sunce ne dodieva,
Kad se svomu od iztoka nada.
Tamno gleda, al mu rujom sieva
U utrobi krvca puna slada,
I na vidjek prosievajuć vinom
Svako drugo pobija vrlinom.

A do Brača eto već i Hvara,
Gdje s' u more kao šilo buši,
Te si ime talijansko stvara;
Tu naš Hektor — po velikoj duši
Sličan onom u vremena stara —
Po obalah svoje mreže suši,
U koje mu sa ribanja odje
Osim ribâ vječna slava dodje.

Gle pred nami već i Vis se kaže
Svojim Humom, našim kažiputom,
Koj' mornaru snaći se pomaže
U nesgodi na poburju ljutom;
Žal se njemu krasnom lukom slaže,
Ladje vabi ugodnim joj skutom...

*
* *

U pustinju daleko od svieta
Pustinjak se jedan uklonio,
Žamor da mu svjetovni ne smeta.

Pustinjački tu se udomio:
U pećini upriliči stanak,
Postelja mu mašina uz banak,
Piće voda, divlje voće jelo,
Tuj bez strasti ikakve i želje
Boga molit jedino mu djelo,
Boga molit jedino veselje.

Sveti život taj ko tiha rieka
Tekao mu s duševne naslade,
Dok ga puna sumnje miso prieka
Ne uzbuni, pitat on se stade,
Kako s božjom to se pravdom slaže,
Opačini da uspjeh pomaže,
A da krepost njoj se pokorava?
S ote misli zaboli ga glava.

TUMAČ

Ljubav.

1. Po nauci duhoslovlja (spiritizma) radja se čovjek više putâ s istim duhom a različitim tielom na ovom svietu ili na kome drugom po shodnosti ovog ili onog od milijunâ svjetova k daljemu usavršivanju dotičnog čovjeka.

2. Po istoj nauci gine nam pri porodu uspomena na sve predjašnje živote zato, da nam ne smeta ovdašnjemu našemu napredku. Jer kad bi čovjek pored sadanjih nepovoljnosti života imao u pameti i sve one, što ih je već pretrpio u prošlih životih, to bi se uplašio i sdvojio o mogućnosti napredka u ovom životu i o boljoj budućnosti. Tko se želi potanje obaviestiti o toj novoj spasonosnoj nauci, koja će po svoj prilici pokrenuti svietom, neka čita: «Le livre des Esprits par Allan Kardec, Paris, Didier et Comp.», za tim časopis već od godine 1858. u Parizu u mjesečnih svezcih izlazeći, »La revue spirite,« koji je isti spisatelj utemeljio; stoji 12 franaka na godinu. Ima i u njemačkoj književnosti već mnogo knjiga, koje su istomu predmetu posvećene. Knjiga «le livre des esprits» izašla je u njemačkom prievodu u Beču i dobiva se kod prevoditelja K. Delhez-a.

3. Nije dvojbe, da sviet boljkom napreduje i da će tako doći do zlatnog doba, gdje će bolja strana u njemu prevagu imati, te medjusobna ljubav, bez razlike krvi i plemena, doviti se one vlasti, koju sada sebičnost, lukavost i druge ljudske strasti imadu. I o tom nam spiritizam liep izgled otvara.

Mujezin.

1. Kairo, glavni grad egipatski, zove se arapski Masr el Kahirà, ili vulgo Kahirà. Ja sam ovo ime uzeo, jer mi nekako bolje dolikuje našemu jeziku nego li Kairo, a i mislim, da bi se moglo lako u njemu udomiti.

2. Gore mokatamske (Džebèl Mokatàm) prostiru se na iztoku izmedju nilske doline i arapskoga (crvenoga) mora i sastoje ponajviše od smedjožutih, golih, razkalanih hridina.

3. Trulo = Kuppel. Vuk.

4. Piramide (p-uro-ma t. j. kraljev grob) leže na jugozapadu od Kahire uz kraj libijskoj pustari.

5. Mehmet-Alijeva džamija sva je od ubjela (alabastra) napravljena, leži u kahirskoj tvrdjavici (citadeli) na jugoiztočnom uglu grada i pruža po uzvišenom si položaju najljepšu priliku pregledati čitavu Kahiru i svu joj okolicu.

6. Shod = Balkon = Altane.

7. Perdom nazivlju u rodnom mi kraju svaki onaj naslon, što Niemac zove Geländer.

8. Ziv = poziv = zov = Ruf. Ovo, što sliedi, doslovan je skoro prievod onoga, što mujezin vapije s munare tri puta na dan, a u nekih muslomanskih predjelih i pet putâ; iza ovoga, kao uvoda, sliedi onda još posebna molitva različna za svako doba. Ja sam se ograničio samo na uvod, da ne budem predug u toj nuzgredici.

9. Din arapska i u turskom jeziku rabljena rieč = vjera.

10. Gmaz = Gekriech = Gewürm, sve, što gmiže.

Poslanica Špiri Dimitroviću.

Ovo je prva moja pjesma na našem jeziku. Povod joj je bio sliedeći:

Godine 1843. bude moja tadašnja pukovnija, baron Bakonji br. 33., iz Milana premještena u Dalmaciju. Na svom putu tamo bavila se jedno 14 dana u Mletcih.

Nas nekoliko častnika Hrvata imali smo priliku upoznati se tu s nekojimi častnici zemljaci pukovnije Karla Ferdinanda, br. 51., koji su u narodnom duhu drugovali, Kačićeve pjesme čitali, kojekakve druge pjesme pjevali i veseli bili i to kadkad javno i tako glasno, da su kašnje i samu policiju na se pozornom učinili. Na čelu tomu družtvu i dušom njegovom bio je nadporučnik Špiro Dimitrović, vatren domorodac i velik ljubitelj naše, osobito narodne pjesme. Poput narodnih načinio je i on nekoliko ne loših pjesama, a u ono doba, kad sam se ja s njime upoznao, radio je, da opiše srbski ustanak pod Karagjorgjem.

Na razstanku ugovorismo, da će on Bakonjevcem na slavu junačku jednu pjesmu sastaviti i meni u Zadar poslati, a ja mu se pjesmi pjesmom odazvati. Tako i bilo. Dodje od njega pjesma, a u pjesmi svi mi hrvatski častnici Bakonjevci (bilo nas je jedno šestorica) na izbor junaci u obkoljenom Zadar-gradu, gdje ga branimo od Turaka junačka čudesa čineći.

Tu je pjesmu kašnje policija, kad je Špiro sa svojimi drugovi pod njezin nadzor došao, od mene tražila i odniela.

Došla pjesma od Špire meni i ja morao pjesmom odgovoriti.

Ja sam se do onda samo njemačkom pjesmom bavio, a našom ni malo, premda me je po prirodjenoj ljubavi k svomu domu i rodu sve domaće zanimalo, osobito, odkada dodje Ivan Kukuljević u našu pukovniju i drugujući mnogo sa mnom upozna me po nešto s našim narodnim pokretom i sa najnovijom našom književnosti.

S toga mi je bilo veoma mučno odvažit se na pjesmu u našem jeziku; ali na koncu ipak se odvažih i evo te pjesme. Osobe, koje se u njoj napominju, jesu častnici Špirine pukovnije a imena su stranom njihova prava, stranom iz narodnih pjesama uzeta i njim nadjevena. Špiru prozvaše drugovi kotarskim pjesnikom ili Dmitrom Kotarcem, a mene Petrom od Perlata kapetanom.

Ako još dodam, da smo ćupom, ćupinom porugljivo zvali si dušmane, to će sve u ovoj pjesmi čitatelju razumljivo biti.

Smrt kneza Ugolina.

1. Ovaj glasoviti komad Dante-ova «Pakla» preveden je u sve izobražene jezike; ima mu i u našem već nekoliko prievodâ. Ipak sam se odlučio i ja, da ga ponašim, ne zato, kao da bi ja to bolje umio nego su drugi, već da se i ja nasladim trudom, koga takov prievod zadaje. Gledao sam i u ovom prievodu, da shvatim misli pjesnikove i da ih zaodjenem našom rieči, a čuvao sam se robske doslovnosti, da mi prievod ne bude tudjin u svojoj kući. S toga sam i zamienio talijanski našemu jeziku neprikladni jedanaesterac našim desetercem, a okanio sam se i sroka (slika, rime), da mi ne smeta vjernijemu izrazù. Dakako da na taj način prievod po vanjskom svome liku ne odgovara talijanskomu izvorniku; ali mu tim više možda doliči iznutra, a to je, mislim, prva i glavna stvar pri svakom prievodu. Treba mi još napomenuti, da sam talijansku rieč conte preveo našom knez, da mi ne bude u prievodu njemačke rieči grof, koja i onako ne

odgovara podpunoma talijanskoj conte. Toliko o prievodu. Sada nekoliko rieči o povjestnoj podlozi pjesme.

Poznato je, kako bijaše u srednjem vieku sva Italija razkoljena na dvie glavne stranke, gvelfsku i gibelinsku. U svakom gradu i skoro u svakom selu bilo je jednoj i drugoj stranci privrženika, koji su se neprestano medju sobom klali i nadvladjivali. U vrieme priedmeta ove pjesme (konac 13. vieka) stajao je u Pizi na čelu gvelfskoj stranci knez Ugolino (della Gherardesca, conte di Donarotico). U isto doba podigla se u Pizi još i treća tako zvana stara, prava gibelinska stranka; njojzi pripadahu moćna plemena Gvalandi, Lanfranki i Sismondi, a glavom joj bio tadašnji pizanski arcibiskup Rugjeri (degli Ubaldini). Ugolino i Rugjeri bili su si u rodu a iz početka i u volji. Ali nesreća htjede, da Ugolino razjaren s nekoga tobož nepovoljna svjeta, što mu ga davao Rugjeri-ev jedan nećak, ubije ovoga, a tim navuče na se mržnju arcibiskupovu. Rugjeri tajio se iz prva, kao da ne misli na osvetu, dapače i sklopio nekakav savez s Ugolinom. Ali baš s ovoga saveza dodje medju njimi do razpre a skoro i do boja, u kome Ugolino bude nadvladan i sa dva svoja sina (Gaddo i Uguccione) i dva unuka (Brigata i Anselmuccio) uhvaćen i iza sedam mjeseci tamnice gladom umoren. Dante upisuje Ugolinu u grieh, da je nevjerno predao neprijateljem neke pizanske gradove; ali to povjest ne dokazuje istinom, već samo vjerojatnošću.

2. Da je glava nad glavom bila kao klobuk.

3. Kaledonac Tidej na smrt ranjen od Tebanca Menalipa zadade takodjer, sabrav zadnje svoje sile, ovomu kopljem smrtnu ranu. Na umoru zamoli drugove si, da mu protivnikovo mrtvo tielo donesu, a kad su mu tu želju izpunili, dade mu odsjeći glavu i stade ovu glodati od velike srčbe.

4. Dante rodio se u Firenzi godine 1265.

5. Ubiti koga na vjeri = treulos ermorden. Vuk.

6. Vidjelica = Lichtloch.

7. Tamnicu, u kojoj je Ugolino sa dva svoja sina i dva unuka od gladi umro, prozvao je sviet za tim gladarom (torre della fame).

8. Od kolovoza 1288. do ožujka 1289., dakle po prilici sedam mjeseci.

9. To jest Rugjeri-a.

10. Brieg Monte S. Giuliano, koji medju Pizom i Lukom leži i jedan grad drugomu krije.

11. Rugjeri dao je taj lov, on je bio gospodar, a ostali bili su mu kao gosti i doveli svoje kuje.

12. Rugjeri ne čini razlike izmedju sinovâ svojih i unukâ, već ih sve skupa svedjer sinovi nazivlje.

13. I sinovi mu (odnosno unuci) imali su onu noć isti ili sličan san, i svaki od njih sa sna svoga dvojio je ono jutro, da će im jelo donesti.

14. U mojem rodnom kraju vele nariekati za mrtvimi; Vuk ima naricati.

V. spjev Dante-ova pakla.

1. Ovaj spjev Dante-ova «Pakla» jedan je od najljepših te glasovite pjesme, i poznat u književnom svietu osobito po krasnom si svršetku, gdje Franka Riminjka (Francesca da Rimini) pripovieda o nesretnoj svojoj ljubavi, s koje je poginula.

2. Dante nam opisuje pakao čunjastim (kegelförmig) ždrielom u zemlji, komu rat do središta zemlje siže. To ždrielo sastoji od više ravnoležećih, u stranu mu kao zarezanih krugova, gdje su po različitih razdjelih ponamješteni osudjenici. Prvi je krug najveći, svaki sliedeći manji i dublje leži od predidućega, a svaka dva kruga razstavlja kamenita strmina. Čim dublje koji krug leži, tim veće muke sadržava, tako da n. p. u prvom krugu s njih mučenici samo uzdišu, a u drugom već jauču.

3. Za Dante-ova vremena sviet je kršćanski držao sve starogrčke i rimske bogove, kao lažljive, za vragove i takvim je ovdje i Minos opisan.

4. Kažu, izpoviedaju griehe, čuju osudu, pa idu dolje na opredieljena mjesta.

5. Dante-ov vodja na tom putu kroz pakao jest rimski pjesnik Virgil.

6. U mome rodnom kraju čini narod od prislova dosta (dosti, dost) glagole dostiti i nadostiti, n. p. ne znam, dostiš li mu; tko bi njemu nadostio; za to ovdje: To ti dosti znači ono isto, što i: To ti budi dosta.

7. Na vienac (Saum) nutarnjeg kruga, gdje se dolje u dubljini pakla zagledati može.

8. Ptica škvor, škvorac, brljak = Staar.

9. Zanimivo je ovdje primietiti, kako starotalijanski jezik poput staroslovenskog nazivlje jezikom takodjer narod, puk. Ja sam uz ovu opazku pridržao isti izraz.

10. Pavao Orosius piše, da Semiramis poradi svoje grješne ljubavi sa sinom si ustanovi, da medju roditelji i djecom krvomiešnje može biti. (Praecepit, ut inter parentes et filios nulla delata reverentia naturae de conjugiis appetendis, ut cuique libitum esset, liberum fuerit). Hist. lib. I. cap. 4.

11. Za vremena Dante-ova gospodovahu u onih zemljah turski i kurdski sultani.

12. To je Dido, za koju se (po Virgilu) zna, da je s Enejom ljubovala i s te se ljubavi umorila, kad ju je ljubovnik ostaviti morao. S iste ljubavi i nevjerna bude svome suprugu Siheju, koji je prije nje umro.

13. Trojanski rat, komu je povodom bila liepa Jelena, trajao je 10 godinâ.

14. Ljubav, koja je Akilu za života mnogo posla zadala, zadade mu na posljedku i smrt i to, kako jedna starogrčka bajka pripovieda, po liepoj kćeri Prijamovoj Polikseni, kojom ga premamiše Trojanci u jedan hram i tamo ubiše.

15. Bajni vitez, o kom se pripovieda, da se je zaljubio bio u svoju tetku Isotu, suprugu Marcija, kralja Kornovaljskog, i zato bio ranjen od kralja otrovanom strielom. Na umoru posjetila ga Isota i tu zagrlivši se ljubovnici umru zajedno od velike tuge.

16. Toga našega tjelesnoga života. Čini se, da su sve to ljudi bili, koji su s grješne ljubavi poginuli; ista Semiramis pala je, kako Justin pripovieda, rukom svoga sina, što ga nije htjela uzeti (suprugom si).

17. Kad dodjoh k sebi.

18. To dvoje jesu: Franka Malatesta — kći Guiduna Polente, gospodara Ravanjskog (Ravenna) i Crvijskog (Cervia) i supruga Ivana Malateste, gospodara Riminjskog (Rimini) — i svâk joj a zajedno ljubovnik Pavao Malatesta. Pripovieda Boccaccio, da im je ljubav odao jedan sluga suprugu Frankinu, koji razjaren zateče ih zajedno u ložnici Frankinoj i probode obadvoje mačem.

19. Ako vam Bog ne brani.

20. Gore je rečeno: Ta paklena bura bez prestanka duhove uzvija, a ovdje se veli, da vjetar tiši, da ne duva više. To se čini protuslovljem; ali nije, kad se ova tišina uzme izvanrednom, kao što i jest, u jedinu svrhu, da Dante-u bude moguće s duhovi govoriti.

21. Ravanj (Ravenna) na ušću Pada (Po-a).

22. Poradi svoje okrutnosti.

23. Kajna je jedan razdio najnižeg kruga u Paklu, gdje su kažnjeni ubojice rodbine; zove se tako po Kajnu, prvom bratomorcu.

24. Dok ih je ljubav nadvladala.

25. Kako ste si očitovali ljubav?

26. Taj učitelj jest ili Virgil, koji na usta Enejina veli: Infandum, regina, jubes renovare dolorem, što bi se naški istim mjerilom liepo dalo kazati: Prestrašnu želiš, da ponavljam, kraljice, bol si; ili Boethius u svojoj knjizi de consolatione (Dante-ova prva utjeha po smrti Beatričinoj): In omni adversitate fortunae infelicissimum genus infortunii est fuisse felicem.

27. Lancelot Jezerski — to je bio naslov jednomu u ono vrieme glasovitomu romanu. Lancelot bio je sin nekoga prognana kralja, spasila ga i uzgojila neka Gospoja Jezerka. Odlikovao se u dvoru kralja Artura vitežkimi čini i ljubio kraljicu Ginevru.

Peti svibnja.

1. Ova oda na smrt Napoleona I., koji je preminuo 5. svibnja 1821., velika je dika talijanske književnosti, možebiti najljepša oda, što ju talijanska pjesma imade. Ja sam evo pokušao, da ju prevedem na naš jezik, pridržav joj donekle i vanjski lik. U koliko mi je to za rukom pošlo, neka sudi čitatelj, a — «tko zna bolje, široko mu polje!»

2. On bje! t. j. bio, prošo; već ga nije; umro je.

3. Vrv mjesto vrva ili vreva.

GDJE JE ŠTO.

Šrepel Milivoj: O životu i radu Petra Preradovića.

I. Pjesnikove «crtice života» do godine 1856. — Ostali dio pjesnikova života i njegova smrt godine 1872. ····· str. I—XIII.

II. Govor biskupa Strossmayera o smrti Preradovićevoj. — Značajka Petra Preradovića kao čovjeka. — Razna odlikovanja. — Izdanje «Pjesničkih djela» godine 1873. — Prienos pokojnikovih kostiju iz Beča u Zagreb godine 1879. ······· str. XIII—XX.

III. Prve pobude pjesnikove, da zapjeva hrvatski. — Preradovićev rad u zadarskoj «Zori» i sveze sa Zagrebom. — Ocjena «Prvienaca». — Političke prilike u domovini poslije rata god. 1848. i 1849., pa njihov utjecaj na Preradovićeve pjesme. — Izdanje «Novih pjesama» godine 1851. ············ str. XX—XXXXI.

IV. «Kraljević Marko», «Vladimir i Kosara» i «Lopudska sirotica». — Mûk pjesnikove vile od god. 1852. do 1860. uz male prekide. — Preradovićev spiritizam i njegove misli o zadaći Slavenstva. — Razvoj pjesnikova talenta. — Razlika izmedju pjesama prvoga i drugoga perijoda ·················· str. XXXXI—LII.

V. Rodoljubna tendencija Preradovićeve poezije poslije god 1860. — Ocjena pojedinih pjesama spjevanih u početku šestdesetih godina. — «Prvi ljudi». — Preradović i Milton. — Ocjena «Pustinjaka». — Utjecaj spiritizma na pojedine pokojnikove pjesme. — Pjesnikove ideje o ljubavi i o Slavenstvu. — Preradovićeve pjesme banu Jelačiću i biskupu Strossmayeru. — Tumač pojedinih pjesama spjevanih poslje godine 1865. — Prievodi i posmrtne pjesme ··························· str. LII—LXXVI.

VI. Pjesnikova metrika. — Obćenita slika Preradovića kao pjesnika.. — Završetak ······················ str. LXXVI—LXXVIII

Matica Hrvatska: Pripomenak ······· str. LXXIX—LXXX.

Preradović Petar: Izabrane pjesme.

Pjesme različne.

	Strana
Pjesnik	5
Ruža i ljubica	7
Ljudsko srce	8
Pamet i srce	9
Dvie ptice	9
Rodjene sestrice	10
Ribar	11
Nada	12
Trn u oku	13
Naša Anka	14
Zemlja suncu	16
Moja ladja	17
Veselje mladosti	17
U oči blagdana	19
Lako noć	19
Car Dušan	20
Oluja	21
Pjesmica	22
Utjeha	23
Noćne pjesmice	23
Dvoslozi	27
Smrt	29
Zemaljski raj	32
Radost i muka pjesnikova	33
Zvanje Slavjanstva	35
Mlado ljeto	36
Priznanje	36
Nepojamnost Boga	37
Starac klesar	38
Zviezde	41
Ljubav	45
Suho drvo	53
Božji sud	57
Angjeo čuvar	59
Bogu	64
Zmija	69
Majci	72
Mujezin	74
Domišljaji	79

Pjesme rodoljubke.

	Strana
Putnik	85
Braća	89
Žalostinke	96
Pjesma suncu	99
Djed i unuk	100
Dalmatin	106
Pčele slavjanske	109
Vilin san	110
Izdajica	119
Kosovo polje	120
Proljetna pjesma	123
Prvienci	124
Bilje	125
Četiri vrela	126
Majka kod kolievke	127
Napitnica	130
Sliepac Marko	132

Strana

S Bogom! 134
Pjesma Dubrovniku 136
Pozdrav domovini 140
Pjesnikova kob 142
Jesen 143
Poljakom 145
Rusinom 145
Pet čaša 146
Na Grobniku 147
Duh slavjanski 149
Rodu o jeziku 151
Jezik roda moga 154
Molitva 157
Slavjanski Dioskuri 159
Turske glave 163
Slavjanstvu 166
Naša zemlja 171
Bože živi 173
Utjeha 175
Nikoli Zrinjskomu 176
Konac kraju 180
Bilo kad! 181
Milim pokojnikom 183
Dvadeseti svibnja 201

Pjesme prigodnice.

Poslanica Špiri Dimitroviću 209
Zora puca 213
Posveta Prvienaca 214
Smrt Knežić-kapetana 215
Pjesma poslanica Andriji Kačiću Miošiću 216
Naše gore listu 225
Hrvati Dalmatinom 226
Samobor 228
Svojoj sestri jedinici 230

Strana

Spomenik Jelačića bana 231
Biskupu Strossmayeru 235
Pjesma koračnica 237

Prvi ljudi.

Prvi ljudi 241

Pjesme ljubovke.

Jedinica 267
Mrtva ljubav 268
Cvietak k suncu, srce k Tebi 269
Cvieće 270
San 271
Što je ljubav? 274
Početak ljubavi 274
Primorske pjesmice 275
Miruj, miruj, srce moje! 280
Veseo danak 281
Djevojkina proljeća 283
Tuga 286
Jelica 287
Tužna ljuba 288
Krasno jutro 289
Stalnost i nepokoj 289
Crni dan 290
Vila i Lada 291
Pitanje 291
Kad! 292
Svraćanje 293
Mica 293
Kasno 294
Pjesme sladogorke 295
Onoj! 297

Strana

Pjesme tudjinke.

Resurrecturis (Krasiński) · · 301
Pozdrav domovini (Byron) · · 306
Smrt kneza Ugolina (Dante) 309
V. spjev Dante-ova pakla · · 313
Peti svibnja (Manzoni) · · · · 319

Ostavina.

Hrvat ili Srbin · · · · · · · · · · · · 325
Iztočne iskrice · · · · · · · · · · · 326
U smrt J. Kollára · · · · · · · 331
Pjesma biskupu Strossmayeru 332

Strana

Mirku Lentulaju · · · · · · · · · · 334
Ambrozu Vranicanu · · · · · · 335
Antunu Kaznačiću · · · · · · · · · 336
Lopudska sirotica · · · · · · · · · 337
Pustinjak · · · · · · · · · · · · · · · · 353

Pjesnikov tumač.

Ljubav · · · · · · · · · · · · · · · · · 365
Mujezin · · · · · · · · · · · · · · · · 365
Poslanica Špiri Dimitroviću 366
Smrt kneza Ugolina · · · · · · · 367
V. spjev Dante-ova pakla · · 369
Peti svibnja · · · · · · · · · · · · · · 371